خێڵ و نەتەوە
لەتەرازووی دەسەڵاتی سیاسی کوردیدا

نەوزادی موهەندیس

چاپی یەکەم

سلێمانی

2102

مافی لە چاپدان و لەبەرگرتنەوەی پارێزراوە بۆ نووسەر

پێناسی کتێب:

- ناوی کتێب : خێڵ و نەتەوە لە تەرازووی دەسەڵاتی سیاسی کوردیدا
- نوسەر/ نەوزادی موهەندیس
- بابەت: سیاسی
- پیتچنین و هەڵەبڕی: نەوزادی موهەندیس
- نەخشەسازی ناوەڕۆك و بەرگ : زەردەشت علی سۆرانی
- تیراژ : 500 دانە
- شوێنی چاپ : چاپخانەی پیرەمێرد / سلێمانی
- نۆبەتی چاپ: چاپی یەکەم / 2012

لەبەڕێوەبەرایەتی کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی سپاردنی (1976) ساڵی 2012ی پێدراوە

ناوەڕۆك

==============

بابەت	لاپەڕە

پێشکەشە... 7

سوپاس بۆ... 8

پێشەکی... 9

بەشی یەکەم.................................. 12

بابەتی سیاسی

ئومێدی مانەوەی کۆماریخوازەکان 13

موقتەدا صەدر و میلیشیای مەهدی کێن 17

ململانێی باڵە جیاوازەکانی لوبنان 21

صدام حسین پەندێك بۆ زەمانە 25

کۆنگرەی لوتکەی عەرەب کۆنگرەی بێئومێدی 29

سیناریۆکەی عێراق لەگەڵ ئێرانیشدا دووبارە دەبێتەوە...... 33

ئیدارەی سەرۆك بۆش وئۆپۆزسیۆنێکی 37

کێشەی شیعەکانی یەمەن بەرەو کوێ 41

مادەی 140ی دەستوور و ئەرکی سەرکردایەتی کورد
لەبەرامبەرجێبەجێکردنیدا 45

خوێندنەوەیەك بۆ خراپی ڕەوشی عێراق و کوردوستان 50

ڕۆڵی ڕێکخراوی ئەلقاعیدە لەکوردوستا

هەڵایسانی شەڕی مەزهەبی لە عێراقدا 56
مادەی 140ی دەستوور لەکاتی دیاریکراوی
خۆیدا جێبەجێ ناکرێت 60
حکومەتی مالکی لەبەردەم ڕوخان یان گۆڕاندایە.................... 68
دیمانە 72
ئەوانەی هەوڵی جێگرتنەوەی مالکی دەدەن 78
عەبدوڵا گوڵ یان عەبدوڵا غۆڵ 81
جەنگی دژە تیرۆر بەرەو کوێ ؟ 84
حارث ضاری کێیە و بۆ وا دەکات 87
ڕێکەوتنی مەکەی سونە و شیعەکان تاکوێ بڕدەکات 90
سەرکەوتنی دانیاڵ ئۆرتیگا.. 93
پڕۆژەی بیکەر هاملتۆن لەقازانجی کێیە؟ 97
ئەمریکا ڕۆڵی دادوەر یان دژ دەبینێت لەنێوان
هەولێر و بەغداددا.. 101
بەشی دووەم.. 105

بابەتی
تایبەت بە کورد

ساڵی 2007 ساڵێکی چارەنوسساز بۆ کورد و بۆ کەرکوک........... 106
کورد و ئاسۆکانی دواڕۆژی کوردایەتی 111
ئەرێ بەڕاست مێژوو خۆی دووپات دەکاتەوە 118
ئەرکەکانی حکو .. 122

شۆڤێنیەتی تورکیا لەبەردەم ئاشتیخوازی کورددا 126
پەکەکە و پژاك و هەڵوێستیان بەرامبەر 129
هاوپەیمانی کورد لەگەڵ سونە یان شیعە 132
پێگەی کورد لە هاوکێشە ئاڵۆزەکەی 137
مەرامە شاراوەکانی تورکیا لە هێرش بۆ سەر کوردوستان 140
کورد تائێستاش شاخەکان پشتیوانێتی 150
هەڵە کوشندەکانی سەرکردایەتی کورد 154
ئەرێ کۆمەڵگای کوردەواری کۆمەڵگایەکی دیموکراسیە
یان حیزبی 161
دەسەلاَتی کوردی و هەنگاو بەرەو دیکتاتۆریەت 167
ئەو هێزە سیاسیەی کە لە ئایندەدا جێگە بە
پارتی و یەکێتی لێژدەکات 175
خێڵ و نەتەوە لە تەرازووی دەسەلاَتی کوردیدا 185
کورد–کەرکوك –کات 193
بەشی سێیەم 197

بابەتی تاییەت
بە یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان

لەپەراوێزی هەڵبژاردنەکانی 198
کۆنگرەی سێیەمی یەکێتی کۆنگرەیەکی مەترسیدار 204
ئەم جارەیان من یەکێتیانە و سلێمانیانە بیردەکەمەوە................. 212
چەند ڕاو پێشنیازێکی بوێرانە بۆ بەردەم کۆنگرەی سێی
یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان 216

ئایا نەمان ،بچو
نیشتیمانی کوردوستان لەقازانجی کێدا 224
بەرەو ئەرکی فراوانتر و گەورەتر 231
گۆڕان لەکوێوە؟بۆ کوێ؟بەنیازی چی؟ 234
پڕۆسەی ڕیفۆرم لە وڵاتی چیندا چۆن سەرکەوتنی بەدەست هێنا!.... 244

بەشی چوارەم 256

بابەتی تایبەت
بە زانست و ئەندازیاران

مەترسیەکانی وزەی ئەتۆم.. 257
نەوتی جیهان تەواو دەبێت 265
تەکنەلۆژیای فەزا بۆ دۆزینەوەی 272
گۆڕینی ئاوی سوێری دەریاکان 278
ڕەوشی ئەندازیاری لەکوردوستاندا بەرەو کوێ ؟ 281
ئەرێ بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردوستان............................... 288
تەکنەلۆژیای پێشکەوتووی گۆڕینی غاز بۆ نەوت 294
چارەسەری ئاوی ئاوەڕۆکان 299
چەند پێشنیازێك بۆ بەردەم حکومەتی هەرێمی کوردستان............. 308
غازی سروشتی 317

پێشکەشە :-

- بە دایك و باوکی زۆر خۆشەویستم

- بە 5 براکەم

- بە 3 خوشکەکەم

کە هەموانیان وەکویەك خۆشەویستن و بەڕێزن لەلام و هەمووشیان بەشێوەیەك لە شێوەکان مافیان هەیە لەسەرم

وگەر بەخشندەیی ئەوان نەبوایە, سانا نەبوو من ببمە ئەم قەڵەم بەدەستە..

سوپاس بۆ:-

- ❖ **سوپاسی زۆرم بۆ براو هاوڕێی زێدە ئازیزم کاکە ((ئالان علی ئیسماعیل)) سەرپەرشتیاری ئاژانسی هەواڵی ناوخۆ کە هیمەتێکی جوامێرانەی نواند بۆ هاوکاریکردنم بەوەی خەرجی لە چاپدانی ئەم کتێبەمی خستە سەر ئەستۆی دەزگاکەی.. داواکارم لە یەزدان کە هەمیشە سەرکەوتوبێت لە ژیانیدا و یەزدان نمونەیان زۆربکات بۆ خزمەتی وشە و زمانی کوردی .**

- ❖ **سوپاس بۆ کاکە دەشتی علی سۆرانی هاوڕێی ئازیزم کە خۆبەخشانە و زۆر بەدڵسۆزیەوە کاری دیزاینی بەرگ و ناوەڕۆکی ئەم کتێبە و زۆربەی**

کتێبەکانی گرتۆتە ئەستۆی خۆی..لەخوا داواکارم تەمەن درێژ و لەش ساغ و نمونەی زۆر بێت.

پێشەکی

- ئەم کتێبەی لەبەردەستی تۆی بەڕێزدایە وەك خوێنەر بریتیە لە کۆکراوەی بەرهەمی نوسراوی بەندە لە ڕۆژنامە و پێگە ئەلکترۆنیە جیاوازەکاندا لەماوەی نێوان 2006/11/2 وە بۆ 2008/12/6 کە ماوەی 2ساڵ و مانگێکە, هەموو ئەو بابەتانەی کە نوسراون سەرچاوەکەیان یان بیرۆکەی نوسینەکانیان بریتین لە ڕووداوێك یان هەڵوێستێك یان گوتەیەکی سیاسی کە لەناوخۆی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و هەرێمی کوردستان و عێراق و ناوچەکە و دونیادا ڕوویاندابێت.. هەربۆیەش بیربۆچون و لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی بەندەش لەو چوارچێوانەدا سووڕاونەتەوە و هەندێ جاریش بۆچوون و پێشبینی هەندێ دەرئەنجام کراوە بۆ ئەو ڕووداو و هەڵوێستانە, کە هەندێکیان وادەرچوون و هەندێ جاریش سەرچیخچوون و ڕاستیان نەپێکاوە.

کەئەوەش کارێکی زۆر ئاسایی مرۆڤە کە بەهێندەی بیربۆچوون و ئاستی تێگەیشتن و هەڵسەنگاندن و پەیبردنی بە ڕاستی و نهێنیەکان بۆ دەرئەنجامەکان دەچێت.

بۆیە هەمیشە مەرج نیە نوسەر دەرئەنجامی ڕاست و دروستی لەلابێت بەتایبەتیش لەم زەمانەدا کە ڕووداوەکان و ئاڕاستەکانیان هێندە بەخێرایی دەگۆڕێن کە مرۆۆ بە سانایی پێیان ناگات و هێندەی کارە نهێنیەکان و بڕیارەکانی پشت پەردەش ڕۆڵی یەکلاکەرەوە دەبینن و چارەنوسەکان دیاریدەکەن نیو هێندە دەنگ و باس و ڕووداوە ئاشکراکان ڕۆڵ ناگێڕن. بەندەش تەنها وەك کەسێکی قەڵەم بەدەست و هەندێ جارانیش وەك چاودێر و بەدواچوویەك بۆ ڕووداوەکان هەر ئەمەندەم لێزانیوە کە خستومنەتە سەر کاغەز.

خاڵێکی تریش کە گرنگە ڕوونی بکەمەوە ئەوەیە کە لە ئێستادا و دوای 4 ساڵان لەو ڕووداوانە, مەرج نیە بۆ خۆشم لەگەڵ هەندێ بیروبۆچونەکانمدا وێك بێمەوە و لە ئێستادا هەمان ڕاوبۆچوونم هەبێت لەسەر ئەو ڕووداو پێشهاتانە.کە ئەمەش جارێکی تر سروشتی مرۆڤە کە لەگەڵ گۆڕانکاریەکانی دەوروبەریدا خۆ دەگونجێنێت و دەوروپشتیشی کاریگەریان دەبێت لەسەر ڕەوشت و هەڵسوکەوت و بیربۆچونەکانی. جا بەهەمان شێوە یان دەبێتە لایەنگری ڕاستی و ڕەوایی یان بەلای هەڵە و لاڕێدا دای دەشکێنێتەوە.دڵنیاشم لە هەردووباردا مرۆۆ سەرەتا و بێ ویستی خۆی بەرژەوەندییە کەسێتیەکانی خۆی دەخاتە پێش هەموانەوە لەسەر ئەو بنەمایەش هەڵوێست و گوتارەکانی خۆی دەگۆڕێت. ئیدی هەرواش بوە گەر سەرکەوتوبێت ئەوا دڵخۆش و لەخۆبایی و پۆزلێدەر دەبێت بەسەر دەوروبەریدا لە ناحەزان و دوژمنانی و ئەگەریش دۆڕاو بێت ئەوا غەمگین و چاوشۆڕ و بێهیوا و کزۆڵە دەبێت.

کەلەهەردوو باریشیاندا پێم وایە نەسەرکەوتن و نە دۆڕاندنیش تا هەتاهەتایی نابێت و دونیا و دونیاگەراییش هێندە ناهێنێت کە مرۆۆ لەسەر هەندێ مەسەلە کە گەر لەساتی خۆیاندا بەڕاست و ڕەوا بێنە ئەژماردن ئەوا

زۆر گونجاوە کە لەماوەیەکی دواتردا هەر هەمان مەسەلە خاوەنەکانیان لێیان پەشیمان ببنەوە و پشتیان تێبکەن و کۆمەڵ گەلێك مەسەلەی تر لە سیاسەت و ئابوری و ئایدۆلۆژیا و ...هتد. ببنە جێگەی گرنگی و بایەخپێدانی, جا کەوا بێت مرۆڤ مافی ئەوەی نیە کە لەگەڵ براکەیدا, هەڤاڵەکەیدا, هاونیشتیمانیەکەیدا, مرۆڤەکەی بەرامبەریدا ئەو تەمەنە کورتەی دونیای بەململانێی پڕوپوچەوە بە فیڕۆ بدات.

بۆیە مافی هەمومانە وەك مرۆڤ ئەم ژیان و تەمەنە کەموکورت و ڕاگوزەرەی دونیامان بکەینە بەهەشتی سەرزەمین و بەدەستی خۆمان و لە پێناوی هیچدا نەیکەینە جەهەنم بۆ خۆمان. و گەر ململانێشمان کرد بابە ڕاستگۆیی و سەڕاستانە و شەریفانە بیکەین, نەك پەنا بەرینە بەر ناوزڕاندن و سووککردن و بێڕێزیکردن بەرامبەر بە یەکتری.چونکە بیروڕایەکی هەڵەیە کە بڵێین نابێت ململانێ هەبێت و دونیاش هەرگیز نابێتە بەهەشت و شاری خەونەکان, بۆیە ژیان بەخۆشی و ناخۆشیەکانیەوە بەتاڵی و سوێری و شیرینیەکانیەوە تام و چێژی هەیە و مرۆڤیش بەسروشتی خۆی حەزی لەو ژیانە پڕ سەرئێشە و ئازار و مەینەتیانەیە و بێ ئەو ژیانەش هەڵ ناکات.

بەهەموو ئەم بیرویۆچونانەی ئەو کاتە و ئێستاشمەوە شانازی دەکەم و لێیان پەشیمان نیم, چونکە ئەو کات ڕابوردومە و ئێستاش ئێستامە و هەردووکیشیان بەشێکن لە مێژوو و تەمەنم.

بەو هیوایەی بیربۆچونەکانم و نوسینەکانم گەر جێگەی ڕەزامەندی بن و ڕاستیەکانیان پێکابێت و لەگەڵ بیروباوەڕی تۆی خوێنەردا وێك بێتەوە ئەوا لەجێگەی خۆتانەوە و بەدەم خوێندنەوەوە ڕەحمەتبویەکمان بکەن و گەریش بەپێچەوانەوە بوو ئەوا لە کەموکورتی و کورتبینی و بێئاگاییمان بەگەورەیی خۆتان بمانبەخشن.

خوازیاریشم ئەم هەوڵە بچوکەی بەندەش بچێتە چوارچێوەی خزمەتکردن بەنوسین و زمان و ئەدەبیات و کتێبخانەی کوردیەوە و بە بەشێك لە نوسینەوەی مێژووی قۆناغێك بێتە ئەژمارکردن و سوودێك بگەیەنێت بەکەسانێك لە ئایندەدا.

لەگەڵ ڕێزی.........

نەوزادی موهەندیس

سلێمانی

2012/ 7 / 8

Nawzad_mohandis@yahoo.com
Nawzad_mohandis@hotmail.com

بەشی یەکەم

لەپەراوێزی سەرکەوتنی دیموکراتخوازەکان لە هەڵبژاردنەکانی ئەمریکادا........

ئومێدی مانەوەی کۆماریخوازەکان

لەدەسەڵاتدا بەرەو کاڵبونەوە دەچێت *

ئاشکرایە سیستەمی سیاسی لە ئەمریکادا سیستەمێکی سەرۆکایەتیە و سەرۆك دەسەڵاتەکانی گەورە و فراوانە, بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەنجومەنی نوێنەران (کۆنگرێس) و ئەنجومەنی پیرانیش ڕۆڵ وکاریگەری خۆیان هەیە و هەریەکەیان چاودێرن بەسەر یەکتریەوە و ڕێگە نادرێت کە سەرۆکێکی تاك ڕەو دروست ببێت و زۆرینەی ئەم دوو ئەنجومەنە هەر کاتێك لە حیزبی سەرۆك بون ئەوا سەرۆك بە ئاسانی و باشتر و سەرکەوتوانە دەتوانێت ئیشوکارو بڕیارو پێشنیازەکانی جێبەجێبکات و بەپێچەوانەشەوە ئەوا سەرۆك تووشی

بەرهەڵستی دەبێتەوە . ئاشكراشە ئەمریكا لەسەرەتای دامەزراندنیەوە وەك وولاتێكی دیموكراسی و زلهێز و فیدراڵی بەسەر دوو حیزبی سیاسی گەورەدا دابەشبوە ئەوانیش حیزی دیموكراتخوازەكان و كۆماریخوازەكانن لەگەڵ حیزبێكی سێیەمی بچوك كە تائێستا دەسەڵاتی نەگرتۆتە دەست .
هەرچی دیموكراتخوازەكان هەیە بەوە ناسراون كە گرنگی زیاتر دەدەنە كێشە و مەسەلە ناوخۆییەكانی ئەمریكا لە مەسەلەی باج و گەشەسەندنی ئابوری و خزمەتگوزاریەكانی خوێندن و تەندروستی و ..هتد چونكە ئەمان لە سەرمایەدارە پیبیشەسازیەكانەوە پشتگیری دەكرێن و لەسەردەمی دەسەڵاتی ئەماندا ئابوری ئەمریكا گەلێگ بەهێز و گەشەكردوو بوە و دیموكراتخوازەكان حیزبێكی ئاشتیخواز و نەرم ونیانن وكەمترین كات پەنا دەبەنە بەر هێز .
هەرچی كۆماریخوازەكانیشە حیزبێكی توندڕەون و لەلایەن سەرمایەدارە خاوەن كۆمپانیا گەورەكانی ئەمریكاوە پشتگیری دەكرێن و گرنگی زیاتر دەدەنە كێشە و مەسەلە دەرەكیەكان و دونیاو پەناش بۆ بەكارهێنانی هێز دەبەن لە یەكلایی كردنەوەی كێشەكاندا و ئارمەكەیان بریتیە لە هەڵۆ وەك ڕەمزی هێز و دەسەڵات.
و لەئێستادا باڵێك لەناو كۆماریخوازەكاندا دروست بون و بە موحافیزكارە نوێكان ناسراون كە توندڕەون و پەنا بۆ بەكارهێنانی هێز دەبەن لەهەموو كێشەكاندا.
بەم شێوەیە كۆمەڵگای ئەمریكی لە كۆمپانیاو سەرمایەدارەكانەوە تا هاولاَتی ئاسایی و بازاڕ دابەشبونەتە سەر لایەنگری ئەم دووحیزبە و لەهەموو 4 ساڵێكدا لەڕێگەی صندوقەكانی دەنگدانەوە ئاڵوگۆڕ لە دەسەڵاتدا دەكەن و ئەمریكیەكان وەكو هەموو كۆمەڵگا دیموكراتخوازەكانی ئەورویاو ڕۆژئاوا حەز بە گۆڕانی زووبەزووی دەم و چاوەكانی دەسەلاَت دەكەن و ئەوەتا لە دوای 12 ساڵ دەسەڵاتی كۆماریخوازەكان لە 7/11/ 2006دا لە هەڵبژاردنەكانی نیوەیی هەردوو ئەنجومەنی نوێنەران و پیراندا توانیان كۆتایی بەدەسەڵاتی

کۆماریخوازەکـان بهێـنن بەبەرژەوەنـدی دیموکراتخوازەکـان بەشـێوەیەك لـە کـۆی 425 کورســـی کـــۆنگرێس 229 بـــۆ دیموکراتـــەکان و 196 کورســـی بـــۆ کۆماریخوازەکـان بـوو وە لـە ئەنجومـەنی پیرانیشـدا لـە کـۆی 100 کورسـی 51 کورسـی بـۆ دیموکراتـەکان و 49 کورسـی بـۆ کۆماریخوازەکـان بـوو . کـە ئەمـە سـەرکەوتنێکی بەرچاو وگـەورە بوو بۆ دیموکراتخوازەکـان . لـەم کاتـەدا سـەرۆك بۆش بەتـەنها و بـەبێ پشـتیوانی زۆرینـەی حیزبەکـەی ماوەی 2سـاڵی دەسـەلآتی بەسـەر دەبـات کـە 2 سـاڵی پـڕ ئاسـتەنگ و ڕێگـری و ئۆپۆزسـیۆنی بڕیـار و پێشـنیازەکانی دەبێـت . و پێدەچـێت کـە گۆڕانکـاری لـە هەڵوێسـت و گوتـارو بەرنامـەی حکومـەتی ئـەمریکادا ڕووبـدات , هەرچـەندە کـە ئـەمریکا دەوڵـەتی دامودەزگاییـەو بەگۆڕانی کەسـەکان سیاسـەتە ستراتیژیەکانیان گـۆڕانی بەسـەردا نایـەت بـەلآم هەمیشـە حیزبـی دەسـەلآتدار بـەپێی ویسـت و بەرنامـە و ئایـدیا سیاسیەکەی خۆی حکومەت بەڕێوە دەبات .

ئاشکراشە ئەم سـەرکەوتنەی دیموکراتخوازەکـان لـەخۆوە و لەناکاوێکدا بەدەسـت نـەهاتوە بـەڵکو لـە ئـەنجامی هەڵـەی کۆماریخوازەکانـەوە بـوە لـەماوەی ئـەم 12 سـاڵەی دەسـەلآتیاندا و بـیرو ڕاو هەڵوێسـت و سیاسـەتەکانیان لەمـەڕ کێشـە ناوخۆیی و دەرەکیەکانی ئەمریکادا و لەپێش هەموانیشەوە :-

کێشـەکانی ئەفغانسـتان و عێـراق و بەدەسـت نـەهێنانی سـەرکەوتنێکی گـەورەو مانەوەی هێزەکان لەو دوو وولآتەدا بۆ ماوەیەکی زیاد لە پێویست .

کێشە گەرمەکانی ناوچەی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاست وەك کێشەی کورە ئەتۆمیەکانی ئێران و کێشەی سوریا و لوبنان و ئەمە سەرەڕای کێشە مۆزمینەکەی ئیسـڕائیل فەلەستینیەکان .

هەروەها کێشەی کورە ئەتۆمیەکانی کۆریای باکورو هەڕەشە و گورەشـەکانی لـە بەرژەوەندیەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لە ڕۆژهەلآتی دووردا.

هەروەها كێشەی گرتنە دەستی دەسەلآت و سەركەوتنی چەپەكان لە كیشوەری ئەمریكای لاتیندا كە هەموانیان دژی هەیمەنە و دەسەلآت و بەرژەوەندیەكانی ئەمریكا كاردەكەن.

كێشەكانی ئەمریكا لە گەڵ هاوپەیمانە ئەورووپیەكانیدا لە بواری ئابوری و بازرگانی و ..هتدا.

سەرەڕای كێشە هەرەگەورەكەی ئەمریكای ئێستاو ئایندەش كە ئەویش جەنگی دژە تیرۆرە و مەترسیەكی گەورە و بەردەوامە لە هەموو دونیادا دژی بەرژەوەندیەكانی ئەمریكا.

كێشە گەرمەكانی كیشوەری ئەفریقیاش لە دارفۆر و صۆمال و ..هتد بەهەمان شێوە گرنگن بۆ ئەمریكا.

سەرەڕای كێشەی نەچەسپاندنی دیموكراسی و درێژەدان بە دیكتاتۆریەت لەلایەن دەوڵەتەكانی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاست و نەچەسپاندنی لەوولآتانی ناو پرۆژەی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاستی گەورەدا.

كە هەموو ئەم كێشانە دیدو بۆچونی دیموكراتخوازەكان لەبارەیانەوە جیاوازە لەكۆماریخوازەكان و جالەم كاتەدا سەرۆك بۆش بەبێ زۆرینەی كۆنگرێس كە لە ئێستادا لای ئەو نین ناتوانێت بەئاسانی بڕیارو هەڵوێستەكانی خۆی و حكومەتەكەی لە بارەیانەوە لێبدات , بۆیە سەردەمی نوێ و قۆناغێكی نوێی 4 ساڵی چاوەڕوانی ئەمریكاو دەسەلآت و هەیمەنەی دەكات لەدونیادا لەسایەی دەسەلآتی زۆرینەی دیموكراتخوازەكانەوە و چاوەڕوانیش دەكرێت كە لەهەڵبژاردنی سەرۆكایەتی ساڵی 2008یشدا دیموكراتخوازەكان سەركەوتن بەدەست بهێنن.گەورەترین ڕووداوی ناوخۆیی ئەمریكاش لەسایەی ئەم سەركەوتنەی دیمكوكراتخوازەكاندا دەست لەكاكێشانەوەی وەزیری بەرگری (دۆناڵد ڕامسفێڵد) بوو , لەبەرامبەریشدا ڕووداوی وەرگرتنی پۆستی سەرۆكی كۆنگرێس لەلایەن خاتوو ((نانسی بیلۆسی)) وە بوو كە یەكەم ژنە لەمێژووی

ئەمریکاو کۆنگرێسدا کە ژنێك ئەو پۆستە وەربگرێت کە ئەمەش ئاماژەیەکی گرنگە بۆ گۆڕان لەسیاسەتەکانی ئەمریکای داهاتوودا لەسایەی دەسەڵاتی دیموکراتخوازەکاندا چونکە هەمیشە ژن ڕەمزی ئارامی و ئاسایش و سەلامەتی بووە کە دیموکراتخوازەکان خۆشیان هەر ئەو ئاڕاستەیەیان هەیە لەسیاسەتەکانیانداو ئایندەش زامنی دەرخستنی ڕاستی و بۆچوون و شیکردنەوە و پێشبینیەکان دەکات .

لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە کورد چ پێگەیەکی دەبێت لەسیاسەتی ئایندەی ئەمریکادا؟

وەڵام ئەوەیە دەبێت کورد چۆن خۆی سازاند لەگەڵ سیاسەتەکانی کۆماریخوازەکان و توانی ڕژێمی بەعس بڕوخێنێت و گەلێك دەسکەوتی گەورە بەدەست بهێنێت دەبێت کاری جدیتریش بکات بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ سیاسەتی دیموکراتخوازەکاندا و تادەتوانێت دەسکەوت و ئامانج و داوا ڕەواکانی گەلی کورد بەدیبهێنێت و جێگە و پێگەی شیاو بگرێت لە سیاسەتەکانی ئایندەی ئەمریکادا و کوردوستان بکاتە پێگەیەکی گرنگ لە سیاسەتەکانی و بەرنامەکانی ئەمریکیەکاندا بۆ زامنکردنی ئایندە و دواڕۆژی نەوەکانی داهاتوو و مەسەلە گەورەکەی کوردیش لەبەرامبەر پیلان و هەلپەرستانی دەوڵەتانی ناوچەکە و دەرودراوسێدا.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاۆکراوەتەوە لە 13و2006/11/18دا.

موقتەدا صەدر و میلیشیای مەهدی

کێن و چیان دەوێت ؟*

❖ بنەماڵەی صەدر لە عێراقدا و بەتایبەتیش لەناو شیعەکاندا بنەماڵەیەکی ناسراوی دینین و ڕۆڵ و کاریگەریان هەبوە و هەشە لەناو شیعەکاندا و گەلێك پیاوی مەزنی ئاینیان تیادا هەڵکەوتوە و هەمیشەش و بەتایبەتیش لەبەرەی دژ بە دەسەڵاتدا بون و لەڕیزی جەماوەردا بوون و گیانی نیشتیمان پەروەریان لەناو دڵی گەنجان و پیاوانی شیعەدا بەزیندوویی هێشتۆتەوە. هەرئەم هەڵوێستانەیان وایکردوە کە لەلایەن ڕژێمەکانی حوکمدارەوە و بەتایبەتیش حوکمی بەعسی صدامی بەچاوێکی گومانەوە لێیان بڕوانن و بەمەترسیشیان دابنێن بۆ سەر دەسەڵاتەکەی و هەربۆیەش کەوتە ڕاوە دوونان و گرتن و دواتریش لە سێدارەدانیان.

بەم شێوەیە ئەم بنەماڵەیە و چەندانی تریش لە شیعەکان بونە بنەماڵەی زوڵملێکراو لەلایەن ڕژێمەوە, بەڵام هەرگیز لە سەردەمی ڕژێمی بەعسدا بە هیچ شێوەیەك نەیان توانیوە کە کاری سەربازی و تەنانەت سیاسیش بکەن و بەڵکە تەنها خەریکی تاعەت و عیبادەت و تەفسیرکردن و خوێندن و فێرکردن بوون لە حەوزە عیلمیەکانی نەجەف و کەربەلاو کوفە و کازمیەدا.

❖ بەڵام لەدوای ڕووخانی ڕژێمەوە لە ساڵی 2003دا و لەگەرمەی فەوزای سیاسی و چەکداری جەماوەری کە دروست بوو لە ئەنجامی نەمانی یاساو دام و دەزگا حیزبی و حکومی و ئاسایشەکانەوە . لەناکاو و لە چرکە ساتێکی غەفڵەتی زەمەندا موقتەدا صەدری کوڕی ئایەتوڵا محمەد باقر ئەلصەدر گەنجی سەرکێش و لاو سەری دەرهێناو وەکو واریس و جێنشینی باوکی و بنەماڵەکەی هاتە گۆڕەپانی تێکچوو تێکچڕژاوی سیاسی و عەسکەری عێراقەوە و بوە ئیمام و ووتار بێژ بە عەمامەیەکی ڕەش و عەبایەکی سپیەوە. تەیارێکی سەربازی پێکەوەنا بەناوی((سوپای ئیمامی مەهدیەوە)) کە ئەم ئیمامە دوانزە هەمین ئیمامی شیعەکانە وگەلێك پیرۆزە لای شیعەو چاوەڕێی دەکەن بگەڕێتەوە و دونیا بکاتە شامی شەریف و دینی ئیسلام سەربخات بەسەر هەموو دینەکانی تردا.

بەم شێوەیە ئەم میلیشیایە کە هیچ بنەمایەکی سەربازی مولتەزیم و ڕێکخراوی تێدا نیە و تەنها هێزێکی چەکدارە و بەتوندی بڕیارەکانی موقتەداو شێخەکانی تری ڕابەری جێبەجێدەکەن و ئەم میلیشیایە و موقتەداش نە لە پێش ڕووخانی ڕژێم و نەلەکاتی ڕژێمیشدا ڕۆڵ و چالاکیان نەبوە وەك فەیلەقی بەدری سەر بە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراقدا بە ڕابەرایەتی عەبدول عەزیز ئەلحەکیم یان ڕێکخراوەکانی حیزبی دەعوەی ئیسلامی.

ئەم میلیشیایە لە گەنجانی موراهیق و سەرلێشێوا و بێ بەرنامە و کۆنە بەعسیەکان و هەندێ تاوانبارانی ڕاکردو و ئازادکراوی بەندیەکانی صدام پێك هاتوون .

❖ لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا موقتەداو میلیشیاکەی بەنیازی چین ؟چیان دەوێت؟بۆچی هەمیشە شەڕ و ئاژاوە دەنێنەوە لێرەو لەوێ ؟..هتد.

لەوەڵامی ئەم پرسیارانە و دەیانی تریشدا دەڵێین:-

موقتەداو میلیشیاکەی پیاوانی حازر خۆرن و هەرگیز پیاوانی ڕۆژانی تەنگانە نەبون و نین و ئەوان کەسانێکی گەنجی سەرکێشن و حەزی خۆ دەرخستن و دەسەڵات پاوانکردنیان هەیە ئەگینا نەپیاوی سیاسین و نەعەسکەرین و نەخاوەن خەبات و نە خاوەن بەرنامە و ستراتیژو دروشم و ئامانجێکی ڕوونن و لەسەر هەمووشیانەوە بێ ئەزمون و ناکاملن.ئەوان تەنها ناوو ناوبانگی باوك و بنەماڵەکەیان مێژوویانە وەك قەڵغان و ماسکێك بەکاری دێنن لەبەرامبەر نەیارەکانیاندا ئەگینا هیچ کەس و لایەنێك نەیدەناسین.

ئەوان بەپشتگیری و پشتیوانی گەورەو بەردەوامی مادی و مەعنەوی باڵی موحافیزەکارەکانی ناو دەسەڵاتدارانی ئێرانی کارە تێکدەر و سەرکێشی و ئاژاوەکانیان دەنێنەوە و ئەوان سەر بە باڵی ئایەتوڵا حائیرین کە لە قوم دادەنیشێت و لەژێر ڕکێفی ئایەتوڵا سیستانی و مەرجەعەکانی ناو عێراقدا نین .

موقتەداو میلیشیاکەی بونەتە داردەستی ئێران و لەململانێی ئێران ئەمریکادا

ڕۆڵی نێگەتیفانەیان هەیەو هەمیشە داوای دەرچوونی هێزە ئەمریکیەکان دەکەن لە عێراقدا و لەکێشەکانی ئێران و سوریادا ئەمان پشتیوانیان لێدەکەن و بەهاندانی حیزبولڵاو حەسەن نەسروڵای لوبنان و ئێران و سوریا کەوتۆتە خۆ بۆ پێکەوەنانی سوپای 5 هەزار کەسی بەناوی ((سوپای حوسەینەوە)) بۆئەوەی ببێتە دەم ڕاست و خاوەن هێزی چەکداری حساب بۆکراو لە هەموو عێراقدا وەك حیزبولڵای لوبنانی و لەئێستادا خاوەن ((فیرەقی مردنە)) بۆ سونەو شیعە نەیارەکانی و لە حکومەت و سوپاو پۆلیس و ئاسایشدا و لە پەرلەماندا نوێنەری هەیەو هەمیشە وەك ڕەوتێکی توندڕەوی شیعە مەزهەب هەڵوێست دەنوێنێت نەك تەنها بەرامبەر بە سونە و کوردو بەڵکو بەرامبەر باڵی حەکیم و دەعوە و فەزیلەی شیعەش و کەوتۆتە گەمەی سیاسی بەخۆشی و بەزۆر و بێ سڵەمینەوە دەیەوێت دەسەڵات بگرێتە دەست وەك چۆن باڵی موحافیزکارانی ئێران بەڕابەرایەتی خومەینی و ڕەفسەنجانی و خامنەئی کردیان لە سەرەتای شۆڕشی ئیسلامی لە ئێراندا لە ساڵی 1979دا و تائێستا بەردەوامن لە حوکمدا و باڵەکانی ئایەتوڵا بەهەشتی و مونتەزرییان وەلا نا و لە حکومیان دوورخستنەوە بەتایبەتیش صەدریەکان ململانێی بەردەوام و مێژوویان هەیە لە گەڵ بنەماڵەکانی حەکیم و خوئی و یەعقوبی و ..هتد لەسەر دەست بەسەراگرتنی مەزارە پیرۆزەکانی نەجەف و کەربەلاو کازمیەو..هتدا.

❖ لەگەڵ ئەمانەشدا صەدریەکان هەڵوێستیان لەبەرامبەر کوردو مەسەلەکەی و داواکاری و مافەرەواکانیدا توندە و دوژمنانەیە و ناڕازین بە فیدراڵیەت و بوونی هەرێمی کوردوستان و پێشمەرگە و گەڕانەوەی کەرکوك و ئاوارەکان و وەبەرهێنانی نەوت و ...هتد.

بۆیە لەسەر هەموان بەشیعە میانڕەوەکانەوە و سونە و کوردو..هتدوە پێویستە بە جدیانەتر لەمەترسی گەورەبون و هەڕەشەکانی موقتەداو میلیشیاکەی تێبگەن و هەڵوێستی توندو ئازایانە بنوێنن لە بەرامبەریاندا بۆئەوەی عێراقی نوێ نەبێتە

عێراقێکی سەلەفی ئیسلامی شیعە مەزهەب وەك ئێران و بەمەش عێراق و ناوچەکە و دونیاش بەرەو ئالۆزی زیاتر و بەریەككەوتنی زیاتر ببات و دواڕۆژیش بەرەو تاریکی و نادیاری و تەڵخی ببەن و قۆناغێکی مەترسیدار و چەوسانەوەو کوشت و بڕی نویّ بێتە ئاراوە کە بەقازانجی گەلانی عێراق و هێزە عیلمانی و پێشکەوتنخواز و میانڕەوەکان کۆتایی نایەت.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی (((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاّوکراوەتەوە لە 13 و2006/11/18دا.

ململانێی باڵە جیاوازەکانی ناو لوبنان
بەرەو کوێ ؟*

ئاشکرایە وولاّتی لوبنان یەکێکە لەو ولاّتە عەرەبیانەی کە خاوەن پێگەیەکی جوگرافی گرنگن بەوەی کەوتۆتە ناوجەرگەی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاست و خاڵی بەیەکگەیشتنی هەرسێ کیشوەری ئاسیا و ئەوروپا و ئەفریقاو لە ڕووی ڕۆشنبیری و پێشکەوتن و ئازادیەکان و دیموکراسیەوە پێشەنگی هەموو ولاّتانی عەرەبی بوە.

لوبنان کە لەساڵی 1946 وە سەربەخۆیی بەدەست هێناوە لە فەڕەنسیەکان بەقەوارەو ژمارەی دانیشتوان بچوک و لە ئابوریشدا بێهێزو لە ڕووی پێك هاتەی کۆمەلاّیەتیشەوە لە عەرەب و کورد و ئەرمەن و لە دیانەتی مەسیحی و ئیسلام و لە ناویشیاندا لە مەزهەبی سونەو شیعەو مەسیحی کاسۆلیکی و ئەرسۆدەکسی و لەتیرە عەشیرەتی جیاواز پێك هاتووە، لوبنان لە ڕووی ووشکانیەوە تەنها سنوری لەگەڵ سوریا و ئیسرائیلدا هەیە، کە هەموو ئەم هۆکارانە بەشێوەیەکی نەگەتیڤانە کاریگەرن بۆ سەر ڕابووردوو ئێستا و ئایندەی لوبنان و وولاّتێك کە ئاماژەی پێبدرێت لەناو ولاّتانی عەرەبیدا ئەوەیە کە لوبنانیەکان کۆمەڵگایەکی ڕۆشنبیرو پێشکەوتوون و ئازادیەکانی تیادا چەسپیوەو جوانی سروشتەکەشی کردویەتیە جێگەی گەشتوگوزار کە لە هەموو دونیاوە ڕووی تێدەکەن و ئەمەش سەرچاوەیەکی باشی داهاتە، لوبنان لە ساڵانی شەست و حەفتاکانی سەدەی

ڕابووردووەوە گەورەترین بازاڕو جێگەی وەبەرهێنانی سەرمایەداران و کۆمپانیا جیهانیەکان بوەو جوڵەیەکی بازرگانی و ئابووری و ئاوەدانکردنەوەی زۆر گەورەی تیادا بوە، بەڵام مەخابن لە ساڵی 1975وە تاکو ئێستاش لوبنان بەدەست شەڕی ئەهلی و ململانێی ناو باڵە جیاوازەکانی مەسیحی لە نێوان خۆیانداو ئیسلامیەکانیش بەهەمان شێوەو دواتریش لە نێوان ئیسلام و مەسیحیەکانیشدا دەناڵێنێت و ئەو وولاتە ئارام و جوان و پێشکەوتووەیان بەدەیان ساڵ گەڕاندۆتەوە دواوە، لوبنان لەو ماوەی 30 ساڵەدا بۆتە گۆڕەپانی حەقیقی یەکلاکردنەوەی ململانێکان لەلایەك لە نێوان مەسیحیەکان و لەلایەکی ترەوە لە نێوان ئیسلامیەکان و لەلای سێهەمیشەوە لە نێوان ئیسلام و مەسیحیەکاندا، هەریەك لەم باڵانەش لە دەرەوەی سنورەکانەوە هاوکاری و پشتیوانی مادی و مەعنەوی دەکرێن، هەرچی شیعەکانە لەلایەن سوریا و ئێرانەوە و سونەکانیش لەلایەن وولاتانی عەرەبی کەنداو و سونە مەزهەبەکانەوە و هەرچی مەسیحیەکانیشە لەلایەن ئەمریکاو فەرەنسا و مەسیحیەتی دونیاوە پاڵپشت دەکرێن و دەزگا جاسوسیەکانی ئەو وولاتانە و ئیسرائیلیش بەسەربەستی کاری تێکدەرانەی خۆیان درێژەپێدەدەن و بوونی فەلەستینیەکانیش هێندەی تر باری لوبنانی ئاڵۆزو قورستر کردوە، بەم شێوەیە لوبنان تووشی شەڕێکی نەگریسی خوێناوی ببوو تا لە ساڵی 1991 دا و لە شاری تایفی سعودیە هەموو لایەنەکان ڕێکەوتنی تایفیان ئیمزا کردو کۆتاییان بەو شەڕە سەپێنراوە هێناو لە ساڵی 1991 وە جۆرە ئارامی و کپبوونێکی کاتی لە لوبناندا هەبووە، بەڵام لە لایەکەوە بەهۆی سەرکێشیەکانی حیزبوڵڵاوە بەرامبەر ئیسرائیل هەمیشە ئەو وولاتە لە ژێر ڕەحمەتی فڕۆکە و تۆپ و سوپای ئیسرائیلدا بووەو بەبەردەوامی ترسی هەڵگیرساندنی شەڕ هەبوە، لە لایەکی تریشەوە بەهۆی بونی زیاد لە 75 هەزار سەربازی سوریا لە لوبنانداو پشتگیری کردنی سوریا بۆ هەندێ باڵ و دژایەتیکردنی هەندێ باڵی ترو سەپاندنی سیاسەتەکانی سوریا لەو وولاتەداو

دانـانو لابردنـی سـەرۆك كۆمـارو سـەرۆك وەزیـرانو وەزیـرو ..هتـد، بەدەسـتی سـوریەكانەوە بـوەو هەمیشـە سـوریەكان لـە ڕاسـتیدا حـوكمی لوبنانیـان كـردووەو لوبنانیـەكان تـەنها وەك بوكەڵـە وابـوون بەدەسـت سـوریەكانەوە، بەهـەمان شـێوە هاوپەیمانی سوریا و حیزبوڵلاو ئەمەل و ئێرانیش لـە گەڵیاندا هـەموو ئـەم هۆكارانـە ببونە هۆی نائارامی و نەبونی متمانەو ناجێگری سیاسیی و ئابوری لـەو وڵاتـەداو دوای وەدەرنـانی سـوریەكانیش هێنـدەی تـر بارودۆخەكـە ڕوو لـە ئـاڵۆزی بـوو، چونكە سـوریەكان بەئاسـانی دەسـت لـە لوبنـان هـەڵناگرن، چونكە ئـەوان هەمیشـە خەو بە ووڵاتی شامی گەورەوە دەبینن كە بریتیە لە سوریا و لوبنان بۆیـە دەسـتیان داوەتـە تـیرۆری سیاسـیەكانو كەسـایەتیە دیارەكـانی لوبنـانو حیزبـوڵلاش بۆتـە دەسكەلاو سیاسەتەكانی ئەوان جێبەجێدەكاتو لە شەڕی 1 مانگی ساڵی 2006 دا حیزبـوڵلا كارەسـاتێكی خوێنـاوی و ماڵ وێرانكـەرەی بەسـەر لوبنانـدا هێنایـەوە كە بەسەدان ملیار دۆلار مەزەندە دەكرێت.

لـە ئێسـتادا كۆمـەڵگای لوبنـانی دابەشـبۆتە سـەر دوو بـەرەی دژ بەیـەك بەرەیـەك لـە حیزبوڵلاو ئەمەلی شیعی بەهاوپـەیمانی تـەیاری میشـێل عـۆنی مەسـیحی كـە ئەمانـە هاوكاری دەكرێن لەلایەن سوریا و ئێرانـەوە، بـەرەی دووەمـیش بـریتین لـە سـونەكان بەڕابەرایـەتی سـەعد حـەریری و سـەمیر جەعجـەع و هـەموو ئـازادیو دیموكراسـی خوازەكان كـە لەلایـەن ئـەمریكاو فەرەنسـاو ...هتـدوە پاڵپشـتی دەكـرێن هـەموو ئـەم سـەركردانەی ئێسـتا پاڵـەوانی هەڵگیرسـانو بـەردەوامی دانو خۆشـكردنی ئـاگری شـەڕی نـاوخۆی لوبنـان بونـەو پێدەچـێت جـارێكی تـریش مێـژوو خـۆی دووبـارە بكاتـەوە لەسـەر دەسـتی ئەمانـەداو لوبنـانو ئایندەكـەی بخەنـەوە بـەر مەترسـیەكی گەورەتر وخوێناوی تر لە جاری پێشوو، چونكە هیچ لایەكیان بڕیاریـان لـە دەسـت خۆیانـدا نیـەو نـاتوانن ملكەچـی بڕیارەكـانی دەرەوەی سـنورەكانیش نـەبنو بـەم شـێوەیە لوبنـان بۆتـە گۆڕەپـانی یـەكلایی كردنـەوەی سیاسـەتی بەرژەوەندیـەكانی دەوڵەتانی ناوچەكە و دونیا و بەتایبەتیش ئەمریكا و سوریا و ئێران.

لوبنـان لـه داوی تیرۆرکردنـی ڕەفیـق حەریریـەوە پێـی ناوەتـە قۆنـاغێکی نـوێو ترسناك و یەکلایکـەرەوەو ڕۆژ بەڕۆژیش تـیرۆری سیاسـیی درێژەی هەیـە لـە دوای دەرچـوونی سـوریاییەکانەوە لـە لوبنانـداو تـازەترین تیرۆریـش بریتـی بـوو لـە تیرۆرکردنـی وەزیـری پیشەسـازی لوبنـان " پێـر ئـەمین جومـەیل " کـوڕی سـەرۆکی پێشـووی لوبنـانو سـەرۆکی حزبـی کـەتائیبی مەسـیحی کـە لـە ڕۆژی سـێ شـەممە 2006/11/21 تیرۆرکـراو جـارێکی تـر بـرینو ململانێکـانی خسـتەوە بەرمەترسـی لێـك هەڵوەشـانو پارچەپارچـە بـوونو ئەگـەر ڕێگـە نـەگیرێت لـەم ململانێیانـە بەگفتوگۆو ڕاوێژکردنو زمانی عەقڵ ئەوا زۆر نزیکە لوبنان بەرەو شەڕێکی ئەهلی تر، بەڵام خوێناوی تر و پڕ مەترسیتر لە جاران هەنگاو بنێتو ئایندەی ئـەو وڵاتـەو کۆمـەڵگای لوبنـانیش بـەرەو تـاریکیو هـەژاریو دواکـەوتوویی زیـاتر ببـات، لەسـنوری لوبنـانیش تێپەڕبکات و وڵاتـانی ناوچـەکەش بگرێتـەوەو ئـەو کاتـەش دەسـت تێـوەردانی وڵاتـانی زلهێـزو خـاوەن بەرژەوەنـدیو بڕیـار بەدەسـتەکانی دونیـاش دەسـت پێـدەکاتو ناوچـەی ڕۆژهـەڵاتی ناوەڕاسـت دەبێتـە خـاڵی بەیەککەیشـتنی ململانێکـانو پاراسـتنی بەرژەوەندیـەکان، بەمـەش پێدەچـێت گۆڕانکـاری گـەورە لـە مێـژوو و سـنورەکانی ناوچـەکەدا ڕوودەداتو قۆنـاغیکی سەرتاپا جیا لە پێشووتر دەست پێبکاتو سیستەمو حوکمی هەندێك بڕووخێتو ئەستێرەی بەختی گەلانو کۆمەڵگای نوێش بگەشێتەوە .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ)) دا بلاْوکراوەتەوە لە 2006/12/9دا.

صدام حسين

پەندێك بۆ زەمانە *

- مێـــژووی حـــوكمڕانی((وولاّتـــی نێـــوان دوو ڕووبـــار)) یـــان وولاّتی((میسۆپۆتامیا)) و ((دەوڵەتی عێراقی نویٚ)) لە قولاّیی مێژۆوە,هەمیشە بەخوێناویترین شێواز دەستیپێكردوە و بەردەوام بوە و كۆتایشی هاتوە.

گەلانی ئەم وولاّتە بەهەموو پێك هاتەكانیانەوە بەدرێژایی مێژوویان هەمیشە لەژێر زوڵم و زۆرداری و چەوساندنەوە و قات وقڕكردندا بوون, نەك لەلایەن دوژمنانەوە بەڵكو لەلایەن دەسەلاّتداران و حوكمڕانانی خۆیەوە.

مێژووی حوكمڕانی سۆمەریەكان و بابلیەكان و ئاشوریەكان و ئەكادیەكان و ئەمەوی و عەباسیەكان و فارس و توركەكان و دواتریش عەرەبەكان خۆیان بەپاشایەتی و كۆماریەكانەوە, سەرتاپایان دووبارەكردنەوەی خوێناویترین تراژیدیای حوكمڕانی و ئاڵوگۆڕی دەسەلاّت بوونە.

وەك بڵێی ((نەفرەتی خواو مێژوو لەدەسەڵاتداران و گەلانی ئەم وولاٌتە)) کرابێت لە ئەزەلەوە. چونکە چەندی هەڵە و خوێنمژی و تاك ڕەوی و جەورو ستەمی دەسەڵاتداران ڕۆڵیان هەبوە لەم مێژوەدا, هێندەش ناکۆکی و ململانێ و فیتنە و شەڕەنگێزی و دووڕوویی و بێ بەڵێنی ئەم گەلانەی وولاٌتەکەش ڕۆڵیان تیادابوە. بەشێوەیەك هەمیشە گەلانی ئەم وولاٌتە لەسەرەتاوە پاڵپشت و پشتیوانی و دۆستی دەسەڵاتداران بوونە, هەرهێندەی نەبردوە بونەتە دوژمن و لە بەرامبەریدا وەستاونەتەوە و پشتیان تێکردوە بەهاندان و پشتیوانی هێزی دەرەکی و بەم جۆرە مێژووی حوکمڕانی ئەم وولاٌتە هەمیشە لە دووبارەبونەوەدا بوە بە درێژایی(5)هەزار ساڵی دامەزراندنی ئیمپراتۆریەتی سۆمەریەکان تاکو دەسەڵاتی کۆتایی بەعسیەکان لە صدام حسێندا و پێدەچێتیش ئەم مێژووە تاڵ و ڕەش و خوێناویە هەر بەردەوامیش بێت بۆ حوکمڕانانی داهاتوو.

- لەئێستاشدا و دوای 83 ساڵەی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقی لەلایەن ڕژێمەکانی پاشایەتی و کۆماری لەساڵی 1921وە تا 2003 کە کۆتایی بەدەوڵەتی عێراقی هات و سەرکردە و دیکتاتۆر و ڕابەرەکانی بەکوشتن و لە سێدارەدان و سووتان و ژەهرخواردن و پیلان گێران لە نێو چوون و دواهەمینیشیان ((صدام حسێن)) ی دیکتاتۆر و خوێنڕێژی گەلانی عێراق بوو کە بەهەمان دەردی پاشاو سەرۆکەکانی پێش خۆی چوو , ڕەنگیشە ئەم نەفرەتە ئەزەلیە بەردەوام بێت لەگەردنی سەرکردە و ڕابەر و گەلانی عێراقدا لە داهاتووشدا.

- صدام حسێن کە نزیکەی 35 ساڵ حوکمێکی تاك ڕەو و زاڵمانە و خوێنڕێژانەی عێراقی کرد و بە ئاگر و ئاسن و بێ جیاوازی هەموو گەلانی عێراقی دەچەوساندەوە و نەتەوە و مەزهەب و بیروڕاجیاوازەکانی وەك و یەك دادەپڵۆسی و جێگەی ئازادیەکان و دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ و کۆمەڵگەی مەدەنی لە عێراقی صدام حسێندا نەدەبۆوە و هەربۆیەش لەلایەن زۆرینەی

عێراقیەکانەوە بێزراو و ڕق لێهەڵگیراو بوو, بەشێوەیەك ئەو ڕژێمەی کە لەماوەی 35 ساڵدا بناغە و دامەزراندنی و چەسپاندنی خەریکی کردبوو , لەماوەی کەمتر لە مانگێکدا لەبەریەك هەڵوەشایەوە و تەفروتونا بوو, صدام حسێن ئەم هەموو کاولکاری و کوشتارەی بەرامبەر گەلانی عێراق کرد سەرتاپایان هاتنەوە ڕێگەی و پێش مردنی بەچاوی خۆی کوڕ کوشتن و ژن و منداڵ دەربەدەرکراو و بەندکردن و دواتریش لە سێدارەدان چارەنوسی بوو وەك ئەو سەدان هەزار عێراقیە بێ گوناهانەی کە لەماوەی حوکمیدا قاتوقڕی کردبوون لە شیعە و سونە و عەرەب و کوردو تورکومان و مەسیحی و یەزیدی و کلدۆئاشوری و ..هتد.

- لەکاتێکدا صدام خۆی بە پاڵەوانی نەتەوەی عەرەب و ڕزگارکەری فەلەستین و بەرگریکاری دەروازەی ڕۆژهەڵاتی وولاتی عەرەب دەزانی لەبەرامبەر فارسەکاندا ودژی ئیسرائیل و خۆشەویستی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوابوو, وەشانازی بەسوپاو هێز و دەسەڵات و دەوڵەمەندیەوە دەکرد و خۆی بە شاسواری دوو شەڕی ئێران و کوێت دەزانی, ئەوا بەدیلی و بە زەلیلی و بەندی و سەرشۆڕی و دوایش بە لە سێدارەدان کۆتایی بەناو وناوبانگ و دەسەڵاتەکەی هات و لەبەرەبەیانی 2006/12/31 و کاتژمێر30ر4 ی بەیانی و لە یەکەم ڕۆژی جەژنی قوربان و کۆتایی ساڵی 2006دا لەسێدارە دراو گەلانی عێراق و ناوچەکە و دونیاش لەو هەواڵە خەبەریان بۆوە.
- صدام حسێن و حوکمەکەی و ڕەفتارەکانی و چارەنوسەکەی بونە پەندی زەمانە و دەبێت زۆر سەرکردە و ڕابەر لەعێراقی ئێستا و داهاتووشدا و لە وولاتانی عەرەبیدا و لە وولاتانی تری ناوچەکە و دونیاش عیبرەتی لێوەربگرن, چونکە صدام حسین ڕەمزی خوێن ڕشتن و دیکتاتۆر و تاکرە و زاڵمی ئەم سەردەمە بوو , ڕەمزی چەوسانەوە و قڕکردنی گەلەکەی بوو. ڕەمزی جیابونەوەی کەمینەی دەسەڵات بوو لەزۆرینەی ڕەش و ڕووتی جەماوەر, ڕەمزی بێبەشکردنی گەلەکەی بوو لە خێروبێری وولاتەکەی و لە ئازادی و دیموکراسی و

مافـه سـەرەتاییەکانیان و خزمەتگوزاریـەکان.هەربۆیـه وەك ڕاسـتیەکی مێـژوویی هـەر سـەرکردە و ڕابـەرێك بەهـەمان شێوەی صـدام حسـێن ڕەفتـاری کـردو پشـتی کردە زۆرینه و جەماوەر و داواکاریەکانیانی پشتگوێ خسـت و مافه ڕەواکانیـانی پێشـێل کـرد. ئـەوا بـاش بزانێـت کـه کۆتـایی ژیـان و دەسـەلاٌتەکەی بـەدەردی دواڕۆژی صـدام حسـێن دەچێت , ئەگـەر خـراپتر نـەبێت ئـەوا بەدڵنیاییـەوە باشـتر نابێـت , عێراقـی نـوێ و ڕابـەر و سەرکردەکانیشـی دەبێـت هەمیشـه چارەنوسـی صـدام حسـێنیان لەبەرچـاو بێـت چونکه گـەلانی عێـراق گـەلانێکی فره مەزهـەب و نەتەوە و بیروڕا جیاوازن وبەخۆڕسك دژ بەدەسەلاٌتن وخۆ ئەگەر بەڕچە و ڕێبـازی صدام حسێندا بڕۆنەوە ئەوا ئەمانیش بەهـەمان چارەنوسـی خوێنـاوی و دواڕۆژی صدام حسێن دەچنەوە.

- بۆیه عێراقی نوێ پێویستی به سەرکردە و ڕابـەرانێکی بـەهێز و حـەکیم و لێهاتوو و دڵسۆز بۆ گەلەکەی و ئاشـتیخواز و برایـەتی ودۆسـت و خـاوەن عـەقڵ و تێڕوانین و دووربینیەکی بێ وێنه هەیە.بەشێوەیەك که زۆربـەی پێکهاتـەی گـەلانی عێراق لێی ڕازی بن. ئەم هەموو فرەییەی گەلانی عێـراق هەمیشـه ڕێگـه خۆشـکەرە بۆ هەلاٌیسانی ئاگری شەڕی ناوخۆیی مەزهەبی و نەتـەوەیی و ئـاینی کـه هەمیشـه خاکی عێراق گۆڕەپانی سەرەکی ئەو شەڕ و ململانێیانه بـوە بـه درێـژایی مێـژووی ململانێکـان, خۆئەگـەر سـەرکردە و ڕابـەرەکانی عێراقـی نـوێ بەهـەمان شـێوازی صدام حسێن حوکمڕانیان کرد ئـەوا ڕەوڕەوەی خوێنڕشتن و دواکـەوتن و هـەژاری و لەسێدارەدانی سـەرکردە و گـەلانی عێـراق بـەرەوپێش دەچێت و مێـژوە ڕەش و تاڵەکانیش به مەترسیدارترین و خوێناویترین شێواز خۆی دووپات دەکاتەوە .
- جا لێرەدا جێگەی خۆیەتی کـه سـەرکردە و ڕابـەرەکانی کـوردیش پەنـدێك یـان وانەیـەکی جدی لـه مێـژووی حـوکمڕانی و تـاکڕە و پشـتکردنه جـەماوەر و دواڕۆژ و چارەنوسـی صـدام حسـێن وەربگـرن و ببنـه ڕابـەرانێکی خۆشەویسـت و دڵسۆز و بـەوەفا بۆ خـەباتی دێرین و درێژخایـەنی گـەلی کـوردو نەبنـه مێردەزمـەو

خۆسەپێن و تاكڕەو و قۆرخكەری دەسەڵات و پارەو سەروەت و سامان و ماڵ وموڵكی ئەم گەلە و هەمیشە لەناو جەماوەردا بن و بەدەم داواكاریەكانیانەوە بچن و پشتیان تێنەكەن . چونكە ڕق و بێزاری جەماوەر گەلێك بە سەبرە ئەما تولەو ڕاپەڕین و شاڵاوی جەماوەر گەلێك بەهێز ڕامالێكەر وبەزەبرە و مێژووی خەباتی دوور و نزیكی گەلەكەشمان شاهیدە بۆ دۆست و دوژمنان و جا ئەو كەسە كەسە ئەلفێكەی بەسە.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلكترۆنی((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاوكراوەتەوە لە 4و2007/1/6دا.

كۆنگرەی لوتكەی عەرەب
كۆنگرەی بێئومێدی *

- وەك بڕیارە لە ڕۆژی 2007/3/28 دا كۆنگرەی 19 هەمی سەرانی عەرەب لە شاری ڕیازی پایتەختی عەرەبستانی سعودیە ببەسرێت كە كۆنگرەیەكی ئاساییە و لەدوای 10 كۆنگرەی نائاسایی و 8 كۆنگرەی ئاساییەوە دێت.

تائێستا بڕیاره هەموو پاشاو سەرۆکەکانی عەرەب بەشداری بکەن ((جگە لە موعەمەر قەزافی سەرکردەی لیبیاو شێخ حەمەد کوڕی خەلیفەی میری قەتەر)) نەبێت کە ئامادە نابن, عێراقیش بۆ یەکەم جار لەدوای ڕزگارکردنیەوە لەلایەن سەرۆکێکی هەڵبژێردراو و شەرعیەوەی بەشداری دەکات لەلایەن بەڕێز مام جەلالەوە وەك سەرۆك کۆماری عێراقی فیدڕاڵ بەهەموو قورسایی و سەنگینی و مێژووی خەبات و دیپلۆماسیەت و ناو وناوبانگیەوە لەگەڵ هەموو کێشەکانی عێراقدا. کە ئەمە یەکەم جارە کوردێك وەك سەرۆك کۆماری وولاّتێکی زۆرینە عەرەب بەشداری ئاوها کۆبونەوەیەکی سەرانی عەرەب بکات و بڕیاریشە مەسەلەی فەلەستین و عێراق لە پێشەوەی ئەجێندای کارەکانی کۆنگرەکەوە بن.

- ئاشکرایە ئەم کۆنگرەی لوتکانە گرنگی و کاریگەری گەورەیان هەیە لەسەر چارەسەرکردن و دۆزینەوەی ڕێگاچارە بۆ کێشەکان, بۆیە لێرەدا جێگەی پرسیارەکە ئایا ئەرکە هەنوکەیی و گرنگەکانی سەرانی عەرەب چیە لەم قۆناغەدا؟ ئایا دەتوانرێت سەرجەم کێشە ئاڵۆزەکان چارەسەر بکرێن ؟ئایا لەم زەمەنە جەنجاڵ و ئاڵۆز و پڕ کێشانەدا بەتایبەتیش لەناوچەی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاستدا, عەرەبەکان دەتوانن خۆیان لەگەڵ ڕووداو و پێشهاتەکاندا بگونجێنن؟ ئایا سەرانی عەرەب دەتوانن ئاوات و خواستەکانی گەلەکانیان وەدیبهێنن؟ ئەمەو دەیان پرسیاری تریش.

سەرەتا دەبێت بزانین کە کێشەکانی عەرەب خۆیان چین و دواتریش کێشە ناوچەییەکانیش کامانەن کە کاریگەریان لەسەر عەرەبەکان هەیە؟

ئاشکرایە کە هەر 22 وولاّتە عەرەبییەکە لە ڕۆژئاواوە تا ڕۆژهەلاّتیان ژمارە گەلێك کێشەی ناوخۆییان لەنێواندا هەیە, هەر لە کێشەی سنوور و ئاو و ململانێی سیاسی و ...هتدوە جگە لە کێشە گشتیەکانی هەژاری و نەخۆشی و دواکەوتوویی و بێکاری و پێشێلکردنی مافەکانی مرۆۋ و ژنان و نەبونی دیموکراسیەت و کرانەوە و شەفافیەت و ئازادیەکان و ...هتد. کە هەموانیان

بەدەستیانەوە دەناڵێنن , سەرەڕای کێشە گەورەو گرنگەکانی هەموو عەرەب کە لە ئێستادا بریتین لە ((کێشەکانەی فەلەستین و عێراق و سوریاو لوبنان)).

هەروەها هەر وولاتێکیشیان بەجیا گیرۆدەی دەیان کێشەی ناوخۆیی و نەتەوەیی و مەزهەبی و دینی و بێکاری و هەژاری و ,...هتد بونەتەوە. هەموو ئەم کێشانە بونەتە کێشەی مەزمین و چارەسەرکردنیان گەیشتۆتە ئاستی موستەحیل, هەربۆیە سەرانی عەرەب و کۆنگرە دەوریەکانیان لەماوەی 2-3 ڕۆژدا ناتوانێت هەموو ئەم کێشانە چارەسەر بکات و سەرانی عەرەبیش عەسای سیحریان بەدەستەوە نیە کە لە چاوتروکاندنێکدا زاڵ ببن بەسەر ئەو هەموو کێشانەدا, چ جای بتوانن لەگەڵ کێشە ناوچەیی و جیهانیەکاندا خۆیان بگونجێنن و چارەسەریان بکەن.عەرەبەکان هەمیشە کەوتونەتە دوای ڕوووداوەکان و بونەتە پاشکۆی زلهێزەکان و هیچ کاتێك بەرنامەو گوتارو هەڵوێستی سیاسی یەکگرتوی پێشوەختیان نەبوە. هەربۆیە ئەم ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستە بەردەوام بۆتە کوانویەکی پڕ ژیلەمۆی خامۆش کە هەموو ئان و ساتێك ئامادەبوە بۆ گڕگرتن و کڵپە سەندن, لەئێستاشدا بەهۆی کێشەی کورە ئەتۆمیەکانی ئێران و کێشەی عێراق و کێشەی نێوان سوریاو لوبنان ناوچەکە لەهەموو کاتێك زیاتر ئامادەیە بۆ گڕگرتن.

سەرانی عەرەب بۆ خۆشیان لەناوخۆیاندا و لەسەر ئاستی شەخصیش ناتەباو ناکۆکن وەك کێشەی نێوان شا عەبدوڵای سعودیە و موعەمەر قەزافی لیبیا. بۆیە هەرگیز پێشبینی ناکرێت کە سەرانی عەرەب بتوانن هەموو ئەو کێشانە نەك چارەسەر بکەن بەڵکو ناتوانن ڕێگا چارەی کورت خایەنیشیان بۆ دیاریبکەن.

هۆکاری سەرنەکەوتن و نەتوانینیشیان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوەکە :-

1.بناغەی بیرکردنەوە و لێکتێگەیشتن و ئایدۆلۆژیایان بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان بریتین لە لێکدانەوەیەکی تەسکی بنەماڵەیی و ناوچەگەریی و

عەشایەری و شمولی و تاکرەوی و خۆسەپاندن , دوور لە بیرکردنەوەیەکی ئازاد و کراوە و بەرژەوەندی نەتەوەیی.

2.سەرانی عەرەب هێندەی بەتەنگ دەسەلآت و بەرژەوەندی شەخصی و بنەماڵەیی و ناوچەیی خۆیانەوەن, نیو هێندە بەتەنگ بەرژەوەندیە بالآکانی نەتەوەو ئیسلامیشەوە نین وتەنها کاریان پاراستنی دەسەلآت و کورسی و داهاتەکانیانە.

3.هەموو سەرانی عەرەب لەرێگەی یامیراتیەوە یان کودەتاوە هاتونەتە سەر حوکم هەربۆیە یا بەمردن یان بەکودەتا دوور دەکەونەوە لە دەسەلآت ((جگە لە بەرێز مام جەلال سەرۆك کۆماری عێراقی فیدراڵ)) هەربۆیە ئەم سەرکردانە نمایندەی راستەقینەی خواست و ئاوات و ویستەکانی گەلانیان ناکەن.

4.هیچ یەکێك لەم سەرکردانە بریاری سیاسی و ئابوری و سەربازی و تەنانەت کۆمەلآیەتیشان لەدەست خۆیاندا نیە و هەمیشە پرس و را بە زلهێزەکان و هاوپەیمانەکانیان دەکەن.

هەربۆیە کاتێك مرۆۋ سەربەست نەبوو لە بیرکردنەوەو بریارداندا دەبێتە کەسێکی بێتوانا و بچووك و بێئیرادە کە ناتوانێت لە بەردەم کێشە و گرفت و ململانێکاندا خۆراگربێت و بتوانێت چارەسەریان بکات.

لەبەر ئەم هۆکارانە هیچ دڵنیاییەك نیە کە سەرانی عەرەب بتوانن لەم کۆنگرەیەیاندا سەرکەوتوو بن و بتوانن کەمترین رادەی خواست و ئاواتەکانی گەلەکانیان بهێننە دی و چارەسەری کێشەکان بکەن.جگە لەوەی ئەم کۆنگرانە بونەتە کەرنەڤالێك بۆ بینین و چاوپێکەوتن و میوانداری و موجامەلەی یەکتری, بەڵگەش هەموو کۆنگرەکانی پێشووتری عەرەبن.جارێك لە موعەمەر قەزافیان پرسیبوو بۆ کۆدەبنەوە لەوەلآمدا ووتبووی ((کۆدەبینەوە بۆ ئەوەی رێکنەکەوین)),هەربۆیەش ناکرێت و کارێکی مەنتیقی و ناراستیشە کە هەموو ئومێدێك هەڵبچنرێت لەسەر ئەم کۆبونەوەی لوتکانە چونکە گەر ئیرادە هەبێت بۆ

چارەسەرکردن ئەوا دەکرێت لەدەرەوەی ئەم کۆنگرانەش چارەسەر بکرێن,بەلاًم وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا کە هەر وولاًتە و هەر ناوچەیەك بەرژەوەندی خۆیان لەپێش بەرژەوەندیە بالاًکانەوە دادەنێن , ئەوەتا وولاًتانی ڕۆژئاوای عەرەبی هیچ کاتێك کاریگەریان لەسەر کێشەکانی عەرەب نەبوە , وولاًتانی قەرنی ئەفریقیش بەهۆی شەڕی ناوخۆیی و هەژاری و نەخۆشی و بێکاری و دواکەوتواییانەوە ناپەرژێنە سەر کێشە عەرەبیەکان . ئەوەی کە دەمێنێتەوە وولاًتانی کەنداو ومیسر و ئوردون و عێراق و سوریایە بەهۆی گرنگی و گەورەیی پێگە جوگرافی و ئابوریەکانیانەوەیە, کە ئەمانیش بەهۆی بوونی دەیان کێشەی نێوانیان و ناوخۆشیانەوە نەبونەتە ئەو گروپە بەهێزە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان .هێندەی هۆکاری جیاوازی و لێکدورکەوتنەوەیان لەنێواندا هەیە نیو هێندە هۆکاری لێکنزیکبونەوەو یەکگرتنەوەیان لەنێواندا نیە .

بۆیە دەڵێین ئەم کۆنگرەیەش وەك پێشترەکانی جێگەی بێئومێدی زیاترە چونکە ئەرکەکان و تەحەداکانی ناوچەکە و جیهان زۆر لەوە گەورەترن کە سەرانی عەرەب بتوانن چارەسەریان بکەن و ئەم کۆنگرەیەش و بڕیارەکانی تەنها وەك مەرەکەبی سەر کاغەز دەمێننەوە و ناچنە چوارچێوەی جێبەجێکردنەوە..

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ و دەنگەکان))دا بلاًوکراوەتەوە لە 2007/3/28دا.

سیناریۆکەی عێراق

لەگەڵ ئێرانیشدا دووبارە دەبێتەوە*

- ئاشکرایە پێش لێدانی عێراق و ڕووخاندنی ڕژێمی بەعس لەساڵی 2003 دا لەلایەن ئەمریکاو بەریتانیاو هێزە فرە نەتەوەکانەوە, گەلێك ڕێوشوێن و چاوسورکردنەوەو هەڕەشە و گوشار و فشاری ئابوری و سیاسی و سەربازی و زانستیان دەخستە سەر ڕژێمی عێراق لەژێر پەردەی شەرعیەتی نێودەوڵەتی و لەڕێگەی بڕیارەکانی ئەنجومەنی ئاسایشی سەر بەنەتەوە یەککرتوەکانەوە, بەمەبەستی چاوترساندن و پەشیمانکردنەوە و پاشگەزبونەوەی ڕژێمی عێراق لە بەرنامە شۆڤێنی و تاکڕەوی و توتالیتاریەکەی و دەست کردن بە کرانەوەی زیاتر و چەسپاندنی دیموکراسیەت و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و دوورکەوتنەوە لە هەڕەشەکردن و هەراسانکردنی دراوسێکانی و ئیسرائیل و بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا لەناوچەکەدا بەبەکارهێنانی هێز و هەروەها دوورکەوتنەوە لەبەرنامە سەربازی و خۆپڕچەککردن و بەدەستهێنانی چەکی قەدەغەکراوی نێودەوڵەتی لە جۆری بایۆلۆژی و کیمیاوی و کۆمەڵکوژ.لەوپێناوەشدا چەندین بڕیار لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو,بەڵام ڕژێمی عێراق بەگوێنەدانە بەرژەوەندی گەلانی عێراق لەلایەك و لەلایەکی تریشەوە بەهۆی بەهەڵە تێگەیشتن و لێکدانەوەو هەڵسەنگاندنەکانی بۆ حسابات و هاوکێشە و گۆڕانکاری و بارودۆخە نوێ جیهانیەکە و گۆڕانی بەرژەوەندی و پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان و هاتنەکایەوەی نەزمێکی نوێی جیهانی و بەجیهانی کردنی دونیا و هەڵایسانی جەنگی دژە تیرۆری جیهانی , کەوتە هەڵەیەکی مێژوویی و سەرەخۆرەی خۆیەوە کە ملینەدا بۆ بڕیار و گەلەکۆکەمیەکەی دونیاو سووربوو لەسەر هەڕەشەو ملهوڕیەکانی خۆی بەپشت بەستن بە هەندێ هاوکاری و پشتگیری ڕووکەشی

ڕوسیاو فەڕەنساو چین و ....هتد. تاکارگەیشتە ئەوەی ڕۆژی حساب هات و ئەورژێمە پۆلیسیەی لەماوەی زیاتر لە 35 ساڵدا هەوڵی خۆ قایمکردن و پتەوبوونی خۆی دەدا بەڵام لەماوەی کەمتر لە 1 مانگدا تەفروتونا کراو بۆ هەتاهەتایە بەرەو زبڵدانی مێژوو تورِ هەڵدراو دیکتاتۆر و سەرانی ئەو ڕژێمە خرانە بەندیخانە و درانە داداگاو بەسێدارەش حوکمدران و بەسزای ڕەوای خۆیان گەیشتن .ئەم سیناریۆیەی کەلەگەڵ عێراقدا پەیرەوکرا ماوەی نزیکەی 12 ساڵی خایاند لەساڵی 1991–2003, هەمان سیناریۆ لە ئێستادا لەگەڵ ئێراندا دووبارە دەبێتەوە, لەگەڵ هەندێ گۆڕان لە شێوازی جێبەجێکردندا لەبەر گۆڕانەکاریە نێودەوڵەتیەکانی ئەم سەردەمە. ئاشکرایە ڕژێمی ئیسلامی ئێران لەسایەی شۆڕشەکەیەوە لەساڵی 1979 وە هاتۆتە سەر حوکم لە ئێراندا و لەوکاتەوە دوژمنایەتیەکی سەرسەخت دەکات لەگەڵ ئەمریکاو ئیسڕائیلدا و بە شەیتانی گەورە ناوی دەبات. ئەمریکاش لەبەرامبەردا لەهەوڵ و پیلانداناندا بوو بۆ ڕوخاندنی ئەو ڕژێمە ئیسلامیەو ئەوەبوو لەساڵی 1980 وە و بۆماوەی 8ساڵ جەنگی عێراق –ئێرانی بۆ دروستکردو یەك لایەنە گەمارۆی ئابوری خستە سەر ئێران بەمەبەستی لاوازکردن و بنکۆڵکردنی , بەڵام ئێران لەدوای ڕاوەستانی جەنگەکەوە لەساڵی 1988وە بەهێمنی و ئارامی و بێدەنگی کەوتە پلانداناندا بۆ گەشەدان و پێشخستن و بەرزکردنەوەی توانا سیاسی و سەربازی و ئابوریەکانی خۆی و کەوتە ڕێکخستنەوەی ناوماڵی ناوخۆیی ئێران سەرەڕایی کێشە ناوخۆییەکانی دوای جەنگ لەنێوان باڵە سیاسەکانی موحافیزکارەکان و ڕیفۆرمخوازەکاندا و توانی گەشەو پێشکەوتنی بەرچاو لەهەموو بوار و ئاستەکاندا بەدەست بهێنێت و بتوانێت مامەڵ لەگەڵ کێشە ناوچەییەکانی ئەفغانستان و لوبنان و ناوچەی کەنداودا بکات و خۆشی لەگەڵ کێشە جیهانیەکانی سەردەمی جەنگی دژە تیرۆریش بگونجێنێت.و لەئێستاشدا بەهۆی مەسەلەی عێراقەوە کە ئێران دەستێکی باڵای هەیە لە ناجێگیریدا و نانەوەی

ئـاژاوە و پشـێوی و نـاکۆکی تایـەفی و مەزهـەبی و ..هتـد و عێراقـی کردۆتـە گۆڕەپانی یەکلاکەرەوەی ململانێکانی لەگەڵ ئەمریکاداو هەروەها بەهۆی کێشـەی کـورە ئەتۆمیـەکانی و هەوڵـدانی بـۆ بەدەسـتهێنانی چـەکی ئـەتۆمی لەئێسـتادا ئێـران کەوتۆتـە بـەر شـاڵاو و فشـار و گوشـارێکی تونـدی ئـەوروپاو ئـەمریکاو دەیانـەوێت بەهـەر نرخێـك بـوە ئێـران پاشـگەزبکەنەوە لـە پرۆسـە ئەتۆمیەکـەی, بۆئەم مەبەستەش زیاتر لە ساڵێکە لەرێگەی گفتوگۆو دانوسانەوە هەوڵی لەگەڵدا دەدەن و ئێرانیش تائێستا سوورە لەسەر هەڵوێست و گوتارە توندەکانی و هیچ جۆرە سازش و خاوبونەوەو نەرمیەك پیشان نادات.پێش ماوەیەك لەئەنجومەنی ئاسایشـی نەتـەوە یەکگرتوەکانـەوە بڕیارێـك دەرچـوو کـە مـاوەی 60 ڕۆژی دایـە ئێران بۆ وەستاندنی پیتاندنی یۆرانیۆم و داخستنی کورە ئەتۆمیەکانی, بەڵام ئێـران هـەر بـەردەوام بـوو لەسـەر ئـەو پرۆسـەیە و گـوێی نەدایـە داواکاریـەکانی ئاژانسـی ئـەتۆمی نێودەوڵـەتی و ئەنجومـەنی ئاسایشـیش. هەربۆیـە ئەوروپیـەکان پێش ئەمریکا سوورن لەسەر ئەوەی ئێران نەبێتە خاوەنی چەکی ئـەتۆمی کـە لـەم خاڵـەدا جیاوازیـەك هەیـە لـە گـەڵ سـیناریۆکەی عێراقـدا چـونکە ئەوروپیـەکان و لەپێش هەموانیشیانەوە فەرەنساو ئەڵمانیا دژی لێدان و ڕووخاندنی عێراق بوون بـەڵام لـە ئێسـتادا هـەموانیان لەگـەڵ ئـەمریکادا سـوورن لەسـەر بەدەسـتنەهێنانی ئێران بۆ چەکی ئەتۆمی.بۆیەش گوشارەکان بەهێزترن لەسەر ئێران.بـەڵام ڕژێمـی ئێرانیش بەهەمان شێوەی ڕژێمی بـەعس بەهەڵـە لـە گۆڕانکـاری و بەرژەوەندیـەکان و ئـەم نەزمەنوێیـەی جیهـان تێـدەگات و هـەر بەهەڵـەش لـە هاوکێشـە و بەڵانسـی هێزەکانی دونیا تێدەگات , بۆیە هەمان هەڵەی ڕژێمی بەعس دووبارە دەکاتـەوە و سـوورە لەسـەر ملـهوڕی و گوێنـەدان بەهەوڵـە دیپلۆماسـی و دانوسـانەکان و ئامۆژگاریەکان , ئەم هەڵوێستەشی لەسەر ئەوە بنیاد ناوە کە وادەزانێت ڕوسیاو چـین پشـتگیری لـە هەڵوێسـتەکانی دەکـەن لەبەرامبـەر ئـەوروپاو ئـەمریکادا لـە ئەنجومەنی ئاسایشدا. بەڵام هەروەك چۆن پشتیانکردە ڕژێمی عێراق هەرواشیان

لەگـەڵ ئێرانـدا كـردو ئـەوەبوو لـە ڕۆژی 2007/3/25دا بڕیـاری 1747 بـەكۆی دەنگی هەر 15 ئەندامەكەی ئەنجومـەنی ئاسـایش بەڕوسـیاو چینیشـەوە دەرچوو وەك ئاگاداركردنەوەیـەك بـۆ ئێـران كـە چـیدی سـوور نـەبێت لەسـەر پڕۆسـەی بەدەستهێنانی چەكی ئەتۆمی . ئەم بڕیارە توندەو مولزەمیشە و لەژێر فەصڵی7 لەمادەی 41 ی ئەنجومـەنی ئاسایش دەرچووە كە دەتوانرێت هێزی سـەربازیش بەكاربهێنرێت بۆ سەپاندنی گەرچی بەڕوونی دیارینەكراوە و گەمارۆی ئابوری و سـەربازی و دارایـی خسـتۆتە سـەر28 كەسـایەتی و بانـك و بازرگـانی لەگـەڵ ئێرانـدا, هەربۆیـە دەركـەوت كـە ڕوسـیاو چـین پشـتیوانی ئێرانیـان نـەكردو بەرژەوەندیـەكانی خۆیـان نـەكردە قوربـانی ئێـران و بەهـەمان شـێوەش بەهەڵـەدا دەچـێت لـە ململانێكـانی لەگـەڵ ئـەمریكاو بەرژەوەندیەكانیـدا لەناوچـەكەدا لـە عێراق و لوبنـان و فەلەسـتین و پشـتگیری ڕژێمـی سوریادا. ئێران گـەر سووربێت لەسـەر ئـەم هەڵوێسـتانەی ئـەوا بەدڵنیایـەوە لەئایندەدا بڕیـار و گوشاری توندتر ئاڕاستەی دەكرێت و لەكۆتایشدا گەر هـەر بەردەوام بوو ئـەوا تـەنها ڕێگە چارەی سـەربازی دەمێنێتـەوە و ئێـرانیش بەهـەمان چارەنوسی ڕژێمـی عێراقی دراوسـێی دەچـێت.ئێـران دەبێـت لـەو ڕاسـتیانە تێبگـات كـە ئـەمریكا بەسـانایی واز لـە بەرژەوەندیـــەكانی خـــۆی لەناوچـــەی ڕۆژهـــەڵاتی ناوەڕاســـتدا ناهێنێـــت لـــە پێشیشیانەوە:-

1.دەستبەسـەراگرتن و كـۆنترۆڵكردنی سەرچـاوەكانی وزە لـە (نـەوت و گـازی سروشتی)) ناوچەكە و پێگە سەربازیەكەی كە چەندین ساڵە هەوڵی قایمكردن و جێگیركردنی دەدات.

2.پاراستنی ئاسایش و ئـەمنی ووڵاتـانی هاوپـەیمان و دۆسـتەكانی لـە كەنـداوی عەرەبیدا.

3.هەروەها پاراستن و ئاسایشی ئیسرائیل کە دۆست و هاوپەیمانی ستراتیژی ئەمریکایە و بۆتە ئەرکێکی هەنوکەیی و لەپێشینەی هەموو کارەکانی سەرۆك و ئیدارەکانی ئەمریکادایە.

بەم شێوەیە هەمان سیناریۆی عێراق لەئێرانیشدا دووبارە دەبێتەوە بەلاّم خوێناوی ترو مەترسیدار تر بەهۆی پێگە و گەورەیی و گرنگی ڕۆڵی ئێران لەناوچەکەدا.و گەر ئێران پەند لە عێراق وەرنەگرێت و لەسەر هەڵەکانی بەردەوام بێت ئەوا هەمان چارەنوسی ڕژێمی عێراق چاوەڕوانی دەکات و زەمەن و ئایندەش گرەنتی وەدیهاتنی ئەو پێشبینانەن , تاهاتنی ڕۆژی حسابی کۆتایش هەموو ئەگەر و ڕێگاچارەکان بەکراوەیی دەمێننەوە.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ و دەنگەکان)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاّوکراوەتەوە لە 27 و28 و2007/3/31دا.

ئیدارەی سەرۆك بۆش و

ئۆپۆزسیۆنێکی بەهێزی دیموکراتخوازەکان *

❖ ئاشکرایە ئەمریکا وولاّتی دیموکراسی و دەسەلاّتە جیاوازەکان و موئەسەساتیە, کەهەریەکە لە دەسەلاّتی یاسادانان ((کۆنگرێس)) و دەسەلاّتی جێبەجێکردن((کۆشکی سپی)) و دەسەلاّتی دادوەری, ئازادی و سەربەخۆیی خۆیان هەیە و لەبڕیاردان و هەڵسوکەوت و گوتاریاندا بەپێی یاسا دەسەلاّت و کارەکانیان دیاریکراوە و هەریەکەیان سنوری دەسەلاّتەکانی خۆیان دەزانن و دەستوەرنادەنە کاروباری یەکتر .ئەم جیاوازی و سەربەخۆییەی ئیدارەی ئەمریکا زۆرجاران بۆتە خاڵی لاوازی و گەلێك جارانیش بۆتە خاڵی پۆزەتیڤ بەتایبەتی بۆ وولاّتانی تر کە ئەگەر لایەك دەرگای بەڕوودا داخستبن لەدەرگایەکی ترەوە چونەتە ژورەوە.

❖ جاهەرکاتێك ئیدارەی کۆشکی سپی کە سەرۆکێکی هەڵبـژێراو ڕابەرایـەتی دەکات کە خاوەن دەسەلآت و شەرعیەتێکی گەورەیە چونکە ڕاستەوخۆ لەلایـەن گەلەوە هەڵدەبژێردرێت لەلایەن زۆرینەی هەردوو ئەنجومەنی نوێنەران و پیرانەوە پشتگیری بکرێت و لە حیزبی خۆی بن ئەوا دەسەلآت و بڕیارەکانی بەهێزتر دەبن و بەسانایی هـەموو بڕیـار و پڕۆژەکـانی دەڕاسـتێنرێت , بـەلأم بەپێچەوانەشـەوە سـەرۆك ناتوانێـت بەسەربەسـتی بڕیـارو پڕۆژەکـانی بخاتـە چوارچـێوەی جێبەجێکردنـەوە گـەر بـەرەو ڕووی ئۆپۆزسـیۆنێکی بـەهێز ببێتـەوە لەهـەردوو ئەنجومەنەکەدا کە لە حیزبی بەرامبەر بن.هەرچەندە سەرۆکی ئەمریکا خاوەنی مافی بەکارهێنانی ڤیتۆی هەیە بۆ بڕیارەکانی کۆنگرێس.

❖ ئاشکرایە لەوکاتەوەی کە ئەمریکا دۆزراوەتەوە لەساڵی 1492دا لەلایـەن کریسـتۆڤەر کۆلۆمبۆسـەوە بەچـەندین قۆنـاغی تاریـك و ڕووونـدا تێپـەڕی کـردوە تاگەیشتۆتە ئەم قۆناغ و ئاستەی ئێستا کە بۆتە تاکە زلهێزی دونیاو ڕابەرایـەتی ئەم کەونە دەکات و خاوەن توانایەکی گەورەو لەبن نەهاتووی مرۆیی و سەربازی و تەکنـــەلۆژی و زانســـتیە و لەســـایەی سیســـتەمێکی سیاســـی و ئـــابوری ودیموکراسی و فیدڕاڵی و ئازاددا بۆتە نمونەیەکی باڵآ بۆ پێکەوە ژیانی گەلانی بە نەتەوە و دیانەت و زمانی جیاواز لەم سەردەمەدا.

❖ لەئێستاشدا سەرۆك بۆش کە لە ساڵی 2000وە بۆتە سەرۆکی ئەمریکا و بۆ دوو خولی لەسەریەك هەڵبژێرایەوە لەحیزبی کۆماریەکانە و لەسایەی زۆرینـەی کۆماریـەکان لـە هـەردوو ئەنجومـەنی پـیران و نوێنەرانـدا 6 سـاڵی یەکـەمی دەسـەلآتەکەی بەبێ کێشـە و گرفت بـەڕێوە بـردوە کە تیایدا کارەساتی گـەورەی 11ی سـێپتەمبەر بەسـەر ئـەمریکادا هـات و لـە ئەنجامـدا جـەنگی دژە تـیرۆری جیهـانی ڕاگەیـەنراو ئـەمریکا ڕابەرایـەتی دەکـات و هـەروەها هـەردوو جـەنگی ڕزگارکـەری ئەفغانسـتان و عێراقـی تیـادا ڕوویـدا و کێشـە گەرمـەکانی ئـەتۆمی کۆریـاو ئێـران و سـوریاو لوبنـان و دارفـۆرو صـۆمال و گـەلێکی تـر .. ئـەم

ئیدارەیەی سەرۆك بۆش زۆر بە هێز و تواناوە بەرەو ڕووی ئەو كارە گەورەو مەترسیدارانە بۆتەوە و بڕیاری یەكلاكەرەوەی لەبارەوە داون و تاڕادەیەكیش سەركەوتوو بووە تیایاندا , بەڵام لە ئێستادا و لەدوای سەركەوتنی دیموكراتخوازەكان لەهەردوو ئەنجومەنەكەدا و بونیان بە ئۆپۆزسیۆنێك لەبەرامبەر كۆشكی سپیدا سەرۆك بۆش ئەو هێز و دەسەڵات و سەربەستیەی جارانی نەماوە لە بڕیاردان و تێپەڕاندنی پڕۆژەكانیدا .

❖ ئاشكرایە هەردوو حیزبی كۆماری و دیموكراتخوازەكان خاوەن هەمان ستراتیژو ڕوانگەن كە هەڵقولاوی پاراستنی ئەمنی نەتەوەیی ئەمریكان لەهەموو دونیادا بەڵام لە شێوازی چارەسەركردن و بۆچونیان بۆ كێشەكاندا جیاوازیان هەیە, هەرچی دیموكراتخوازەكانە گرنگی زیاتر دەدەنە مەسەلە ناوخۆییەكان و خاوەن تێڕوانینی نەرم و نیان و دایەلۆگن بۆ چارەسەركردنی كێشەكان . بەڵام كۆماریەكان بەپێچەوانەوە گرنگی زیاتر دەدەنە مەسەلە نێودەوڵەتیەكان و دەرەكیەكانی ئەمریكا و زۆرجاران پەنایان بردۆتە بەر بەكارهێنانی هێز بۆ چارەسەركردنی كێشەكان .

هەربۆیە سەرۆك بۆش لەئێستادا بەرەو ڕووی قەیرانێكی سیاسی و ئیداری بۆتەوە بەهۆی بوونی ئەم ئۆپۆزسیۆنە بەهێزەی دیمكوراتخوازەكان و كاریگەریەكی گەورەیان دەبێت لەسەر ئایندەی بڕیار و دەسەڵات و بۆچونەكان و دانانی لێپرسراوەكانی ئیدارەكەی سەرۆك بۆشدا . و لەزۆر بۆچون و بڕیاردا لەگەڵ سەرۆكدا نین و بگرە بەرهەڵستیشی دەكەن , ئەوەتا لەگەڵ ئەوەی ئیدارەی سەرۆك بۆش و كۆماریەكان بەدرێژایی دەسەڵاتیان ئێران و سوریاو كۆریا بە دوژمن و نەیاری ئەمریكا دادەنێن و هەرسێكیانیان خستۆتە ژێر فشار و گوشارەوە و ئامادەنین دانوسانیان لەگەڵدا بكەن و ئەوپەڕی ململانێی سیاسی و ئابوری و چاوسوركردنەوەیان لەگەڵدا بەكاردێنن, بەڵام هەردوای سەركەوتنی دیموكراتخوازەكان و بونی زۆرینەیان لەهەردوو ئەنجومەنەكەدا دوای 12 ساڵ لە

باڵكێشـانی كۆماریـەكان كەوتونەتـە بەرهەڵسـتی و ڕێگـە گـرتن و ئاسـتەنگ دروسـتكردن لەبـەردەم ئیـدارەی سـەرۆك بۆشـدا و لەئێسـتادا و لـە 2007/4/3دا سـەرۆكی كـۆنگرێس خـاتوو نانسـی بیلۆسـی دیموكراتخـواز سـەردانی سـوریا دەكات و لەگەڵ بەشار ئەسەدی سەرۆك كۆمار و گەورە لێپرسـراواندا كۆدەبێتـەوە و دانوسـان و گفتوگۆدەكـات كـە ئـەم كـارەی دیموكراتخوازەكـان سـەرۆك بـۆش و ئیدارەكـەی زۆر پەسـت و نیگـەران كـردوە و بەئاشـكرا ڕەخنـەیان لێگرتـوون , لەمەسـەلەی عێراقیشـدا وەك تەحەدایـەكی تـری سـەرۆك بـۆش و ئیدارەكـەی كۆنگرێس لەبەرامبەر ڕاستاندنی بودجەی هێزەكانی ئەمریكا لەعێراقدا مەرجی ئەوەیان داناوە كە دەبێت ئەو هێزانە بەپێی خشتەیەك تا مانگی ئازاری 2008 لە عێراقدا بكشێنەوە , لەمەسەلەی لوبنان و فەلەستین و ..هتدیشدا بەهەمان شێوە سیاسـەتێك دژ بـە سیاسـەتەكانی ئیـدارەی سـەرۆك بـۆش پـەیڕەو دەكـەن وەك گوشارێكی حیزبی و سیاسی و وەڵامدانەوەیەكیش بۆ ڕای جەماوەری شەقامی ئـەمریكی و كۆكردنـەوەی زیـاترین دەنـگ بـۆ حیزبەكـەیان بـۆ هەڵبژاردنـەكانی سەرۆكایەتی كە لە ساڵی 2008دا ئەنجام دەدرێت.

بۆیـە ئـەم مـاوەی سـاڵ و نیـوەی كـە سـەرۆك بـۆش ماویـەتی لـە كۆشـكی سـپیدا ماوەیـەكی گـەلێك وشـك و جـەفا دەبێـت لەبەرامبـەر ئۆپۆزسـیۆنێكی بـەهێز و زۆرینـەی دیموكراتخوازەكانداوپێشـبینیش دەكرێـت لەسـایەی ئـەم ململانـێ حیزبیـەی نێـوان كۆمـاری و دیموكراتخوازەكانـدا گـۆڕانی گـەورە ڕوودەدات لـە سیاسەتەكانی ئەمریكاداو چارەسەری كێشـەكانیش بە ئاقارێكی جیاواز لەوەی چاوەڕێدەكرێت لەسایەی ئیدارەی سەرۆك بۆشدا بێتە دی كە ئەمەشیان زەمەن و ڕۆژانی ئایندە زامنی وەدیهاتنیانە.

---

* ئەم بابەتـەم لـە سـایتی ئـەلكترۆنی ((نـاوخۆ ودەنگـەكان وكوردوسـتان پۆسـت)) و گۆڤاری ((نێوەند)) بلاْوكراوەتەوە لە 4 و5 و7 و8 /2007/4 وكانونی دووەمی/2008دا.

کێشەی شیعەکانی یەمەن

بەرەو کوێ ؟ *

- وولاّتی یەمەن تاساڵی 1990 لەدوو وولاّتی(کۆماری یەمەن لەباکور و یەمەنی دیموکراسی گەلیی لەباشوور)پێك هاتبوو .لە1990/5/22دا هەردوو وولاّت یەکیان گرتەوەو بەمەش کۆماری عەرەبی یەمەن دروست بوو, یەمەن دەکەوێتە باشوری نیمچە دورگەی عەرەبیەوە لەباکورەوە سعودیەو لەڕۆژهەلاّتەوە سەڵتەنەتی عومان دراوسێین و لەباشورو ڕۆژئاواشەوە هەردوو

دەریـای عـەرەبی و سـور سـنورەکانێتی, وولاّتـی یەمـەن پایتەختەکـەی شـاری صـەنعایەو زمـانی ڕەسمـی عەرەبیـەو پارەکـەی ڕیـالّی یەمەنیـەو پانتـایی ڕووبەرەکـەی(527970)کـم2و بـەپێی سـەرژمێری سـالّی 2003 ژمـارەی دانیشتوانی 23 ملیۆن کەسە, یەمەن خاوەن مێژووو شارستانیەتێکی دێرینەو دەگەڕێتـەوە بـۆ پـێش 5000 سـالّ پـێش مـیلاد, و ئـاینی ئیسـلام سـالّی 630 میلادی گەیشتۆتە یەمەن, یەمەن لەئێستادا لە 21 پارێزگا پێکهاتووە,و لەڕووی کـەش و هـەواوە هەمـە جـۆرەو بـەهۆی پێـك هاتـە جیاوازەکانیـەوە لەدەشـت و لـەوەرگا و شـاخ وکێو وشـیوو کـەناری دەریـا. یەمـەن بـەوولاّتێکی عەشـایەری دادەنرێـت و زۆرینـەی دانیشـتوانەکەی ئیسـلامن لەگـەلّ کـەمێك جولەکـەدا کەلـە 300 کەس تێپەڕناکەن لەگەلّ هەندیّ مەسیحی و هندۆسیدا.

- مەزهەبی ئیسلامی بلاّو لەیەمەندا بریتیە لە :-

1.شافعی: کەسوننە مەزهەبن کە لەناوچەکانی ڕۆژهەلاّت و باشورو ناوەڕاست و ڕۆژئاوادا بلاّون و ڕێژەی 70٪ی دانیشتوان پێك دێنن.

2.زەیدیـەکان: کەدواکەوتـەی مەزهـەبی زەیـدین کـەپێیان دەوترێـت (زیـود) کـە لەناوچە شاخاویەکانی باکوردا نیشتەجێن بەتایبەتیش لە شاری (صعدە) و لە نێوان (صعدەوصـەنعا و حجەو زمار)دا. هەرچەندە زەیدیـەکان لەسـەر مەزهـەبی شیعە حساب دەکرێن وەڕێژەی 20٪پێك دێنن, بەلاّم لەسونەکانەوە نزیکترن.

بـەم شـێوەیە مەزهـەبی شـیعە لەیەمەنـدا کەمینـەن و بەهۆشـیەوە هەمیشـە پەراوێزخراو بون و دورخراوەبون لەدەسکەوت و دەسەلاّت و ئیمتیازاتی دەولّەتی, هەربۆیەش هەمیشە سەرچاوەی کێشە بون بۆ دەسەلاّتی یەمەن .

مەزهـەبی زەیـدی لەیەمەنـدا بلاّوبۆتـەوە بـەهۆی ئـەوەی لایـەنگری ئیمـام زەیـدی کوڕی حوسـێنی کـوڕی ئیمـام عـەلین, نـەك لایـەنگری مەزهـەبی شیعەی دوانـزەی ئیمامی کە زۆرینەی شیعەی دونیا و ناوچەی کەنداوی عەرەبی لایەنگرین, ئـەم مەزهـەبی زەیدیە لەسـەدەی 3 ی کۆچیەوە هاتۆتە یەمـەن و بۆ ماوەی 11 سـەدە

تاساڵی 1962 دەسەڵات و حوكمی یەمەنیان كردوە و سیستەمی ئیمامەتیان تیادا دامەزراندوە.بەهەمان شێوە شیعەی ئیسماعیلیەش هەن كە چەند هەزار كەسێك دەبن.لەساڵی 1962وە كەسیستەمی ئیمامەت(لەیەمەندا كۆتایی پێهات وشیعەكان لەدەسەڵات دوورخرانەوە هەرچەندە هەندێ وەزیرو دادەوەرو كەسایەتیان پۆستی حكومەتی وەرگرتوە . ئیدی دەسەڵاتی یەمەن هەندێ رێگری و چاودێری خستەسەر شیعە زەیدیەكان, وەك نەهێشتنی یادكردنەوەی رۆژی غەدیر كەلای شیعەكان پیرۆزەو هەروەها رێو رەسمە ئاینیە شیعیەكان بۆ ئەوەی رێگە لە بلاَوبونەوەی (بزوتنەوەی حوثی) بگرن.

دەیەی نەوەدەكانی سەدەی بیستەم سەرهەڵدانی بلاَوبونەوەی بیروبۆچونی مەزهەبی ئیمامی (جەعفەری) لەناو یەمەندا دەستیپێكرد. زەیدیەكانی (صعدە) بەڕابەرایەتی ((حوسەین حوثی)) رێكخستنێكیان بەناوی (گەنجانی ئیماندار) دامەزراند لەساڵی 1996دا, دوای جیابونەوەی لە حیزبی (حەق) كەدوای یەككگرتنەوەی هەردوو یەمەن لەساڵی 1990 دامەزرا كە(احمد محمد شامی) سەركردایەتی دەكرد.

سەرەتا ئەم رێكخراوەی حوثی لەلایەن پارتی دەسەڵاتدارەوە پشتگیری مادیومەعنەوی دەكرا دژی حیزبی (چاكە خوازی یەمەنی) ئۆپزسیۆن لەشاری (صعدە) .بەم شێوەیە ئەم رێكخراوە گەشەی سەندو بەهێزبوو كە تاساڵی 2002 تەنیا كاری پەروەردەو فێركردنی ئیسلامی هەبوو, بەلاَم دواتر باسی لەلێپرسراوێتی دینی و مەترسی ئەمەریكا و كاركردن بۆ ئیسلام دەكردو باسی لە هەیمەنەی ئەمەریكا و ئیسرائیل دەكردو دروشمی (مردن بۆ ئەمەریكا وئیسرائیلی) بەرزكردەوە .دوای هێرشكردنە سەر عێراقیش لە 2003دا ئەم رێكخراوە كەوتە خۆپیشاندان و نارەزایی دژی ئەمەریكا.

ئیدی لەو كاتەوە حكومەتی یەمەن نیەتە شاراوەكانی ئەم رێكخراوەی بۆ ئاشكرابوو كەتێكدانی جێگیری بارودۆخی ولاَتە, وخۆئامادە دەكات بۆ

هەڵگەڕانەوەی دژی حکومەت, تاکار گەیشتە شەڕو پێکدادانی بەرامبەر لە هاوینی ساڵی 2004 داو لەو شەڕەدا (حسین حوثی) لەمانگی 2004/9دا لەشاخەکانی مروان لەشاری صعده کوژرا.

لەمانگی شوباتی/2005 دا جارێکی تر بزوتنەوەی حوثیەکان بەڕابەرایەتی (باوك) (بدرالدین حوثی) شەڕی لەگەڵ حکومەتدا دەستپێکردەوەو تائێستاش چارەنوسی ناوبراو دیارنیە, و حکومەت واتێگەیشت کە ئەو بزوتنەوەیەی لە ناوبردوە, بەلاّم بۆ جاری سێیەم شەڕو پێکدادان ڕوویدایەوە ئەم جارە بەڕابەرایەتی(عبدالملك و حسین حوثی)کە برابوون ,لەکۆتای ساڵی 2005دا, ودواتر ڕێککەوتنێك ئیمزاکرا لە شوباتی 2006دا بۆ شەڕ ڕاگرتن ,بەلاّم هێندەی نەخایاند جارێکی تر شەڕهەڵگیرسایەوە لەمانگی کانونی دووەمی 2007 دا لەئەنجامی ئەوەی کە حکومەت دەیگوت حوثیە کان جولەکەکان دەردەکەن لەشاری صعدە.هەروەها (حسین حوثی)تاوانبار دەکرد بەنانەوەو هەڵگیرسانی ئاگری شەڕی مەزهەبی و خۆناوزەدکردن بەئیمام مەهدی چاوەڕوانکراو ,بەلاّم لە بنچینەدا حکومەت ترسی لەوە هەبوو کە بزوتنەوەی حوثی پەیوەندی بەتۆڕی ئەلقاعیدەی تیرۆرستی جیهانیەوە هەبێت, چونکە بنەماڵەی (اوسامە بن لادن)لەبنچینەدا لەم ناوچەیەن و لایەنگری زۆری هەیە.

حوثیەکانیش ئامانجیان بریتیە لە :-

1.گۆڕینی سیستەمی کۆماری و بەبێ شەرعی دایدەنێن, چونکە سیستەمی ئیمامی زەیدی لەناوبردوە.

2.گەڕانەوەی سیستەمی ئیمامەت, چونکە دەسەلاّتی ئێستا بەلایەنگری ئەمەریکا دادەنێت, زۆر جار هێرشیان کردۆتە سەر بەرژەوەندیەکانی ئەمەریکا لەیەمەندا.

لە بەرامبەردا دەسەلاّتدارانی یەمەن ئێران تاوانبار دەکەن بەهاوکاری مادی بۆ بزوتنەوەی حوثی بۆ ئەوەی شەڕی تایەفی و مەزهەبی لەیەمەندا بنێنەوە, هەروەها لیبیا و مەرجەعەکانی نەجەفیش تاوانباردەکەن, لەگەڵ شیعەکانی

كەنداو, كەگوايە لە ڕێگەی كوڕی سێیەمی (بدرالدین حوثیە وە)(یحی) كەئەندامی پەرلەمانی یەمەنەو لەئێستادا لەئەڵمانیا دادەنیشێت ئەوهاوكاریانەیان پێدەگات .لەناوبانگترین كەسایەتیە شیعەكان لەیەمەندا, (بدرالدین الحوثی و مجدالدین الموئیدی) یە كە بەگەورەترین مەرجەعی شیعی دادەنرێت.

3.بەم شێوەیە سەرەتای كێشە لە یەمەندا لەم بزوتنەوەیەوە دەستیپێكردوەو مەترسی زۆریش هەیە كەلەداهاتودا جەنگ هەڵبگیرسێتەوەو بەردەوامیشی هەبێتو بڵاوەش بكات بەهەموو وڵاتداو كێشەی مەزهەبی سونەو شیعەش هێندەی تر گەورەتربێت لەكاتی دەست وەردانی ووڵاتانی ناوچەكە بۆ كێشەكە.لەدونیاداو لەمەزهەبی شیعەدا ئینتیما بۆ ئیمامەكانو مەرجەعەكان زۆرتوندەو هەموانیان لەهەر جێگەیەك بن پابەندن بەفەتواو بڕیارەكانی مەرجەعەكانەوە .بونی ژمارەیەكی بەرچاوی شیعە لەوڵاتانی كەنداودا هەر لەسعودیەو سەڵتەنەتی عومانو ئیماراتو قەتەرو كوێتو بەحرێنداولە هەمان كاتیشدا ئێرانی زلهێزی ناوچەكە كاریگەریەكی بەهێزیان دەبێت لەسەر خۆشكردنی ئەو ئاگری تایەفیە لەیەمەندا.بۆیە داهاتووی دەسەڵاتو حوكم و سیستەمی علمانیو قەومی حیزبی دەسەڵاتدارای ئێستا ئاسۆكانی مانەوەی لێڵو ناڕۆشنەو بزوتنەوەی حوثیەكانیش لەداهاتوودا دەبێتە هێزێكی كاریگەر بەرەچاوكردنی دەسەڵاتی ئیمامەت بۆ ماوەی 11 سەدە لەكۆمەڵگاو وڵاتی یەمەندا كە ڕەگ و ڕیشەیەكی بەهێز و قوڵی لەناو كۆمەڵگای یەمەنیدا هەیە..

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلكترۆنی ((دەنگەكان)) دا بڵاوكراوەتەوە لە 2007/5/28دا.

مادەی 140ی دەستوورو
ئەركی سەركردایەتی سیاسی كورد
لەبەرامبەر جێبەجێكردنیدا *

- لەدوای ساڵێك تێپەڕبوون بەسەر تەمەنی حكومەتی عێراقیدا بەسەرۆكایەتی د.نوری مالیكیدا , وەك هەڵسەنگاندن و پێداچونەوەی ئیش وكارەكانی ئەو حكومەتە و ڕێژەی سەركەوتنی و تاچەندیش دەتوانێت بەردەوام بێت لەبەردەم ئاستەنگ و مەترسی و هەڕەشە و گوشارە ناوخۆیی و دەرەكیەكاندا , دەكرێت چەند پرسیارێك بكرێت وەك:-
- ئایا ئەم حكومەتە تاچەندە توانیویەتی باری ئەمنی و ئاسایشی وولآت باشتر بكات و ئاسۆكانی ئەو بوارە چۆنە؟ ئایا ئەو حكومەتە بنەمای فیدڕاڵی چەسپاندوە و تێگەیشتنەكان بۆ ئەو چەمكە لەلایەن پێكهاتە جیاوەزاكانی عێراقەوە چۆنە؟تاچەندە ئەم حكومەتە جدیە لە جێبەجێكردنی مادەی 140ی دەستووردا ؟ هەڵویست و ئەركی كورد لەمەڕ هەموو ئەوپرسانە چیە ؟ و دەبێت سەركردایەتی كورد چیبكات لەكاتی بەدینەهاتن و جێبەجێنەكردنی خواست و ویستەكانی لە چەسپاندنی فیدڕالیەت و جێبەجێنەكردنی مادەی 140ی دەستوور و هەموو مادەكانی تر كە پەیوەندیان بەئایندەی كوردو هەرێمی كوردوستانەوە هەیە ؟؟؟

بۆ وەڵامی هەموو ئەم پرسیارانە دەڵێین:-

- بەدڵنیایی ساڵی 2007 لەساڵی 2006 باشتربووە لە ڕووی بارودۆخی ئاسایشەوە, ڕاستە كردەوە تیرۆرستی و تێكدەرانەكان بەردەوامن, بەلآم ژمارەوبڕو جۆرەكانیان كەمتر بۆتەوە, ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر بونی ژمارەی هێزەكانی عێراق لەسوپاو پۆلیس و باشتر ئاشنابون بەشێوازی كارە

تیرۆرستیەکان و ئەنجامدەرەکانیان و ئاشکرابونی باندەکان و بەکارهێنانی چەك و تەقەمەنی نوێتر. بۆسالی ئاینده ئەگەر حکومەتی عێراقی کێشەو ململانیٚ سیاسیەکانی ناو بالە سیاسیەکانی عێراق چارەسەربکات و پرۆژەی ئاشتەوایی نیشتمانی باش بچەسپێنێت و حکومەتێکی نیشتمانی یەکگرتووی بەهێز دابمەزرێنێت ئەوا بەدڵنیایی سالی ئاینده رەوشی ئاسایش باشتر دەبێت, بەلام بەپێچەوانەوە ئەوا بارودۆخەکە بەرەو خراپتر دەچێت.

- فیدرالیزم لەعێراقی نوێدا تائێستا بە تەواوەتی نەچەسپیوەو لە بەرێوەبردندا کاری پیٚ ناکرێت و تێگەیشتنێکی کامڵ و وەك یەکی لە نێوان پێکهاتەکانی عێراقدا نیە دەربارەی سیستەمی فیدرالیزم,چونکە شیعە بەجۆرێك لێکی دەداتەوەو سونە بەهەمان شێوەو کوردیش بەشێوازێکی تر.تائێستا هەرێمی تر جگە لەهەرێمی کوردستان دانەمەزراوە کە فیدرالیزم بۆ خۆی بریتیە لەدەسەلاتی هەرێمەکان و چۆنێتی رێکخستنی پەیوەندیەکانیانان لەگەڵ ناوەندا.

هەرێمی کوردستانیش پێشترو لەسالی1992 وە دامەزراوەو بۆتە دیفاکتۆو حکومەتی ناوەندی ئێستای عێراق ناتوانێت رەتیبکاتەوە, چونکە بەبڕیارێکی پەرلەمانی کوردستان لە 1992/10/4دا بنەمای فیدرالی قبولٚ کراوە.

تەنیا جێگرەوە بۆ فیدرالی لە عێراقی نوێدا ئەگەر نەچەسپی و جێگیرنەکرا ئەوا دابەشبونی عێراقە بەخاك و گەلەکەیەوە بۆ سیٚ ناوچەی جیاوازی شیعە لە باشورو سونە لە ناوەراست و کورد لە باکور, هەروەکو پرۆژەی رۆژهەلاتی ناوەراستی گەورەی ئەمریکیش پلانی بۆ دارشتوە, ئەگەر ئەمەش نەبوو بۆ پاراستنی یەکگرتوویی خاك و گەلانی عێراق تەنها سیستەمێکی دیکتاتۆری و تاك رەوی لەشێوەی سیستمی بەعسی صەدامی دەتوانێت ئەو پێك هاتە عەجیب و غەریبەی عێراق لە چوارچێوەی یەك ولاتدا بهێڵێتەوە.

- ئایندەی پەیوەندیەکانی سونەو شیعە بەرەو خراپتر دەچێت, چونکە مێژووی ململانێی ئەو دوو مەزهەبە بەتایبەتی لەعێراقدا مێژوویەکی

خوێناویـه.تـەنها لەسـایەی ڕژێمی بەعسـی صـدامی تـاك ڕەودا ئەوململانێـە كـپ ببـوەوە ئـەگینا هـەرگیز ئـەو دوومەزهەبـە تەبانـەبون .لـە سـەرەتای ململانێـی عـەلی كوڕی ئەبوتالیبەوە لەگـەڵ معاویـەدا ولەسـەردەمی خەلافـەتی ئەمـەوی وعەباسـی و عوسمانیەكان و....هتد.

ئـەگـەر عێـراق لـە چوارچێوەی سیسـتەمێكی فیدراڵیـدا مایـەوە ئـەوا كـورد ناچـارە بەشـداری لـەدام و دەزگاحكومیـەكانی مەركـەزدا بكـات, بـەو پێیـەش ئـەرك و مـافی دەبێـت و لەوكاتـەدا دەبێـت ڕۆڵـی ئاشـتی و تـەبایی ببینێـت, بـەڵام ئەگـەر عێـراق وانەمایەوە ئـەوا كـورد پێویسـتە دوورە پـەرێزی هەڵبـژێرێت كـە ئەمەشیان كـارێكی سانانیە بەڕەچاوكردنی بونی كوردی شیعەوسونە, هەروا وڵاتـانی دراوسـێ ئێرانـی شیعەو توركیای سونەو عەرەبی سونە.

- مـادەی 140 ئەگـەر چـی كـامڵ نیـەو تـەواوی خواسـت و مافـەكانی كـوردی نەسـەلماندوە, بـەڵام مادەیـەكی دەسـتوریەو نزیكـەی 8 ملیـۆن عێراقـی دەنگـی بۆداوە و شەرعیەت و بنەمایەكی یاسایی و دەستوری و جەماوەریشـی هەیـە, وبۆیـە دەكرێت پشـتی پـێ ببەسـرێت و كـاری جدیش بكرێـت بـۆ چەسـپاندنی لـە وادەی دیـاریكراوی خۆیـدا, چـونكە كـورد جگـە لـە شـەرعیەت و یاسـا و دەسـتور هـیچ دەسـەڵات و هێزێكـی تـری نیـە بـۆ گەڕانـەوەی كـەركوك و شـوێنەكانی تـر بۆسـەر كوردستان.

ئەگەر كاری لیژنەی باڵای جێ بـەجێ كردنـی مـادەی140 ئاوها بەهێواشـی بڕواتـە پێشـەوە ئـەوا ئەسـتەمە كـە لـە وادەی خۆیـدا جـێ بـەجێ بكرێـت لـە 2007/12/131دا.

جـێ بـەجێ نـەكردنی مـادەی140 ڕەوشـی عێـراق بـەرەو خـراپترو ئـاڵۆزتر دەبـات چونكە لەوكاتەدا كوردیش دەبێتە هۆكارێكی ئاڵۆزی و فشارو نانەوەی سەریەشە بۆ حكومـەتی عێراقی و ئـەمریكاش, بەمـەش هێنـدەی تر پرۆسـەی سیاسـی عێراق ئاڵۆزتر دەبێ و لە وانەشە دەستوەردانە ناوخۆی عێراق لەلایەن ووڵاتـانی دراوسـێوە

لە تورکیا و ئێران و عەرەبە سونەکانیش ڕوویدات, ئەگەرکورد بەهێز کەرکوك و شوێنەکانی تری خستەوە سەر هەرێمی کوردستان. لەکاتی جێ بەجێ کردنیشیدا ئەوا بارودۆخی سیاسی عێراق بەرەو باشترو هێمن تر دەڕوات بەو پێیەی کورد باشترو بەهێزتر بەرگری لە ئاسایش و ئەمنیەتی هەرێمی کوردستان و عێراقیش دەکات .

- تائێستا ئەمریکا نەك لە کەرکوك لە هەموو عێراقدا ڕۆڵی داگیرکەرو چاودێر دەبینێت و لە بەرژەوەندی خۆیەوە ئیدارەی ململانێکان دەدات و دۆست و دوژمنی تاسەری نیە لە عێراقداو بەرنامەو پلانی خۆی جێ بەجێ دەکات.
- کورد وەك گوتمان تەنها ڕێگە چارەی ئاشتی و دایەلۆگ و شەرعیەت و دەستورو یاسای لە بەردەمدایە, چونکە هێزو توانا و چەك و تەقەمەنی هێندەی نیە کەدژ بەسوپای عێراق و ئەمریکا بوەستێتەوە, بەهەمان شێوە ناتوانێت بەرەنگاری سوپای تورکیا و ئێرانیش ببێتەوە.

دەکرێت کورد ببێتە مایەی سەرئێشە و ئاژاوە نانەوە, بەڵام بۆی ناچێتە سەرو ناتوانێت بەو شێوازە خواستەکانی بهێنێتە دی, بۆیە تەنها دەبێت لە ڕێگەی :-

1. گوشارو کاری سیاسی و دیپلۆماسی لەسەر ئاستی ناوخۆی کوردستان و جەماوەر بەپلەی یەکەم و دواتر لەسەر ئاستی سیاسی و جەماوەری و نەتەوەیی و مەزهەبی لەعێراقدا کار بکات.بۆ تێگەیشتن لەڕاستیە مێژوویەکان و مافی کورد لەو ناوچانەدا.
2. دواتر بەهەمان شێوە وولاتانی تورکیا و ئێران و عەرەبی سونەش لەو ڕاستیانە تێبگەیەنێت.
3. دواتریش وولاتانی یەکێتی ئەوروپا و زلهێزەکانی دونیا لەڕوسیا و چین و ئینگلیزو ئەمریکا و نەتەوەیەکگرتوەکان.
4. دواتر هەڵمەتی کاری (عصیانی مەدەنی)وخۆپیشاندان و نارەزایی لەسەر ئاستی جەماوەرو ڕای گشتی و میدیاکان ڕابگەیەنێت.

5. هەروەها وەك گوشار خستنەسەر دەسەڵاتی ناوەند لە بەغدا لە سەرۆكایەتی كۆمارو پەرلەمان و حكومەتدا كاری خۆی هەڵپەسێرێت .

6. دواترو لە قۆناغێكی بالاٌتردا كێشەكە بخاتە بەردەم نەتەوەیەكگرتوەكان و دادگای بالاٌی نەتەوە یەكگرتوەكان لەلاهای بۆ یەكلای كردنەوەی كێشەكە.

بەلاٌم پێشتر دەبێت سەركردایەتی سیاسی كورد لەسەر ئاستی حیزبە سیاسیەكان و ڕێكخراوە پیشەیی و جەماوەری و مەدەنیەكان تادەگاتە ئاستی جەماوەرو ڕای گشتی و هێزی (پ.م) سازو ئامادەبكات بۆ هەموو ئەگەرەكان و وەك دەڵێن:" بەرەی ناوخۆ بەهێزو پتەو وتۆكمەو یەكگرتوو بكات", ئەوسا هەڕەشەو فشاری جەنگ و ڕووبەڕووبونەوە بكات, چونكە بەم حاڵەتەی ئێستاوە پێشبینی ناكەم كە هەموو ئاستەكان ئامادەبن بۆ ئەو ڕۆژە تەنگانەیە, چونكە سەركردایەتی سیاسی كوردو حكومەت هێندە بەتەنگ داخوازی و داواكاری جەماوەرەوە نەهاتون و نەكردنی كاری خزمەتگوزاریەكان بونەتە مایەی بێزاری و توڕەیی جەماوەری گەلەكەمان و وێنەیەكی گەش و خۆشەویستیان لای جەماوەر نیە و دەسەلاٌتێكی گەندەڵ و خراپیان پێشكەشكردوە, كە ئەمەش خاڵی گەورەی لاوازی سەركردایەتی سیاسی كوردە.

---

* ئەم بابەتم لە سایتی ئەلكترۆنی ((دەنگەكان و كوردیش وێب)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ)) دا بلاٌوكراوەتەوە لەبەرواری 5/3 و 2/ 6/ 2007دا.

خوێندنەوەیەك بۆ

خراپی ڕەوشی عێراق و كوردستان*

* ئاشكرایە ڕەوشی عێراق بەگشتی و كوردستان بەتایبەتی لەدوای ڕووخانی ڕژێمی بەعسەوە گۆڕانكاری گەورەی بەسەردا هاتووە, بەڵام تائێستاش و لەدوای 4سال لەڕوخاندنی ئەو ڕژێمەوە هێشتا ڕەوشی سیاسی و ئەمنی و ئابوری و كۆمەڵایەتی و ...هتد لەقۆناغێكی پڕ مەترسیدایەو هەنگاوەكانیش بەرەو باش بون خاون و ئاسۆكانیش لێڵ و ناڕۆشن و ئەگەری خراپ بونی زیاتریشی لێدەكرێت .

* لەسەر ئاستی عێراق

دوای ساڵێك لەدامەزراندنی حكومەتی عێراقی بەسەرۆكایەتی مالكی و ڕاستاندنی دەستوری هەمیشەیی عێراق گۆڕان و باشبونێكی ئەوتۆ بەرچاو ناكەوێت كەمرۆ دڵخۆش بكات و ئومێدی گەورەتری لادروست ببێت .ئەوەتا هاوپەیمانی شیعەكانی ناو پەرلەمانی عێراقی هەر لەشیعەكان خۆیانەوە تاكوردو سونەكان و عەلاویەكان بەرەو گۆڕانكاری دەڕۆن و وەك خۆیان نامێننەوە .لیستی ئیئتلافی شیعە كە گەورەترین لیستە, لەئێستادا حیزبی فەزیلەی لیَ جیابۆتەوە, و

ڕەوتی صەدر هەمیشە لەگەڵ حیزبی دەعوەو ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی ناکۆك و ناتەبان, سەربەخۆکان ڕای جیاوازیان هەیە, کە ئەمەش بۆتە هۆی لاوازبونی ئەو لیستە, هاوپەیمانی کوردوشیعەکانیش گرەنتی بەردەوام بون و مانەوەو بەهێزی حکومەتی مالکیە .کوردیش بەپلەی یەکەم لەگەڵ باڵی عبدالعزیز حەکیمدا هاوپەیمانێتی هەیەو دواتر حیزبی دەعوەو کەمتریش لەگەڵ صەدرو فەزیلەدا.

جاهەر شکستێکی ئەم هاوپەیمانێتیەی کوردو شیعەکان دەبێتە هۆی کارەسات بەپلەی یەکەم بۆ کورد.پاراستنی ئەم هاوپەیمانێتیە کارێکی هەم گرنگە هەم قورسیشە لەکاتی هەڵوەشاندنی لیستی یەکگرتووی شیعەکاندا .هەرچی سونەکانیشە کە لەبەرەی تەوافقدا کۆبونەتەوە لەگەڵ کوردوخواست و داواکاریەکانیدا نا تەباو ناڕێکن ودان نانێن بەمافی کورد و خواستە ڕەواکانیدا .هەرچی لیستی ئەلعێراقیەشە بەسەرۆکایەتی عەلاوی, هەمیشە لەهەوڵی یاریکردن ودروست کردنی هاوپەیمانێتی نوێیە, بۆ ئەوەی خۆی ببێتە باڵادەست ولەئێستاشدا بەرەی ڕزگاربونی وڵاتی ڕاگەیاندوە بەهاوکاری سونەکان دژی حکومەتی مالکی کەوەك کودەتایەك وایە بەسەر ئەوحکومەتەدا. بەم شێوەیە ڕەوشی سیاسی عێراق لە گۆڕانی بەردەوام و بێهێزی و ڕاڕایی وخراپ بوندایە .ئەم ڕەوشە سیاسیەش بەهۆی پشتیوانکردن و دەستێوەردانی دەوڵەتانی ناوچەکەیە هەریەکە لەبەرژەوەندی خۆیان بەپلەی یەکەم و دواتر لەبەرژەوەندی تایەفەو مەزهەب ونەتەوەکانی ناو عێراقە .دەوڵەتی ئێران پشتگیری شیعەکان و دەوڵەتی تورکیا پشتگیری تورکمانەکان وسونەکان و دەوڵەتانی عەرەبی سونە پشتگیری لەعەرەبی سونەکان دەکەن , لەدەرەوەی حکومەت و دەسەلاتی عێراقیش هێزی تیرۆریستان و صەدامی و کۆنەبەعسیەکان و بەناو هێزی بەرگری,دەوڵەتێکی ئیسلامی سەلەفیان دامەزراندوە بەردەوامن لەکاری تێکدەرانەو تیرۆرستانە کەڕەوشی ئەمنی ناجێگیروشڵەژاوەو حکومەت و هێزەکانی هاوپەیمانانیش کۆنترۆڵی بارودۆخەکەیان بۆ ناکرێت .هەر ئەمەش بۆتە هۆی

خراپ بونی باری ئابوری وکۆمەلأیەتی وئاوەدانکردنەوەو گەشەپێدان و بوژاندنەوەی بازاڕو کەرتی تایبەت .حکومەتی عێراق بەم بارودۆخە و بەم لاوازی و بێ دەسەلأتیەی ناتوانێت درێژە بەتەمەنی خۆی بدات و بەردەوام بێت لەژێر فشارەکانی هێزە سیاسیەکانی ناو عێراق و دەوڵەتانی ناوچەکەو تیرۆرستان و ئەمەریکاو هاوپەیمانان,بۆیە چاوەڕێ و پێشبینی گۆڕانی دەکرێت . هۆکاری لاوازیەکەشی بە پلەی یەکەم دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەم حکومەتە لەسەر بنچینەی تایەفی و مەزهەبی و نەتەوەیی دامەزراوە کە هەریەکەیان ئینتیمایان بۆ نەتەوە و مەزهەبەکەیان لەپێشتر داناوە وەك لە بەرژەوەندی عێراقێکی یەکگرتوو, هەرئەمەش بۆتە هۆی سەرنەکەوتنی پرۆژەی ئاشتەوای و حکومەتی یەکێتی نیشتیمانی کە مالکی هەوڵی چەسپاندنی دەدات.

* لەسەر ئاستی کوردستان

ئاشکرایە کوردستان هەرێمێکی سەر بەعێراقەو هەر گۆڕان و پێشکەوتنێك لەسەر ئاستی عێراق کاریگەری باش یان خراپی دەبێت لەسەر کوردستان.بۆیە ئەو بارودۆخە سیاسی وئابوری و ئەمنی و کۆمەلأیەتیە خراپەی عێراقیش بەبڕو ڕێژەی جیاواز کاریگەریان دروست کردوە لەسەر کوردستان ,لەگەڵ ئەوەی کوردستان بەڕووکەش ئارام و باری ئەمنی تاڕادەیەك جێگیرەو دامودەزگاکانی حکومەت لەکاردان, بەلأم کوردستانیش بێ کێشەو کەمو کوڕیو ململانێ نیە .

ئەوەتا ناکۆکی ناوخۆیی حیزبە سیاسیەکان بە تایبەتیش پارتی و یەکێتی لەناو خودی خۆیان لەلایەك و لەلایەکی تریشەوە لەنێوان هەردوکیاندا بۆتە هۆی شڵەژانی باری سیاسی وناجێگیری لەدەسەلأت وبڕیارو ئیش و کارەکاندا.دانەمەزراندن و نەچەسپاندنی پرۆسەی یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەو نەڕاستاندنی بودجەی ساڵی 2007 تاکو ئێستا بونەتە هۆی مایەی دڵ

ساردبونەوەو خاوبونەوەی جەماوەرو پەك كەوتنی بازاڕو بازرگانی و ئابوری و وەستاندنی پرۆژە وبەرهێنەكان و گەشەو ئاوەدانكردنەوە .باری ئەمنی كورستان بەدەسیسەی تیرۆرستان لەلایەك و وولآتانی ئێران و توركیا لەلایەكی ترەوە بەرەو تێكچوون و بارگرژی و نائارامی دەڕوات, سەرهەلدانەوەی گروپە تیرۆریستیەكانی ئەنصاروئیسلام و تەقاندنەوەی ئوتومبێلی بۆمب ڕێژكراو مایەی نیگەرانی وتێكچوونی باری ئەمنیە .نەبونی پرۆژەو بازرگانی و سستی حكومەت مایەی دروست بونی بێ كاری وخراپ بونی ئاستی ژیان و گوزەران و زیادبوونی تاوان و بێزاری جەماوەرە .هەربۆیەش بارودۆخی سیاسیو ئەمنیو ئابوری و كۆمەلآیەتیش لەكوردستاندا بەهەمان شێوەی عێراق بەرەو خراپتر هەنگاو دەنێت .كورد لەعێراقدا لەهەموو نەتەوەو تایەفە و مەزهەبەكان بێ پشت و پەناترەو دوژمنی لە هەموانیش زیاترە, لەناو خۆدا هیچ هاوپەیمانیەكی ڕاستەقینەی نەلەسونەو نەلەشیعەكاندا نیە , وەك نەتەوەش عەرەب وتوركمان وكلدۆئاشوریەكانیش دۆستی ڕاستەقینەی نین, لەسەر ئاستی بەرەی مقاوەمە و تیرۆرستانیش بەو چاوە سەیری كورد دەكەن كەشەریكی ئەمەریكیەكانەو بەمەش كورد بەدوژمنی خۆیان دەزانن و تادەتوانن كاردەكەن دژی خواست وئاوات و دەسەلآتی كوردی .لەسەر ئاستی دەولەتانی ناوچەكەش ئێران و توركیا و عەرەبە سونەكان هەموان دژی خواست و ئاواتەكانی كوردن وبەئاشكراش لەمادەی 140 ی دەستوردا دەردەكەویت .ئەمەریكاو هاوپەیمانەكانیش وەك چاودێرێك لەوگۆڕەپانەدا مامەلە دەكەن ولەبەرژەوەندیەكانی خۆیانەوە دەڕواننە هاوپەیمانیەكانیان و ئیدی دۆست و دوژمنی هەمیشەیی و تاسەری هیچ لایەنێك نین .كوردیش لەناوخۆی خۆشیدا لەسەر ئاستی پارتە سیاسیەكان و حكومەت و تادەگاتە جەماوەریش كۆك و تەبانین و تائێستاش بەگیانی حیزبایەتی تەسكەوە مامەلە دەكەن و هێندەی ناسكی و هەستیاری و مەترسیداری قۆناغەكە بەتەنگ دواڕۆژو بەرژەوەندیە بالآكانی كوردەوە نین .هەربۆیە ڕەوشە سیاسی و ئەمنی و

ئـابوری و کۆمەڵایەتیـەکان لـە عێـراق و کوردسـتاندا بـەرەو خـراپ بـونی زیـاتر دەڕوات, جا ئەگەر کورد لـەم ساڵی 2007 دا فریـای خـۆی نەکـەوێت ئـەوا زۆرێـك لەدەسەلاَت و پێگەو مافەکانی لەعێراقدا لەدەسـت دەدات .لەئێـستادا لەبـەردەم ئـەم ئەرکە هەنوکەیانەدایە:-

1.تەنازول نەکردن لەجێ بەجێکردنی مادەی 140 ی دەستور لەکاتی خۆیدا.

2.ڕازینەبون بەهەر دەستکاری وگۆڕانکاری و وەستاندنێکی هـیچ بڕگـەو مادەیـەکی دەستوری هەمیشەیی کە لەبەژەوەندی کوردا نین .

3.چەسپاندنی مانـەوەی هێـزی پ.م و حسـاب کردنـی وەك هێزێکـی نیزامـی سـەر بەوەزارەتی بەرگری عێراقی .

4.ڕێکەوتن لەسەر یاسای نەوت کەلە بەرژەوەندی کوردستاندا بێت .

5.پتـەو کردنـی هاوپـەیمانی و دۆسـتایەتی لەگـەڵ ئەمـەریکاو یـەکێتی ئـەورۆپاو نەتـەوە یەککگرتووەکانـدا لەسـەر بنچـینەی بەرنامـە و کـاری هاوبـەش, نـەك لەسـەر بنچینەی سۆزو دۆستایەتی کەسی و بەڵێنی زارەکی و خەیاڵاَوی .

بەم شـێوەیە کـورد تـەنیا پشـتیوانی ئەمـەریکاو هێـزە هاوپەیمانەکانـەو جـەماوەری گەلەکەمانـەو دەبێـت تـادەتوانن سـەرکردایەتی سیاسـی کـورد هـەوڵی مانـەوەی ئەوهێزانـە بـدات ئەگـەر لەعێراقیشـدا نـەبێت لەکوردسـتاندا بنکـەو بارەگـای هەمیشـەییان بمێنێتـەوە چـونکە زامنـی ڕێگرتنـی هاتنـە نـاوەوەو هێـرش کردنـی دەوڵەتانی دراوسێشە بۆ سەر هەرێمی کوردستان .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((دەنگەکان و ڕۆژەڤ و کوردوستان نێت)) و ڕۆژنامەی((هەواڵ))دا بلاَوکراوەتەوە لە 24 و27 و29/ 5 و 2007/6/9دا.

□

□

*پێگـەی ((ئیسـلام پـەیك)) کـە پێگەیـەکی ئیسـلامی سـەربەخۆیە لەڕێگـەی مەیلەکەمـەوە لەبـەرواری 2007/6/13دا چوار پرسیاریان ئاڕاسـتە کـردم بـۆ ئـەوەی وەڵامیـان بدەمـەوە و لـە پێگەکەیانـدا وەك دیمانیـەك بڵاویبکەنـەوە . بەنـدەش وەڵامـی پرسـیارەکانی دانـەوە و بەسوپاسـەوە بڵاوینکـردەوە. بـەڵام دواتـر بەشـێوەی ئـەم نوسـینە لـەو پێگانەی تردا بڵاومکردەوە.پرسیارەکانیش بریتی بوون لە:–

پرسیاری یەکەم/ ئایا قاعیدە بۆ ڕووی کردە کوردوستان کە ماوەیەك پێش ئێستا وەك بنکەیەکی ئارام و ئاسایش وابوو؟هۆکەی بۆ نەبوونی سیاسەت و دوور بینی سەرکردە سیاسیەکان بوو یان لاوازی نەخشەی ئەمنی یان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە پەیامێکە ئێران بۆ هەردوو حیزبی دەسەلأت دەینێرێت؟یان شەڕی ساردی هەردوو حیزبی دەسەلأت دارە؟

پرسیاری دووەم/ شەڕی مەزهەبی لە ناوەڕاستی عێراق کێ هۆکاری بوو شیعە یان قاعیدە و گروپە توندڕەوەکانی سونە؟

پرسیاری سێیەم/ چاوەڕوانی هێرش بۆ سەر ئێران دەکرێت لەلایەن ئەمریکیەکانەوە,مامەڵەی حکومەت چۆن بێت چاکترە بۆ میلەتی کورد و ئەزمونی کورد؟

پرسیاری چوارەم/ بۆچی متمانەی نیشتیمان پەروەری و کاری هاوبەش تا ئێستا دروست نەبووە لە نێو هەردوو حیزبی دەسەلأت و حیزبە ئیسلامیەکان هەروەك لە زۆرێك لە ولأتاندا دەبینرێت نەتەوەییەکان و ئیسلامیەکان هەمیشە لە ئیستراتیجیەتدا یەك ئاڕاستەن وەك یەمەن و پاکستان ,ئایا هۆکەی بۆ حساب نەکردنی هەردوو حیزبی دەسەلأتە بۆ کەسی تر یان لاوازی دیلۆماسیەتی ئیسلامیەکان؟

ڕۆڵی ڕێکخراوی ئەلقاعیدە لەکوردوستان و لەهەلأیسانی شەڕی مەزهەبی لە عێراقدا *

- ئاشکرایە ڕێکخراوی قاعیدە,ڕێکخراوێکی بەهێز و خاوەن بنەماو فکر و ئایدیاو پلان و تاکتیك و ستراتیژی خۆیەتی کەلەزۆربەی وولأتانی دونیادا هێلانە

و لق و پۆپ و خانەی نووستو و زیندوو چالاکی هەیە.قاعیدە لەدوای ڕووخانی ڕژێمی تاڵیبان لە ئەفغانستان کەوتە بەرگورزێکی بەهێز کە سەرکردەو تۆڕو خانەکانی لەبەریەك هەڵوەشێنرا و بنکە و بارەگای سەرەکیان کە لە ئەفغانستان بوو پێچۆڵکردن.ئەمەش بوە هۆی بڵاوبونەوەیان بەووڵاتانی ناوچەکەدا بەتایبەتی و دونیاش بەگشتی.

ئاشکراشە پێش لێدانی قاعیدە بۆ ئامانج و بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا لەدونیادا و لەناو خودی ئەمریکاشدا لە 2001/9/11دا لایەنگر و دۆست و ئەندامانی لەنەتەوە جیاوازەکانی ((کوردو عەرەب و فارس و تورك و ئازەر و ...هتد و تەنانەت بیانیش)) گۆش و پەروەردە کردبوو بەبیروباوەڕی توندڕەوی سەلەفی و جیهادی لەسەردەمی جەنگی ساردی دژ بەیەکێتی سۆڤیەتی جاران .هەموو ئەم ئەندامانەی قاعیدە لەدوای لێدانی قاعیدە و تاڵیبان لە ئەفغانستان هەریەکەیان گەڕانەوە بۆ ووڵاتەکانی خۆیان.

کوردستانیش یەکێك بوو لەو ولاّتانەی بەهۆی لەلایەك ململانێی حیزبایەتی و شەڕی ناوخۆی حیزبە عیلمانیەکان خۆیان و لەگەڵ ئیسلامیەکانیشدا لەکوردوستان و لەلایەکی تریشەوە سەرقاڵی کورد دژی ڕژێمی بەعسی صدامی ئەوکاتە و لەلای سێهەمیشەوە بوونی ژمارەیەك حیزب و ڕێکخراوی ئیسلامی جیاواز ((توندڕە و تا میانڕەو)) ی چالاك, کوردوستان بوە پێگەیەکی لەبار بۆ کۆبونەوە و چالاکی نواندنی خانە هەڵوەریەوەکانی قاعیدە. هاتنی ئەم تۆڕانەی قاعیدە بەهاوکاری و کارئاسانی دەزگا جاسوسیەکانی هەردوو ڕژێمەکانی ئێران و بەعسی صدامی ئەوکاتە بوو.

بەلاّم لەپێش ڕووخانی ڕژێمی بەعسدا بەهاوکاری ئەمریکاو هێزی پێشمەرگە توانرا کە کوردوستان بەتایبەتیش ناوچەی هەورامانیان لێپاك بکرێتەوە و هێلانە و بارەگاو مۆڵگەکانیان تێك بدرێت.و بەم شێوەیە لەکوردوستان دەرپەڕێنران و بەناچاری و لەدوای ڕووخانی ڕژێمی بەعسەوە لەساڵی 2003دا جارێکی تر ئەو

کەس و گروپ و خانانە بڵاوبونەوە بەگشت عێراقدا چونکە کەشێکی لەبارتریان بۆ ڕەخسا بۆ کارو چالاکیەکانیان, بەڵام ماکیان لەکوردوستاندا هەرما و تەنها چالاکیەکانیان سڕکرد بۆ کاتێکی تر , بەم شێوەیە کوردوستان تاڕادەیەکی باش ئارامی و ئاسایشی تیادا بەرقەرار بوو.

بەڵام ماوەی چەند مانگێکە گروپی چەکداری قاعیدە و ئەنصار ولئیسلام لەهەندێ جێگەی کوردوستاندا بینراون و هەندێ کاری تێکدەرانەیان ئەنجامداوە و ئەم کارانەشیان بوە هۆی سەرهەڵدانی مەترسی و دڵەڕاوکێی جەماوەر و حکومەتیش.

هۆکاری سەرەکی سەرهەڵدانەوەی ئەم گروپە چەکدارانەش دەگەڕێتەوە بۆ پشتگیری و هاوکاری و کارئاسانی ڕژێمی ئێران بەمەبەستی نانەوەی ئاژاوە و پشێوی و تێکدانی باری ئارامی کوردوستان, وەك گوشار و فشارێکیش لەلایەك بۆسەر سەرکردایەتی کورد کە هێندە لە ئەمریکا نزیك نەبنەوە و پشتی پێنەبەستن و پلانەکانی جێبەجێنەکەن و لەلایەکی تریشەوە بۆ ئەمریکا کە وا نەزانێت کوردوستان دوورگەیەکی ئارامی دوور لە عێراقە, ئەم کارەشی دوای دەستگیرکردنی ((5 دیپلۆماتەکەی ئێران بوو لەشاری هەولێر)) , چونکە لە ئێستادا عێراق بۆتە گۆڕەپانی یەکلایکردنەوەی ململانێی نێوان ئەمریکا و ئێران.

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا سەرکردایەتی کوردو دامو دەزگا ئەمنیەکانی کوردوستانیش پلانێکی وورد و درێژخایەنیان نەبوە و خاوبونەوەیەك لە ئیشوکارەکانیاندا دەردەکەوێت. هەرچەندە تۆڕی بەگژداچونەوەی تیرۆر هەیە کە لەلایەن ئەمریکیەکانەوە هاوکار و پشتیوان و کارئاسانیان بۆ دەکرێت و پارەیەکی زۆری مانگانەیان بۆ تەرخان کراوە کەلەهەردوو شاری هەولێر و سلێمانی بارەگایان هەیەو هەردوو کوڕی سەرکردەکان سەرپەرشتی دەکەن.

هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار ((یەکێتی و پارتی)) لە ئێستادا ڕێکەوتنی ستراتیژیان لەنێواندایە و تا 3-4 هەڵبژاردنی داهاتووش لەعێراق و کوردوستان بەیەك لیست دادەبەزن, ئەمەشیان لەلایەك بۆ مانەوەی زیاتریانە لە دەسەڵاتدا و لەلایەکی

تریشـەوە دژی هـەموو حیزبـە عیلمـانی و ئیسلامیەکانیشـە کـە نـەتوانن دەسـەلأت بگرنـە دەسـت, بۆیـە ململانێی تونـدیان لەنێوانـدا نیـە وەك جـەنگێکی سـارد, بـەلأم کاری حیزبایەتی و جاسوسیش بەسەر یەکەوە دەکەن.
لەمێـژووی کـۆن و نـوێی ناوچـەکە بەگشـتی و عێـراق بەتایبـەتی شـەڕی مەزهـەبی نێـوان سـونە و شـیعە بەشـێوازێکی زۆر خوێنـاوی و مەترسـیدار سـەریهەڵداوە و بـەردەوامیش بـوە , گەرچـی لەهەنـدێ قۆنـاغ و سـەردەمدا لەسـایەی زەبـروزەنگ و تـاکرەوی و داپڵۆسـینی دەسـەلأتەوە ئـەم ململانێیـە خەفـە و سـڕ بوبێـت.بـەلأم ئـەم ململانێیە ڕەگ و ڕیشەی قوڵ و مێژووی هەیە و هـەروا بەسـانایی کۆتـایی نایـەت.و بچوکترین بزیسکە دەبێتە هەلأیسانی جەنگێکی خوێناوی نێوانیان.
ئاشـکرایە بەدرێـژایی مێـژوویی ئیسـلام مەزهـەبی شـیعە بـاڵی شۆڕشـگێڕ و موسـتەزعەف و چەوسـاوە و زوڵـم لێکـراو بـوە و دوورخـراوە بـوە لـە دەسـەلأت.بەپێچەوانەشـەوە مەزهـەبی سـونە مەزهـەبی سەردەسـت و دەسـەلأت و چەوسـێنەرەوە بـووە.هەرئەمـەش وایکـردوە کـە درێـژە بـەم ململانێیـە بـدرێت, لەئێسـتادا و لـەدوای ڕووخـانی ڕژێمـی بەعسـی صـدامی, شـیعە لەعێراقدا ودوای 80ساڵەی مێژووی دەسەلأتی سونە مەزهـەب باڵادەستە لـە پەرلـەمان و حکومەتـدا و پلانیـان هـەبێت یـان نـا شـیعە دەیـەوێت و بـەکرداریش دەریخسـتوە حـەقی ئـەو جەورو ستەمە مێژوییەی سەدان ساڵەی وەربگرێتەوە ئەگەر خوێنـاوی تـریش بێـت لە ڕابووردووش.
کەواتە ئەم ململانێ مەزهەبیە ڕەگ و ڕیشەی مێژوویی هەیە و لەئێستادا کە عێراق بۆتە گۆڕەپانی ململانێی دام و دەزگا جاسوسیەکانی وولأتانی دراوسێ و ناوچەکە ودونیاش و لەسەروو هەمووشیانەوە بوونی ڕێکخراوی ئەلقاعیدە و پاشماوەکانی ڕژێمـی بـەعس ئـەم ململانێیـە وئـەو ڕەوتـە مێژوییـە درێـژە پێـدەدەن و هـەموانیش بەشیعە و سـونە و قاعیـدە و دەوڵـەتانی دراوسـێ و دونیاشـەوە دەسـتیان هەیـە لـە هەلأیسـان و خۆشـکردن و بـەردەوامبوونی ئـاگری ئـەم جەنگـە مەزهەبیـەو

هەریەکەشیان لە تێڕوانین و بەرژەوەندیەکانی خۆیەوە و بەمەرامی جیاواز ئەم کارە دەکەن کە مەترسیدارترین جەنگە نەك تەنها بۆ عێراق بەڵکو بۆ سەرتاپای وولاتانی ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست کە بۆخۆی لەبنچینەدا کوانویەکی خەفەکراوی پڕ ژیلەمۆی ئاگرە و لەهەر ئان وساتێکدا ئامادەیە بۆ کلپەکردن بەهۆی بوونی دەیەها کێشەو ململانێی موزمین و درێژخایەن و هەنوکەیی ناوچەکەوە.

---

* سەرەتا ئەم بابەتەم لەوەلامی پرسیارەکانی پێگەی ((ئیسلام پەیکدا)) نوسیوە و دواتر بەشێوەی ئەم نوسینە لەم پێگانەی تردا بلاوکردەوە.((ڕۆژەۆ ودەنگەکان و کوردوستان نێت و سبەی))دا بلاوکراوەتەوە لە 2 و2007/7/5دا.

زۆر بەپەلە

مادەی 140ی دەستوور لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا جێبەجێ ناکرێت *

هەر لەسەردەمی دامەزراندنی ئەنجومەنی حوکمەوە لەدوای ڕوخانی ڕژێمی بەعس و ڕزگارکردنی عێراق لەلایەن ئەمریکاو هاوپەیمانەکانەوە لەساڵی 2003دا و نوسینەوەی یاسای کاتی ئیدارەی دەوڵەتی عێراقی و بەرجەستەکردنی مادەی 58 کە تایبەت بوو بەچارەنوسی شاری کەرکوك و ئەو جێگەیانەی کێشەیان لەسەرە و تانوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عێراق و دەنگدانی گەلانی عێراق بە نزیکەی 8ملیۆن کەس لەساڵی 2005دا و چەسپاندنی مادەی 140ی دەستوور کە بەهەمانشێوەی مادەی 58 تایبەتکرا بە چارەنوسی شاری کەرکوك و جێگەکانی ترەوە. زۆری لەسەر وتراوە و زۆری لەسەر نوسراوە لە ڕاگەیاندنەکانی هەموولایەنەکانەوە هەر ((لە کورد و عەرەب و تورکومان و مەسیحی و یەزیدی و سونە و شیعە و...هتد.لەناوەوەی عێراق و لەدەرەوەشی لەلایەن تورکیا و ئێران و سوریاو وولاّتانی سونەی عەرەب و ئەمریکاو بەریتانیاش و...هتد)).

هەریەکە بەمەرامی تایبەتی و لە تێڕوانین و بەرژەوەندیەکانی خۆیەوە شەن و کەوی بابەتەکەیان دەکردو چارەنوسی مادەکەیان ڕەنگ دەکێشا. بەو پێیەی ئەم مادەیە مادەیەکی دەستوریەو نزیکەی 8 ملیۆن کەس دەنگی بۆداوە, شەرعیەتێکی یاسایی و جەماوەری لەناوخۆو دەرەوەی عێراقیشدا پەیداکردوە و هیچ کەس و لایەنێك ناتوانێت بەبێ گەڕانەوە بۆ گەل دەستکاری و گۆڕانکاری تیادا بکات.

لەناو هەموانیشدا کورد زۆر بەسەر ئەم مادەیەدا هەڵی داوە و بەمادەیەکی زۆر گرنگ و زێدە بایەخ لەقەڵەمی داوە و لەماوەی ئەو 2 ساڵەدا ڕای گشتی کوردی هێناوەتە سەر ئەو باوەڕەی کە ئەم مادەیە چارەنووسسازە بۆ کوردو بۆ کەرکویش و جەختی دەکردەوە کە دەبێت جێبەجێبکرێت لەماوەی دیاریکراوەی خۆیدا تا 2007/12/31 بەهەرسێ قۆناغەکانی ((ئاساییکردنەوە و سەرژمێری کردن و دەنگدان لەسەر چارەنوسی کەرکوك)) و جێگەکانی ترو هەموو هیواو ئاواتێکی لەسەر ئەم مادەیە هەڵچنیوە بۆ گەڕانەوەی کەرکوك و جێگەکانی تر بۆ سەر هەرێمی کوردوستان.

❖ ئەم مادەیە هێندەی گرنگیەکەی بۆ کورد لەکاتی جێبەجێکردنیدا, هێندەش زیانی دەگەیاندە عەرەب و تورکومان و ووڵاتانی دراوسێ بەتێڕوانینی تایبەتی خۆیان کە هەڵقوڵاوی بەرژەوەندیەکانیانە . هەربۆیەش سەرجەمیان بەعەرەبی سونە و شیعە و تورکومان و هەندێ جاریش مەسیحی و یەزیدیەکانیشەوە بەهێندەی حەزی کورد بۆ جێبەجێکردنی ئەوان هەوڵی پەکخستنی و جێبەجێنەکردنیان داوە و گەلێك ڕێگری و بەربەستیان بۆ دروستکردووە. لەو ڕێگریانە:-

1.دواخستنی پێکهێنانی لیژنەی باڵای جێبەجێکردنی مادەکە.
2.دواخستنی دیاریکردن و پێدانی بودجەی مادەکە.
3.ڕێگرتن لە کردنەوەی ئۆفیس و کارە ئیداریەکانی لەشارەکاندا.
4.ناکۆکی دروستکردن لەسەر ژمارە و نوێنەرانی نەتەوەو مەزهەبە جیاوەزاکان لە لیژنەکەدا.
5.دەرکردنی هەندێ بڕیار لەلایەن وەزارەتی ناوخۆی عێراقەوە بۆ ڕێگەگرتن لەگەڕانەوەی هاوردەو ئاوارەکان.
6.دواتر گوشار خستنە سەر سەرۆکی لیژنە باڵاکە((وەزیری داد/ هاشم شبلی)) بۆ دەست لەکارکێشانەوە بۆئەوەی پەکی ئیشوکاری لیژنەکە بخەن.

7.دواخستنی دەرکردنی هەندێ بڕیار کە لەلایەن لیژنە بالأکەوە دەرچووبوو بۆ قۆناغی ئاسایکردنەوەی مادەکە کە دەبوو تا 2007/3/15 جێبەجێبکرایە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی عێراقەوە.

لەدەرەوەی عێراقیشدا, وولأتانی دراوسێ بەتایبەت تورکیا و ئێران و وولأتانی سونەی عەرەبی ناوچەکە و تەنانەت ئەمریکاو بەریتانیاش ڕێگری زۆریان دروست دەکرد بۆ جێبەجێنەکردنی مادەکە لەکاتی خۆیدا . لەو ڕێگریانە:-

1.تورکیا لەڕێگەی گوشار و فشاری سەربازی و ئابوری بۆ سەردەوڵەتی عێراق وبۆ سەر کورد بەبیانوی پەکەکە و پاراستنی تورکومان و کەرکوکەوە.

2.ئێران لەڕێگەی حیزبە ئیسلامیە شیعەکانی سەر بەخۆیەوە و بەتایبەتیش توندڕەوەکانیان وەك ڕەوتی صەدربۆ ڕێگەگرتن لەگەڕانەوەی هاوردە و ئاوارەکان.

3. وڵاتانی عەرەبی سونە بەپێدانی بەرتیل بەکورد بۆ ئەوەی جێبەجێکردنی مادەکە بۆ 10-15 ساڵی تر دوابخرێت.

4.ئەمریکاو بەریتانیاش, هەوڵی جدیان نەداوە و گوشار و فشاریان بەکارنەهێناوە بۆ جێبەجێکردنی مادەکە لەکاتی خۆیدا , وەك ئێستا بەبەردەوامی گوشارەکانیان خستۆتە سەر سەرۆك کۆمار و سەرۆك وەزیران و هەموو کوتلە سیاسیەکان و پەرلەمانیش بۆئەوەی بە زووترین کات یاسای نەوت و گازی سروشتی پەسەند بکەن چونکە لەبەرژەوەندی خۆیانە.

5.ڕاسپاردەکانی لیژنەی بیکەر-هاملتۆن کە نوێنەری هەردوو حیزبی کۆماری و دیموکراتخوازەکان بوون بە جێبەجێنەکردنی مادەی 140 لەکاتی خۆیدا چونکە ئاشکرایان کردوە کە شاری کەرکوك وەك بەرمیلێك بارود وایە و لەکاتی جێبەجێکردنی مادەکەدا دەتەقێتەوە.

6.ڕاگەیاندنی نوێنەری هەمیشەیی ئەمریکا لەنەتەوە یەکگرتوەکان((زالمای خەلیلزاد)) کۆنە سەفیری ئەمریکا لە عێراق بۆ ئەوەی مادەی 140 بباتە نەتەوە

یەکگرتووەکانەوە و بیکاتە کێشەیەکی دەرەکی و دووری بخاتەوە لەکێشەیەکی ناوخۆیی عێراق و هێز و شەرعیەتی دەستوریەکەی کەم بکاتەوە.

❖ هەموو ئەم هەوڵ ڕێگریانە لەلایەن ناحەزان و دوژمنانی کوردو مەسەلەکەی و شاری کەرکوك و مادەی 140 و بەردەوام بوونی تاکو ئێستا ئەو ئومێد و خەونەی کوردیان کەلەسەر ئەم مادەیە هەڵیانچنیبوو بەرەو کاڵبونەوە و پوچەڵبونەوە بردوەو دەبەن .هەموو بەڵگە و ئاماژە سیاسیەکان و پێشبینیەکان بۆ ئەوە دەچن کە جێبەجێکردنی مادەکە لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا کارێکی زەحمەتەو ناکرێت و ناتوانرێت لەکاتی خۆیدا و لەکۆتایی ساڵی 2007دا جێبەجێبکرێت.لەو ئاماژانەش:-

1.دواخستنی دیاریکردنی سەرۆکێکی نوێ بۆ لیژنەی باڵای جێبەجێکردنی مادەکە لەدوای دەست لەکارکێشانەوەی سەرۆکی پێشووی لیژنەکە پێش 2 مانگ.

2.تەواو بوونی وادەی هەردوو قۆناغی ئاسایکردنەوە وسەرژمێریکردنی مادەکە کە دەبوایە تا 2007/7/15 جێبەجێبکرانایە.

3.پوچەڵکردنەوەی پرۆسەی سەرژمێری گشتی دەساڵەی عێراقی کە بڕیاروابوو لە 2007/10/17 دا جێبەجێبکرایە,کەئەم پرۆسەیە زۆرگرنگ بوو بۆ جێبەجێکردنی مادەی 140.

4.بانگکردنی سەرۆك تاڵەبانی بۆ ئەمریکاو ووتوێژکردن لەگەڵ سەرۆك بارزانی,گەرچی بەئاشکرا باس لەو بابەتە ناکەن بەڵام پێدەچێت گوشارەکان بەرەو ئاڕاستەی دواخستنی مادەکە لەسەریان قورستر بوبێت.

5.درکاندنی هەندێ لێدوان لەلایەن سەرۆك وەزیران د.مالکی و وتەبێژی حکومەتی عێراقی د.عەلی دەباغەوە بەئەگەری دواخستنی جێبەجێکردنی مادەی 140 لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا لەژێر گوشارەکانی تورکیاو ڕازیکردنی.

6.درکاندنی هەندێ ئاماژە لەلایەن ((فریاد ڕەواندوزیەوە)) ئەندام پەرلەمانی عێراق و نزیك لەسەرکردایەتی یەکێتی نیشتیمانی کوردوستانەوە لە نوسینێکیدا

لە ڕۆژنامەی کوردوستانی نوێی ژمارە ((4312 لە 2007/7/3)) بەناونیشانی ((مادەی 140 و ڕایەکی جیاواز)) کە ئاماژە دەدات بەوەی کە جێبەجێکردنی مادەی 140 لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا گەلێك زەحمەتە و دەبێت سەرکردایەتی کورد ڕای گشتی جەماوەر و بەتایبەتیش شاری کەرکوك خاوبکاتەوە بەوەی کە مادەکە ناتوانرێت لەکاتی خۆیدا جێبەجێبکرێت.چونکە دوای 5 مانگی تر هەڵوێستی سەرکردایەتی کورد زۆر موحریج دەبێت لەبەردەم ڕای گشتی جەماوەردا.

بەم شێوەیە چانسی جێبەجێکردنی مادەی 140 لەکاتی خۆیدا ڕۆژ بەڕۆژ بەرەو کزی و نەمان دەچێت.

❖ مەترسیەکانی جێبەجێنەکردنی مادەی 140 لەکاتی خۆیدا بۆ کورد

وەك پێشتر باسمان کرد بۆ کورد ئەم مادەیە زۆر گرنگ و پڕ بایەخە بەهۆی شەرعیەتی دەستوری و یاسایی و جەماوەرییەکەیەوە لەناوخۆو دەرەوەی عێراق و نێو دەوڵەتیشدا, بۆ جێبەجێکردنەکەشی لەکاتی خۆیدا گەلێك گەورەتر و گرنگتر دەبوو, هەرچەندە ئەم مادەیە جیا لەهەموو مادەکانی تری دەستوور هەر لەسەرەتاوە بۆ ساڵی 2007 دواخرا واتە 2 ساڵ, هەربۆیە زیاتر دواخستنی جێبەجێکردنەکەی بەهەر بروبیانویەکەوە بێت و لەژێر هەر ناونیشان وپەردەیەکدا بێت بەتەنها و تەنها لە زیانی کورد دەشکێتەوە و بەسوودی دژەکان و ئەوانی تر تەواو دەبێت.

مەترسیەکانیش لەم چەند خاڵەدا خۆدەبینێتەوە:-

1.نفوز و دەسەڵات و پێگەی کورد لەحکومەتی ناوەند و سەرۆکایەتی کۆمار و پەرلەمانی عێراقدا لەئێستادا لەو پەڕی بەهێزی و پتەویدایە, لەکاتێکدا حکومەت و سوپاو هێزە سەربازیەکانی عێراق زۆر لاواز و بێدەسەلاتن بۆیە داهاتوو پێدەچێت ئەم هاوکێشەیە پێچەوانە ببێتەوە لەگەڵ تێپەڕبوونی کات و بەهێزبونی

دەسـەڵاتی ناوەنـد لـە بەغـداد وئـەم ڕاسـتیەش مێـژووی ڕابـوردوی دەسـەڵاتەکانی ناوەند لە بەغداد دەیسەلمێنن.

2. لـەدونیای سیاسـەتدا دۆسـت و دوژمنـی تاسـەر نـین بـەڵکو بەرژەوەنـدی هەمیشـەیی و تاسـەر هەیـە, هەربۆیـە پێشـبینی دەکرێـت لـە ئاینـدەدا ئـەم دۆستایەتیەی کـورد لەگـەڵ ئـەمریکاو هەنـدێ هێـزی نـاوخۆی عێراقیـدا گۆڕانیـان بەسەردا بێت لەبەردەم بەرژەوەندیە ئابوریەکاندا.

3. کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لە عێراقدا لەساڵانی داهاتوودا لەقازانجی کورد و جێبەجێکردنی مادەی 140 دا ناشکێتەوە.

4. ئاشـکرایە کـورد لـەم پێگـە بـەهێزەی ئێسـتایدا بەرامبـەر هـەموان لـە ناحـەزانی ناوخۆو دەرەوەشـدا بـەرەنگاری و مقاوەمـەت دەکـات بـۆ جێبـەجێکردنی مادەکـە لـە کاتی خۆیدا, بەڵام پێدەچێت تاسـەر نـەتوانێت لەبەرامبـەر گوشـارو فشـارە سیاسـی و ئابوری و سەربازیەکاندا خۆڕاگر بێت.

5.پێشبینی دەکرێت گۆڕانێکی گەورە لەناوچەی ڕۆژهـەڵاتی ناوەڕاستدا ڕووبـدات لەچەند سـاڵی داهـاتوودا بـەهۆی کێشـەکانی ((ئـەتۆمی ئێـران و کێشـەی سـوریا-لوبنـان و کێشـەی فەلەسـتینیەکانەوە)) و بـەردەوام بـوونی بـارودۆخی نـاجێگیری ئەفغانستان و عێراقیشەوە, کە تێکچوونی ئـەم بارودۆخـە گشـتیەی ناوچەکەش لـە قازانجی کوردا نابێت بۆیە هەر دواخستنێك چـەندە کـەمیش بێـت بـەقازانجی کـورد نابێت.

ئەی چارەسەر چیە؟؟؟

سەرەتا دەبێت کورد بۆ هەموو ئەگەرەکان خۆی ساز و ئامادە بکات لەسەر هەموو ئاستەکان سیاسی و ئابوری و سەربازی و جەماوەریەوە.بەوەی کە دەبێت :-

1.بەرەیەکی ناوخۆیی یەکگرتوو بەهێز لـەنێوان سـەرجەم پارتـە سیاسـیەکاندا پێـك بهێنێت بۆ ڕێگە گرتن لە درزکەوتنە ناو ڕیزەکانی گەلی کوردو هەڵوێست و گوتـاری سیاسیەوە.

2.دام و دەزگاكانی حكومەتی هەرێم چەسپاو ودامەزراوتر بكات بە قوڵكردنەوەی پڕۆسەی یەكگرتنەوەی حكومەت بەنیەتێكی پاك و بێگەردی كوردانەوە دوور لە زاڵكردنی مەرامی تەسكی حیزبایەتی.

3.لەڕووی سەربازی و پێشمەرگایەتیشەوە دەبێت هێزی پێشمەرگە سازو ئامادەبكات لەڕووی مەشق و ڕاهێنان و چەك و تەقەمەنیەوە بۆ هەموو ڕووبەڕوبونەوەیەكی ناوخۆیی و دەرەكی بۆ پاراستنی سنورەكانی هەرێم.

4.لەسەر ئاستی جەماوەریش, هۆشیاری بدات كە لەكاتی جێبەجێنەكردنی مادەی 140دا سازو ئامادە بێت بۆ هەموو پێشهات و ئەگەرێك و ئامادەی بەرگریكاری بێت ئەوەش بەوەی كە ڕاستیەكان لە جەماوەر و بەتایبەتیش شاری كەركوك نەشاردرێتەوە.

ئەو ڕێوشوێنانە چین كە كورد دەبێت بیانگرێتە بەر لەم قۆناغەداو لەكاتی جێبەجێنەكردنی مادەی 140 لەكاتی خۆیدا:-

1.هەڵپەساردن و كشانەوەی لە سەرۆكایەتی كۆمار و حكومەت و پەڕلەمانی عێراقیدا.

2.سازدانی خۆپیشاندان و ناڕەزایی دەربڕین و عصیانی مەدەنی لەسەر ئاستی سیاسی و جەماوەری.

3.بەرپاكردنی هەڵمەتێكی سیاسی و دیپلۆماسی و ڕاگەیاندن لەسەر ئاستی ناوخۆی عێراق و ناوچەكە و دونیاش بۆ ڕوونكردنەوەی ڕاستیە مێژوویەكان لەمافی كورد لەكەركوك و جێگەكانی تردا.

4.پێكهێنان وتوندو تۆڵكردنەوەی لوبی كوردی لەدەرەوەی وولآت بۆ فشار خستنە سەر دەوڵەتان و ناوەندە بڕیاربەدەستەكان.

5.لەكۆتایشدا بەرزكردنەوەی كێشەكە بۆ بەردەم دادگای باڵای لاهای بۆ یەكلایكردنەوەی كێشەكە بەپێی یاساو گەڕانەوەی مافی خوراوی كورد بۆ خاوەنەكەی.

❖ ئاشكراشه له ئێستادا كورد پێگه و قورساییەكی گەورەی لەعێراق و ناوچەكه و دونیاشدا دروستكردوه و هەروا ئاسان نیه پشتگوێ بخرێت و لەهاوكێشه و بەلانسی حساباتەكانداو هێزەكاندا حسابی بۆ نەكرێت و مافەكانی پێشێل بكرێت,چونكه كورد و مەسەلەكەی لەئێستادا زۆر بەرەو پێش چوه و گەلێك دەسكەوتی گەورەو گرنگی وەدەستهێناوه و پشتگیریەكی گەورەتریشی بۆ دروست بوه.كەناكرێت هەروا بەسانایی بچوك و قەتیس و گۆشەگیر بكرێتەوه وەكو سەدەكانی ڕابووردوو.

لەعێراقیشدا كورد فاكتەری سەرەكی برایەتی و تەبایی و پێكەوه ژیان و ڕێكخستنەوەی ناوخۆی عێراق و پاراستنی یەك و یەكگرتوویی خاك و گەلانی عێراقه و گەر كورد نەبوایه ئەوا لەمێژ بوو عێراق پارچەپارچه و خەڵتانی خوێنی شەڕی مەزهەبی و ناوخۆیی ببووەوه . بەم شێوەیه گەر كورد هەموو كارت و قورسایی وسەنگ و فشاری خۆی بەكارنەهێنێت بەژیری و هێمنی كه گەلێك كارتی بەهێزی لەدەستدایه ئەوا ئەوەی تائێستا بەدەستی هێناوه لەكیسی دەدات و ئەوكاتەش دانكرۆشتن و كاڵەك بەئەژنۆ شكاندن دادی كەس نادات و ڕەوڕەوەی مێژووش ناگەڕێنرێتەوه دواوه و بەرنەفرەتی مێژوو و نەوەكانی داهاتووش دەكەوین.

---

* ئەم بابەتەم له سایتی ئەلكترۆنی ((كوردیش وێب و كوردوستان پۆست و كوردوستان نێت و ئیسلام پەیك)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ)) دا بلاۆكراوەتەوه له 7 و 11 و2007/7/21دا.

حکومەتی مالکی

لەبەردەم گۆڕان یان ڕوخاندایە *

ئاشکرایە زیاتر لە ساڵێکە ((د. نوری مالکی)) ئەمینداری گشتی ئێستای حیزبی دەعوەی ئیسلامی بەسەرۆك وەزیران ڕاسپێردرا. دوای گفتوگۆیەکی دوور و درێژ و سەختی نێوان هەموو کوتلە سیاسیەکان بەهۆی دەست بەردارنەبوونی((د.ئیبراهیم جەعفەریەوە)) بۆ ئەو پۆستە.چونکە ئەو لەلایەن کوتلەی شیعەکانەوە هەڵبژێردرابوو ,بەلاّم دوای ئەوەی هەندێك گوشار و فشار بەتایبەتیش کوتلەی هاوپەیمانی کوردوستانی وازی لەو داواکارییە هێنا لە ئەنجامدا((د.نوری مالکی))ڕاسپێردرا. لەماوەی ئەم ساڵو نیوەدا گەر بەچاوێکی ورد و بەدیقەت بڕوانینە پێشەوەچوونی پرۆسەی سیاسی لە عێراقدا. گەرچی لەهەندێك بواردا پێشکەوتنێکی کەم هاتۆتە دی.بەلاّم دەکرێت بەشێوەیەکی

گشتی بڕیار بدرێت کە ئەم حکومەتە سەرکەوتوو نەبووە و نەشیتوانیوە کە زۆرترین کارەکان و بەرنامەکەی جێبەجێبکات و لەئاستی خواست و تێبینیەکانی گەلانی عێراقدا بێت و ئەو بەڵێن و بەرنامە سیاسیەی کە پێشکەش بە پاڕلەمانی عێراقی کردووە جێبەجیٚ بکات. ئاشکراشە هۆکاری بابەتی و خۆی هەن بۆ سەرنەکەوتنی ئەم حکومەتە لە و ئەرکەکانیدا. لەوانە:-

1. خراپی باری ئەمنی لەزۆربەی پارێزگاکاندا بەگشتی و بەتایبەتیش بەغدادی پایتەخت.
2. بێتوانایی دام و دەزگا سەربازی و هەواڵگرییەکانی عێراق لەڕووی توانا مادی و مرۆییەکانیەوە.
3. بالاْدەستبوونی سوپای ئەمریکا و لێپرسراوە سیاسی و سەربازیەکانیان لەبواری ئەمنیدا و تەسلیم نەکردنی مەلەفی ئەمنیی بەحکومەتی عێراقی.
4. بوونی ململانێی سیاسی و حیزبی و تایەفی و مەزهەبی لە نێوان کوتلە سیاسیەکان و نەتەوە و دیانەت و مەزهەبە جیاوازەکانی عێراقدا.
5. دەستێوەردانی ولاْتانی دراوسێی عێراق بۆ کاروباری ناوخۆ هەریەکەیان بە بیانویەکەوە و لە تێڕوانینیان بۆ پاراستنی بەرژەوەندیەکانیان و دواڕۆژی عێراق.
6. بەهێزی توانا مادی و مرۆییەکانی ڕێکخراوی ئەلقاعیدە و ڕێکخراوەکانی تر کە ناوی خۆیان ناوە مقاوەمە لەگەڵ گروپەکانی کۆنە بەعسیەکانیشدا.

بەم هۆیانەوە حکومەتی مالیکی نەیتوانیوە لەبواری ئەمنیی و ئابوری و خزمەتگوزاریەکاندا کاری زۆر گەورەو بەرچاو پێشکەش بکات.کە بتوانێت بەسەر هەموو کۆسپ و تەگەرەکاندا زاڵبێت.

لەئێستاشدا و بەهۆی سەرنەکەوتوویی ئەم حکومەتە لەکارەکانیدا لەبەرامبەر ئەمریکادا و لەبەرامبەر هەموو کوتلە سیاسیەکانیشدا کەوتۆتە بەر هێرش و گوشاری زۆر بەهێزەوە کە چاوەڕوانی ڕووخاندنی یان گۆڕانکاری لە کابینەکەیدا دەکرێت. لەو گوشارانەش:-

1. پێدەچێت ((د.نوری مالکی)) بەڵێنی زۆری دابێت بە ئەمریکا و سەرۆك بۆش کە دەتوانێت لەماوەیەکی کەمدا زاڵ ببێت بەسەر کۆسپ و تەگەرەکاندا وەك((شەڕی تایەفی و مەزهەبی نێوان سوننە و شیعە)) و زاڵبوون بەسەر ڕێکخراوی قاعیدە و گروپە چەکدارەکانی تردا, زاڵبوون بەسەر ناکۆکی و ململانێی نێوان پێکهاتەکانی گەلانی عێراقدا لەپەیڕەوکردنی پرۆسەی ئاشتەوایی گشتی نیشتیمانی . زاڵبوون بەسەر کۆسپ و تەگەرە ئابورییەکاندا.نەهێشتنی میلیشیاچەکدارەکان بەتایبەتیش ڕەوتی صدری.دەرکردنی هەندێك یاسا, وەك یاسای نەوت و گازی سروشتی و ...هتد . بەڵام تائێستا نەیتوانیوە کە هیچ یەکێك لەو کێشانە چارەسەر بکات و لەبەردەم ئەمریکیەکاندا تووشی ئیحراجیەکی زۆر بووە و ئەمریکیەکان هەر لەسەرۆك بۆشەوە ڕایدەگەیەنن کە حکومەتی مالکی حکومەتێکی لاوازە و پێویست دەکات کە بەڵێنەکانی جێبەجێبکات.ئەمە لەگەڵ ئەوەی کە پەیوەندی نوری مالکی بەسەرۆکی ئەرکانی سوپای ئەمریکا لە عێراق((جەنەڕاڵ پترایۆس)) وە زۆر خراپە.ئەمەش بۆتە هۆی بەرزکردنەوەی ڕاپۆرتی خراپ لەسەر ئەم حکومەتە بۆ کۆشکی سپی و گوشار دروستکردن لەسەری.

2. لەناو خۆشدا, حکومەتی مالکی نەیتوانیوە کە سیمای شیعە بوونی حکومەتەکەی بسڕێتەوە لەبەرامبەر بەرەی سوونەکاندا کە تۆمەتباری دەکەن بەوەی کە حکومەتێکی شیعی سەر بە ئێرانە.هەر بەم هۆیەوە لە ئێستادا بەرەی تەوافوق وەزیرەکانی لە حکومەتەکە کێشاوەتەوە و بەهۆی کێشەی سەرۆکی پەرلەمانیشەوە(د. مەحمود مەشهەدانیش) ئامادەی کۆبونەوەکانی پەرلەمانیش نابێت.

3. لەگەڵ ڕەوتی صەدردا لە ئێستادا لەو پەڕی خراپی پەیوەندیدان و ئەوانیش وەزیرەکانیان لەحکومەت کێشاوەتەوە و ئامادەی کۆبونەوەکانی پاڕلەمانیش نابن.

4.لەگـەڵ لیسـتی هاوپـەیمانی کوردوستانیشـدا گەرچـی بەڕواڵـەت نـەرمونیان و پەیوەندیان باشـە.بـەڵام لەسـەر مادەی 140ی دەسـتوور و دەسـەڵاتەکانی سـەرۆك کۆمـار و یاسـای نـەوت و...هتـد.نـاکۆکی زۆر هەیـە لەگـەڵ لیسـتی شـیعەکاندا و حکومەتی مالکیدا.

5. ئەم حکومەتە لە ژێر فشارێکی زۆری ئێران و تورکیا و وڵاتـانی عـەرەبی سـونە و هەریەکەشـیان لـە تێـڕوانین بـۆ بەرژەوەندیـەکانی خۆیانـەوە دەڕواننـە کێشـەی عێراق و دەست وەردەدەنە ناو کاروباری ناوخۆ.ئاشکراشە بەرژەوەندیەکانیشیان لەلایەکەوە دژی یـەکترین و لەلایـەکی تریشـەوە دژ بەبەرژەوەنـدی گـەلانی عێـراق و ئاینــدەی عێراقیشــن و عێراقیــان کردۆتــە گۆڕەپــانی ململانێکانیــان بــۆ یەکلایکردنـەوەی لەگـەڵ ئـەمریکادا و بـەمادی و مەعنـەوی پشـتگیری لـە گروپـە چــەکدارەکان و ڕێکخــراوی قاعیــدە و کۆنــە بەعســیەکان و نەتــەوە و مەزهەبــە جیاوازەکان دەکەن.

6. لەناوخۆی ئەمریکاشـدا فشـارێکی زۆر هەیـە لەسـەر ئیـدارەی سـەرۆك بـۆش بـۆ دیـاریکردن و دانـانی نەخشـەیەك بـۆ کشـانەوەی هێزەکـانی ئـەمریکا لـە عێـراق لەلایــەن پــارتی کۆمــاری و دیموکراتیخوازەکــان لــە کۆنگرێســدا و هــەردوێنیٚ بەزۆرینــەی دەنــگ بــووە بریــار, چــونکە تــا ئێســتا زیــاتر لــە 500 ملیــار دۆلار خەرجکراوە بۆ جەنگی عێراق و ئەفغانستان. هەروەها لەلایـەکی تـرەوە گوشـاریان دەخەنە سەر سـەرۆك بـۆش بـۆ جێبـەجێکردنی ڕاسپاردەکانی لیژنـەی((بیکـەر – هامڵتۆن)) کە تیایدا داوادەکات بە گۆڕینی سیاسـەت و ستراتیژیەتی ئەمریکا لـە عێراقدا.بەهـەمان شـێوە لەسـەر ئاسـتی ڕای گشـتی جەمـاوەری گـەلی ئـەمریکاش فشار هەیە بۆ کێشانەوەی هێزەکانیان لە عێراق.

7. بـەریتانیا بڕیاریـداوە کـە بـەپێی خشـتەیەك هێزەکـانی کـە 5500 سـەربازن بکێشێتەوە لە عێراق.

بەم شێوەیە حکومەتی مالکی لە ئێستادا لەو پەڕی لاوازی و بێهێزیدایە و چاوەڕوان ناکرێت بتوانێت بەرگری زۆری پێبکرێت لەبەردەم ئەم هەموو گوشارە سیاسیانەی ناوخۆ و دەرەکیدا.لەکاتێکیشدا لەسەر ئاستی جەماوەریش نارەزاییەکی زیاتر هەیە بەرامبەر ئەدائی ئەم حکومەتە.چونکە نەیتوانیوە کێشەی ئەمنیی و ئابوری و خزمەتگوزارییەکان بۆ هاولاتییان چارەسەر بکات و پێشکەش بکات.نەیتوانیوە سەرەکیترین کێشە کەنەبوونی ئاو و ئاوەڕۆ و خزمەتگوزاری و کارەبا و سووتەمەنیە دابین بکات.

بەم هۆیانەوە زەمینەی مانەوە و درێژەدان بەتەمەنی ئەم حکومەتە گەلێك لاوازە و چاوەڕواندەکرێت لەماوەیەکی کەم و نزیکدا ئەم حکومەتە متمانەی لێبسەنرێتەوە یان گۆڕانکاریی ڕیشەیی و گەورە لەکابینەکەیدا بکرێت و بەسەر سیاسەت و بەرنامەی خۆیدا بچێتەوە. بەشێوەیەك کە تەباییەك و پشتگیریەکی جەماوەریی و سیاسی لەناوخۆ و دەرەوەشدا بەدەست بهێنێت و درێژە بەتەمەنی خۆی بدات.کە ئەمەش کارێکی هەروا ئاسان نیە.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((سبەی)) دا بلاوکراوەتەوە لە 2007/7/16دا.

دیمانە *

ئەم دیمانەیەمان لەگەڵدا سازدرا لەلایەن پەیمانگای کوردوستان بۆ پرسە سیاسیەکان و لەسایتی ڕۆژەڤدا بلاوکرایەوە کە چەند پرسیارێکی لەخۆ گرتبوو . بەندەش بەم شێوەیە وەلامی پرسیارەکانی دانەوە.......

بۆ / برای بەڕێز کاك هێمن میرانی سەرنوسەری ڕۆژەڤ
ب/ وەڵامی پرسیارەکانتان

دوای سڵاو ڕێزمان ..هیوای هەمیشە لەش ساغی و سەرکەوتنی بەردەوامتان بۆ دەخوازین و خوازیارین کە هەمووان لەم قۆناغە ناسك و هەستیارەی مەسەلەی گەلەکەماندا بتوانین کارێك بکەین بۆ سەرخستن و بەرەوپێشچوونی زیاتر و لەدەست نەدانی ئەو دەسکەوتانەی بەدەست هاتوون, چونکە هەمووان بەرپرسیارین لەم قۆناغەدا هەریەکەمان بەپێی ئاستی لێپرسراوی و دڵسۆزی بۆ گەل و نیشتیمانەکەمان , جارێکی تریش هیوای سەرکەوتنتان بۆ دەخوازین لە پەیمانگای کوردوستان بۆ پرسە سیاسیەکان .

بفەرموون بەوەرگرتنەوەی وەڵامی پرسیارەکانتان ....

پرسیاری یەکەم/ بەتێڕوانینی بەڕێزتان بارودۆخی ئاسایشی عێراق ساڵی 2006 باشتر بوو یان ئەمساڵ((2007))؟ئەی پێشبینیت بۆ ساڵی داهاتوو چیە؟

وەڵام /

بەدڵنیایی ساڵی 2007 لەساڵی 2006 باشتربووە لە ڕووی بارودۆخی ئاسایشەوە, ڕاستە کردەوە تیرۆرستی و تێکدەرانەکان بەردەوامن, بەڵام ژمارەوبڕو جۆرەکانیان کەمتر بۆتەوە, ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر بونی ژمارەی هێزەکانی عێراق لەسوپاو پۆلیس و باشتر ئاشنابون بەشێوازی کارە تیرۆرستیەکان و ئەنجامدەرەکانیان و ئاشکرابونی باندەکان و بەکارهێنانی چەك و تەقەمەنی نوێتر.

بۆساڵی ئایندە ئەگەر حکومەتی عێراقی کێشەو ململانێ سیاسیەکانی ناو باڵە سیاسیەکانی عێراق چارەسەربکات و پرۆژەی ئاشتەوایی نیشتمانی باش بچەسپێنێت و حکومەتێکی نیشتمانی یەکگرتووی بەهێز دابمەزرێنێت ئەوا بەدڵنیایی ساڵی ئایندە ڕەوشی ئاسایش باشتر دەبێت, بەڵام بەپێچەوانەوە ئەوا بارودۆخەکە بەرەو خراپتر دەچێت.

پرسیاری دووەم/ پێت وایە فیدڕاڵیزم وەکو شێوازی بەڕێوەبردنی دەسەڵات لە عێراقی تازە کە دەستووری هەمیشەیی عێراق بڕیاری لێداوە چەندە وەکو سیستم چەسپاوە و تێگەیشتنی هاوبەشی بۆ هەیە لە نێو پێکهاتەکانی عێراق؟

وەڵام /

فیدڕالیزم لەعێراقی نوێدا تائێستا بە تەواوەتی نەچەسپیوەو لە بەڕێوەبردندا کاری پێ ناکرێت و تێگەیشتنێکی کامڵ و وەك یەکی لە نێوان پێکهاتەکانی عێراقدا نیە دەربارەی سیستەمی فیدڕالیزم,چونکە شیعە بەجۆرێك لێکی دەداتەوەو سونە بەهەمان شێوەو کوردیش بەشێوزایکی تر.تائێستا هەرێمی تر جگە لەهەرێمی کوردستان دانەمەزراوە کە فیدڕالیزم بۆ خۆی بریتیە لەدەسەڵاتی هەرێمەکان و چۆنێتی ڕێکخستنی پەیوەندیەکانیان لەگەڵ ناوەندا.

هەرێمی کوردستانیش پێشترو لەساڵی1992 وە دامەزراوەو بۆتە دیفاکتۆو حکومەتی ناوەندی ئێستای عێراق ناتوانێت ڕەتیبکاتەوە, چونکە بەبڕیارێکی پەرلەمانی کوردستان لە 1992/10/4دا بنەمای فیدڕاڵی قبوڵ کراوە.

پرسیاری سێیەم / بەدیلی فیدڕاڵیزم چیە گەر لە عێراق نەتوانرا جێبەجێبکرێت؟

وەلآم/

تەنیا جێگرەوە بۆ فیدڕاڵی لە عێراقی نوێدا ئەگەر نەچەسپی و جێگیرنەکرا ئەوا دابەشبونی عێراقە بەخاك و گەلەکەیەوە بۆ سێ ناوچەی جیاوازی شیعە لە باشورو سونە لە ناوەڕاست و کورد لە باکور, هەروەکو پڕۆژەی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاستی گەورەی ئەمریکیش پلانی بۆ داڕشتوە, ئەگەر ئەمەش نەبوو بۆ پاراستنی یەککگرتوویی خاك و گەلانی عێراق تەنها سیستەمێکی دیکتاتۆری و تاك ڕەوی لەشێوەی سیستمی بەعسی صەدامی دەتوانێت ئەو پێك هاتە عەجیب و غەریبەی عێراق لە چوارچێوەی یەك ولآتدا بهێڵێتەوە.

پرسیاری چوارەم/ ئایندەی پەیوەندیەکانی نێوان عەرەبی شیعە و سونەی عێراق چۆن دەبینی و لە ئەگەری پەرەسەندنی زیاتر و قوڵتر بوونی ناکۆکی و توندوتیژی ڕۆڵی کورد چی بێت باشە؟

وەلآم/

ئایندەی پەیوەندیەکانی سونەو شیعە بەرەو خراپتر دەچێت, چونکە مێژووی ململانێی ئەو دوو مەزهەبە بەتایبەتی لەعێراقدا مێژوویەکی خوێناویە.تەنها لەسایەی ڕژێمی بەعسی صدامی تاك ڕەودا ئەوململانێیە کپ ببووەوە ئەگینا هەرگیز ئەو دوومەزهەبە تەبانەبون لە سەرەتای ململانێی عەلی کوڕی ئەبوتالیبەوە لەگەڵ معاویەدا ولەسەردەمی خەلافەتی ئەمەوی وعەباسی و عوسمانیەکان و....هتد.ئەگەر عێراق لە چوارچێوەی سیستەمێکی فیدڕاڵیدا مایەوە ئەوا کورد ناچارە بەشداری لەدام و دەزگاحکومیەکانی مەرکەزدا بکات, بەو پێیەش ئەرك و مافی دەبێت و لەوکاتەدا دەبێت ڕۆڵی ئاشتی و تەبایی ببینێت, بەلآم ئەگەر عێراق وانەمایەوە ئەوا کورد پێویستە دوورە پەرێزی هەڵبژێرێت کە ئەمەشیان کارێکی سانانیە بەڕەچاوکردنی بونی کوردی شیعەوسونە, هەروا ولآتانی دراوسێ ئێرانی شیعەو تورکیای سونەو عەرەبی سونە.

پرسیاری پێنجەم/ مادەی 140ی دەستووری هەمیشەیی عێراق کە تایبەتە بە ئاسایی کردنەوەی کەرکوك و ناوچەکانی دیکە کە شێوێنراون لە ڕووی ئیداری و جوگرافیا چۆن دەبینی؟پێت وایە لەوادەی دیاری کراوی خۆی کە دوا وادە 2007/12/31ە جێبەجێ دەکرێت؟

وەڵام /

مادەی 140 ئەگەر چی کامڵ نیەو تەواوی خواستو مافەکانی کوردی نەسەلماندوە, بەڵام مادەیەکی دەستوریەو نزیکەی 8 ملیۆن عێراقی دەنگی بۆداوەو شەرعیەتو بنەمایەکی یاسایی و دەستوریو جەماوەریشی هەیە, وبۆیە دەکرێت پشتی پێ ببەسرێتو کاری جدیش بکرێت بۆ چەسپاندنی لە وادەی دیاریکراوی خۆیدا, چونکە کورد جگە لە شەرعیەتو یاساو دەستور هیچ دەسەڵاتو هێزێکی تری نیە بۆ گەڕانەوەی کەرکوكو شوێنەکانی تر بۆسەر کوردستان. ئەگەر کاری لیژنەی باڵای جێ بەجێ کردنی مادەی1401 ئاوها بەهێواشی بڕواتە پێشەوە ئەوا ئەستەمە کە لە وادەی خۆیدا جێ بەجێ بکرێت لە 2007/12/31دا.

پرسیاری شەشەم/ جێبەجێکردن یان نەکردنی مادەی 140باروودۆخی عێراق بەرەو کوێ دەبات؟

وەڵام /

جێ بەجێ نەکردنی مادەی140 ڕەوشی عێراق بەرەو خراپترو ئاڵۆزتر دەبات چونکە لەوکاتەدا کوردیش دەبێتە هۆکارێکی ئاڵۆزیو فشارو نانەوەی سەریەشە بۆ حکومەتی عێراقیو ئەمریکاش, بەمەش هێندەی تر پرۆسەی سیاسی عێراق ئاڵۆزتر دەبێو لە وانەشە دەستوەردانە ناوخۆی عێراق لەلایەن وولاتانی دراوسێوە لە تورکیاو ئێرانو عەرەبە سونەکانیش ڕووبدات, ئەگەرکورد بەهێز کەرکوكو شوێنەکانی تری خستەوە سەر هەرێمی کوردستان. لەکاتی جێ بەجێ کردنیشیدا ئەوا باروودۆخی سیاسی عێراق بەرەو باشترو هێمن تر دەڕوات بەو پێیەی کورد

باشترو بەهێزتر بەرگری لە ئاسایش و ئەمنیەتی هەرێمی کوردستان و عێراقیش دەکات .

پرسیاری حەوتەم/ پێت وایە ئیدارەی ئەمریکا بەرامبەر پرسی کەرکوك چ هەڵوێستێکی ڕاستەقینەی هەیە؟

وەڵام /

تائێستا ئەمریکا نەك لە کەرکوك لە هەموو عێراقدا ڕۆڵی داگیرکەرو چاودێر دەبینێت و لە بەرژەوەندی خۆیەوە ئیدارەی ململانێکان دەدات و دۆست و دوژمنی تاسەری نیە لە عێراقداو بەرنامەو پلانی خۆی جێ بەجێ دەکات.

پرسیاری هەشتەم/ ئەی کوردو سەرکردایەتیەکەی چی بکەن گەر ئەو مادەیە فەرامۆش کرا و کاتی دیاریکراوی هات و جێبەجێنەکرا؟

وەڵام /

کورد وەك گوتمان تەنها ڕێگە چارەی ئاشتی و دایەلۆگ و شەرعیەت و دەستورو یاسای لە بەردەمدایە, چونکە هێزو توانا و چەك و تەقەمەنی هێندەی نیە کەدژ بەسوپای عێراق و ئەمریکا بوەستێتەوە, بەهەمان شێوە ناتوانێت بەرەنگاری سوپای تورکیا و ئێرانیش ببێتەوە.

دەکرێت کورد ببێتە مایەی سەرئێشەو ئاژاوە نانەوە, بەڵام بۆی ناچێتە سەرو ناتوانێت بەو شێوازە خواستەکانی بهێنێتە دی, بۆیە تەنها دەبێت لە ڕێگەی :-

1.گوشارو کاری سیاسی و دیپلۆماسی لەسەر ئاستی ناوخۆی کوردستان و جەماوەر بەپلەی یەکەمو دواتر لەسەر ئاستی سیاسی و جەماوەری و نەتەوەیی و مەزهەبی لەعێراقدا کار بکات.بۆ تێگەیشتن لەڕاستیە مێژوویەکان و مافی کورد لەو ناوچانەدا.

2. دواتر بەهەمان شێوە وولاتانی تورکیا و ئێران و عەرەبی سونەش لەو ڕاستیانە تێبگەیەنێت.

3. دواتـریش وولاّتـانی یـەكێتی ئـەوروپا و زلهێزەكـانی دونیـا لەڕوسـیا و چـین و ئینگلیزو ئەمریكا و نەتەوەیەكگرتووەكان.

4. دواتـر هەڵمـەتی كـاری (عصـیانی مـەدەنی)وخۆپیشـاندان و نـاڕەزایی لەسـەر ئاستی جەماوەرو ڕای گشتی و میدیاكان ڕابگەیەنێت.

5. هـەروەها وەك گوشـار خستنەسەر دەسـەڵاتی ناوەنـد لـە بەغدا لـە سـەرۆكایەتی كۆمارو پەڕلەمان و حكومەتدا كاری خۆی هەڵپەسێرێت .

6. دواتـرو لـە قۆنـاغێكی بـاڵاتردا كێشـەكە بخاتـە بـەردەم نەتەوەیـەكگرتووەكان و دادگای باڵای نەتەوە یەكگرتووەكان لەلاهای بۆ یەكلای كردنەوەی كێشەكە.

بـەڵام پێشـتر دەبێـت سـەركردایەتی سیاسـی كـورد لەسـەر ئاسـتی حیزبـە سیاسـیەكان و ڕێكخـراوە پیشـەیی و جـەماوەری و مەدەنیـەكان تادەگاتـە ئاسـتی جەماوەرو ڕای گشتی و هێـزی (پ.م) سـازو ئامادەبكـات بـۆ هـەموو ئەگـەرەكان و وەك دەڵـێن:" بـەرەی نـاوخۆ بـەهێزو پتـەو وتۆكمـەو یـەكگرتوو بكـات", ئەوسـا هەڕەشـەو فشـاری جـەنگ و ڕووبەڕووبونـەوە بكـات, چونكە بـەم حاڵەتـەی ئێسـتاوە پێشـبینی ناكـەم كـە هـەموو ئاسـتەكان ئامـادەبن بـۆ ئـەو ڕۆژە تەنگانەیـە, چـونكە سـەركردایەتی سیاسـی كـوردو حكومـەت هێنـدە بەتـەنگ داخـوازی و داواكـاری جەماوەرەوە نەهاتون و نەكردنی كاری خزمەتگوزاریەكان بونەتە مایەی بێزاری و توڕەیی جەماوەری گەلەكەمان و وێنەیەكی گەش و خۆشەویستیان لای جەماوەر نیە و دەسەڵاتێكی گەندەڵ و خراپیان پێشكەشكردوە, كە ئەمەش خاڵی گەورەی لاوازی سەركردایەتی سیاسی كوردە.

---

* ئەم دیمانیە لە سایتی ئەلكترۆنی ((ڕۆژەڤ))دا بلاّوكراوەتەوە لە مانگی 2007/4دا.

ئەوانەی هەوڵی جێگرتنەوەی مالکی دەدەن

هەڵوێستیان بەرامبەر کورد چیە؟ *

- هەموو پێشبینیەکان بۆ ئەوە دەچن کە نوری مالکی سەرۆك وەزیران و کابینەی حکومەتەکەی تەمەنێکی درێژی نابێت و ئەو ماوەیەی کە ماویەتی لەدەسەلاٚتدا زۆر کورتە.چونکە شەخصی نوری مالکی کەسایەتیەکی نەرم ونیان و زۆر جارانیش لاواز و لەکاتی تەنگانە و کاتە هەستیارەکاندا بڕیاری یەکلاکەرەوەی بۆ نادرێت.لەژێر چەند فشارێکدا وەك فشاری حیزبی دەعوە و باڵە جیاوازەکانیدا لەلایەك و لەلایەکی تریشەوە فشاری لیستی ئیئتیلافی شیعەکان و لەلای سێهەمیشەوە لەژێر فشارەکانی ئێراندا.حکومەتەکەی مالکی لەئێستادا کە 17 وەزیری دەستیان لەکار کێشاوەتەوە یان کارەکانیان هەڵپەساردووە لەهەرسیٚ لیستی صەدر و تەوافوق و ئەلعێراقیەدا, کەنیوەی کابینەی حکومەتەکەیەتی لەبەردەم هەڕەشەی هەڵوەشاننەوەدایە و لە پێگەیەکی لاوازی وەهادایە کە حەسودی پێنابرێت. ئەم حکومەتە لەبەردەم هەڕەشەی لێسەندنەوەی متمانەشدایە لەلایەن پەرلەمانی عێراقیەوە. ئەگەر نوێنەرەکانی صەدر و تەوافوق و ئەلعێراقیەوە و فەزیلە کە هەموویان زۆر تەبانین لەگەڵ ئەم حکومەتەدا لە پەرلەمان بکشێنەوە ئەوا بە دڵنیایی ڕۆژی دوایی ئەم حکومەتە دیاری دەکەن.لە ئێستادا تەنها وەزیر و نوێنەرەکانی لیستی ئیئتیلاف و

هاوپەیمانی کوردوستان زامنی مانەوەو بەردەوامبوونی ئەم حکومەتەن.ئەگەرچی نوری مالکی لەبەرامبەر داواو ماف و مەسەلەی کورددا نەرم ونیان و خاوەن هەڵوێستێکی تاڕادەیەك باش بوە.بەلاّم هێشتاش نەیتوانیوە و جورئەتی ئەوەی نەکردوە کە ڕاشکاوانە بڕیاری کۆتاییان دەربارەی بدات.وەك کێشەکانی بودجە و پێشمەرگە و یاسای نەوت و گاز و مادەی 140ی دەستوور و ......هتد.

- هەر لە سەرەتای پێکهێنانی ئەم حکومەتەوە و تائێستاش بەبەردەوامی هەندێ کەسایەتی لەهەوڵی دروستکردنی کێشە وگرفت نانەوەدابون بۆ ئەوەی لاواز دەربکەوێت و نەتوانێت بەرنامە سیاسیەکەی خۆی جێبەجێبکات لەو کەسایەتیانەش((د. ئەیاد عەلاوی)) سەرۆکی لیستی ئەلعێراقیەی خاوەن 25 کورسی پەرلەمان و شەش وەزیر و سەرۆك وەزیرانی پێشوتر.((د. ئیبراهیم جەعفەری)) سەرۆك وەزیرانی پێشوو , ((د. عادل عبدالمهدی)) جێگری سەرۆك کۆمار و پالێوراوی پێشوو بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران و دواتریش((د. مەهدی حافز))سەر بەلیستی ئەلعێراقیە و پیاوی تەکنۆکرات و وەزیری پلاندانانی پێشوو. بەتایبەتی هەردوو ((د. عەلاوی و د.جەعفەری))زۆر سەرسەختانە لەهەوڵی بەردەوامدان بۆ ڕووخاندن و گۆڕینی ئەم حکومەتە بۆ ئەوەی خۆیان جێگەی بگرنەوە, ئەم دوو پیاوە خۆشەویستیەکی سەرسوڕهێنەریان هەیە بۆ کورسی دەسەلاّت و پەنا دەبەنە بەر هەموو شێواز و هۆکارێك بۆ وەدەستهێنانی, هەر لەپێکەوەنانی گروپ و هاوپەیمانی سیاسی وفشاری دەرەکی و ...هتد.
- لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە ئایا ئەم کەسایەتیانە هەڵوێستیان چیە لەبەرامبەر کورد وداواکاری و مافەکانیدا؟

ئاشکرایە هەریەکە لە ((عەلاوی و جەعفەری)) لەسەردەمی دەسەلاّتیاندا کارێکی گەورەیان بۆ کورد ئەنجام نەداو بگرە ڕێگر و هۆکاری وەدینەهاتن و

جێبەجێنەکردنی مافەکان ومادەی 58 ی یاسای کاتی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بوون.هەمیشە کەلە ڕەق و وشك و دەمارگیر بوون دژ بە کورد.

((د. عادل عەبدالمهدی)) بەئاشکراو سەرزارەکی پیاوێکی نەرم و نیان و دۆستی کوردە و هەڵوێستی پۆزەتیڤە دەربارەی کورد و مافەکانی و چاکەی کوردیشی لەبیر ناچێت کە پێشنیازیان کرد لەکاتی کێبڕکێیدا دژ بە ((د. جەعفەری)), بەڵام ئەمیش تانەگاتە دەسەڵات ناتوانرێت بڕیاری لەبارەوە بدرێت.

هەرچی ((د. مەهدی حافزیشە)) کە چانسی لەهەمووان کەمترە, چونکە کەسایەتیەکی سەربەخۆو تەکنۆکراتە و نەحیزب و نە مەزهەب ونە عەشیرەتێکی بەهێزی لە پشتەوە نیە بۆیە ناکرێت بڕیاری کۆتایی لەسەر بدرێت. ئەم چوار کەسایەتیە هەمووانیان شیعەن و هەموانیشیان دکتۆرن,بەڵام پێشبینی ناکرێت بتوانن و لەتوانیاندا هەبێت چارەسەری دەردی عێراق و عێراقیەکان بکەن چونکە هەموانیان بەشێواز و ڕێژەیەك دەمارگیری تایەفی و دینی و نەتەوەییان تیادایە و زاڵە بەسەر فکر و هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەیاندا و هیچ کامیان ناتوانن وەك کەسایەتیەکی میانڕەو و کاریزما و بێلایەن و دادپەروەر حوکم و دەسەڵات پەیڕەو بکەن.

بەڵام ئاشکرایە هەموو ئەو کەسایەتیانە چ سونەبن و چ شیعە بن هەمیشە بیری شۆڤێنی و ڕەگەزپەرستی نەتەوەیی عەرەب تیایاندا زاڵە و هیچ کاتێك مساوەمە ناکەن لەسەر ئەو مەسەلەیە و تاڕادەیەك نەرمونیان دەبن لەبەردەم داواکاریەکانی کورددا کە زیان بەپێگە و ناو وناونیشانیان نەدات لەسەر ئاستی نەتەوەی عەرەب.بۆیە کورد دەبێت باش لەگەمە سیاسیەکان تێبگات و خوێندنەوەو هەڵسەنگاندنی جدی و ووردی هەبێت بۆ ڕابوردوو و داهاتووی هەر کەسایەتیەك کە هەوڵی وەدەستهێنانی پۆستی سەرۆك وەزیران دەدات و نابێت سازش لەسەر بچوکترین داواکاری و مافەکانی کورد بکات و مەرجی پشتگیرکردنی هەرکەسێك ببەستێتەوە بەسەلماندنی مافەکانیەوە.

بۆیه له ئێستادا بۆ کورد((د. نوری مالکی)) لەهەمووان باشترە وتابتوانرێت و بکرێت دەبێت کورد ڕێگربێت لەبەردەم گۆڕان یان هەڵوەشاندنەوەی ئەم حکومەتەدا.و درێژە بە هاوپەیمانی ستراتیژی بدات لەگەڵ شیعەکاندا بەگشتی و هەردوو حیزبی ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی لە عێراق و حیزبی دەعوەدا بە تایبەتی.چونکە پارت و ڕێکخراوە سونە مەزهەبەکان تا ئێستاش دژایەتی هەموو داواکاری و مافەکانی کورد دەکەن و هەمان بەرنامە و نەهجی بەعسیان هەیە و بەدەستیان بێت بچوکترین مافی کورد ناسەلمێنن. جابۆیە کورد و سەرکردایەتی سیاسی پێویستە زۆر ژیرانە و حەکیمانە لەگەڵ هەموو ڕووداو و پێشهاتە سیاسیەکاندا مامەڵە بکات لە بەرژەوەندی ئێستا و داهاتووی مەسەلەکەی.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((کوردوستان پۆست و کوردوستان نێت و دەنگەکان و ئەمڕۆ و کوردیش وێب و ڕۆژەڤ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ و ڕۆژنامە))دا بلاْوکراوەتەوە لە 15و18و19و2007/8/31دا.

عەبدوڵڵا گوڵ یان عەبدوڵڵا غول ؟ *

*ئاشکرایە تورکیای ئەتاتورکی لە ساڵی 1923وە دامەزراوە لەسەر بنچینەی علمانیەت، ئیدی لەوکاتەشەوە هیچ حزب و ڕێکخراوێکی سیاسی دینی دروستنەبوەو ڕێگەی پێنەدراوە کە کاری سیاسی بکات، هەرچەندە تورکیا دەوڵەتێکی ئیسلامیە ماوەی زیاتر لە چوارسەد ساڵ خەلافەتی ئیسلامی بەدەستەوەبوە بۆ پاراستنی ئەو بنەما عیلمانیەتەی کە ئەتاتورک بناغەکانی داڕشتوە، دەزگای سەربازی ئەو وڵاتە وەك پارێزەری ئەو بنەمایانە کاریکردوەو ڕێگەی بەهیچ پارت و سەرکردەیەکی سیاسی نەداوە کە گۆڕانکاری لە دەستوری عیلمانی تورکیادا بکات و ئەو بنەما ئەتاتورکیانە پشتگوێبخات یان گۆڕانکاری یان لێیان پاشگەز بوبێتەوە.

مەرجی سەرەکی دەزگا سەربازیەکان بۆ هەموو پارت و سەرکردەیەك تەنها پاراستنی ئەو بنەمایانە بووە پابەند بون بوە بەو بنەمایانە، بەپێچەوانەوە ڕاستەوخۆ تەدەخولیانکردووەو لە ڕێگەی کودەتای سەربازیەوە ئەو پارت و سەرکردانەیان دوورخستۆتەوەو حوکمی سەربازیان پەیڕەو کردوە، بەلاّم لە سەرەتای ساڵەکانی نەوەدی سەدەی بیستەوەو دوای گۆڕانکاریە گەورەکانی دونیا لە سایەی سیستەمی نویێ جیهان و ڕوخاندنی بلۆکی سۆسیالیستی و هەڵوەشاندنەوەی یەکێتی سۆڤیەت و بەجیهانیبونی دونیا و....هتد، لە تورکیاشدا گۆڕانکاری گەورە ڕویداو خاوبونەوەیەك لە بیروباوەڕەکانی ئەتاتورك و باڵی سەربازیدا ڕوویانداو لە غەفڵەتێکی مێژوویی و زەمەندا، حزبی ڕەفاهی ئیسلامی بەڕابەرایەتی (نەجمەدین ئەربەکان) بۆ یەکەمین جارو دوای حەفتا ساڵ لە حوکمی عیلمانیەت و ئەتاتورك دامەزراو توانیشی بۆ ماوەیەکی کەم سەرۆکایەتی و ڕابەرایەتیش وەربگرێت، بەلاّم باڵی سەربازی ڕێگەیاننەدا زیاتر بمێننەوەو ئەو حزبە و سەرکردەکەشیان هەڵوەشاندەوەو لە زیندانیش توندیانکرد .

بۆ جارێکی ترو لەسەر هەمان بەرنامەو فۆڕمی ئیسلامی حزبی ڕەفاه حزبی عەدالەت و گەشەپێدانی ئیسلامی بەڕابەرایەتی (تەیب ڕەجەب ئەردۆغان) و(عەبوڵلاّ گولْ) دامەزرا لە ساڵی 2001 دا ، ئەم پارتە توانی لە دوای هەشت ساڵ و لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2002دا سەرکەوتنێکی گەورەو بەرچاو بەدەستبهێنێت و (347) کورسی پەرلەمان لە کۆی (555) کورسی بەدەستبهێنێت و شکستی گەورەش به هەموو حیزبە سیاسیە عیلمانیەکانی تر کە ماوەی هەشتا ساڵ زیاتر حوکمی تورکیایان دەکرد بگەیەنێت.

ئەم پارتە بە بەرنامە ڕیفۆرمخوازی و نەرمو نیانی و زیرەکانەکەی توانی پێنج ساڵ بەتەنیا حکومەت بەڕێوەببات و گەشەیەکی گەورەی سیاسی و ئابوری و ...هتد وەدەست بهێنێت و بۆ جاری دووەمیش لە هەڵبژاردنەکانی مانگی 2007/7 دا بەهەمان شێوەی یەکەم جار سەرکەوتنێکی گەورەتربەدەست بهێنێتەوەو ئەم

جارەش بەتەنیا حکومەت دروستبکاتو بۆ ماوەی پێنج ساڵی تر حکومەت بەڕێوەبباتو کە نزیکەی لە 47٪ دەنگەکانی وەدەست هێنا، کە ژمارەی دانیشتوانی تورکیا نزیکەی هەشتا ملیۆن کەسەو بەمەش ئەم حزبە نیوەی دەنگی تورکیا واتە چل ملیۆن کەسی لە گەڵدایە کە ئەمە یەکەمین جارە حزبێکی سیاسیو ئیسلامی ئەو سەرکەوتنە بەدەست بهێنێت.

لە ئێستاشدا ئەو حزبە بەهۆی زۆرینەی لە پەرلەماندا توانی پۆستی سەرۆك کۆماری تورکیا بەدەست بهێنێت بەمەش جارێکی تر لە مێژووی نوێی تورکیادا بوە ڕووداوێکی مێژوویی کە حزبێکی ئیسلامی لە دەوڵەتو دەستورێکی عیلمانیدا ببێتە سەرۆك کۆمارو ژنی سەرۆکیش حیجاب بێت، کە عیلمانیەکان زۆر دژایەتی دەکەن.(عەبدوڵلا گول) کە لە ڕۆژی 2007/8/28 داو لە جەولەی سێیەمی دەنگدانی پەرلەمانداو بێهاوکاری و یارمەتی هیچ حزبێکی تر (239) دەنگی وەدەستهێناوبوە سەرۆك کۆماری تورکیا .

پرسیار لێرەدا ئەوەیە کە ئایا عەبدوڵلا گوڵ بۆ مەسەلەو کێشەکانی تورکیا چی لە دەستدێت؟

ئاشکرایە تورکیا وڵاتێکی گەورەو گرنگی ناوچەکەیەو قورسایی سیاسیو ئابوری خۆی هەیە لە نێوان وڵاتانی ئەوروپاو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستداو لە هەردوو جیهانی ئیسلامیو عەرەبیداو ژمارەی دانیشتوانی هەشتا ملیۆن کەسەو گەلێك خواستو حەزی سیاسی هەیە کە ڕۆڵی تیادا بێت هەر لە چونەناوەوەی یەکێتی ئەوروپاو ڕابەرایەتیکردنی دونیای ئیسلامیو وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستو ڕۆڵبینین لە چارەسەرکردنی کێشەکانی ناوچەکەداو ململانێی لەگەڵ ئیسرائیلو میسرو ئێرانداو لەسەر ئەو ڕابەرایەتیکردنە.

بۆ سەرکەوتنو بەدەستهێنانی ئەو متمانە ئەوروپییو جیهانیەش تورکیا پێویستە لەسەری کە کێشەو گرفتە ناوخۆییەکانی چارەسەر بکات لە پێش هەمووشیانەوە کێشەی دوورگەی قوبرسو کێشەی کوردو چەسپاندنی دیموکراسیو ئازادیەکانو

ئـازادکردنی بـازاڕو چـەندانی تـرن، بۆیـە ئـەرکی (عەبـدوڵڵا گـوڵ) وەك سـەرۆك کۆمـار کـە زیـاتر ڕۆڵێکـی تەشـریفاتیە، بـەڵام حزبـی سیاسـی لـە گەڵدایـە، لەگـەڵ پارتەکـەیو سـەرۆك وەزیرانیـدا گـەلێك سـەختو گەورەیـە، چـونکە دەبێـت بـۆ چارەسـەری هـەموو ئـەو کێشانە یەکەم هـەنگاو گـۆڕانێکی گـەورەو بەرچاوبکات لـە دەستوری وڵاتدا کە لێرەشدا کێشـەی کوردو کێشـەکانی تـرو دیموکراسـیو کاری حزبی دەبێت گۆڕانیان بەسەردا بهێنرێت بەشێوەیەك کە ڕووی سیستەمی حوکمی تورکیا لـە بـەردەم ئـەوروپادا جوانتر بکـاتو کارئاسـانی بـۆ بکـات بـۆ وەرگـتنی لـە یەکێتی ئەوروپادا کە خەوی پەنجا ساڵەی تورکیایە.

لێرەشدا کوردیش کە بۆ یەکەم جارە بیستو چوار نوێنەری لە پەرلـەمانی تورکیـادا هەیـە هاوبەشـیو هاوکـاریو نـەرمی زیـاتر بنوێنێـت لەگـەڵ پـارتی عەدالـەتو گەشەپێداندا بـۆ ئـەوەی هـەم ئەو پارتەسـەرکەوتوبێت لـە کارەکانیـدا هـەم کـوردیش بتوانێـت دەسـکەوتی گـەورەترو گـرنگتر وەدەسـتبهێنێت.ئـەم سـەرکەتنەی پـارتی عەدالەتو گەشەپێدانو کوردەکانیش بۆ خۆی مژدە بەخشە بۆ ئایندەیـەکی ڕوونـتر بـۆ هـەردوولاو بـۆ گـەلانی تورکیـاشو هـەردولا دەتوانێـت ڕۆڵـی گـەورەو بەرچـاو ببێنێت بۆ چارەسـەرکردنی کێشـەکان ئەگـەر باڵـی سـەربازیو ناحـەزانی هـەردوولا لێگـەڕێن، وەزەمـەنیش دەریـدەخات کـە (عەبـدوڵڵا گـوڵ) بەڕاسـتی خـۆی دەکاتـە گوڵ یان دەبێتە غولێکی دزێوو ناشرین بۆ کوردو بۆ هەموو گەلانی تورکیاش .

---

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((ڕۆژنامە))دا بلاْوکراوەتەوە لە 2007/9/5دا.

لەیادی 6 ساڵەی کارەساتی یانزەی سێپتەمبەردا

جەنگی دژە تیرۆر بەرەو کویٚ ؟ *

- هیچ دوو کەسێك لەسەر ئەو ڕاستیە ناکۆکنین کە دونیای پێش ڕووداوی یانزەی سێپتەمبەری ساڵی 2001ی ئەمریکا زۆر جیاواز و گۆڕاوە لەگەڵ دونیـای

دوای ئەو ڕووداوە . کارەساتی یانزەی سێپتەمبەر یان((سێشەمەی گەورە)) لە ئەمریکادا بوە خاڵی وەرچەرخانێکی مێژویی لەسەر ئاستی سیاسی و ئابوری و سەربازی و ...هتد.لە دونیادا.بەشێوەیەك هەر لە گەورەترین وڵاتی دونیاوە تا بچوکترینیان کەوتنە چاوخشاندنەوە بە پلان و سیاسەت و ستراتیژیەتی خۆی. ئەم ڕووداوە بووە هۆی شڵەقاندنی گۆمی مەنگی دونیای پاش جەنگی سارد. بەشێوەیەك ئەو ئاشتی و ئارامییەی لەسایەی سیستەمی نوێی جیهانی و گەشەسەندنی تەکنەلۆژیا و بەجیهانیبوونی دونیاوە هاتە ئاراوە, سەرتاپایانی گۆڕی بە دونیایەکی نائارامی و پڕ لە جەنگ کە هەرگیز جێگای متمانە و ئاشتی و تەبایی و برایەتی تیادا نابێتەوە و دونیای کردە دوو بەرەوە.کە دژ بەیەك و دوژمنی سەرسەختی یەکتر بن لە بیروبۆچون و ستراتیژ و بەرنامەیاندا.بەرەی تیرۆریستان و بەرەی دژە تیرۆر.

بەم شێوەیە ئەم ڕووداوە بوە سەرەتای دەستپێکی قۆناغێکی مەترسیدار لە دونیادا و پرۆسەیەکی گەورە و جیهانی هێنایە ئاراوە بەناوی پرۆسەی جەنگی دژە تیرۆر.

- لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە ئایا ئەم پرۆسەیە دوای شەش ساڵ لە دەسپێکردنی گەیشتۆتە چ ئاستێك ؟ئایا توانیویەتی ئامانجەکانی لەبنەبڕکردنی تیرۆردا بهێنێتە دی؟یان بەپێچەوانەوە ئەم پرۆسەیە لەبەردەم خۆڕاگری و تەشەنەسەندن و بەهێزبوونی بەرەی تیرۆریستاندا شکستی خواردووە؟ئەمە و چەندین پرسیاری تریش.

بۆ وەڵامدانەوەی هەموو ئەم پرسیارانە دەبێت زۆر بەدیقەتەوە بڕوانینە ئەو پرۆسە گرنگ و هەستیارە. چونکە ئەم جەنگی دژە تیرۆرە گەلێك جیاوازی هەیە لەگەڵ جەنگە گەورەکانی دونیا کە بەرامبەر بە دوژمنێکی ئاشکرا بەرپا دەکرا و هەموو توانا و هێزێکی تیادا بەکار دەهات و سەرکەوتن یان سەرنەکەوتن بەندبووە بە توانای مادی و مرۆیی هەرلایەکەوە و زۆر جارانیش توانراوە کات و

جێگەی دەسپێك و كۆتایی جەنگەكانیش دیاری بكرێت. بەڵام لەم جەنگەدا دوو بەرەی دژ بەیەك كە زۆر جیاوازیان هەیە لە توانا و هێز و تەكنەلۆژیا و ستراتیژەوە. بەڵام سەركەوتنیش زۆر ئاسان نیە و ماوەی كۆتایی هاتنی جەنگەكانیش دیار نیە و پرۆسەیەكی گشتگیرە و بەشێوەیەك كە هیچ دەوڵەت و كۆمەڵگایەك ناتوانێت بەشداری تیادا نەكات و هەست بە ئارامی و ئاشتی بكات. دوژمن لێرەدا پەرش وبلاوە و لە هەموو جێگایەكدا بوونی هەیە و شاراوەیە و خاوەن هیچ هەست و سۆزێكی مرۆڤایەتی نیە و سنوور و جوگرافیا و نەتەوە و مەزهەب و دیانەتەكان ناناسێت و دژ بەهەموو شارستانیەت و پێشكەوتنەكانیشە.

بەرەی دژە تیرۆر بەڕابەرایەتی ئەمریكا و هەموو وڵاتانی ئەوروپا و پێشكەوتنخوازی دونیایە و بەرەی تیرۆریستانیش بەڕابەرایەتی ڕێكخراوی قاعیدەی توندڕەوی سەلەفی و جیهادی بەڕابەرایەتی ئوسامە بن لادن و ئەیمەن زەواهیری و هەموو ئەو وڵات و كۆمەڵگا و ڕێكخراوە توندڕەوە دواكەوتوانەن كە چاویان بە ڕووناكی و شارستانیەت و پێشكەوتنەكانی مرۆڤایەتی هەڵنایەت.

ئەم پرۆسەیە بۆ ماوەی شەش ساڵە بەردەوامە و لەگەڵ ئەوەی توانراوە زەبری گورچكبڕ بهاوێژرێتە جەستەی ئەو ڕێكخراوە و لە ئەنجامدا هەردوو ڕژێمی تاڵیبان لە ئەفغانستان و ڕژێمی بەعسی صدامی لە عێراقدا بڕوخێنرێت. بەڵام هێشتا ئاسۆكانی دواڕۆژ و سەركەوتنەكان ڕوون نین و ئەمریكا و هاوپەیمانەكانی نەیانتوانیوە سەركەوتنی یەكجارەكی بەدەست بهێنن لەو دوو وڵاتەدا. بگرە پرۆسەكە سەختتر بوە بەهۆی دروست بوون و سەرهەڵدانی گەلێك كێشەی دونیایی و بەتایبەتیش لەناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا كە بۆ ئەمریكا گرنگیەكی گەورەی هەیە و دەست بەسەراگرتن و مانەوە و بوونی هێزی سەربازیی تیایدا كارێكی ژیاری و زێدە گرنگە.

سەرهەڵدانی تۆڕەکانی ئەلقاعیدە لە وڵاتانی ناوچەکەدا و نانەوەی کێشە و گرفت بۆ ئەو وڵاتانە و وەستانیان دژی بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا هێندەی تر سەرکەوتنی ئەم پرۆسەیەی خستۆتە ژێر پرسیارەوە. هەربۆیە پێویستە ئەمریکا بە عەقڵیەت و ستراتیژێکی نوێوە ڕابەرایەتی ئەم پرۆسەی دژە تیرۆرە بکات بەشێوەیەك کە بتوانێت جوڵە و چالاکی ئەو تۆڕە تیرۆریستیانە لەناوچەکە و دونیاشدا سست و لاواز بکات و ڕێگا بگرێت لە هەڵایسانی جەنگی تایەفی و مەزهەبی و دینی لەناوچەکەدا و تابتوانێت ڕیزەکانی هاوپەیمان و دۆستەکانی توندوتۆڵتر بکات و دوژمنی زیاتر بۆ خۆی و بەرژەوەندیەکانی دروست نەکات و ئیدارەی ململانێکانیشی لەگەڵ ئێران و سوریا و حیزبوڵا و حەماس باشتر و توندوتۆڵتر بکات,چونکە ئەو وڵات و ڕێکخراوانە تائێستاش بە ئاشکرا و بەنهێنی دژایەتی ئەمریکا و بەرژەوەندیەکانی دەکەن و لە ململانێیەکی توندیشدان بۆ ئەوەی بەرنامە و ستراتیژیەتی ئەمریکا شکستپێبهێنن و نمونەی عێراقیش بەڕوونی ئەو ڕاستیە دەردەخات کە هەموو ململانێکانیان لەگەڵ ئەمریکادا لە عێراقدا چڕکردۆتەوە.

بۆیە لەکۆتایدا دەکرێت بڵێین پرۆسەی جەنگی دژە تیرۆر قۆناغی باشی بڕیوە, بەڵام هێشتا لە کۆتایی نزیکنەبۆتەوە و پێشبینیش دەکرێت کە بۆ ماوەیەکی زیاتر درێژە بکێشێت و هیچ کەس و لایەنێکیش کلیلی سەرکەوتن و کۆتایی هاتنی ئەم جەنگەی مسۆگەر نەکردووە و لە گیرفانیدا نیە .هەربۆیە دونیا هەمووی بەرەو ئاسۆیەکی لێڵ و نادیار هەنگاو دەنێت.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((سبەی)) و ڕۆژنامەی ((ڕۆژنامە))دا بلاْوکراوەتەوە لە 12 و2007/9/13دا.

حارث ضاری کێیه و

بۆ وادەكات؟ *

- ئاشكرایه گەلێك ڕێكخراوی سیاسی و مەدەنی و كۆمەڵایەتی و ئاینی و پیشەیی و ....هتد.لەعێراقی نوێی دوا ڕووخانی ڕژێمی بەعسی صدامی سەریان هەڵداو هەریەكە كەوتە چالاكی وجوڵە بەمەبەستی دیاریكراوی خۆیان.زۆرێك لەو پارت وكۆمەڵە و ڕێكخراوانە هیچ زەرورەتێكی قۆناغ و ژیانی كۆمەڵگا نەیهێنانه بوون.بەڵكو زۆربەیان دروستكراوبوون لەلایەن وولآت و دەزگا جاسوسیەكانی وولآتانی دەوروبەرو ...هتد.و سەرچاوەی پارەوپولیشیان هەر لەدەرەوەی عێراقەوە بوە و هەندێكیشیان كە كەمینە نین تەنها مەرامی نانەوەی ئاژاوە و ئاگر خۆشكردن و بەردەوام دان بوە بەتێكدانی باری ئەمنی و ئابوری و سیاسی لەعێراقی نوێدا.بەبێ گوێدانە بەرژەوەندیە بالآكانی گەل و نیشتیمان.
- لەكاتێكدا لە سەردەمی ڕژێمی لە گۆڕنراودا زۆرێك لەو كەس و لایەنانە بەهیچ جۆرێك جوڵە و چالاكیان نەبوە و بەڵكو دەستیان گرتبوو بە كلآوەكانیانەوە با نەیبا, یان لەگەڵ دەزگا ئەمنی و جاسوسیەكانی ڕژێمدا كاریان دەكرد و هەربۆیەش لە ئێستادا چاویان بەرایی نایەت بەم ڕۆژگارە نوێیە و هاوكاری هەر كەس و لایەنێك دەكەن كە هاوكاریان بكات بۆ نانەوەی ئاژاوە و درێژەدان بە ڕشتنی خوێنی عێراقیەكان.و نانەوەی جۆرەها كێشە و فەوزای تایەفی لەنێوان شیعە و سونە و كوردو عەرەب و توركومان و مەسیحی و ئیسلامی و ئاشوری و ...هتد.
- یەكێك لەو كەس و گروپانە (حارث ضاری) سەرۆكی بەناو ((دەستەی زانایانی ئیسلام))ە.كە پیاوێكی كورتە بالآی توندڕەوی سەلەفی سونە مەزهەبە و لەكاتی حوكمی صدامدا ڕاوێژكاری دیكتاتۆر بوە بۆ كاروباری ئاینی و لە

ئێستادا هێندەی ئەم پیاوە زیانی بە بەرژەوەندی سونەکان گەیاندوە هیچ کەس و لایەنێك زیانی پێنەگەیاندوە بە کارو گوتار و هەڵوێستە توندڕەوەکانی.

- لەدوای ڕووخانی ڕژێمیش لە چرکە ساتی غەفڵەتی زەمەندا وەکو قارچك هەڵتۆقی و بوە سەرۆکی دەستەی زانایانی ئیسلامی کە هەرچەندە زانایەکی زۆر بەدین و دیارو بەناوبانگیش نیە , ئەم دەستەی زانایانە ماوەی 2ساڵ و نیوە واتە تەنها دوای 7 مانگ لە ڕووخانی ڕژێم دامەزراوەو لەوکاتەوە سەرۆکەکەی و دەستەکە کەوتونەتە هاوکاری و کارئاسانی و پشتیوانی تیرۆریستان و بونەتە دەلاڵ و وەفدو ڕێکخەری چاوپێکەوتن و بینین و گفتوگۆکردنیان و دەستیان تێکەڵ کردوە لە گەڵیاندا و بونەتە شەریکە بەشیان لە کوشت و کوشتار و سەربڕین و ڕفاندن و تەقینەوەی ئۆتۆمبێل و ..هتد و هەروەها شەریکە بەشیش لە دەسکەوت و کۆکردنەوەی دۆلار و پارەو پول و وەرگرتنی فیدیەو ..هتد.

هەر ڕۆژەشی لە کەناڵێکی فەزاییەوە گوتاری حەماسی دەدەن و هانی عەرەب و ..هتد. دەدەن بۆ ڕووکردنە عێراق و بەشداریکردن لەکاری بەناو مقاوەمەت و تیرۆریستیدا.وەك کەناڵەکانی جزیرەو عەرەبیە و شەرقیە و ئەبو زەبی و ...هتد.بۆ دوژمنایەتی حکومەتی و گەلانی عێراق بەبێ جیاوازی.

- لەبەر ئەم هەموو کردارانەیان ناوی دەستەی زانایانی ئیسلام گۆڕاوە و گەلێك ناووناتۆرەی تریان لێناون وەك دەستەی زانایانی چەکدار و زانایانی دەموچاو هەڵبەسراو و زانایانی ڕفێنەر و تەقێنەرەوە و زانایانی چەتەو باجگرو زانایانی کەناڵە فەزاییەکان.

- ئەم پیاوە بەخۆشیەوە نەوەستاوە بەڵکو کوڕەکەشی(مثنى) کە بە درۆزنی کوڕی درۆزن ناسراوە و ڕۆڵێکی گەلێك خراپتر دەبینێت لە باوکی لە خۆشکردنی ئاگرنانەوەی شەڕی تایەفی و نەتەوەیی و ..هتد.و بەزەرقاوی دەڵێت موجاهیدی ڕێگەی خوا.

- لەئێستادا حارث ضاری لەلایەن وەزارەتی ناوخۆوە بانگکراوە بۆ لێکۆڵینەوە و فەرمانی گرتنی بۆ دەرچووە, لەسەر هەڵوێست و گوتارەکانی لەم سەردانەی دواییدا بۆ هەندێ وولاٚتانی عەرەبی و کەنداو کە هانی داون بۆ دژایەتیکردنی حکومەت و گەلی عێراق . وئیدی بەم کارە هێندەی تر تووشی شۆك و سەرلێتێکچوون و هاری بوە و بەڕاست و چەپدا قسەی ناشیرین بەم و بەودەدات لەناویشیاندا هەردووە سەرۆك کرمارو سەرۆکی هەرێم و شیعە و کوردو لەلاشەوە پاکانە دەکات و بەواسیتەی عەمرو موسی داوادەکات کە وازی لێبهێنرێت و ڕاوەدوو نەنرێت و فەرمانی گرتنەکەی هەڵبوەشێنرێتەوە .
- ئەم پیاوە بەم هەڵوێست و کردارانەی هێندەی تر عێراق و عێراقیەکان بەرەو کارەسات دەبات و ڕۆژانێکی تاریك و خوێناویان بۆ ئامادە دەکات و هێندەی نمایندەی تیرۆریستان و بەعسیەکان و تەکفیریەکان دەکات نیوهێندە نمایندەی زانایانی ئیسلام و ئیسلام ناکات و پێویستە عێراقی نوێ بەپێی یاسا ڕێگە لەهەموو ئەو کەس و لایەنانە و گروپانە بگرێت کە وەك حارث ضاری و گروپەکەی کاردەکەن.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ)) بلاٚوکراوەتەوە لە 22 و2007/11/25دا.

ڕێکەوتنامەی مەکەی سونە و شیعەکان
تاکوێ بڕدەکات ؟ *

- ئاشکرایە لەڕۆژی 1 شەممە 2006/10/22 لەماڵی خوادا لەشاری مەکەی عەرەبستانی سعودی ڕێکەوتنامەیەك لەنێوان پیاوانی ئاینی شیعە و سونەکانی عێراقدا ئیمزاکرا کە لە 10 خاڵ پێك هاتوە و بەبەڵگەنامەی مەکە ناسراوە و ئەم کۆبونەوەیەش لەلایەن ڕێکخراوی کۆنگرەی ئیسلامی و سەرۆکەکەی((ئیکرام ئیحسان ئۆغلۆ)) ی تورکەوە ئامادەسازی و ئیمزاکردنی سەری گرت.
- ئەم ڕێکەوتنامەیە لە ئێستادا لەلایەن پارتە سیاسی و گروپە ئیسلامیەکانی شیعە و سونەی عێراقەوە بەگرنگ وەصف دەکرێت و هەموو ئاواتێکیان لەسەر هەڵچنیوە بۆ ئاشتبونەوەو نەهێشتنی خوێن ڕشتنی عێراقیەکان بەدەستی یەکتری و کۆتایهێنان بە 3ساڵی خوێن ڕشتن و کوشتنی بەناهەق و ململانێی مەزهەبی سونەو شیعە لە عێراقی دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعسی صدامیدا.هەروەها ئەم ڕێکەوتنامەیە لەلایەن دەوڵەتانی عەرەبی و ئیسلامی و ناوچەیی و پیاوانی مەسیحیشەوە بەهەمان شێوە بەگرنگ وەصف کراو پشتیوانیان بۆ دەربڕی . بەڵام ئاخۆ لە هەحیقەتدا ئەم ڕێکەوتنامەیە تاچەند

گرنگە و تاکویش بڕ دەکات و دەبێتە هۆی کۆتاییپێهێنانی ئەم شەڕە تایەفیە کوشندەیەی نێوان سونە و شیعە لە عێراقدا ؟

- ئاشکرایە لەمێژووی ئیسلامدا و لەوکاتەوەی مەزهەبی شیعە لەناو ئیسلامدا دروست بووە,هەمیشە و بەبەردەوامی ململانێیەکی توندو بەردەوام لەنێوان مەزهەبی سونەی زۆرینە و شیعەی کەمینەدا دروست بووە و لەزۆر قۆناغی مێژوویشدا لاپەڕەیەکی خوێناویان تۆمارکردوە بەتایبەتیش لە عێراقدا.هەربۆیە ئاسان نیە کە بەڕێکەوتنامەیەکی لاوازی ئاوها بتوانرێت کۆتایی بەململانێیەکی ئاینی توندڕەوی مێژوویی بەبەرگێکی سیاسی داپۆشراو لەنێوان وولاتانی ناوچەکەدا کۆتایی پێبهێنرێت.ململانێی شیعە و سونە لە عێراقدا بەبەردەوامی حوکمی عوسمانیەکان و صەفەویەکان هەمیشە بەردەوام بوە و خاکی عێراقیش گۆڕەپانی ململانێکە بوە .لەئێستای عێراقی دوای ڕژێمی بەعسی سونە مەزهەب و دوای 365 ساڵ لەحوکمی سونە مەزهەبەکان لە عێراقدا, شیعەکان لەپڕۆسەیەکی دیموکراسیدا و لە هەڵبژاردنەکاندا بەحوکمی زۆرینەی ژمارەیان حوکمی عێراقیان گرتۆتە دەست بەهاوکاری کوردو هاوپەیمانەکانی تریان.هەربۆیە جارێکی تر ئاسان نیە دوای 365 ساڵ کە عوسمانیەکان لەساڵی 1538 وە عێراقیان داگیر کردوە و دەستیان کردۆتە زوڵم و زۆر و چەوساندنەوەی شیعەکان,لەئێستادا شیعەکان هەموو ئەو مێژووە تاڵ و ڕەشەیان لەبیر بچێتەوە .
- هەروەها بەهۆی ئامادەنەبوونی شەخصی ئایەتولاَ سیستانی گەورە مەرجەعی شیعەکان و ناردنی نوێنەرێکی لاواز و بێهێز و ئامادەنەبونی موقتەدا صەدر نەخۆی و نەنوێنەری لە ئیمزاکردنی بەڵگەنامەکەدا , هۆکارێکی ترە بۆ ئەوەی مرۆ گومان بخاتە سەر سەرکەوتن و بەدینەهێنانی ئامانجەکانی بەڵگەنامەکە.کە ئاشکرایە ڕۆڵ و کاریگەری سیستانی و صەدر لەناو شیعەکاندا چەندە.

- هەروەها ئامادەنەبوونی سونەکانیش بەو بەهێزیە نەبوو..بۆیە جارێکی تریش چارەنوسی ئەم ڕێکەوتنامەیە نادیار و لێڵ و ناڕۆشنە بەجۆرێك کە ئومێدی سەرکەوتن تیایدا کەمە.ئەوەتا پیاوی ئاینی و داعیەی سعودی((سەلمان عۆدە)) دەڵێت ناکرێت تاسەر چاو بپۆشرێت لەسەر زوڵم و زۆری شیعەکان بەرامبەر سونەکان.

ئەزموونی ڕێکەوتن و سوێندخواردن لەماڵی خوادا و لەسەر گۆڕی پەیامبەری ئیسلام لەمەکە و مەدینەدا کارێکی نویٚ نیە لەنێوان مەزهەب وباڵ و پارت و گروپە ئیسلامیەکاندا بۆ کۆتاییپێهێنانی شەڕی ناوخۆیی ئیسلامیەکان .ئەوەبوو دوای بەردەوامبوونی شەڕی ناوخۆی باڵە جیاوازەکانی ئیسلامیەکان لە ئەفغانستاندا دوای چوونە دەرەوەی سۆڤیەتەکان لەساڵی 1991دا و بەردەوام بوونی شەڕی ناوخۆیی باڵەکان ,بەهەوڵێکی مەلیك فەهدی سعودی هەموو سەرکردەکانی شەڕی ناوخۆی ئەفغانستانی بەفڕۆکەیەکی تایبەتی هێنایە شاری مەدینە و سوێندی بەهەمووان خوارد لەسەر گۆڕی پەیامبەری ئیسلام کە جارێکی تر شەڕی ناوخۆ بەرپانەکەن و کۆتایی بەو شەڕە ناوخۆییەی ئیسلامەکان بهێنن و هەموانیش پەیمانیاندا , بەڵام هەر کە گەڕانەوە ئەفغانستان سەرلەنویٚ تێهەڵچونەوە و وەعدو پەیمانەکانیان لەبیرچووەوە و بەردەوام بوون لەسەر شەڕکردن تا تاڵیبانەکان هاتن و هەموانیان وەدەرنا لەساڵی 1996دا , هۆکارەکەش ئەوەبوو کە ئەوباڵ و پارت و گروپانە بڕیار لای خۆیان نیە و لەدەرەوەی سنورەکانەوە بەسەریاندا فەرز دەکرێت و ئەوانیش جێبەجێی دەکەن.

لەئێستای عێراقیشدا بەهەمان شێوەیە هەرچی شیعەکان هەیە بە ئاشکراو بەنهێنی لەلایەن باڵە جیاوازەکانی حوکم لەئێراندا پاڵپشتی و پشتگیری دەکرێن بۆ بەردەوام پێدانی ململانێکانی ئێران لەگەڵ ئەمریکادا و وەك کارتێکی فشار بەکاریان دەهێنێت و مساوەمە و گەمەی سیاسیان پێدەکات و دەیەوێت ئەو شەڕە بەردەوام بێت .هەرچی سونەکانیشە هەموو وولاٌتانی عەرەبی سونە مەزهەب و

کەنداویـەکان بـە پـارەو پـول یارمـەتی و کۆمـەکیان دەکـەن بـۆ پاراسـتنی بـوونی سونەکان لە عێراقدا و ئەو شەڕە بەزەرور دەزانن.
لەنێوانیشـیاندا ئـەمریکاش زۆر جـدی نیـە لـە کۆتـایی هێنـان بـەو گەمـە و شـەڕی تایەفیـەی سـونە و شـیعەکان بـۆ بەردەوامیـدان بەمانـەوە و بردنـی سـامانی نـەوتی عێـراق بـۆ خـۆی.بۆیـە ڕۆژانـی داهـاتوو باشـتر و ڕوونـتر چارەنوسـی بەڵگەنامـەی مەکەمان بۆ دیاریدەکات .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاْوکراوەتەوە لە 4 و2007/11/6دا.

سەرکەوتنی دانیاڵ ئۆرتیگا لەنیکاراگوادا

مژدەی سەردەم و قۆناغێکی نوێیە لەئەمریکای لاتیندا *

- وولاْتـی نیکـاراگوا گـەورەترین وولاْتـی ئـەمریکای ناوەڕاسـتە و لەسـاڵی 1936 وە تا 1979 لەلایەن دیکتاتۆر ((سۆمۆزا)) و بنەماڵەکەیەوە حوکمی ئەو وولاْتـەیان دەکـرد بەپشـتیوانی و هاوکـاری ئـەمریکا.لـەماوەی حـوکمی ئـەو بنەماڵەیەدا گەل و وولاْتی نیکاراگوا بە خراپترین شێواز دەچەوسانەوە و هـەژاری و نەخوێنـدەواری و دواکـەوتوویی بلاْوببـووەوە .بەمەبەسـتی گـۆڕین و ڕووخانـدنی ئەو ڕژێمە سەپێنراو وخوێنمـژە, پـارتی ڕزگـاری و بـەرەی ساندێنیسـتای شـیوعی دامـەزرا و خـەباتی بـێ ووچانیان کـرد تـا توانیـان لـە سـاڵی 1979دا سـەرکەوتن بەدیبێنن و تاساڵی 1990 لەحوکمدا بمێننەوە و یەکەم سەرۆک کۆماریش بریتـی بـوو لـە دانیـال ئۆرتیگـای چـەپ ڕەو وشـیوعی.سـەرەڕای دوژمنایـەتی و شـەڕ

پێفرۆشتنی ئەمریکا لەڕێگەی دروستکردنی بەرەیەکی دژە ساندێنستی بەناوی بەرەی کۆنترا و بەهاوکاری ڕژێمی دەسەڵاتداری سەر بە ئەمریکا لە هندۆراسی دراوسێدا.

- نیکاراگوا دانیشتوانەکەی تێکەڵەیەکە لە هندیە سورەکان و ئیسپانیەکان و کەمەکێك هندیە ئەوروپیەکان و ڕەشپێستەکان.و ژمارەی هەموانیان بریتیە لە (5487000) ملیۆن کەس و ڕووبەری خاکەکەی 130000 کم2 و وڵاتانی هندۆراس و کۆستاریکاو زەریای ئارام و دەریای کاریبی لە باکورو باشور و ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتەوە سنورەکانی دیاریدەکەن و شاری ماناگوا پایتەختە و زمانی بڵاو ئیسپانیە و دیانەتی مەسیحی بڵاوە . نیکاراگوا لەساڵی 1838وە سەربەخۆیە لە وکاتەوەی ئیسپانیەکان لە ساڵی 1522وە داگیریان کردبوو.بنەمای سەرەکی ئابوریان بریتیە لە کشتوکاڵ و 30٪ زەویەکەی لەبارە بۆ کشتوکاڵ بەڵام تەنها 5٪ ی وەبەرهێنراوە و لە 40٪دەستی کار لە کشتوکاڵدا کاردەکەن و بەروبومە سەرەکیەکانی بریتین لە قاوە و لۆکە و قامیشی شەکر و گەنمە شامی و برنج و ڕەشە وڵاغ و مەڕوماڵات, وکانزاکانی ئاڵتون و زیو و تەختەی هەیە و پیشەسازی پاڵاوتنی نەوت و ڕستن و چنین تیایدا بەناوبانگە.

ئەم وڵاتە لەساڵی 1979وە و بۆ ماوەی 11ساڵ بە سیستەمێکی شیوعی بەڕێوە دەبرا لەژێر حوکمی ئۆرتیگادا و گەلێك دەسکەوتی گەورەی بۆ نیکاراگوا وەدەست هێناوە لە خوێندنی خۆڕایی و باشکردنی باری تەندروستی و خۆراك و جێگەی نیشتەجێبوون و دابەشکردنی زەوی بەسەر جوتیاراندا و زەمانەتی کۆمەڵایەتی و بەرزکردنەوەی ئاستی گوزەران.بەڵام هەندێ کەموکوڕی و هەڵە و لادان و گەندەڵی بوونە هۆی ئەوەی کە ئەم بەرەیە دوای 11ساڵ لە حوکم نەتوانن سەرکەوتن بەدەست بهێنن لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 1990 دا لەبەردەم ڤیۆلۆتۆ شامۆرۆی ئۆپۆزسیۆندا و هەرواش لەدووخولی هەڵبژاردنەکانی تریشدا هەر سەرکەوتن بەدەست نەهێنن تا ئەمڕۆ کە 2006/11/5 لەهەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیدا

دانیاڵ ئۆرتیگای چەپڕەو لەبەرامبەر ئەنریك بۆلانیۆسی نوێنەری حیزبی لیبڕاڵی دەسەڵاتدار توانی سەرکەوتن بەدەست بهێنێت بەپێی هەموو ڕاپرسی و ئاماژەکان و دوای 16 ساڵ بگەڕێتەوە سەر کورسی حوکم و زیاتر لە 35٪ ی دەنگەکان بەدەست بهێنێت , ئۆرتیگا لەساڵی 1986یشدا و سەرەڕای دوژمنایەتی توندی ئەمریکاو هێرشکردنە سەر نیکاراگواو قوربانیدانی 29هەزار کەس توانی لە 63٪ دەنگەکان بەدەست بهێنێت و هەر لەهەمان ساڵیشدا لەسەردەمی ڕۆناڵد ڕیگانی سەرۆکی ئەمریکاوە کێشەی ئێران گێت ڕوویدا کە بریتی بوو لە فرۆشتنی سەفقەیەکی چەك بە ئێران کە قازانجەکەی بۆ بەرەی کۆنترا بوو لە نیکاراگوادا لەسەردەمی جەنگی عێراق و ئێراندا و هەڵایەکی گەورەی لێکەوتەوە .

ئۆرتیگا بەڵێنی داوە کە سوود لە هەڵەکانی ڕابووردوو وەربگرێت و چاکسازی زیاتر لە حوکمدا بکات و حکومەتێکی بنکە فراوان پێکەوە بنێت و جەنگی دژە تیرۆر لەگەڵ ئەمریکادا بکات و دیموکراسی و ئازادیەکان و کاری فرەیی و حیزبایەتی بچەسپێنێت و گەشەی زیاتری ئابوری و کۆمەڵایەتی بەدەست بهێنێت . و ئەو تۆمەتانە ڕەتبکاتەوە کە ئەمریکاو ئۆپۆزسیۆنەکانی دەیدەنە پالی لە هاوکاری کردنی تیرۆریستانی دونیاو لەم هەڵبژاردنەدا ئەمریکاو بەتایبەتیش براکەی جۆرج بۆشی سەرۆك جی بۆش حاکمی ویلایەتی کالیفۆرنیا پشتیوانیەکی توندی نوێنەری پارتی دەسەڵاتدار دەکات لە دژی ئۆرتیگا , چونکە ئەمریکا باش دەزانێت سەرکەوتنی ئۆرتیگا مانای گەڕانەوەیە بۆ دژایەتی کردنی ئەمریکاو هەیمەنە و دەسەڵاتەکەی لەو کیشوەرەدا. و سەرکەوتنی ئۆرتیگا سەرکەوتنە بۆ هەموو پارت و ڕێکخراو و حکوماتە چەپەکانی کیشوەرەکە و لەم سەردەمەی سەرەتای سەدەی بیست ویەکەمدا ئەمریکای لاتین بەو ئاڕاستیە دەچێت کە چەپەکان و دانیشتوانەڕەسەنەکانی حوکم بگرنە دەست و ئیدی هەیمەنەو داگیرکردن و چەوسانەوەی ئەمریکاو بێگانەکان کۆتاییان پێبێت.

ئەوەتا لە بەڕازیل بۆ دووەم جارە کە ئیناسیۆ لۆلا داسیلڤا ببێتە سەرۆك کۆمار کە گەورەترین وولآتی ئەمریکای لاتینیە و هۆگۆ شافێز لە فەنزەوێلا و ئیڤۆ مۆرالیس لە بۆلیڤیاو لەپیرۆ بەهەمان شێوە و لە چیلیدا بۆیەکەم جارە ژنێکی چەپ خاتوو مێشێل باتچۆلێت دەگاتە کورسی حوکم, ئەمە سەرەڕای دێرینترین قەلآی شیوعیەت لە کوبادا بەرابەرایەتی کاسترۆبەردەوامە, بەم شێوەیە ئەمریکای ئێستا ئەمریکاکەی سەدەی بیست نەماوە و چەپەکان سەرکەوتن و گورزی پشتشکێنیان داوەتە دەسەلآت و هەیمەنەو هەیبەتی ئەمریکاو بونەتەوە مەترسیەکی ڕاستەقینە و بەهێز بۆ ئەمریکاو ئایندەی دەسەلآت و هەیمەنەی ئەمریکایان خستۆتە ژێر پرسیار و گومانەوە و ڕێگە نادەن چیدی ئەمریکا مێژووە ڕەشەکەی دەستێوەردانی لەو وولآتانەدا دووبارە بکاتەوە بەناوی پارێزگاری لە دیموکراسیەت و بەربەستکردنی زیاتری بلآوبونەوەی شیوعیەت وکارکردن بەبیردۆزەی (دۆمینۆ) کە ئامانجی ڕێگە گرتنە لە بلآوبونەوەی زیاتری شیوعیەت لە ئەمریکاکاندا .

ئەمریکا لە ئێستادا کەوتۆتە بەر هێرش و مەترسیەکی گەورەی سێ کوچکەی کاسترۆ و ئۆرتیگاو شافێز لە کوباو نیکاراگواو فەنزەوێلادا کە هەموانیان دوژمنی سەرسەخت و دەمارگیری ئەمریکان و تا سەر ئێسقان خەبات دەکەن بۆ نەهێشتنی هەیمەنەی ئەمریکا لەکیشوەرەکەیاندا و کەوتونەتە خۆ بۆ پێکەوەنانی هاوپەیمانی و دۆستایەتی هەموو ڕژێم و پارت و وولآتەکانی دژ بەئەمریکا لە دونیادا وەك ئیسلامیەکان و عەرەب و وولآتانی سوریاو ئێران و کۆریای باکورو ڕووسیاو چین و ..هتد.و بەم شێوەیە سوورن لەسەر خەباتکردن دژی بەرژەوەندی و هەیمەنە و چاوسوورکردنەوەی ئەمریکا و سیستەمی سەرمایەداری و ڕێگە نادەن جارێکی دی گەل و وولآتەکانیان ببنەوە ژێردەستەی حوکمڕانانێکی سەر بەئەمریکا .

ڕۆژانی ئایندەش زەمانەتی دەرخستنی حەقیقەت و ئاسۆکانی دواڕۆژی دەسەلآت و هەیمەنەی ئەمریکان لە وکیشوەرەدا و بەدڵنیایشەوە ئەم سەرکەوتنانەی

چەپەکانیش مژدەی هاتنی سەردەم و قۆناغێکی نوێی ئاسودەن بۆ گەلانی ئەو وولاَتانە لە کیشوەری ئەمریکاکاندا.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاَوکراوەتەوە لە 8 و2007/11/11دا.

پڕۆژەی بیکەر –هاملْتۆن
لەقازانجی کێیە؟*

وەك ئاشكرايە((ليژنەی ليكۆلینەوە لە بارودۆخی عيراق)) كە لە ئيستادا بە ليژنەی بيكەر_هاملتۆن دەناسريت لە مانگی 2006/4 وە پيكهينراوە و كارەكانی لەماوەی ئەم 7 مانگەی ڕابوردودا بەنهينی ئەنجام داوە و لەو ماوەيەدا بۆ گويگرتن و وەرگرتنی بيروڕا جياوازەكانی كەسايەتيەكانی عيراق و ناوچەكە و ئەوروپاو ئەمريكا 176 كەسايەتيان بينيوە لەهەموو نەتەوەكانی ناوعيراق بە كوردو عەرەب و توركومان وئاشوری و يەزيدی بە ئيسلام و مەسيحيەوە و بە سونە و شيعە مەزهەبيشەوە و لەنيو كوردا تەنها چاويان بە مام جەلال و د.بەرهەم و هۆشيار زيباری كەوتوە . بەلام سەردانی كوردوستانيان نەكردوە و هەموو ئەو گەشە و پيشكەوتن و ئارامیەو ئەو سيستەمە ديموكراسی و ئازادیەی كورديان لەسەر زەمينەی واقع چاو پينەكەوتوە كە ئەمەش بۆ خۆی هۆكار و فاكتەری شاراوەی لە پشتەوەيە! هەموو ئەو كەسايەتيانەی كە ليژنەكە چاويان پييان كەوتوە بريتيی بوون لە كۆنە ليپرسراو و سەفير و پياوانی دەولەتی لەسەدەی ڕابووردواو لە ئيستادا لە وولاتانی سونەمەزهەبی عەرەبی و كەنداويەكان و ئيران و توركياو ئيسرائيل و ئەوروپيەكان و ئەمريكيەكانيش بە سەرۆك بۆش و تۆنی بليريشەوە. ئەنجام گەيشتنە نوسينی 79 خاڵ وەك ئامۆژگاری و ڕيگە پيشاندەر بۆ حكومەتەكەی سەرۆك بۆش بۆ گرتنە بەری و جيبەجيكردنی بەمەبەستی گۆڕينی ستراتيژ و سياسەتەكانی لە عيراق و تەنانەت لە ناوچەكەشدا بۆئەوەی ئەمريكا بەسەركەوتوويی لەو گيژاوە و ئالۆزيەی تييكەوتوە دەربچيت.ئەوەبوو لە ڕۆژی 2006/12/7دا بەرەسمی تەسليمی سەرۆك بۆشيان كرد .ليژنەكە لە 10 كەسايەتی ناسراو و شارەزاو سياسەتمەتداری ئەمريكی پيك هاتوە كە لە حكومەتە جياوازەكانی كۆماری و ديموكراتخوازەكانی سەدەی ڕابووردودا ليپرسراويتيان هەبوە و يەكيك بونە لە ناوەندی بڕيارەكان و جيمس بيكەر (وەزيری پيشووتری دەرەوەی حكومەتی بۆشی باوك) بوە و نيل هاملتۆنيش لە

حەفتاکاندا وەزیری بەرگری دیموکراتخوازەکان بوە و هەمووشیان تەمەنیان لە سەروو 70 ساڵیەوەیە.

ڕاستەوخۆ و دوابەدوای بڵاوبونەوەی ناوەڕۆکی ڕاپۆرتەکە سەرۆك بۆش بە(توندی) ناوبردو وەزارەتی دەرەوەش بەشێوەیەکی گاڵتەجاڕی لەبارەیەوە دوان و لەلایەن زۆرینەی عێراقیەکانیشەوە کە 80٪ ی گەلانی عێراق پێك دێنن هەر لە سەرۆك کۆمار و لیستی شیعەکان و حکومەت وپەرلەمان و هەندێ لە تورکومانەکان و ...هتد بە ناتەواو و پێشێلکاری سەروەری و دەستوری عێراقیان دایە قەڵەم و دژی وەستانەوە , بەڵام کەمینەی سونە مەزهەب کە 20٪ ی گەلانی عێراق پێك دێنن ڕازیبون لە ڕاپۆرتەکە , بەهەمان شێوەش وولاٌتانی ئێران و تورکیاو سوریاو و عەرەبەکانی کەنداو و سونە مەزهەبەکانیش ڕازیبوون بە ڕاپۆرتەکە . بەم شێوەیە دەبینین کە ئەم ڕاپۆرتەی تایبەتە بە بارودۆخی عێراق و ئەمریکاش ڕاستەوخۆ بەرپرسیارە لە جێبەجێکردنەکەی ناڕازین بەڵام کەمینەیەکی ناوخۆی و وولاٌتانی خاوەن بەرژەوەندی ناوچەکە لێیڕازین کە خاوەن مەسەلەکە نین ..

لێرەدا ئەو پرسیارانە سەرهەڵدەدەن کە ئایا ئەم ڕاپۆرتە لە سوودو بەرژەوەندی کێیە؟ئایا لە بەرژەوەندی زۆرینەی عێراقیەکانە یان کەمینە؟ئایا لە بەرژەوەندی ئەمریکایە یان وولاٌتانی ناوچەکە؟ ئایا ڕاپۆرتەکە بەگیانی ئەم قۆناغ و سەردەمە نوسراوە یان بەگیانی حەفتاکانی سەدەی ڕابووردوو ؟

لەوەلاٌمی ئەم پرسیارانە و دەیانی تریش دەڵێین سەرەتا بیکەرو هاملتۆن نمایندەی قۆناغێکی ڕابووردووی سەدەی بیست دەکەن کە ململانێی سەرمایەداری و سۆسیالیستی لەئارادابوە و جەنگی سارد لە گەرمەیدا بوە و ئەوان دەرچووی قوتابخانە کلاسیکیەکانی سەدەی ڕابووردوون و لەنوسینی ڕاپۆرەتەکەشدا بەهەمان ڕۆحیەت و تەوژمی جاران نوسیویانە و بیریان کردۆتەوە و لە دونیاو گۆڕانکاریەکانی ئەم قۆناغ و سەدە نوێیە بەتەواوەتی نەگەیشتوون,

جیمس بیکەر لەکاتی حوکمی بۆشی باوکدا نەیتوانی ڕژێمی بەعس بڕوخێنێت و ڕاپەڕینی گەلانی عێراقی شکست پێهێنا لە ساڵی 1991 دا و دواتر و دوای 12 ساڵ دانیان بەهەڵەکانیاندا ناو لە سەردەمی بۆشی کوڕدا و حکومەتی کۆمارییەکاندا ئەو هەڵەیەیان ڕاست کردەوە کەچی هەر خۆشێتی ئێستا داوادەکات گەورە بەرپرسانی بەعس بگەڕێنەوە دەسەلآت بەبیانوی شارەزاییان لە ئیدارەدا ئەمە چ دوو فاقی و دوو ڕوویەکە یان بەرژەوەندی پارەو دەسکەوتی شەخصی ڕۆڵ دەبینن.بەبێ گوێدانە ئەو هەموو تاوانانەی کە ئەو تاوانبارانە دژی زۆرینەی گەلانی عێراق ئەنجامیان داون.

جاڕاپۆرتێك کە زۆرینەی داواکاری و مافە ڕەواکانی شیعە و کورد کە زۆرینەی گەلانی عێراقن جێبەجێ نەکات ئەدی لە بەرژەوەندی کێ دایە ؟ ئاشکراشە لە سیستەمی دیموکراسیدا هەمیشە زۆرینە خاوەن ماف و دەسەلآتن نەك کەمینە بۆیە لێرەدا دەڵێین کە ئەم ڕاپۆرتە کە هەرچەندە مولزەمیش نیە کە حکومەتی سەرۆك بۆش جێبەجێیان بکات بەلآم بۆ خۆی مەترسیەکە و زەنگێکی ترسناکە بۆ بەرژەوەندی و داهاتووی شیعە و کورد لە عێراقدا و تەنها و تەنها لە بەرژەوەندی کەمینەی عەرەبی سونە مەزهەبە و بۆ ئەوەی جارێکی تر و دوای چەندین سەدە لە دەسەلآت هەمدیسان بگەڕێنەوە سەر حوکم و کەمینەیەکی زۆر کەم حکومی زۆرینەی شیعە و کورد بکەن کە بەپێچەوانەی هەموو بنەما دیموکراسیەکانە و دووبارە کردنەوەی هەڵەی 60 ساڵی سیاسەتەکانی ئەمریکایە لەم ناوچەیەدا کە پشتگیری کەمینەی دەسەلآتی دیکتاتۆری و بنەماڵەکان و کۆنە پارێزەکانیان دەکرد لەسەر حسابی دیموکراسی و چەسپاندنی لە ناوچەکەدا .بەهەمان شێوەش لە بەرژەوەندی وولاتانی سونە مەزهەبی عەرەبیە وەك ئوردون و میسر و وولاتانی کەنداو کە لە ئێستادا بە ئاشکراو بەنهێنی و بە پارە و مەعنەوی هاوکاری و پشتیوانی تیرۆریستان دەکەن بەناوی مقاوەمەتەوە .

• لەم ڕاپۆرتەدا ئەوەی تایبەتە بەکوردەوە چەند خاڵێکی گرنگن و بە هێڵی سوور دادەنرێن بۆ سەر بەرژەوەندی و ئایندەی کورد ئەوانیش :

کەمکردنەوەی دەسەڵاتی هەرێمەکان و زیادکردنی دەسەڵاتی مەرکەزە و بەمەش سیستەمی فیدراڵی دەکەوێتە بەر مەترسی هەڵوەشانەوە . هەروەها نەمانی میلیشیایە کە هـ.پ.م ش بە میلیشیا دادەنێن و هەموو دەسەڵاتەکان دەدەنەوە دەست سوپای عێراقی , هەروەها کۆنترۆڵکردن و مامەڵەکردنی نەوت و سامانە سروشتیەکانە لەلایەن مەرکەزەوە نەك هەرێمەکان., وەگرنگترین خاڵیش دواخستنی مادەی 140 ی دەستورە کە تایبەتە بە شاری کەرکوك و خانەقین و شەنگار و مەخمور و ...هتد .کە هەموو خەباتی کوردایەتی لەسەر ئەم جێگەیانە پەکیان کەوتوە . بۆیە ئەم چەند خاڵە ڕاستەوخۆ دژی بەرژەوەندی و ماف و خەباتی کوردایەتیە و نابێت سەرکردایەتی کورد بەهیچ مساوەمە و سازشێك ڕازیببێت و ڕێگە بدا کە ئەو خاڵانە جێبەجێبکرێت. وپێویستە کورد لە سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و حکومەت و پارتە سیاسیەکان و کۆمەڵە و ڕێکخراوە پیشەیی و مەدەنیەکان و سەرجەم جەماوەریش هەڵمەتێکی ناڕەزایی دەربڕن لە ئیمزا کۆکردنەوە و خۆپیشاندان لەناوخۆی کوردوستان و ئەوروپاو ئەمریکا و دونیادا ڕێك بخەن و سەرکردایەتی سیاسیش هەڵمەتێکی چڕ و پڕی سیاسی و دیپلۆماسی ڕێك بخەن بۆ ئەمریکا و ئەوروپا و ناوچەکە بۆ دەرخستنی ڕاستیەکان و هەموو هەوڵ و هیمەتێك بنوێنن بۆ سەرنەگرتن و ڕێگە گرتنی جێبەجێکردنی ئەم ڕاپۆرتە .

ئەگەر نا ئەوا مێژووی ڕەشی سەدەکانی ڕابووردوومان بە خوێناوی ترین و مەترسیدارترین شێواز خۆی دووپات دەکاتەوە و هەموو ئەو خەبات و دەسکەوتانەی کە وەدەست هاتوون لە کیس دەچن و سەدەی بیست و یەکەیشمان بەدەردی سەدەی بیستی داگیر و دابەشکردنی کوردوستان دەچێت .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((ناوخۆ ودەنگەکان و کوردوستان پۆست)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاۆکراوەتەوە لە 14 و15 و16 و2007/12/17دا.

لەپەراوێزی کێشەی خانەقیندا...

ئەریٚ ئەمریکا

ڕۆڵی دادوەر یان دژ دەبینێت لەنێوان هەولێر و بەغدادا؟ *

- ئاشکرایە بەدرێژایی مێژووی دروست بوونی دەوڵەتی عێراقی لەساڵی 1921 وە تا ئێستاش کورد هەمیشە لەساتەوەختی لاوازی و بێهێزی دەسەلاٚتەکانی بەغدادا. هەمیشە ڕۆڵ و کاریگەری گەورەی بینیوە لە بنیاتنانەوەو دامەزراندن و چەسپاندنی دەسەلاٚتی دەوڵەت لەعێراقدا.بەلاٚم هەمیشەش دوای بەهێزبوونی دەسەلاٚتی ناوەند لە بەغداد یەکەم کەس و لایەن کە دژی وەستابێتەوە کوردو داواکاریەکانی و مەسەلە ڕەواکەی بووە.هەربۆیەش دوای چەند ساڵێکی ئاشتی و تەبایی و پێکەوەکارکردن جارێکی تر زمانی هێز و براگەورەیی و فەوتان و بچوککردنەوەو چەوسانەوەو داگیرکردنەوە لای بەغداد زیندوودەبێتەوە و لای کوردیش بەناچاری شۆڕش و خەبات و ڕاپەڕین دەست پێدەکاتەوە.
- لە ئێستاشدا تەنها دوای 5 ساڵ لە ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس و دامەزراندنەوەی دەسەلاٚتێکی نویٚ لە عێراقدا کە ناتوانرێت نە بە فیدراڵی و نە بەدیموکراسیش ناوی ببرێت وا جارێکی تر زمانی عەقڵ و مەنتیق و گفتوگۆو سیاسی لای دەسەلاٚتدارانی بەغداد کە خۆیان بەدۆست و هاوپەیمانی کورد

دەزانن کاڵ دەبێتەوە و لە جێگەیدا زمانی هەڕەشە و چاوسوورکردنەوەو حساب بۆنەکردن و بچوککردنەوەی کورد و دەسەڵاتەکەی و داواکاری و مەسەلە ڕەواکەی سەر هەڵدەداتەوە, هەر لە جێبەجێنەکردنی مادەی 140ی دەستوور و چارەسەرنەکردنی مەسەلەی هێزی پێشمەرگە و ڕێکنەکەوتن لەسەر یاسای گاز و نەوت و دروستکردنی بەربەست و ڕێگری زۆر لەبەردەم چەسپاندنی ڕێژەی 17٪ی بودجە بە هەرێم و بەزۆر سەپاندنی یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکان و دواتریشیان بڕوبیانووگرتن بەهێزی پێشمەرگە لەناوچەی گەرمیان لە قەرەتەپە و جەبارە و جەلەولا و سەعدیە و خانەقین و پەنابردنە بەر بەکارهێنانی هێز و سوپا و هەڕەشەو گوڕەشەکردن لەکورد بەبیانوی گەڕانەوەی هەیبەت بۆ دەسەڵات و حکومەت لە بەغداد.کێشەکە نزیکەی 2 هەفتەیە سەریهەڵداوە و تائێستاش گەرموگوڕی ماوە و لەئان و ساتدایە کە بتەقێتەوە. ئەگەر نەرم و نیانی و حەکیمی سەرکردایەتی کورد نەبوایە.

- لێرەدا دوای ڕوونبونەوەو ئاشکرابوونی خواست و نیەت و دەستی دەسەڵاتدارانی بەغدا لەبەرامبەر کوردو خواست و داواکاریەکانیدا بەشێوەیەکی دژ و دوژمن و ناحەزانە. پرسیار ئەوەیە ئایا ڕۆڵ و کاریگەری و هەڵوێستی ئەمریکای داگیرکەری عێراق و خاوەن بڕیار و بەناو دۆستی کورد چیە لە کێشەکەداو لەکێشەکانی داهاتووشدا؟ ئایا ئەمریکا هەڵوێستی دادوەرێکی بەویژدان دەبینێت لەو نێوەندەدا یان هەڵوێستێکی دژ بەکورد دەبینێت؟

وەڵامی ئەم پرسیارانە زۆر ماندوبون و قوڵبونەوە و تێفکرینی زۆری ناوێت, چونکە هەمیشە ئەو ڕاستیەمان ئاشکرا کردوە کە ئەمریکا داگیرکەری عێراقە بەکوردستانیشەوە و بەهەموو شێوازێك هەوڵی جێبەجێکردنی سیاسەتەکانی خۆی دەدات لە عێراق و ناوچەکەشدا و کاری جدیش دەکات بۆ پاراستنی بەرژەوەندیەکانی و قایمکردنی جێ پێی خۆی لەناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستداو دەست بەسەراگرتنی زیاتری سەرچاوەکانی وزە و پاراستنی ئەمن و ئاسایشی

هاوپەیمانــە عەرەبــەکانی لەناوچــەکەداو لەســەروو هەمووشــیانەوە پاراســتنی دەوڵـەتی ئیسـڕائیلە.لەبەرامبـەر هەڕەشـەو مەترسـیەکانی دەوڵـەتی ئێرانـی شـیعە مەزهــەب و ڕەوتــە توندڕەوە ئیسـلامیەکانِ و ڕێکخـراوە تیرۆریسـتیەکاندا. ئیـدی بـەلای ئـەمریکاوە نەعـەرەبی سونە و نـە شـیعە و نـەکورد و ....هتـد. گـرنگ نـین . بـەڵکو ئـەمریکا ڕۆڵـی ڕاگـری هاوسـەنگی هێـز و ڕەوتـە سیاسـی و نەتـەوەیی و مەزهەبیەکان دەبینێت.ڕۆڵی چاوسوورکردنەوەو هەڕەشەکەر دەبینێت بۆ هـەمووان لـەپێناو مانـەوەی هێـز و سـوپاکەیدا لەعێراقـدا بـۆ درێـژترین مـاوە, بۆیـە لـەکاتی دروسـتبوونی هـەر کێشـەیەکدا کـە زۆر مەترسـی نـەبێت بـۆ سـەر بـوون و مانـەوەی ڕۆڵــی بێــدەنگیکار دەبینێــت و لــەدوورەوە چــاودێری بــارودۆخ و ئاڕاســتەی ڕووداوەکان دەکات. هەرکاتێکیش زانی مەترسی جدی دروست بوە ئـەوا پـەنا بـۆ هەڕەشە و فشار و بەکارهێنانی هێز دەبات.

ئەمریکا بەلای کوردی بێ پشت و پەناوە لە عێـراق و ناوچەکەدا هـەموو پشـت و پەنایەکی بوو. دۆست و هاوپەیمانی بوو, پارێزەری مان و دەسەڵاتی بوو.بەڵام لـەم سـەروبەندی سـەرهەڵدانی ئاڵۆزی و گرژیانـەدا لـەنێوان بەغداو هـەولێردا بەداخـەوە ئەمریکا ئەگەر ڕۆڵی دادوەری نەبینێت ئـەوا بەدڵنیاییـەوە ڕۆڵـی دژ بـەکوردی بینـی لەبەرژەوەنـدی دەسـەڵاتی بەغـدادا.و کـوردی بـێ پشـت و پـەنا بەجێهێشـتەوە بـەم هەڵوێستەشی هەم زیانی بە پێگە و ڕاستگۆیی گوتار وکردار و بەڵێنـەکانی خۆیـدا لای کــورد و هــەم زیانیشــی بــەکوردی خــاوەن مــاف و خوازیــاری ئاشــتی و دیموکراسیدا کە لە عێراقی نوێدا جگە لـەکوردو کوردوستان هـیچ هێـز و لایـەنێکی سیاسـی عـەرەبی نەشـیعە و نەسـونە دیموکراسـیخوازی ڕاسـتەقینە نـین. هەربۆیـە ئیدی کوردیش مافی خۆیەتی پەنا بۆ هەموو کارت و ئەگەر و هێزێکی دی ببات بۆ پارێزگاری لـە مـاف و بـوون و خواسـت و دەسـەڵاتەکەی لـە عێراقـی نوێـدا. چـونکە کێشـەی خانـەقین بـەدڵنیایی دوا کێشـە نابێـت و شـەڕی خانـەقینیش هـەر دەبێـت

ڕووبدات ئەگەر لەخانەقینیش نەبێت و لەهەر جێگەیەکی تر بێت جا چەندە زووتر ڕووبدات باشترە بۆئەوەی باشتر بەغداد و هەولێر لە یەکتر بگەن.

بەڵام مەخابن کورد لەکاتێکدا پەنا بۆ هێز و شەڕکردن دەبات دژی ناوەند کە سوپاو دەسەڵاتی بەغداد تاڕادەیەك چەسپاو و بەهێز بوون و ململانێی شیعە و سونە کپ بۆتەوە و ڕەوتی صەدرو فەزیلەش ناحەزی ناوەند نەماون و ڕێکخراوی قاعیدەش دەسەڵات و هێزی جارانی نەماوە . بۆیە شەڕکردن لەم کاتەدا دژی حکومەتێکی ناوەندی تاڕادەیەك بەهێزی پاڵپشتی کراو لەلایەن ئەمریکاو دەرودراوسێ و ناوچەکەش کارێکی حەکیمانەو سیاسیانە و ساناو ساکار نابێت و کۆتایی تونێلەکەش ڕوون و ئاشکرا نیە بۆ کورد.

بەڵام دەبێت حکومەتی بەغداش ئەو ڕاستیە باش بزانێت کە هیچ کێشەو گرفتێك لەگەڵ کورددا بەزمانی هێز و خۆسەپاندن سەرکەوتوو نابێت و شەڕیش لەبەرژەوەندی هیچ لایەکدا نیەو مێژوو و ڕابوردوی هەردولاش ئەو ڕاستیەی سەلماندوە. کورد وەك هێزەکانی صەدر و قاعیدە نیەو لەسەر خاك و مافی ڕەوای خۆی شەڕ و پارێزگاری لەخۆی دەکات نەك هێرش بکاتە سەر هیچ لایەك. بۆیە بۆهەردولا ئاوها باشە کە پەنا ببنە بەر دایەلۆگ و لێکتێگەیشتن و چەسپاندنی دەستوور و گەڕانەوە بۆ گیانی تەوافوق و پێکەوە کارکردن و بنیاتنانەوەی عێراقی نوێ و تەنها بەگیانی برایەتی و دوور لە ئینتیماو دەستێوەردانی دەرەکی کێشەکان چارەسەر بکەن . ئەگەرنا ئەوا مێژووی خوێناوی لەنێوان هەولێر و بەغدادا خۆی دووبارە دەکاتەوە بە خوێناوی ترین و مەترسیدارترین شێواز و ئەوکاتەش ڕەوڕەوەی خوێن و فرمێسك و شەڕ بەردەوام دەبێت و گوناه و تاوانەکەشی هەمووی لە ئەستۆی دەسەڵاتدارانی بەغدادا دەبێت نەك کورد.

---

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((هەواڵ)) بڵاوکراوەتەوە لە 2008/9/20دا.

بەشی دووەم

سالی 2007

ساڵێکی چارەنوسساز بۆ کورد و بۆ کەرکوک *

* ئاشکرایە شاری کەرکوك بەدرێژایی شۆڕشەکانی کورد لەم بەشەی کوردستانی باشوردا هەمیشە خاڵی لێك تێنەگەیشتن و جێگەی مشتومڕی حکومەتەکانی بەغداو بزوتنەوەی کوردایەتی بوە.شاری کەرکوك هەر لەمێژەوە گرنگی و کاریگەری هەبوە لەسەر ڕابردوو و ئێستا و ئایندەی کورد .کەرکوك لەمێژەوە و لە سەردەمە ڕابردوەکاندا وەك شارێکی دێرین و پایتەختی ولایەتی شارەزوور و دواتر شارێکی دەوڵەمەند لەولایەتی موصلْ جێگەی گرنگی و بایەخ پێدان و چاوتێبڕینی دۆست و دوژمنان بووە .کەرکوك پێش دۆزینەوەی نەوتیش تیایدا گرنگی خۆی هەبوە لای ئاشوریەکان و مەسیحیەکان و .. هتد . دوای دۆزینەوەی

نەوتیش لەساڵی 1927 وە هۆکارێك بوە بۆ داگیرکردنی ولایەتی موصلٚ لەلایەن ئینگلیزەکانەوەو بەردەوامیش داواکردنەوەی لەلایەن تورکیاوە .

بەم شێوەیە کەرکوك لەڕابردوودا جێگەی مشتومڕ و ململانیٚ و کێشمەکێش بوە , و لەئێستاشدا و لەم قۆناغەدا بەتایبەتی کەعێراق و ناوچەکەش پیایدا گوزەر دەکات ودوای ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس وڕزگارکردنی عێراق و هاتنە کایەی عێراقێکی نویٚ کەدیموکراسی و ئازادیەکانی تیا بەرجەستە بوە بۆ هەموو گەلان و مەزهەبە جیاوازەکانی ناو عێراق .

کەرکوك جارێکی تریش بۆتەوە خاڵی وەرچەرخان و ناکۆکی و ململانیٚ لەلایەك لەنێوان هەرسیٚ نەتەوەی کورد و عەرەب و تورکومان لەناو خۆی شارەکەدا , لەلایەکی تر لەنێوان حکومەتی ناوەندی بەغداو حکومەتی هەرێمی کوردستان ولەلای سێهەمیشەوە لەنێوان حکومەتی هەرێمی کوردوستان و دەوڵەتی تورکیادا.

کە لە هەرسیٚ ئاڕاستەکەدا تەنیا کورد بەتەنهایە بەرامبەر هەرسیٚ بەرەکە لەگەلٚ ئەوەی کەخاوەن هەق و زەوی و مێژوو و جوگرافیای کەرکوکە بەدرێژایی مێژوو لەچوارچێوەی بەڵگەو دۆکۆمێنتەکانی عوسمانیەکان و ئینگلیز و ... هتدا .

کەرکوك لەدێر زەمانەوە شاری پێکەوە ژیانی نەتەوەو مەزهەب و ئاینە جیاوازەکان بوە و هیچ کاتێك لەناو ئەو پێك هاتانەدا لەسەر ئاستی شەقام و جەماوەر کێشەو ململانیٚ نەبوەو نەبۆتە شارێکی شەڕو پێکادان و ململانێی خوێناوی بەڵکو تەنها لەئەنجامی سیاسەتی هەڵەو ناڕاست و زیندوکردنەوەی گیانی تەسکی حیزبایەتی و دەمارگیری نەتەوایەتی و مەزهەبی بەتایبەتی لەم سەردەمەدا کەرکوك بۆتە شارێکی پڕ مەترسی و ئایندە ناڕۆشن و هەمیشە وەك بەرمیلێکی باروت حسابی بۆ کراوە کەپێشبینی دەکرێت لە هەر ئان و ساتێکدا بتەقێتەوە .

لەئێستادا حکومەتی مەرکەزی بەغداد کە شیعە مەزهەب و خاوەن دەسەڵاتی زۆرینەیە نایەوێت بەجدی ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت لەبەر ئەوەی ژمارەیەك عەرەبی هاوردەی شیعە مەزهەبی بۆ هاتوە و دەیەوێت شاری کەرکوك بەهەرێمێکی

سـەربەخۆ لـەدەرەوەی هـەرێمی کوردسـتاندا بمێنێتـەوە .سـونە مەزهەبـەکانیش کەعـەرەبی ناسۆنالیسـتین و لەبڕوانـەبونیان بەکوردسـتانی بـونی کـەرکوك و بچـوك بونـەوەی قـەوارەی سـونە لەعێراقـدا ڕێگـرن لەبـەردەم ئاسـایی بونـەوەی بارودۆخی کـەرکوك بـەپێی مـادەی 140 ی دەسـتور .دەوڵـەتی تورکیـاش جارێـك بـەناوی پاراسـتنی کەمینـەی تورکمانـەوە و جارێـك لەبـەر دەوڵەمەنـدی بەنـەوت , تـەماعی لەکەرکوکدایە و داوا دەکات کەمادەی 140 ی دەستور جیٚ بەجیٚ نەکرێت و چەند کـۆڕو سـیمینارو کۆنفرانسـیش لـەتورکیا دەبەسـتن بـەئامادەبونی شـیعەو سـونەو عـەرەب و تورکمـان و دەوڵـەتانی دراوسـێ جگـە لـەکورد وەك دژایـەتیکردن و ئاسـەتەنگ دروسـتکردن لەبـەردەم جێبـەجێکردنی مـادەی 140ی دەستوردا.ئەمریکاش لەم نێوەندەدا وەك چاودێرێك هەڵوێستی وەرگرتوە .

بەم شێوەیە هەموان بەشیعەو سونە و عەرەب و دەوڵەتانی دراوسێ ئێران و سوریا و تورکیـاو عەرەبەکانی تـریش پێکـەوە هاوڕان لەسـەر جیٚ بەجێنەکردنی مادەی 140 ی دەسـتور , یـان لانـی کـەم دواخسـتنی جیٚ بـەجێکردنی ئەو مادەیـە بۆ 10 سـاڵی تـر , لەڕێگـەی بـەرتیل دان و چاوسـورکردنەوەو هەڕەشـەو گوڕەشـەوە .ئاشـکرایە لەدەسـتوری هەمیشـەیی عێراقـدا کەلـە 70٪ ی عێراقیـەکان بەشـیعەو سـونە و عـەرەب و کـورد و تورکمـان و ئاشـوری و ....هتـد .دەنگیـان بـۆ داوە چارەنوسـی کـەرکوك لەچوارچـێوەی مـادەی 140 ی دەسـتور و پێشـتریش مـادەی 58 ی یاسـای کـاتی ئیـدارەی دەوڵەتـدا چارەسـەرکراوە بەسـێ قۆنـاغی ئاسـایی کردنـەوەو سەر ژمێـری کـردن و ڕیفراندۆم .کەپێویسـت دەکات لەساڵی 2007 دا ئەم سیٚ قۆناغە یەك بەدوایەکدا جیٚ بـەجیٚ بکرێت .بـەڵام پێشـتریش و لەسـەردەمی هـەردوو سـەرۆك وەزیرانـی عێـراق(عـەلاوی و جەعفـەری) یـدا مـادەی 58 یـان پەکخست و خۆیان لەجیٚ بەجێکردنی دزیەوە .لەئێستاشدا هەرچەند نـوری مـالکی سـەرۆك وەزیـران هەمیشـە دوپـاتی دەکاتـەوە کەکێشـەی کـەرکوك کێشـەیەکی نـاوخۆیی عێراقـە و لەچوارچێوەی دەسـتوردا چارەسـەر دەکرێـت و تاڕادەیـەکیش

نەرم ونیانە , بەڵام هێشتاش لەژێر فشاری توندڕەوە شیعەکان و سونەکان و دەوڵەتانی عەرەبی و تورکیادا ناتوانێت هەڵوێستێکی ڕوون و ئاشکرا و بوێرانە بنوێنێت و بڕیار و ڕاسپاردەکانی لیژنەی باڵای مادەی 140 جێ بەجێ بکات .
لێرەدا پرسیار ئەوەیە , ئایا مادەی 140 لەساڵی 2007دا جێ بەجێ دەکرێت یان دوا دەخرێت یان ئەگەری ڕووداوی چاوەڕوان نەکراوی تر هەیە ؟ئایا سەرکردایەتی سیاسی کورد چی کردووە تائێستا و بەنیازە لەئاییندەشدا چ بکات ؟
ئاشکرایە 3 مانگی یەکەمی وادەی جێ بەجێ کردنی قۆناغی یەکەمی ئاسایکردنەوە کۆتایهات و جێ بەجێ نەکراوە , جگە لەدانانی لیژنە فەرعیەکان وئۆفیسەکانیان و ئەندامانی لیژنەکەو دەرکردنی 4 بڕیار کەتائێستا و دوای 60 ڕۆژ ئەوسا ئەنجومەنی وەزیران ڕازیبون لەسەری بەناچاری و لەئێستاشدا وەك ئاستەنگ دروستکردنێکی نوێ ئەو بڕیارانە ڕەوانەی پەرلەمانی عێراق کراوەتەوە بۆ ڕاستاندنیان کە ئەم هەنگاوە دژی یاساو دەستورە و تەنیا بۆ خۆدزینەوەو جێبەجێ نەکردنیانە و دژی کورد و ئایندەی کەرکوکە .
لەئێستاشدا کە تەنها نزیکەی 9 مانگ ماوەکە هەرسێ قۆناغەکە جێ بەجێ بکرێت کەماوەیەکی کەم و کورتە و پێشبینی ناکرێت کە ئەگەرەکان ئاوها بڕوات لەوادەی خۆیاندا قۆناغەکان جێ بەجێ بکرێت ئەو کاتەش تەنها دواخستن و جێبەجێ کردنی مادەی 140 لەبەردەمدا دەمێنێتەوە .کەئەمەش لەبەرژەوەندی کورد و کەرکوکیشدا نیە .ئایا لێرەدا دەبێت هەڵوێستی کورد و سەرکردایەتیەکەی چ بێت؟
ئاشکرایە کورد بەدرێژایی خەباتی چەکداری زۆر جاران لەسەر مێزی گفتوگۆ لەسەر شاری کەرکوك نەگەیشتونەتە ڕێکەوتن لەگەڵ حکومەتەکانی عێراقدا و زۆریش پشوو درێژبووەو خۆڕاگربوە لەبەردەم هێرش وپەلامارە لەناو بەرەکانی ڕژێمەکانی عێراقدا لەئەنفال و کیمیاباران و جینۆساید و .. هتدا .و لەدوای ڕزگارکردنی عێراقیشەوەو ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی عێراق و ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك و بەدەستهێنانی زۆرینەی کورسیەکان بۆ کورد

لــەناو شــاری کەرکوکیشــدا توانیویــەتی ژمارەیــەکی زۆر خێــزان و ئــاوارە کەرکوکیـەکان بگەڕێنێتـەوە و گونـدەکان ئـاوەدان بکاتـەوەو خوێنـدن ونوسـین و قوتابخانـە کوردیـەکان زینـدو بکاتـەوە و ڕێگـە لەبەعـەرەبکردن بگرێـت و زۆر کـاری گرنگـی تـریش کەهێشـتا جێگـەی دڵخۆشـکەرنین .بۆیـە لـەم قۆناغەشـدا پێویسـت دەکـات لـەجاران زیـاتر پشـوو درێـژتربێت و نەکەوێتـە کـارو گوتـار و هەڵوێسـتی تونـدڕەو و کـورت بـین و هەڵـەوە لەبەرامبـەر پێـك هاتـەکانی نـاو عێـراق و دەرو دراوسێشــدا . پێویســتە بــەهێمنی و لەســەرخۆ بــەڵام دوور لــە مســاوەمەکردن و تەنازول کردن لەبچوکترین مافی کورد لەکەرکوکدا , بەردەوام بێت لەهەوڵەکانیدا بۆ جـیٚ بـەجیٚ کردنـی مـادەی 140ی دەسـتور لـەوادەو کـاتی خۆیـدا , چـونکە هـیچ هەڵوێستێك و گوتارێکی توندڕەوانە لەم قۆناغەدا لەقازانجی کوردو کەرکوك نیە , بـەڵکو خـاڵی بـەهێز دەداتـە دەسـت دوژمنـان و ناحـەزانی کـوردو کـەرکوك بـۆ پاشـگەزبونەوە یـان ئاسـتەنگ دروسـت کـردن لەبـەردەم جـیٚ بـەجیٚ کردنـی ئـەو مادەیەدا .

بۆیـە سـاڵی 2007 سـاڵێکی زۆر گـرنگ و هەسـتیارە و چارەنوسسـازە بـۆ کـوردو کـەرکوك . و پێویسـت دەکـات کەهـەر لەسـەرکردایەتی سیاسـی کـورد بـەپارت و ڕێکخراوەکانەوە تاشەقامی کوردی و کوردستان هـەموان پێکـەوە بەیـەك هەڵوێسـت و گوتاری یەکگرتووەوە کاربکەن بۆ سەرخستنی هەڵمەتی جیٚ بەجیٚ کردنـی مـادەی 140 بـەهاوکاری و یارمـەتی ئـەمریکاو بـەریتانیاو دەوڵـەتانی زلهێـزو کاریگـەری ناوچـەکەو دونیـا و هەڵمـەتێکی سیاسـی و ڕاگەیانـدن لـەناو خـۆی کوردسـتان و عێـراق و ناوچـەکەو دونیـادا بەرپابکـەن و لـەدەروازەی شـەرعیەت و دەسـتور و یاسـاوە دوور لـەدەمار گـیری نەتـەوەیی بـۆ چارەسـەری کێشـەکە بچـن و لـەکۆڕو کۆبونـەوە ناوچـەیی و نێودەوڵەتیەکانـدا بەتونـدی بەرگری لـەمافی کوردسـتانبونی کـەرکوك بکـەن و پێـداگری بکـەن لەسـەر دەرخسـتنی ڕاسـتیەکانی نیـەت و نیـازی

كورد لەپێكەوە ژیانی نەتەوەو مەزهەب و ئاینە جیاوازەكان لەكەركوكدا بەئاشتی و برایەتی و تەبایی .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلكترۆنی((ناوخۆ و دەنگەكان)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بڵاوكراوەتەوە لە 12 و14/4/2007دا.

كورد و

ئاسۆکانی دواڕۆژی کوردایەتی *

❖ ئاشکرایە کورد وەك نەتەوە و کوردایەتیش وەك بزوتنەوەیەکی سیاسی ڕزگاریخواز و پێشکەوتنخواز و دینەمۆی هەژاندن و جوڵەی هەست و بیروهۆشی تاکی کورد تائێستا وبەدرێژایی مێژوویی دروست بوون و سەرهەڵدانی بەچەندین قۆناغی سەرکەوتن و نوچدانی جیاوازدا گوزەریان کردوە. مێژووی خەباتی کوردو کوردایەتی هێندەی لاپەڕەی ڕەش و خوێناوی و مەرگەساتەکانی لەخۆگرتوە,بەچارەکی ئەو هێندە لاپەڕەی گەش و دراوشاوەی لەخۆ نەگرتوە, هەرچەندە لەچەند زەمەنێکی غافڵبوونی مێژوویدا لێرەو لەوێ هەندێ دەسەڵاتی لۆکاڵی و ناوخۆیی دامەزراون, بەڵام هەربەدەستی هاوزمان و براکان خۆیان لەناوچوون بەهاندان و پیلانگێڕانی دوژمنان. هۆکاری نەگەیشتنی کوردایەتی بەسەرکەوتن و نوچدانە یەك لەدوایەکەکانی بۆ گەلێك فاکتەر دەگەڕێتەوە لەوانە:-

1.ناهۆشیاری سیاسی کورد و جەماوەرەکەی.

2.دواکەوتوویی و هەژاری و نەخوێندەواری کۆمەڵگەی کوردەواری.

3.بونی کێشە و ململانێی کۆمەڵایەتی و ناوچەیی و خێڵەکی لەکۆمەڵگای کوردەواریدا.

4.بوونی سیستەمی دواکەوتوویی دەرەبەگایەتی و خێڵەکی کە تائێستاش لەهەندێ ناوچە و پارچەی کوردوستاندا بەردەوامی هەر ماوە.

5.نەبونی حیزبێکی سیاسی گەورە و بەدەسەڵات کەخاوەن سەرکردە و ڕابەرێکی کاریزمایی و سیاسەتمەدارێکی هۆشیارو بیرتیژ و عەقڵیەتێکی ستراتیژی نەتەوەیی بێت.

6.هەڵکەوتەی جوگرافیاو سروشتی کوردوستانیش لەناوەڕاستی چوار دەوڵەت و سێ نەتەوەی جیاواز و سەردەست و خاوەن کەلتور و مێژو و دەسەڵاتێکی گەورەو

بەهێزی ئەم ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستە گەرمەی پڕ لەکێشە و ململانێی نێودەوڵەتیەکان.

7.فاکتەری دەرەکیش هێندەی ئەو فاکتەرە ناوخۆیی و سروشتیانە کاریگەری گەورەی هەبوە لەسەر ئەو ڕەوتە.

هەربۆیە کوردایەتی نەیتوانیوە بگاتە ئامانج و دوامەنزڵگای سەرکەوتن , کورد و کوردایەتی لەدوای داگیر و دابەشکردنی کوردوستانەوە بەسەر چوار دەوڵەتی ناوچەکەدا و سێ نەتەوەی جیاوازیشدا, گیانی یەکێتی و یەك ئامانجی و یەك هەڵوێستی و یەك گوتاری گشتگیر و یەکگرتوی تیادا لاوازکردن. هێندەی بەرنامەو پلانیان تەنها بۆ پارچەکانی خۆیان هەبوە , هێندە ئاوات و ئامانج و ستراتیژیان بۆ پێکەوەنانی کۆمەڵگایەکی یەکگرتووی کوردی نەبوە لەسەر ئاستی کوردوستانێکی گەورە و بەهێز. هەربۆیەش ئەو حیزب و ڕێکخراوە سیاسی و پیشەییانەی کە دروست دەبوون لەو پارچانەی کوردوستاندا تەنها نماینەدەی داواکاری و خواستەکانی کۆمەڵگەی کوردەواریان دەکرد لەو پارچانەدا, نەك هەموو کۆمەڵگەی کوردەواری.هەرئەمەش وایکردوە کە کوردایەتی وەك بزوتنەوەیەکی سیاسی ڕەگ دانەکوتێت لەناو هەناو و ناخ و دڵ و مێشکی جەماوەری پان و پۆڕی کۆمەڵگای کوردەواریدا و تەنها لەناو نوخبەیەکی سیاسی کەمدا دروست بوە و لەچوارچێوەی هەستەوە نەچۆتە چوارچێوەی بیرو نەتوانراوە بچەسپێت لە عەقڵیەتی سەرتاپای تاکی کوردیدا.

ئەمەش بۆتە هۆی لاوازبون و سستبوونی کوردایەتی و تاکی کورد تائێستاش هێندەی ئینتیما و وەلائی بۆ ناوچە و خێڵ و حیزب و گروپی بچوك و ناوچەیی هەیە, هێندە ئینتیماو وەلائی بۆ کوردوستان و کوردایەتی نیە. کە ئەمەش خاڵی هەرە بەهێزە بۆ لاوازبوون و سستبونی کوردایەتی و هەڵخەڵەتاندن و ساویلکەبوونی تاکی کورد لەبەرامبەر پیلانی دوژمناندا و هەمیشە کاری خیانەت و پاشگەزبونەوە و خۆفرۆشتن بەدوژمنان لای تاکی کوردی بۆتە کارێکی ئاسایی

و هەمیشە بەرژەوەندیە تایبەتی و ناوچەیی و خێڵەکی و حیزبیەکانی خۆی خستۆتە سەروو بەرژەوەندیە باڵاکانی گەل و نیشتیمانەوە.

❖ لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە ئایا کوردو ئاسۆکانی دواڕۆژی کوردایەتی لەم قۆناغەی ئێستادا بەرەو کوێیە؟

کوردو کوردایەتی هیچ کاتێك هێندەی ئەم قۆناغ و سەردەمە لەبوژاندنەوەو جوڵەو گەشەکردندا نەبوە لەسایەی ئەم دەسەڵاتە کوردیە تەمەن 16 ساڵیەدا, سەرەڕای هەموو ئاستەنگ و ڕێگریە ناوخۆیی و ناوچەیی و دەرەکیەکان کەزۆربەیان هەمان ئەو ڕێگری و ئاستەنگانەن کە بەدرێژایی مێژووی خەباتی کوردایەتی ڕۆڵی نێگەتیڤیان بینیوە لەسەر ڕەوت و ئاڕاستەو گەشەکردنی کوردایەتی.بەڵام لەجاران زیاتر کاریگەر و مەترسیدارترن بەهۆی گۆڕانی سەردەم و گەورەیی ڕووداو وپێشهاتەکان و تەکنەلۆژیاکانی سەردەمەوە.

کوردایەتی لەم قۆناغەدا کە ئەگەر پیلانی دوژمنان و شەڕی نەگریسی ناوخۆو لێکترازانی ڕیزەکان و تێکچوونی ماڵی کوردی نەبوایە کەماوەی 10 ساڵی ڕێکی خایاند, پێدەچوو لە ئێستادا زۆر گەشەکردوتر و باڵاتر بوایە. بەڵام سەرەڕای گەورەیی ئاستەنگەکان و پیلانی دوژمنانی دراوسێ و هۆکارەکانی ناوخۆیی و دەرەکیەکانیش کوردایەتی لەگەشەکردن و بەهێزبوون و ڕەگ داکوتانی زیاتردایە لەسەر ئاستی حیزب و سەرکردایەتی سیاسی وجەماوەریش. لەئێستادا هێندەی گیانی خۆشەویستی و دڵسۆزی و سەرگەرمی هەیە بۆ ئاڵای کوردوستان و دروشمە نەتەوەییەکان و کوردوستانی گەورەو دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی, نیو هێندە ئینتیما و دڵسۆزی بۆ حیزب و سەرکردە و ناوچە و خێڵ نیە و هێواش هێواشیش بەرەو کاڵبونەوە و نەمانی زیاتر دەچێت .بۆیە ئەم قۆناغە لەگەڵ هەستیاری و ناسکیەکەیدا, بەسەردەمێکی زێڕینی کوردایەتی دادەنرێت. و دەکرێت و دەشتوانرێت گەشەی زیاتر و برەوی زیاتر پێبدرێت ئەگەر کورد توانی:-

1.ماڵی کورد هەر لە حیزبە سیاسیەکان و ڕێکخراوە پیشەییەکان و ئیدارە و دام و دەزگا حکومیەکان و تائاستی جەماوەر و شەقامی کوردی ڕێك بخاتەوە و بیانکاتە یەك بەرەی یەکگرتوو لەگوتار و هەڵویستی سیاسیاندا.
2.سەربکەوێت بەسەر ئینتیما ئاینی و مەزهەبی و ناوچەیی و خێڵەکی و بنەماڵەیی و تایبەتیدا و بیانگۆڕێتەوە بە ئینتیماو دڵسۆزی بەتەنها بۆ کوردو کوردایەتی.
3.کوردایەتی بکاتە تاکە پێوەر و سومبول بۆ هەموو کوردو ئیدی حیزب و ڕابەر و سەرۆك خێڵ و بنەماڵە و ناوچە هێندە بەپیرۆزی نەمێنێتەوە.
4.کۆمەڵگای کوردەواری هۆشیار بکاتەوەو گەشەی پێبدات لە هەموو بوارەکانی خوێندن و پەروەردە و تەندروستی و خزمەتگوزاریەکان و هەوڵی پێکەوەنانی کۆمەڵگایەکی تەندروست و پێشکەوتوو و خۆشگوزەران بدات. هەروا هەوڵی چەسپاندنی دیموکراسی و ئاشتی و پێکەوەژیان بدات و ئازادیەکانی ڕادەربڕین و کاری سیاسی و میدیاکان بپارێزێت و ڕۆڵی ڕێکخراوە مەدەنیەکان زیاتر بکات و مافەکانی مرۆڤ و ژنان بپارێزێت و یاسا سەروەربێت و بنچینەی دەوڵەتێکی کوردی و موئەسەساتی پتەو دابمەزرێنێت.
5.هێزێکی پێشمەرگەی تۆکمە و پتەو و بەهێز لەڕووی مادی و مرۆیی و پەروەردە بە بیروباوەڕێکی ڕاست و دروستی کوردایەتیەوە پێك بهێنێت کە تەنها دڵسۆزیان بۆ کوردو کوردایەتی بێت دوور لە ئینتیما بۆ بنەماڵە و حیزب و سەرکردە و ناوچە و خێڵ و ئاین و مەزهەب. و بەهێزیان بکات بە چەك و تەقەمەنی و تەکنەلۆژیای سەربازی نوێ کە توانای بەرگریکردنیان هەبێت لە سنورەکانی کوردوستان و دەسەلاتە کوردیەکە.
6.لەسەر ئاستی ناوچەیی و دەرودراوسێش سیاسەتێکی نەرم و نیان و هێمن و بێدەنگ و لەسەرخۆ پەیڕەو بکات دوور لە هەڕەشە و گوڕەشەو لێدوانی ئاگرینی بێناوەڕۆك کە زیانی زیاتربێت وەك لە قازانج.چونکە لە ئێستادا نە حیزب و نە

سەرکردە و نە پێشمەرگە و نە جەماوەریش ئامادەی شەڕی چەکدار و قورس و خوێناوی نین بەرامبەر بچوکترین هێزی دەرەکی چجای هێزێکی گەورەو بەهێز و مۆدێرنی وەك تورکیا,چونکە دەسەلآت و سەرکردایەتی سیاسی کورد هێندە لە جەماوەرەوە نزیك و خۆشەویست نیە بەهۆی گەندەلّی و کاری دزێوی لێپرسراوەکانیەوە. بۆیە هەلّگرتنی بەردی گەورە و دروشمی باق وبریق کە کارو کردەوە و هەلّویستی ڕاستەقینەی لەگەلّدا نەبێت مانای نەهاویشتنێتی و خۆلّکردنە چاوی جەماوەری گەلی کوردوستانەو نادلّسۆزیشە بۆ کوردو کوردایەتیش. کورد دەبێت لەم قۆناغەدا تابتوانێت بەلایەنی کەمەوە گەر نەتوانێت دۆست لەناوچەکە بۆخۆی پەیدا بکات ئەوا نابێت کارێك بکات دوژمن بۆخۆی زیاد بکات و پێویستە بەجۆرێك هەلّسوکەوت بکات بەئاڕاستەی درزخستنە ڕیزی دوژمنەکانیەوە و کەمیان بکاتەوە نەك کارێك بکات کە بەهەموانیان گەلەکۆمەکی لێبکەن و یەکبگرن و خۆیان بۆ دوژمنایەتی کوردو ئامانج و مافەکانی ئامادەبکەن.

ئاشکراشە کورد دوژمنی زۆرە لەناوخۆو ناوچەکەدا لە عەرەب و تورك و فارس و بەئاین و مەزهەبە جیاوازەکانیشەوە, ئەوان هەرچەندە زۆر ڕێك و تەبا نین لەنێوان خۆیاندا بەلاّم هەمیشەش دژ بەکورد یەك و یەکگرتوو بون و پیلانی هاوبەشیان هەبوە بۆ لەناوبردن و سەرکوتکردن و بچوککردنەوەی کوردو کوردایەتی.بۆیە لەتوانای کورددا نیە کە لەم قۆناغەدا و لەیەك کاتدا چەند بەرەیەکی بەهێز بەسەر خۆیدا بکاتەوە و دژ بەهەموانیان بجەنگێت گەرچی بەشێوەی سیاسی و دیپلۆماسیش بێت.

لەئێستای عێراقدا شیعەو سونەو تورکومان و ئاشوری و ئیسلام و مەسیحی هەموانیان دژی داواکاری و خواستەکانی کوردن بەلّگەش جێبەجێنەکردن و خۆدزینەوەو دروستکردنی ڕێگر و ئاستەنگ و دەسی دەسی پێکردنیانە بۆ مادەی 140ی دەستوور, بۆیە کورد دەبێت لانی کەم بەرەی ناوخۆی عێراق

مسۆگەر بکات ئەوسا دەرگای هەڕەشە بەرامبەر دراوسێکانی تورکیاو ئێران و سوریا و عەرەبەسونەکانی ناوچەکە بەسەر خۆیدا بکاتەوە. کارێکی ژیرانە نابێت کە کورد قەوارەو قورسایی خۆی لێتێکبچێت و کارو فەنتازیای وابکات کە لەخۆی گەورەتر بێت, ئەم قۆناغە پشوودرێژی و نەرمونیانی و سنگفراوانی زیاتری گەرەکە,نەك کەم جیکەلأنەیی و تەنگەنەفەسی و کاری سەرەڕۆیی و بێ بەرنامەیی.

کورد لە ئێستادا ئەنجومەنێکی سیاسی هەیەکە لەهەموو حیزبە سیاسیەکان پێك هاتوە و هەروا پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێم و حکومەتی یەکگرتوی هەیە, بۆیە دەبێت لەبەردەم هەڕەشە و گۆڕانکاری وبڕیارە گرنگ و چارەنوسسازەکاندا هەموان پێکەوە هەڵوێست وەربگرن و بەشداربن نەك تاکە کەس و سەرکردە و ڕای تایبەتی, هەموو گوتار و هەڵوێستێکیش پێویستە بەبەرنامە و پشت ئەستوور بەبەڵگە و ڕاستی مێژوویی و سەر زەمینەی واقیع بێت, نەك بێگەڕانەوە بۆ مەرجەعە شەرعیەکان.

7. هاوپەیمانی و دۆستایەتی خۆی لەگەڵ ئەمریکاو زلهێزە سیاسی و ئابوریەکانی دونیاو ناوچەکە بپارێزێت و گەشەشی پێبدات و بەهێزیشیان بکات وەك فاکتەرێکی دەرەکی کە لەئێستادا و لەداهاتووشدا کاریگەری گەورەی هەیە لەسەر هەموو بوارەکانی سیاسی و ئابوری و سەربازی و کۆمەلأیەتیش. بۆئەوەی ببێتە پشت و پەنایەك و پشتگیریەکی بەهێز بۆ خۆی مسۆگەر بکات لەبەرامبەر هەڕەشەو گورەشەو پیلانەکانی ناوخۆو دەرودراوسێکاندا. ئەمەش بەبەردەوام بوونی دەبێت لە سەنگەری دژەتیرۆردا و چەسپاندنی دیموکراسیەت و هەوڵدان بۆ پێکەوەنانی کۆمەڵگایەکی مەدەنی و ئازادکردنی بازاڕو ئابوری و بازرگانی و پێشکەوتن و گەشەکردنی زانست و تەکنەلۆژیاو و وەبەرهێنانی بیانی و ...هتد.

- لە ئێستاشدا خۆش بەختانە کورد تاڕادەیەکی باش توانیویەتی خۆ بگونجێنێت لەگەڵ ڕەوت و نەزمە نوێ دونیاییەکەدا و کەڵك و سوود وەربگرێت لە تەکنەلۆژیا و داهێنانەکان و هۆکارەکانی پەیوەندی و توانیویەتی پەیوەندی

سیاسی و ئابوری و...هتد لەگەڵ دەرودراوسێ و دونیاشدا دروست بکات و لەو داخراوەیی و بچوکیەکەی جاران دەربچێت و لە ئێستادا بەسەرهەموو دونیادا کراوەیەو توانیویەتی لەسەر ئاستی کوردوستان و عێراقیشدا گەلێك دەسکەوتی گەورەو بەرچاو وەدەست بهێنێت هەرچەندەلە ئاستی ویست و خواستەکانی خۆشیدا نین. هەربۆیە دەکرێت مرۆ بچێتە سەر ئەو ڕایەی کە ئاسۆکانی دواڕۆژی کوردو کوردایەتی ڕوون و ڕۆشنن, بەلاّم گەیشتن بەدوا مەنزڵگای سەرکەوتن بەگوڵ و ڕێحانە دانەپۆشراوە بەڵکو سەختی و کووڕیی و ئاستەنگ و ڕێگری و پیلانی زۆری دوژمنانی لەبەردەمدایە.

بۆیە کورد دەبێت تەنها ڕاستە ڕێگاکەی کوردایەتی بگرێتە بەرو خۆئامادەکرنی تەواو بکات و تویێشووی ئەو ڕێگە درێژو ماندوکەرە لەگەڵ خۆی هەڵبگرێت لەبیروباوەڕو گیانی مقاوەمەت و خۆڕاگری و پشت ئەستوور بە کوردایەتیەکی ڕاستەقینە و بیگەرد و شارەزا بە هەموو داهێنان و تەکنەلۆژیاو هۆکارەکانی پەیوەندی و بەهەڵەدا نەچوونی لەخوێندنەوە و شیکارەکانی بۆ هاوکێشە و حساباتە ئاڵۆزو تێکچڕژاوەکانی سیاسەتی دونیا, هەروا خۆ بەهێزکردن لەڕووی ئابوری و بازرگانی و سەرمایەگوزاریەکانەوە کەکوردوستان سەرچاوەیەکی گەورەیەتی, بەم شێوەیە کورد تەنها و تەنها خۆی فاکتەری سەرەکیە بۆ دیاریکردنی دواڕۆژ و ئایندەی خۆی, چونکە هەموو فاکتەرەکانی تر کار لەسەر کوردو هەڵوێست و گوتار و یەك و یەکگرتوویی و توانا و هێز و نەخشە و ستراتیژیەتی دەکەن, بۆیە پێویستە زۆر بەئاگاو هۆشیارو ژیر و حەکیم بێت لەهەر هەنگاوێکدا کەبەرەو ئایندە دەیهاوێژێت چونکە بچوکترین هەڵەو سەرسم دەبێتە هۆی کارەسات و مەرگەسات و دووبارەبونەوەی مێژووە ڕەش و خوێناویەکەی ڕابووردووی.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((ناوخۆ و دەنگەکان و کوردوستان نێت))دا بلاّوکراوەتەوە لە 4/18 و2007/5/1دا.

ئەریٚ بەڕاست

مێژوو خۆی دووپات دەكاتەوە ؟ *

*لەلای زۆر كەس مێژوو دوبارە نابێتەوە, چونكە زەمەنو كات كە بەسەرچوو هەرگیز ناگەڕێتەوە, بەڵام زۆر كەسی تریش پێیان وایە كە مێژوو ئەگەر كتومت وەك پێشتر دووبارە نەبێتەوە ئەوا بەشێوەو شێوازێكی تر پێدەچێت مەترسیدارترو خوێناوی تریش لەزەمەنێكی ئایندەدا دووبارە ببێتەوە.

گەر بڕوانینە مێژووی خەباتی گەلانو پێشكەوتنەكانو ڕووداوەكانیش دەبینین گەلێك لێك چوون هەیە لەنێوان زۆرێك لەڕووداو و بەسەرهاتەكاندا لەدوو زەمنی جیاوازدا, ئەگەر چی كتومت لەیەكتریش نەچن , لەمێژووی خەباتو كارەساتو شۆڕشوكاولكاریوسەرنەكەوتنەكانو دوژمنایەتیو شەڕەناوخۆییەكانی كورددا, بەدرێژایی مێژووی سەرهەڵدانو دروست بونو ژیانی كۆمەڵگای كوردەواری هەمیشە مێژوو بە ترسناكترینو خوێناویترین شێواز دووبارە بۆتەوە لە هەموو قۆناغە جیاوازەكاندا, بەداخیشەوە هەرگیز سەركردەو ڕابەرانی كورد پەندیان لەو مێژووە وەرنەگرتووە.

ئەوەتا زانای گەورەی نەتەوەی کورد مامۆستا (محمد امین زەکی بەگ) لەکتێبی (خولاصەیەکی تاریخی کوردو کوردستان)کەلەساڵی 1931 و1937 هەردوو بەرگەکەی نوسیوە, دەڵێت ((کەمێژووی کورد هەمیشە دووبارە بۆتەوە لەقۆناغە جیاوازەکاندا و ڕابەرو سەرۆك هۆزو سەرکردە سیاسیەکانیش پەندیان لێ وەرنەگرتووە)).

لەجێگەیەکی تردا دەڵێت((بنەماو بناغەی هەموو بەڵاو نەهامەتیەکانی کورد بریتی بوون لەجەهل و فەقرو نیفاق و حەسادەت)) لەنێوان عەشرەت و ناوچەو ڕابەرو سەرۆك هۆزو بنەماڵە دەسەڵاتدارەکانی کورددا.

هەروەها دەڵێت:((کەبنچینەی سەرکەوتن و گەیشتن بەڕزگاری و سەربەخۆی و بەهێزی پێویستی بە عیلم و سەروەت و سامان)) هەیە.

نمونەی هەموو کارەساتەکانی مێژووی کورد هەر لەڕووخانی دەوڵەتی مادو هەموو ئەمارەتە کوردیەکان و خۆخۆری وشەڕی ناوخۆی هۆزو عەشیرەت و ناوچە جیاوازە کوردیەکان و خیانەت و وڵات فرۆشی لەنێوان تاکەکانی خێزانە دەسەڵاتدارە کوردیەکانداو ڕێکنەکەوتن و ئیتفاق نەکردن لەسەر یەکبون و یەکگرتن و یەك بەرنامە بۆ بەرژەوەندی میلەتی کورد بۆتە هۆی لەدەست دانی ئەو دەسەڵات و دەوڵەت و ئەمارەتانە و تائێستاش کورد نەیتوانیوە بگاتە ئاوات و ئامانج و خواستەکانی لەسەر بەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆدا.

جا ئەو مێژووە خوێناوی و پڕ کارەساتانە گەرچی لەسەدەکانی ڕابردوداو لەزەمەنی جەهل و نەزانین و هەژاری و دواکەوتویدا ڕوویانداوەو بونەتە لاپەڕەیەکی ڕەشی مێژووی گەلەکەمان, کەچی لەئێستاشداو لەزەمەنی بەجیهانی بونی دونیادا و سەردەمی تەکنەلۆژیا و پێشکەوتن و داهێنانەکانداو سەردەمی بازاڕی ئازاد وئابوری و بازرگانی و سەردەمی تێکچڕژاندنی بەرژەوەندیەکان و شارستانیەتەکان و سەردەمی عیلم و زانست و خۆش گوزەرانی و بونی سەروەت و سامان و بونی حیزبی سیاسی و ڕابەرو سەرکردەی هۆشیارو سیاسی ناودار.

کەچی هەمان مێژووی ڕەشی ڕابردوو بەمەترسیدارترین شێواز دووبارە دەبێتەوەو ئایندەی گەل و نیشتمانەکەمان ڕووبەڕووی لەناوچون و بچوك بونەوەوکارەساتی جەرگبڕ دەکات و هەڕەشەی لەناوچون و نەمانی ئەم دەسەڵاتە کوردیە دەکات کەماوەی 15 ساڵە لەم بەشەی کوردستاندا هاتۆتە ئاراوەو گەلێك دەسکەوتی گەورەو مەزنی بەدەستهێناوەو کێشەو مەسەلەو ناوبانگی کوردی لەدونیادا گەورە کردوە.

ئەوەتا لەسەر دەستی حیزبە سیاسیەکاندا دیاردە دزێوو قێزەون و زیان بەخشەکانی (عەشیرەت گەری و ناوچەگەری وحەسادەت و ململانێی ناوخۆیی حیزبایەتی وکێبڕکێی دەسەڵات و ئابوری وئینشقاق و دووڕووی و درز خستنە ناو ڕیزەکانی گەلەکەمانەوە) سەریان هەڵداوە کەهەموو ئەم دیاردانە لەکۆنەوە تائێستا هۆکاری سەرەکی دواکەوتن و هەژاری و بەش مەینەتی و سەرنەکەوتنی کورد بون .

کەچی لەدوای سەدەیەك و لەم زەمەنەداهەمان مێژووی کارەساتبار دووبارە دەبێتەوە کەلەئێستادا کاریگەری و مەترسیەکانی لەجاران زیاترە , چونکە کورد لەئێستادا لەهەموو کات زیاترنزیك بۆتەوە لەئامانج و خواستەکانی بۆیە هەر خیانەت و هەڵگەڕانەوەو فرۆشتنی گەل و نیشتمان بەهەر کەس و لایەنێك بێت و بەهەر بڕو بیانویەك بێت سەدان جارو بگرە هەزاران جار گوناهەو کاریگەریەکانی گەورەتر دەبێت لەسەر ئایندەی گەلەکەمان.

لەپێناو ڕێگە گرتن و دووبارە نەبونەوەی هەڵەکانی باوباپیرانمان کەبونەتە هۆی ڕوخاندنی حکومەت و ئەمارەت و شۆڕشەکانی کورد هەر لەمیرەکانی ئەردەڵان و هەکاری و سۆران و بادینان و بابان و تاسەر شۆڕشەکانی شێخ عوبەیدوڵای نەهری و شێخی شەمزینان و شێخ سەعیدی پیران و بەدرخانیەکان وسمکۆی شکاك وشێخی نەمرو شۆڕشەکانی بارزان و کۆماری کوردستان و چەندانی تر ..

- پێویستە لەسەر سەرکردایەتی سیاسی کوردو جەماوەر کەنەهێڵن:

1.یەك و یەكگرتوویی ڕیزەكانی پارتە سیاسیەكان و ڕێكخراوە پیشەییەكان و جەماوەر تێكبچێت .

2.حكومەت و دەسەڵاتی كوردی پتەوو بەهێزو چەسپاو و بەموئەسەسات بكرێت.

3.هەوڵی جدی بدرێت بۆ بەگژداچونەوەی گەندەڵی ئیداری و دارایی لە حزب و حكومەتدا .

4.بەپێی یاسا هەموو پارتە سیاسیەكان پابەند بكرێن بە كارنەكردن دژی بەرژەوەندی گەلی كوردو بەشدارپێنەكردنیان لەهیچ كۆڕو كۆبونەوەو بەرەیەكی دژ بەكورددا وەكو ئەوەی لە قاهیرە لە 2007/4/29دا سازدراوە و یەكگرتووی ئیسلامی كوردوستانیش بەشداری لەو بەرەیەدا كردووە .

5.پیرۆزكردن و چەسپاندنی هەست و بیری نەتەوەیی لەناو بەرنامەی خوێندن و لەناو خێزان و تاكی كوردیدا بۆ ئەوەی هەموان ئینتیمامان تەنها بۆكوردو كوردستان بێت لەجیاتی زیندو كردنەوەی دیاردە زیان بەخشەكانی عەشیرەت و هۆزو ناوچەگەری, كەهێزو یەكێتی گەلەكەمان پەرتەوازە دەكات و هەمیشە خاڵی لاوازە بۆ درزتێكردن و هەڵگەڕانەوەو خیانەت و نیشتمان فرۆشی .

6.توندو تۆڵ كردنی پەیوەندیەكانی كورد بەهێزە سیاسیە ناوخۆییە عێراقیەكان كە لەكوردەوە نزیكن و دواتر لەگەڵ وڵاتانی ناوچەكەو دونیاشدا و بەتایبەتیش زلهێزەكانی وەك ئەمریكاو بەریتانیاو یەكێتی ئەوروپاو...هتد .

7.گرنگی دان بەعیلم و زانست و پێشكەوتن و ئاوەدانی و وەبەرهێنان لەكوردستاندا .

* هەموو ئەم كارانە زامنی ڕۆژێكی نوێ و قۆناغێكی نوێیە بۆ ئایندەو نەوەكانی داهاتومان و پاراستنی ئەو دەستكەوت و دەسەڵاتەی ئێستامان , بەپێچەوانەشەوە ئەوا مێژووە كۆن و ڕەش و خوێناویەكەی گەلەكەمان لەئێستادا بەخراپترین شێوازخۆی دووپات دەكاتەوە وەخەرمانی خەبات و دەسكەوتەكانمان

گرتێبەردەدات و خەونەکانیشمان بەنەزۆکی دەهێڵێتەوەو ئەو کاتەش پەشیمانی دادی هیچ کەس و لایەن و سەرکردەیەك نادات .

----

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((ڕۆژەۋ وکوردیش وێب وکوردوستان نێت و دەنگەکان)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاْوکراوەتەوە لە 5 و6 و7و2007/6/16دا.

ئەرکەکانی حکومەتی هەرێم
لەنێوان ململانێی حیزبایەتی عیلمانی و ئیسلامیەکاندا *

- ئـەم ناوچـەیە بەتایبـەتی و دونیـاش بەگشـتی بـەهۆی کێشـەی ئـەتۆمی ئێرانەوە و ململانێی لەگەڵ ئەمریکاو ئەوروپادا بۆتە ناوچەیەگی گەرمی پڕ کێشـە و چەندان گریمانـە و پێشبینی بۆ ڕووداوەکـان دەکرێـت لـە ئێستاشـدا گریمانـەی هێرشـکردن و لێـدانی ئێـران لەلایـەن ئـەمریکاوە گریمانەیـەکی زۆر بـەهێز و

چاوەڕوانکراوە, بەلآم هێرشکردنە سەر ئێران کارێکی ساناو سەرپێی نیە.بۆیە ئەمریکا بەگرنگی و لێووردبونەوەی زیاترەوە ئەم کارە هەڵدەسەنگێنێت و دەیەوێت وەك چارەنوسی عێراقی لێبەسەرنەیەت, بەلآم لە بەرنامە و ستراتیژیەتی ئەمریکادا هەیە کە ئێران بەم هێزو دەسەلآت و نفوزەیەوە نەمێنێتەوە لەناوچەکەدا.پرۆژەی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاستی گەورەی ئەمریکا کە داڕێژراوە بۆ گۆڕینی سەرتاپای ئەم ناوچەیە ئێرانیش یەکێکە لەو وولآتانەی کە پرۆژەکە دەیگرێتەوە.هێرشکردنە سەر ئێران کاریگەری گەورەی دەبێت لەسەر ئایندەی ناوچەکە, بۆیە ئەمریکا دەیەوێت زۆر بەووریایی و زیرەکانە ئەو کارەبکات.ئێران لە ئێستادا خاوەن توانای مادی و مرۆیی زۆرە و هەوڵی بەدەستهێنانی وزەی ئەتۆمیش دەدات کە بەم کارەشی ئەمریکاو ئەوروپاشی هەراسان کردووە و پشتگیریەکی گەورەشی لەلایەن دەوڵەتانی عەرەبی و ئیسلامیشەوە لێدەکرێت, بەمەش ئێران مەترسی زۆری دروستکردوە بۆ سەر بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا و ئیسرائیل و دەوڵەتانی عەرەبی هاوپەیمانی ئەمریکا لەناوچەکەدا. و هەرکاتێکیش ئەمریکا بڕیاری لێدانی ئێرانی جێبەجێکرد . ئەوا بەدڵنیاییەوە کاریگەری دەبێت بۆ سەر هەموو دونیاو ناوچەکەو بەتایبەتیش وولآتانی دەوروداوسێ و لەوانەش هەرێمی کوردوستان و بۆیەش پێویستە کە حکومەتی هەرێم ئەرك و کاری خۆی بۆ ئەو قۆناغە ساز و ئامادە بکات و چەندی پێدەکرێت خزمەتی هاولآتیان بکات و ئامادەباشی بکات بۆ هەموو ڕووداو پێشهاتەکانیش.

- ❖ ئەرکی حکومەت و دەسەلآت لەبەرامبەر گەلدا ئاشکرایە و دەبێت:-

1.هەوڵی داڕشتنی بەرنامە و ستراتیژی گرنگ بێت بۆ کارو خیتابی سیاسی داهاتووی کوردی لەبەرامبەر عێراق و دراوسێکان و دونیاشدا.

2.هەوڵی چەسپاندنی ماف و ئەرکی کورد بدات لەچوارچێوەی یاساو دەستووری عێراقی و کوردوستانیدا.

3.هەوڵی چەسپاندنی دیموکراسیەت و ئازادیەکان((ڕادەربڕین و میدیاو کاری حیزبایەتی و پیشەیی و ڕێکخراوەیی و مەدەنیەکان)).

4.هەوڵی سەروەرکردنی یاسا بدات و بڕوابهێنێت بەئاشتی ئاڵوگۆڕکردنی دەسەڵات لەڕێگەی شەرعیەت و هەڵبژاردن و صندوقەکانی دەنگدانەوە. نەك زەوتکردن و قۆرخکردنی دەسەڵات بۆ حیزبێك یان دوان.

5.هەوڵی باشتر کردنی ژیان و گوزەرانی هاوڵاتیان بدات.

6.هەوڵی پێشکەشکردنی هەموو خزمەتگوزاریە پێویستی و ڕۆژانەییەکان بدات.

7.هەوڵی ئاوەدانکردنەوەی کوردوستان و بوژانەوەی بازاڕ و بازرگانی بدات.

8.هەوڵای نەهێشتنی گەندەڵی ئیداری ودارایی و کۆمەڵایەتی بدات.

9.هەوڵی نەهێشتنی نەخوێندەواری و هەژاری و بێکاری و نەزانین بدات.

10.هەوڵی بەزیندووکردنەوەی ئینتیما بۆ کوردو کوردایەتی بدات و هۆشیارکردنەوەی جەماوەر و ڕای گشتی لەو بارەیەوە دوور لە ئینتیما بۆ سەرکردە و حیزب و بنەماڵە و عەشیرەت و مەزهەب و ناوچەگەرێتی و تەکەتولچێتی و دڵڕازیکردن و خزخزمێنە و مەنسوبیەت و مەحسوبیەت.

11.هەوڵی پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و منداڵ و ژنانیش بدات بەبێ جیاوازی ئاینی و نەتەوەیی و مەزهەبی و...هتد.

- کورد بەهۆی ئەوەی کە تائێستا نەبۆتە خاوەنی کیان و ئاڵاو شەرعیەتی سەربەخۆی خۆی.بەوهۆیەشەوە نەشبۆتە خاوەن یەك بەرنامە و ئایدیاو خیتابی سیاسی و ستراتیژی خۆی.لەبەرئەوە تائێستاش دابەشبۆتە سەر بیروڕاو بەرژەوەندی و تێڕوانینی حیزبی تەسك و بچووك بەنەتەوەیی و ئیسلامیەکانیشەوە.ئەمەش وایکردوە کە هێندەی ئینتیما بۆ سەرکردە و ڕابەر و حیزب وبنەماڵە و ناوچەو عەشیرەت و ئاین و مەزهەب زاڵە نیو هێندە ئینیما بۆ گەل و نیشتیمان و بەرژەوەندیە باڵاکان زاڵ نیە.

مێژووی خەباتی کوردایەتی لەکۆنەوە تائێستا بەهەموو شۆڕش و ڕاپەڕینەکانیەوە چ نەتەوەیی بوبێت یان ئیسلامی هەموویان بەهۆی ((جەهل و فەقر و دواکەوتوویی و حەسادەتی نێوانی بنەماڵەی دەسەلاٚتدار و عەشایەر و ناوچەوە)) سەرنەکەوتن و بە ئەنجام نەگەیشتوون, هەر ئەو دابەشبونی ئینیمایەش بۆتە هۆی یەکنەگرتن و سەرنەکەوتنی کورد, لەئێستاشدا مێژووی کۆنمان خۆی دووپات دەکاتەوە بەلاٚم بە مەترسیدارترین شێواز.

کورد هەمیشە لەشەڕ و جەنگ و مەیداندا سەرکەوتووبوە, بەلاٚم مەخابن لە دەسەلاٚت و ئیدارە و سیاسەت و دیپلۆماسیەت و مێزی گفتوگۆکردندا و بەهۆی هەڵە و خراپ هەڵسەنگاندن و تێنەگەیشتنی حسابات و هاوکێشە سیاسیەکانەوە ئەوەی بەدەستیان هێناوە لەسەر مێزی گفتوگۆ و دانوسان بەبەلاش دۆڕان ودیانەتەوە.هەروەها بەهۆی غرورو لەخۆباییبوون و حساب بۆنەکردنی هاوپەیمان و تەنانەت براکانیشیەوە کەوتۆتە هەڵەی کوشندەوەو ئەمەش سەرەتایەك بوە بۆ تێکچوونی ڕیزەکان و درزکرکردنە ڕیزەکان و جیابونەوە و پەرتبوونی هێز و تواناکان و بەمەش ئەنجام لەدەستدانی دەسەلاٚت و خەون و ویستەکان بوە.

هۆکاری دروست نەبوونی متمانەی نیشتیمان پەروەری و کاری هاوبەش لەنێوان هەردوو حیزبی دەسەلاٚتدار و ئیسلامیەکانی کوردوستاندا بەدەر نیە لەم ڕەوتە مێژوییە.هەردوولاش بەتێڕوانین و بۆچوون و بەرژەوەندی دەسەلاٚت بۆ خۆیان بیردەکەنەوە . نەك بەیەك ستراتیژ و بەرنامەی نیشتیمانی بالاٚ.زۆر جارانیش بەدوور لەخواست و ویستەکانی خۆیان و لە ژێر گوشار و فشاری هێزە دەرەکیەکانەوە لە دراوسێی و ناوچەکە و دونیاشدا بڕیارەکانیان داوە کە ئەمەش هەرگیز لەبەرژەوەندی نیشتیمان و نەتەوەدا نیە و نەبووشە, هەربۆیەش ئەزمونی پێکەوەژیان و کارکردنی عیلمانی و ئیسلامیەکان لە کوردوستاندا لەهەڵکشان و داکشاندایە وتائێستا تەباو گونجاو و هاوڕا و هاوخیتابی سیاسی نیشتیمانی و نەتەوەیی نین.

بەلاّم پێشبینی دەکرێت لەداهاتوودا و لەئەنجامی کامڵ بوونی هەردوولایان لە دەسەڵات و ئیدارە و پەڕلەماندا و لەژێر سایەی مەترسیەکان و هەڕەشەکانی دوژمناندا هەمووان عاقڵانەتر بیربکەنەوە و دەست بخەنە دەستی یەکتر و بەیەك بەرنامە و بیرو هێزەوە ڕووبەڕووی هەموو پێشهات و ڕوداوە سیاسیەکان ببنەوە و ڕێگە بە لەناوچوون و بەفەنا بردنی ئەم ئەزموونی دەسەڵاتە خۆماڵیە بگرن. ئەمەش زەمەن زامنی وەدیهاتنێتی و خەونی هەموو ئیسلام پەروەرو کورد پەروەرێکی ڕاست و ساغڵەمیشە.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((کوردیش وێب و ئیسلام پەیك و کوردوستان نێت و کوردوستان پۆست و ڕۆژەڤ))دا بلاّوکراوەتەوە لە 11و13و2007/7/21دا.

شۆڤێنیەتی تورکیا
لەبەردەم ئاشتیخوازیو دیموکراسی کورددا شکست دێنێت *

* ئاشکرایە لەڕۆژانی 29و2007/6/30دا کۆنگرەی گشتی ڕێکخراوی سۆسیال ئەنتەرناسیونالْ لەشاری جنێڤی سویسری سازدرا، بەبەشداری زیاتر لە نوێنەری 100 دەوڵەتو پارتی سیاسی لەهەموو دونیادا، هەر لەسەرۆك و سەرۆك وەزیرانو وەزیرو سەرۆکی پارتی سیاسی کە ئەندامی ئەو ڕێکخراوەن .

ئاشکرایە SI بەدووەم ڕێکخراوی گەورەی جیهانی دادەنرێت لە ڕووی ژمارەی ئەندامانیەوە لە دوای ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە.ئەم ڕێکخراوە هەموو پارتێکی سیاسی لە خۆدەگرێت کە بڕوای بەسیٚ کوچکەی (ئاشتیو دیموکراسیو عەدالەتی کۆمەڵایەتی) هەبێتو لەبەرنامەی سیاسی خۆیدا بیچەسپێنێتو هەوڵی بەدیهێنانیشی بدات .

یەکێك لەو ئەندامانەی کە بەشداری ئەم کۆبونەوەیە بوو وەفدی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بوو وەك ئەندامێکی کارای ڕێکخراوەکە بەسەرۆکایەتی بەڕێز "مام جەلال "وەفدێکی هاوڕێی لە بەڕێز "مەسعود بەرزانی " سەرۆکی هەرێمو مەکتەبی سیاسی هەردولاو چەند کەسایەتیەکی عیراقیش .

ئامادەبونی بەڕێز "مام جەلال "هەم وەك سەرۆکی کۆماری عێراق و هەم وەك سکرتێری گشتی "ی.ن.ك "بەهەموو سەنگو قورساییو مێژوو خەباتی لەو پێناوەدا، هێندەی دی گرنگی کۆبونەوەکەو ئامادەبونیانی زیاد کرد .

بەڕێز "مام جەلال " لە دوو ووتاری کردنەوەو کۆتایی کۆنگرەکەدا باسێکی دوورودرێژی ئاشتیو پێکەوە ژیانودیموکراسیەتو بارودۆخی عێراقو کوردستانی کرد، جەختی لەسەر پێکەوە ژیانو ئاشتیو تەبایی هەموو گەلانی ناوچەکەی کردەوە دوور لە بەکارهێنانی هێزو توندو تیژیو ئیرهاب .

ئـەم وتانـەی بـەڕێز "مـام جـەلال "بونـە مایـەی خۆشـحاڵی و پەسـەندکردن و چەپڵەڕێزان و هەسـتانە سـەرپێی سـەرجەم ئامـادەبوان و هـەموانیش پشـتگیریان لەکارو کردەوەو هەڵوێستی کورد کردەوە لەم قۆناغە ناسکەدا .

بەتەنیا ساین (دێنیس بایکاڵ) سەرۆکی پارتی گەلی کۆماری تورکیا نەبێت، کە بەگیانێکی شۆڤێنی و کورت بینی و دوور لـە هـەموو هەڵسوکەوتێکی لێپرسـراوانەو سۆسیالیستانە ناڕەزایی دەربڕی و چووە دەرەوەی هۆڵەکە لـەکاتی خوێندنـەوەی وتـەکانی بـەڕێزان "مـام جـەلال " و" کـاك مسـعود"دا .وهەرئەمـەش وایکـرد کـە سـەرجەم ئامـادەبوان نـاڕەزایی دەربـبڕن و ئاگاداریشـی بکەنـەوە کـە ئـەو هـەڵس و کەوت و مامەڵە ناشارستانیە لە قازانجی تورکیادا نیە .

ئەم هەڵوێستە شـۆڤێنی و دەمـارگیری و تورانیـەی دێـنیس بایکـاڵ ئـەو ڕاسـتیە دەردەخـات کـە تـاکو ئێسـتاش تورکیـا و سـەرکردەکانی بەئیسـلامی و عیلمـانی و توندڕە و میانڕەوەوە بڕوایان بە ئاشتی وپێکەوە ژیان و مافی چارەنوسی گـەلان نیە بەتایبەتیش گەلی کورد.

ئـەوان لەئێستاشـدا بەڕۆحیـەتی سـەردەمی سـوڵتانەکانی عوسمـانی و کەمالیـەکان کاردەکەن و خۆیـان بـەمیراتگری عوسمانیـەکان دەزانن و داوای خـاکی ئـەو وڵاتانـە دەکەن کەپێش لـە سـەدەیەك لـەژێر دەسـەڵاتی ئیمپڕاتۆریـەتی عوسمانیدا بون وەك ویلایەتی موصڵ.سـەرکردەکانی تورکیـای ئێسـتا هـەروا دەزانـن کـە سـەردەم سـاڵی 1923ی ڕێکەوتنامەی لۆزانە ، نازانن کە دونیا شەپۆلێك گۆڕانی گـەورە و ڕیشـەیی بەسـەردا هـاتوە هـەر لـە بـواری سیاسـی و ئـابوری و سـەربازی و پەیوەندیـە نێودەوڵتیـەکان و ...هتـد. ئـەو تورکیایـەی ئـەو کاتـە و سـەدەی بیسـتەم نـەماوەو بەهەمان شێوەش کوردیش هەمان ئەو کوردە بێ بـەش و بەشـخوراو ودابەشـکراوو بێ پشت و پەنایەی جاران نەماوەو مەسەلەی کـوردیش وەك جاران بچوك و قـەتیس کراو نـەماوە کـە تورکیاو ناحـەزانی کـورد ڕێگـەی چارەسـەرکردنی لێبگـرن بەشـەڕو توندو تیژی و هەڕەشەو گوڕەشە .

کورد لە ئێستادا لە هەموو دونیاو ناوچەکە بەگشتی و لە عێراقدا بەتایبەتی دەنگ و ڕەنگی بینراوەو لە هەموو هاوکێشەو گۆڕانکاریەکاندا حسابی بۆ دەکرێت وەك گەلێکی ئازادو زیندوو ئاشتی خواز.

ئەم کۆنگرەیە جارێکی تر سەلماندیەوە کە کورد بێ پشت و پەناو بێ کەس نەماوەتەوە تا تورکە شۆڤێنی و تورانیەکان بەئارەزوی خۆیان دەنگ و ڕەنگی کپ و بسڕنەوە .

هەڵوێستی SI بۆ بەڕێز "مام جەلال" و کورد نامەیەکی بەهێزە بۆسەرانی تورکیاو سوپاکەی و بۆ هەموو ناحەزانی تری کورد کە بۆیان نیە بەشەڕو توندو تیژی کورد بچەوسێنەوە، ودونیا و هێزە گەورەکان لە ئەورووپاو ئەمریکادا ڕێگەیان پێ نادەن.

هەر بۆیە لە دوای ئەم کۆنگرەیەوە هەقە سەرانی تورکیا عاقڵانەترو مەنتیقانەتر هەڵس و کەوت و مامەڵە لەگەڵ کوردو مەسەلەو سەرکردایەتیەکەیدا بکەن وەك دیفاکتۆ، چونکە دوور لە ئاشتی و پێکەوە ژیان و تەبایی هیچ لایەکیان سوودمەن نابن، بۆیە پێویست دەکات مەسەلەی پەکەکەو دراوسێیەتی و کاری هاوبەش لە نێوان تورکیاو هەرێمی کوردستاندا لەسەر بنچینەی ڕێزگرتن لە سنورەکان و بڕیارە نێودەوڵەتیەکان بێت و بەشێوازی سیاسی و دیبلۆماسی گفتۆگۆیان لە بارەوە بکرێت نەك بەهەڕەشەو هێرشی سەربازی و ...هتد، بەپێچەوانەوە تورکیا و سەرانی تورکیا گەلی تورك دەخەنە گێژاوێکەوە کە دەرچونیان سانا نابێت، چونکە ئەوان لە ئێستادا تەنیا بەو کارەیان دژی کوردنین بەڵکو دژی بنەمای ڕێکخراوێکی گەورەی سیاسیشن لەدونیادا، چونکە کوردو (ی.ن.ك) ئەندامی کارای ئەو ڕێکخراوەن، و ئەم هەڵوێست و پشتگیریەی SI لە کوردو "مام جەلال" سەرەتای ئەو هەڵوێستەیە دژی تورکیا. "مام جەلال" بەم هەڵوێستە نەرمو نیان وژیرو ئاشتیخوازو دیموکراسیانەی توانی سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست بهێنێت و شۆڤێنیەت و تورانیەتی تورکیاش شکست پێبهێنێت .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((ئەمڕۆ))دا بڵاوکراوەتەوە لە 2007/7/21دا.

پەکەکەو پژاكو هەڵوێستیان لەبەرامبەر حکومەتی هەرێمدا لەم قۆناغە ناسکەدا *

* ئاشکرایە ئەم دەسکەوتو ئەوئەزموونەی باشوری کوردستان لە ئەنجامی خوێنو خەباتێکی گەورەو دورودرێژی گەلەکەمان هاتۆتەدی، لەو پێناوەدا چەندین کارەساتی خوێناوی و مەترسیدار بەسەر بونو مافی گەلو نیشتمانەکەمان هاتووە کارگەیشتۆتە ئەوەی کە جوگرافیای مێژووی ئەم گەلو نیشتمانە بەهۆی سوتماکردنو جینۆسایدکردنو ئەنفالو کیمیابارانی گەلەکەمانەوە سەرتاپای بسڕێتەوەو بۆ هەتاهەتاشە نەکورد وەك نەتەوەو نەکوردایەتیش وەك بزوتنەوەیەکی ئازادیخوازو ڕزگاریخوازی گەلەکەمانو نە مەسەلەیەکیش بەناوی کوردەوە بمێنێت.جا لەئێستاداو لەئەنجامی ئەو هەموو خوێنو فرمێسكو خەباتەدا توانراوە لەم بەشەی کوردستاندا ئاسۆیەکی ڕونو تروسکەیەکی ڕوناکی بەدەست بهێنرێت کە ئەگەر بەعاقڵانەو ژیرانە مامەڵە لەگەڵ ڕووداو و پێشهاتەکانی ناوچەکەو دونیادا بکەن، زۆر نزیکە ئەم تروسکاییە ببێتە ڕۆژێکی گەشو پرشنگدار بۆ هەرسێ پارچەکەی تری کوردستانو ببێتە هاوکارو جێگەو لانەی حەسانەوەو گۆڕینو سەندنەوەی ڕزگاریخوازەکانیان چ لە ڕێگەی خەباتی چەکداریەوە بێت یان لە ڕێگەی خەباتی ئاشتیو جەماوەریو هەڵبژاردنەوە بێت.

بۆیە ئەرکی هەموانە کە ئەم ئەزموونو دەسەلآتە خۆماڵییە بپارێزینو نەیگۆڕینەوە بەهەندێ دەسکەوتی بچوكو کاتیو هیچ کاتێکیش بیانویەك نەدەینە دەست

دوژمنانی ئەم دەسکەوتو دەسەلاتی کوردیە بۆ ئەوەی گەلەکۆمەکی لیبکەونو دوژمنان هێرش بکەنە سەریو لە ناوی ببەن.

ئاشکرایە کورد لەم بەشەی کوردستانداو لە دوای ڕوخانی ڕژێمی بەعسی سەدامیش لە ساڵی 2003 داو بەبەشداریکردنی کارای لە پرۆسەی سیاسی عیراقی نوێداو داڕشتنەوەو دامەزراندنی دەوڵەتێکی کۆماری سێیەم لە عێراقدا لەسەر بنچینەی ئازادیودیموکراسیوفرەییو فیدڕاڵی، کورد بۆتە شەریکێکی گەورەو گرنگ لە عێراقی نوێداو گەلێك دەسکەوتی زۆر گرنگی دەستوریو شەرعیو جەماوەری بەدەست هێناوەو هیچ کەسو لایەنو گروپو ئاینو مەزهەبو نەتەوە ودەوڵەتێکی ناوچەکەو دونیاش ناتوانێت نکوڵی لە بونوکاریگەری کورد بکات، نەك هەر ئەوە بەڵکو کورد بۆتە هۆکاری تەباییو ئاشتیو پێکەوە ژیانو هەموو ڕەوتو بۆچونە سیاسیو دینیو مەزهەبیە جیاوازیەکانیش لە عێراقدا، بەم شێوەیە کورد هۆکارو فاکتەری پاراستنی یەكو یەکگرتوویی خاكو گەلی عێراقە .

لەگەڵ ئەمانەشدا هەندێ مەسەلەو مافی ڕەوای گەلەکەشمان ماوە کە بهێنرێتە دی، ئەوەش بەخەباتو کۆڵنەدانو یەك و یەکگرتووی ڕیزەکانی گەلەکەمانو چەسپاندنو بەهێزی ئەم دەسەلاتە دەبێت لە هەرێمی کوردستاندا.بۆیە بەدەستهێنانی ئەم مافو داواکاریانە بەندە بە بەهێزی ئەم دەسەلاتەو بەردەوامبونیو چەسپاندنی لە کورستاندا، بەم شێوەیەش ئەم قۆناغەی ئێستای خەباتی گەلەکەمان گەلێك هەستیارو ناسكو گرنگە، چونکە ئەگەر جاران لە دژی یەك دوژمنی سەرسەختو ئاشکرا خەباتمان دەکرد لە ئێستادا دەیان دوژمنی ئاشکراو نهێنی بۆ مەسەلەی کورد پەیدابووە لە ژێر چەتری شەرعیەتو دەستورو پەلەڕمانو هەڵبژاردنو دیموکراسیدا دوژمنایەتی مادەو مافو بونمان دەکەن.هەر بۆیە پێویست دەکات کە بچوکترین بیانوو نەدەینە دەست هیچ گروپو دەوڵەتێك کە کار بۆ نەمانو ڕوخانی ئەم دەسەلاتەمان دەکەن .

* ئاشكرایه هەردوو پارتی كرێكارانی كوردستانی توركیا "پەكەكە" و پارتی ژیانی ئازادی كوردستانی ئێران " پژاك " لە ئێستادا لە ناوچە سەر سنوریەكانی هەرێمی كوردستان بەڕووكاری هەردوو دەوڵەتی ئێرانو توركیادا، ناوبەناو هەندێ چالاكی زۆر بچوكو دیاریكراودژی هێزی سوپاو پاسدارانی ئەو دوو وڵاتە دەكەن كە زەرەو زیانەكانی ئەو چالاكیانە هێندە كەمن كە تەنانەت بەراوردیش ناكرێت لەگەڵ ژمارەی قوربانیانی كارەساتە ئوتومبێلەكان لە شارەكانی ئەو وڵاتانەدا .
جابۆیە نەكردنی ئەو چالاكیانە گەلێك سوودی زیاترە لە كردنیان، چونكە ئەنجامدانی ئەو چالاكیانە بیانویەكی باش دەداتە دەست هێزەكانی ئەو دوو وڵاتە كە هێرش بكەنە سەر سنورەكان، لە ئەنجامی تۆپبارانكردنو تەقوتۆق زەرەوزیانێكی گەورەی مرۆییومادی لەو ناوچانە دەدەنو نائارامیو پشێویەكیش دەنێنەوەو بارودۆخی ئارامی هەرێم تێكدەدەنو ڕێگەش خۆش دەكەن بۆ ئەوەی ئەو وڵاتانەش گروپو چەكداری تیرۆرستی زیندوو بكەنەوەو بیانێرێتە ئەم دیوی سنورەكانو ترسو دڵە ڕاوكێ دروست بكەن بە گروپەكانی ئەنسارولئیسلام و تۆپبارانكردنی ناوچەكانی حاجی هۆمەران لەلایەن ئێرانەوەو هەڕەشەو گورەشەی توركیاو هێنانی زیاد لە200 هەزار سوپاو تۆپبارانكردنی ناوچەكانی زاخۆ و كانی ماسیو خواكوڕك..هتد.ئەگەر ئەم دوو پارتە درێژە بەو كارانەیان بدەن زۆرنزیكە ئەو دوو وڵاتە بەتوانای گەورەتری سەربازیو فڕۆكەو تانكو زرێپۆشەوە بێنە ناو هەرێمی كوردستانو ئەم دەسكەوتو ئاوەدانیو ئازادیەكانمان لێ زەوت بكەن .
بەدڵنیایش ئەو كارەیان دەكرد ئەگەر بونی ئەمریكا لە عێراقدا نەبوایە، پێشبینی دەكرێت لە كاتی پاشەكشەی هێزەكانی ئەمریكا لە عێراقدا ئەوكارە ئەنجام بدەن .
بۆیە مانەوەو بەهێزكردنو چەسپاندنی ئەم دەسەڵاتە خۆماڵیە ئەمانەتە لە گەردنی هەموو كوردێك لە هەر جێگەیەك بێتو ئەو لایەنەشی هەوڵی لە ناوبردنی بدات دەكەوێتە بەر نەفرەتی مێژوو نەوەكانی داهاتوشمانەوە، چونكە لە ئێستاداو كورد

له عێراقی نوێداو بەتایبەتیش لەم ساڵدا گەلێك ئەرك‌و كاری گرنگی لە پێشە، خۆ ئەگەر سەرقاڵی ئەم كێشەو گرفتانە بێت لەسەر سنورەكان كە پەكەكەو پژاك دروستی دەكەن ئەوا ناتوانرێت نەمادەی 140 ی دەستور و نەیاسای نەوت‌و گازی سروشتی‌و نەكێشەی بودجە چارەسەر دەكرێت كە لە ئێستادا ئەمانە گرنگترین‌و لە پێشترین كاری سەركردایەتی سیاسی‌و حكومەتی هەرێمی كوردستانن.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلكترۆنی((كوردوستان نێت ودەنگەكان و ڕۆژەۆ وكوردیش وێب)) و ڕۆژنامەی ((ڕۆژنامە))دا بلاوكراوەتەوە لە 7/30 و2و2007/8/5دا.

هاوپەیمانی كورد لەگەڵ

سوننە یان شیعەدا ستراتیژی و سەركەوتوە؟ *

- ئاشكرایە پرۆسەی سیاسی لە عێراقدا و بەتایبەتی لە ئێستادا ڕووبەڕووی تەنگژە و مەترسی پەككەوتن و گەڕانەوە بۆ خاڵی سفری لێدەكرێت.بەوەی كە گوشار و فشارە دەرەكی و ناوخۆیی و ناوچەییەكان گەلێك زیادیكردوە لەسەر حكومەتی ((د.نوری مالكی)) كە هەڕەشەی ڕووخان یان گۆڕینی جدی لەسەرە. ئەوەتا دوانزە وەزیر لەكابینەی حكومەتدا دەستیان لەكار كێشاوەتەوە لە لیستەكانی ئەلعێراقیە و تەوافوق. بەهەمان شێوە لە پەرلەمانیشدا كە سەرچاوەی متمانە پێدانی ئەم حكومەتەیە ناڕەزایی و دژایەتی گەورە دروست بوە لە نێوان لایەنە سیاسیەكانی گەورەترین لیستی یەكگرتووی شیعەكان خۆیان لەلایەك و لەلایەكی تریشەوە لەنێوان لیستەكانی تریشدا.ئەمەش بۆتە هۆی تێكچوونی بەلانس و ژمارەی پاڵپشت و دژەكانی ئەم حكومەتە.

ئاشکرایە ژمارەی کورسیەکانی پەرلەمانی عێراق 275 کورسیە و دابەشبۆتە سەر 141کورسی بۆ لیستی شیعەکان و55کورسی بۆ هاوپەیمانی کوردوستان و 44 کورسی بۆ بەرەی تەوافوق و 25 کورسی بۆ لیستی ئەلعێراقیە و11 کورسی بۆ بەرەی دایەلۆگی نیشتیمانی و 5 کورسی بۆ یەکگرتووی ئیسلامی و 11 کورسی تریش بۆ هەموو لیست و لایەنەکانی تر. بەلاّم لە ئێستادا ڕەوتی صەدر کە خاوەن 30 کورسی و لیستی فەزیلە خاوەن 20 کورسی و لیستی ڕیسالیون خاوەن 2 کورسین لەلیستی شیعەکان کشاونەتەوە و بەمەش ئەو لیستە ژمارەی کورسیەکانی کەمبۆتەوە و بەبێ هاوپەیمانی کوردوستان ناتوانێت زۆرینە بەدەست بهێنێت و یاسا و بڕیارەکان تێبپەڕێنێت لە پارلەماندا.
سوننەکانیش لەبەرەی تەوافوق و هەندێکیشیان لەلیستی ئەلعێراقیە وبەرەی دایەلۆگدا کۆبونەتەوە بەهەمان شێوەی شیعەکان لە بەردەم ڕای جیاواز و هەلّوەشانەوەی لیستەکانیاندان و ئەندام پارلەمان و وەزیرەکانیان پابەندنین بەڕێنمایی و یاساکانی لیستەکانیانەوە. ئەوەی کە مابێتەوە بە یەکگرتوویی تەنها لیستی هاوپەیمانی کوردوستان و لیستی یەکگرتووش لە گەلّیاندا کۆکن لەسەر مەسەلە کوردییەکان.
بەم شێوەیە حکومەتی د. مالکی لەبەردەم هەڕەشەی لێسەندنەوەی متمانەی پەرلەماندایە بەهۆی لەدەستدانی زۆرینەی ڕەهای دەنگەکان. هەر لەهەمان کاتدا لیستی بەرەی تەوافوق 11 داواکارییان پێشکەش کردوە کە ئەگەر جێبەجێ نەکرێت ئەوا لە پارلەمان و حکومەتیش دەکشێنەوە هەر لە جێگری سەرۆك کۆمار و جێگری سەرۆك وەزیران و شەش وەزیر و 44 ئەندام پەرلەمان. لیستی ئەلعێراقیەش بەهەمان شێوە.
لەسەر ئاستی ناوچەییش حکومەتی مالکی تەنها جێگای ڕازیبونی ئێران و سوریەکانە لە ڕوانگەی تایەفی و مەزهەبیەوە.بەلاّم هەموو دەولّەتانی سوننە مەزهەبی عەرەب و هی دیکە تائێستا بە گومان و دوو دلّیەوە لەم حکومەتە

دەڕوانن.لەسەر ئاستی دەرەکیش هەر لە ئەمریکا و بەریتانیا و ...هتدوە, ئەم حکومەتە بەلاواز و بێدەسەلاٚت لەقەلٚەم دەدەن.

- لێرەدا پرسیار ئەوەیە بۆ ڕزگارکردنی ئەم حکومەتە لە ڕووخان و گۆڕین چ ڕێگا چارەیەکی لەبەردەمدایە؟ ئایا کورد وەك هاوپەیمانی سەرەکی تاکۆتا لەگەلٚ ئەم حکومەتەدا دەمێنێتەوە؟ ئایا هاوپەیمانی کورد لەگەلٚ شیعە یان سوننەدا ستراتیژ و گرنگە بۆ دواڕۆژی داواکاری و ماف و مەسەلەکەی؟... دەیان پرسیاری تریش...

ئاشکرایە ڕووخان یان هەر گۆڕانێکی گەورە لەم حکومەتەدا پڕۆسەی سیاسی لە عێراقدا دەخاتە بەر مەترسی و هەڕەشەی گەورە و ناوچەکە و دونیاش تووشی کارەسات دەکات و هێزی تیرۆریستانیش بەهێزتر دەکات و هێزەکان و سیاسەتەکانی ئەمریکاش لەناوچەکەدا لاواز دەکات و پڕۆسەکە دەگەڕێتەوە خالٚی سەرەتا و پێدەچێت فەوزایەکی گەورە دروست ببێت. بۆیە مانەوەی ئەم حکومەتە و پشتگیرکردنی بۆتە دیفاکتۆ چ کورد و چ ئەمریکا و ...هتد هەولٚی جدی دەدەن بۆ پشتگیرکردنی و بەردەوامبوونی ئەم حکومەتە لە ڕێگای چاکسازی و بەهێزکردنی سوپا و پۆلیس و چەسپاندنی دام ودەزگا دەولٚەتیەکان و...هتد.

- د. نوری مالکی چەند ڕێگا چارەیەکی لەبەردەمدایە کە ئەگەر جێبەجێی بکات ڕەنگە درێژە بەتەمەنی حکومەتەکەی بدات لەوانە:-

1.درێژەدان بە هاوپەیمانێتی ڕاستەقینە لەگەلٚ کورددا ئەویش بە دلٚڕازیکردن و جێبەجێکردنی داواکاریە ڕەواکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی دەستوور و یاسادا. هەر لەمەسەلەی بودجە و هێزی پێشمەرگە و یاسای نەوت و گاز و جێبەجێکردنی مادەی 140 ی دەستورەوە و ...هتد.

2.نەرمی نواندن و تەنانەت تەنازولیش لەبەردەم داواکارییەکانی بەرەی تەوافوقدا ئەگەر بۆ بەدەستهێنانی کاتیش بێت وەك تاکتیك.

3.دەبێت هێزی پۆلیس و ئاسایش و سوپای عێراقی بەهێز بکات . بۆ ئەوەی لەکاتی پاشەکشە یان کەمکردنەوەی هێزەکانی ئەمریکادا بتوانێت پارێزگاری لە حکومەت و ئاسایشی ولأت بکات.هەروەها پێویستە ئەو بەڵێنانەی کە داویەتی بە ئەمریکیەکان لە نەهێشتنی گەندەڵی و ئاشتەوایی سەرتاسەری و دەرکردنی یاسا گرنگەکان لە پەرلەماندا جێبەجێ بکات.

4. ئەو سیفەتە یان ئەو ناوزراندنە تایەفییەش لەحکومەتەکەی بکاتەوە و بتوانێت پەیوەندیەکانی لەگەڵ دەوڵەتە سوننە مەزهەبەکانی ناوچەکەش بەهێز بکات. بەپێچەوانەشەوە د. نوری مالکی و حکومەتەکەی ناتوانێت لەبەردەم ئەو هەرەشە و فشارانەدا خۆی رابگرێت.

- وەك ئاشکراشە کورد هەمیشە برای تەبایی و ئاشتی و رێکخستنەوەی ماڵی عێراقی و نزیککردنەوەی راوبۆچونە جیاوازەکان بووە لە نێوان شیعە و شیعە.سوننە و سوننە, سونە وشیعەکانیشدا. بەمەبەستی رزگارکردنی پرۆسەی سیاسی و بەرەو پێشبردنی. بەلأم ئایا کورد تاسەر دەتوانێت بەم شێوەیە هەڵوێستی هەبێت. یان دەبێت خۆی ساغ بکاتەوە بەلایەکدا و چاو بخشێنێتەوە بە هاوپەیمانێتیەکانیدا لەگەڵ سونە و شیعەدا و کامیان لە بەرژەوەندی و ئایندەی مەسەلەکەیدایە هەڵیبژێرێت.کە ئەمەش بیری تیژ و عەقڵکراوەیی و خوێندنەوەی راست و دروستی رووداو و وپێشهاتەکانی گەرەکە و گونجاندنی بەرژەوەندیەکانی کوردە لەگەڵ بەرژەوەندی زلهێزەکاندا. لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا هاوپەیمانی کورد لەگەڵ سوننە یان شیعەدا ستراتیژی و گرنگە؟

سەرەتا دەبێت ئەم راستییانە لەبەر چاوبگیرێت:-

1.شیعە زۆرینەی رەهایە لە عێراقدا و بەدیموکراسی و هەڵبژاردن بێت هەمیشە لیستی براوە و یەکەمە و دەتوانێت حکومەت پێکبهێنێت کە لایەنی جێبەجێکار و بالأدەستە, ئەگەر یەك و یەکگرتووبن. بەلأم ئەگەر پارچە پارچە و سەر بەلیستی جیاوازبن خوێندنەوەکان دەگۆرێن.

2. ئێران وڵاتێکی گەورەی شیعە مەزهەبە کە کاریگەری و ڕۆڵی بەرچاوی هەیە لەناوچەکەدا و لە دونیای ئیسلامیدا و جۆرە هەڕەشەیەکیشە بۆ دەوڵەتانی سوننە مەزهەبی کەنداوی عەرەبی و ئیسڕائیل و لە ئێستاشدا تاکە کێبڕکێی سەرەکییە لەدژی ئەمریکا و بەرژەوەندیەکانی. پشتیوانی سوریا و حیزبولاّ و حەماسیش دەکات و لە عێراقیشدا پاڵپشتە بۆ حکومەتی شیعەکان و بەهەموو شێوەیەك دەست وەردەداتە کاروباری ناوخۆی ئەم حکومەتەوە.

3.بەلاّم شیعەکان لەڕۆژانی خەباتی دژ بە دیکتاتۆریەتەوە تاکو ئێستا نێوان و پەیوەندیان لەگەڵ کورددا باشبووە.

4.لەبەرامبەردا سوننەکان کەمینەن و هیچ کاتێك لەڕێگای هەڵبژاردنەوە ناتوانن حکومەت پێکبهێنن. بەلاّم خاوەن ئەزموونی حوکم و ئیدارەن و پشتگیری هەموو وڵاتانی سوننەی عەرەبی دۆست و هاوپەیمانی ئەمریکایان هەیە لەناوچەکەدا.

5.بەلاّم سوننەکان بە ئێستاشەوە بێت و بەدرێژایی حوکمی هەشتا ساڵەیان لە عێراقدا پەیوەندییان لەگەڵ کورد و مەسەلەکەی و مافە ڕەواکانیدا باش نەبوە و هەمیشە دژایەتیان کردوە و بە ئاگر و ئاسن مامەڵەیان لەگەڵدا کردوون.

6.کورد دۆستی کەمە و دوژمنی زۆرە لەناوخۆ و ناوچەکە و تاڕادەیەك دونیاشدا.بەلاّم خۆشبەختانە لە ئێستادا خاڵە هاوبەشەکان لەنێوانیاندا و لەگەڵ ئەمریکا و بەریتانیادا زیاترن.کە ئەمەش هەلێکی باشی بۆ کورد ڕەخساندووە.

ئالێرەدا کورد دەکەوێتە دووریانێکی چارەنوسساز و زۆر هەستیارەوە, کە هەڵبژاردنی هەر لایەکیان ڕاستەوخۆ کاریگەری گەورە و کوشندە و ژیاری دەبێت لەسەر ئایندەی مەسەلەکەی. بۆیە پێویست دەکات زۆر بە وریایی و ژیرانە و دووربینانە و دوور لە سۆز و خۆ بەکەم زانین و مساوەمەکردن لەسەر داواکاری و مافە ڕەواکانی گەلی کورد ڕێگا ڕاست و دروستەکەیان هەڵببژێرێت و نەکەوێتە هەڵەی کوشندە و گەورەی واوە کە مەسەلەی کورد بەدەیان ساڵ بباتەوە بۆ دواوە

و هـەموو دەسكەوتەكانیشـی لـەكیس بـدات و چارەنوسـی گەلەكـەشمان بـەرەو هەڵدێر و لەناوچوون و ڕۆژانی تاریك و لێڵ بباتەوە.

بۆیـە پێویسـت دەكـات زۆر بـە وریـایی و ژیرانـە و دووربینانـەوە ڕێگـا ڕاسـت و دروسـتەكەیان هەڵبـژێرێت و نەكەوێتـە هەڵەیـەكی كوشـندە وگـەورەی واوە كـە مەسەلەكەی كورد و هەموو دەسكەوتەكانی بۆ چەندین دەیەی ئاینده دوا بخاتـەوە و چارەنوسی گەلەكەشمان بەرەو هەڵدێر و لەناوچوون بباتەوە.

---

* ئەم بابەتەم لەسایتی ئەلكترۆنی((سبەی)) و ڕۆژنامەی ((ڕۆژنامە)) دا بلاۆكراوەتەوە لە 26 و27 /9/2007دا.

پێگەی كورد لە هاوكێشە ئاڵۆزەكەی
عێراق – ئەمریكا – ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستدا *

- ئاشـكرایە لەئێسـتادا ناوچـەی ڕۆژهـەلاتی ناوەڕاسـت بۆتـە كوانـوی پـڕ لـە ژیلـەمۆ كـە هـەموو ئانوساتێك ئامادەیـە بـۆ كڵپەكردن‌وتەقینـەوە، بـەهۆی كێشـەو

ململانێ گەرمەکانی نێوان وڵاتانی ناوچەکە لەلایەك لە نێوان خۆیانداو ململانێشیان لەگەڵ ئەمریکای ڕابەری سیستەمی نوێی جیهانی لەلایەکی ترەوە، بۆیە هاوکێشەیەکی ئاڵۆز دروست بوە کە چارەسەرکردن و هاوسەنگ کردنی کارێکی سانا نیە. جەمسەری هاوکێشەکانیش لەلایەك ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و ئەمریکایە، لەلایەکی تریشیەوە عێراق وکوردە.

ئەوەی ئێمە مەبەستمانە ئەوەیە کە ئایا سەنگ و قورسایی کورد لەم هاوکێشەیەدا چیەو چەندە؟ ئایا کورد لە پێگەیەکی بەهێزدایە یان بە پێچەوانەوە تەنیا کارتی گوشارو گەمە سیاسیەکانە؟ ئایا کورد توانیویەتی لەم بارودۆخە نوێیەی عێراقدا هێزو توانای سیاسی و جوگرافی خۆی لە هاوکێشەکەدا چەسپا و بەهێز بکات؟ یان بەپێچەوانەوە کەوتۆتە سازشکردن لەسەر ماف و داواکاریە ڕەواکانی ؟

بۆ وەلامی هەموو ئەو پرسیارانەو دەیانی تریش دەبێت بەدیقەتەوە لە بارودۆخەکەی ناوچەکەو عێراق بڕوانین و ئەو کارو دەستکەوتانەش هەڵسەنگێنین کە کورد بەدەستی هێناوەوچۆن مامەڵە لەگەڵ ڕووداو وپێشهاتە ناوخۆیی و ناوچەییەکان دەکات؟ ئایا بەرژەوەندی و خیتابی سیاسیەکانی خۆی گونجاندوە لەگەڵ ئەمریکاو زلهێزەکانی تردا یان نا؟.

- ئاشکرایە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست بەهۆی بونی کێشە سیاسی و ئابوری و دینی و کۆمەلاتیەکانیەوەو بونی هەژاری و دواکەوتویی وداخراوی کۆمەڵگاکانیانەوە بۆتە ناوچەیەکی بەردەوامی گەرم لە پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکاندا، لە بەرئەوەی ناوچەیەکی گرنگی جیۆپۆلەتیك و دەوڵەمەندیشە لەنەوت و گازی سروشتیەوەو بازاڕێکی پڕ فرۆشی ئابوری و بازرگانیشە، و بۆتە جێگەی چاو تێبڕین و ململانێ و مشتومڕی هەموو زلهێزو کۆمپانیا فرەنەتەوەییەکانی دونیا، ئەمەش وایکردووە کە چارەسەری کێشەو گرفتەکان ئاڵۆزو تێکچڕژاوتربن .کێشەی عەرەب – ئیسرائیل و لوبنان– سوریاو حزبوڵلاو کێشەی کورە ئەتۆمیەکانی ئێران و ...هتد، لەسەروو ئەو کێشانەوەن.

- بالاّ دەستیو هاتنە ناوەوەی ئەمریکاو سوپاکەشی بۆ ناوچەکەو پشتگیریکردنی بەردەوامی ئیسرائیل و دەوڵەتە عەرەبیە کۆنە پارێزەکانی هاوپەیمانی بۆتە هۆکارێکی تری چارەسەرنەکردنی کێشە و ململانێکان و هێندەی تر ناوچەکەی خستۆتە بەر مەترسی هەڵایسانی شەڕی ناوخۆیی تایەفیو مەزهەبیو لێکهەڵوەشاندنی دەوڵەتەکانو دابەشبونیان بەسەر دەوڵەتۆکەی بچوکدا بەگوێرەی بیردۆزەی فەوزای دروستکەر کە بنەمای سیاسەتو ستراتیژی ئەمریکایە لەناوچەکەداو لە چوارچێوەی پرۆژەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورەدا کە ئەمریکا کار بۆ جێبەجێکردنی دەکات .
- عێراقیش وەك وڵاتێکی عەرەبی زلهێزو بەتواناو دەوڵەمەند، ڕۆڵو پێگەی بەرچاوی خۆی هەیە لەناوچەکەدا، بەڕوخاندنی ڕژێمی بەعسو دامەزراندنی کۆمارێکی نوێی دیموکراسی و فیدراڵی و فرەیی بۆتە جێگەی ئومێدی گۆڕان لە ناوچەکەدا، بەلاّم گیرۆدەبونی بەجەنگی دژە تیرۆر و جەنگی تایەفی و مەزهەبی ناوخۆییەوە نەتوانراوە لە ماوەی چوار ساڵی ڕابردوودا کاری گەورەو بەرچاو بکرێت بەو ئاڕاستەیە، لە ئێستاشدا پرۆسەی سیاسی لە عێراقدا نەك ناچێتە پێش، بەڵکو مەترسی تێکچونو ڕاوەستانو بۆ دواوە گەڕانەوەشی لێدەکرێت و پێدەچێت لەو کاتەشدا فەوزایەکی سیاسی سەرتاسەری عێراقو ناوچەکەش بگرێتەوە کە کۆنترۆڵکردنی سانا نابێت .
- کوردیش وەك هێزێکی سونی ونەتەوەیی لە عێراقی نوێدا ڕۆڵو کاریگەری بەرچاوی هەبوەو هەشە لەسەر ڕوداو وپێشهاتەکانەکاندا و بۆتە هۆکارو زامنی مانەوەی عێراقو گەلانی بەیەكو یەکگرتوویی و ڕێگر لە بەردەم هەڵایسانی شەڕی تایەفیدا.

کورد توانیویەتی تاڕادەیەکی باش لە گەمە سیاسیەکاندا وازی بکاتو بەرژەوەندی و مافو داواکاریەکانی لە دەستورو یاساکاندا بچەسپێنێت و پشکی خۆی لە بودجەو حکومەتو سوپاو ...هتد دیارییبکات، کاری جدیش بکات بۆ

گەڕانەوەو سەندنەوەی ئەو جێگایانەی کە دابڕوان لە کوردستان لە چوارچێوەی ماددەی 140 ی دەستوردا، گەرچیش بەهێواشی دەچێتە پێش .کورد لەسەر ئاستی کوردستانیش توانیویەتی بەرەیەکی سیاسی و حکومەتو پەڕلەمانێکی یەکگرتووی خاوەن خیتابێکی سیاسی یەکگرتوو چێبکات، گەرچی بەڕواڵەتیش بێت لە بەردەم هێزە عێراقیەکان و ناوچەییەکان و ئەمریکاشدا، کە ئەمەش کاریگەری خۆی هەیە لە سەر پێگەی کورد لە هاوکێشەو گەمە سیاسیەکاندا .

کورد دەبێت چیدی شەرمن و لە ژێر لێوەوە باس لە مافو داواکاریەکانی نەکات، بەڵکو وەکو هێزێکی گەورەو ئەکتیڤی سەر گۆڕەپانی عێراقو ناوچەکە وخاوەن مافو شەرعیەتی دەستوری بەو پەڕی تواناو ئاشکراو ڕاشکاوانە لە هەموو کۆڕو کۆبونەوە ناوچەیی و نێودەوڵەتیەکاندا بەرگری لە مافو داواکاریەکانی بکاتو هەوڵی جدی بدات کە لە هاوکێشەکەدا پێگەی کۆنکرێتو بەهێز بۆ خۆی مسۆگەر بکاتو چیدی ڕێگە نەدات کە وەك کارتێکی گوشارو گەمە سیاسیەکان مامەڵە و سەودای لە گەڵدا بکەن .بۆیە دەبێت لە ناوخۆی عێراقەوە دەستپێبکاتو ئەوسا لەسەر ئاستی دەرودراوسیّو دواتریش زلهێزەکانو لەپێشەوە ئەمریکا بەهەمان بەرنامەو میتۆد کاری سیاسی خۆی بکات، کە ئەمەش ئەرکێکی سەرەکیو هەنوکەیی سەرکردایەتی سیاسی کوردە لەم قۆناغەدا .بەپێچەوانەشەوە ڕۆژە تاریكو تونەکان خۆیان دووبارە دەکەنەوەو خەونەکانیش سەر ئاو دەکەونو ڕەورەوەی مێژوو پێشکەوتنەکانیش بۆ دواوە دەگەڕێنەوە، لەو کاتەشدا هەموان بەرپرسیار دەبین لە بەردەم نەوەکانی داهاتووداو لە پێش هەموانیشەوە هەردوو سەرکردایەتی پارتی دەسەلاّتدار لە پارتیو یەکێتی بەشی شێریان پێدەبڕێت لە نەفرەتو بێزاریو ڕەخنەو گلەییەکانی جەماوەر و مێژوو .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((کوردوستان ڕیفراندۆم و سبەی)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ و ڕۆژنامە))دا بلاّوکراوەتەوە لە 18 و20 و25 و2007/10/28دا.

مەرامە شاراوەکانی تورکیا
لە پشت هێرشکردنی بۆ سەر کوردستان *

- ئاشــکرایە تورکیــا ولاٌتێکــی گــەورەو گــرنگ و خــاوەن پێگەیــەکی جیۆستراتیژیە لـە ناوچـەی ڕۆژهـەلاٌتی ناوەڕاستداو خاوەن هەلٌکەوتەو پێگەیەکی جــوگرافی هەســـتیارو توانایـــەکی مرۆیـــی گـــەورەوهێزێکی ســـەربازیو تەکنەلۆژیایــەکی مۆدێرنــە، خــاوەن ســوپایەکی بــەهێزو ڕاهێنــراوو گەورەیــەو پاشکەوتێکی گەورەی کەلتوری و مێژوویشی هەیە .

لەبــەر ئــەم هــەموو فاکتەرانــە تورکیــا هەمیشــە لەخــەون و خــەیالٌی گەڕانــەوەی دەسەلاٌت و نفوزی لەدەستچوی ئیمپراتۆریەتی عوسمانیە کە زیاتر لە پێنج سەدە لەم ناوچەیەدا و لە ئەوروپاشدا ڕۆلٌو کاریگەری هەبووە، و بەدرێژایی 84 سالٌی ڕابــردووش و لەوکاتــەوەی کۆمــاری تورکیــای نــویٌ بــە ڕابەرایــەتی بــیرو فکــری ئەتاتورکی دامەزراوە لە هەولٌی بێوچاندابووە بۆ پارێزگاری لە یەکگرتوویی خاكو گەلانی تورکیاو بەبیرێکی پان شۆڤێنیزمو تورانی کەوتۆتە چەسپاندنی دەسەلاٌتە تاك نەتەوەیی و تاك زمانیو تاك ئایدیایی تورکی، بەهیچ شێوەیەك ڕێگەی نەداوە کە گەلان و کەمایەتیە نەتەوەکانی تر لە کوردو ئەرمەنو عەرەبو...هتد، ببنە خاوەن مافە ڕۆشنبیریو کەلتوریو نەتەوەییەکانی خۆیان، تورکیا لەگەلٌ ئەوەی ئیدعای دیموکراتیەتو ئازادیەکان دەکات، بەلاٌم بچوکترین ئازادی و ماف بەو گەلانەی ژێر سایەی تورکیا بەڕەوا نابینێت، بەلٌکو بەتوندترین شێواز بەرەنگاری خواستو داواکارییە ڕەواکانیان دەبێتەوە، تەنانەت دان بەبونو زمانو کەلتورو مێژووشیاندا نانێت، تەنها کەسێك کەمافی ژیانو ئازادی هەبێت لە تورکیادا ئەو کەسەیە کە بەتورکی دەدوێت و بەتورکی بیر دەکاتەوە ، لەبەرنامەشیدایە کە ئەم ئایدیا شۆڤێنیو تەسكو دژ بەمرۆڤایەتیەشی ڕەوانەی دەرەوەی سنورەکانی

تورکیا بکات، بۆ وولاّتانی ناوچەکە، لە ڕێگەی پشتگیری و هاندانو هاوکاری و یارمەتی مادیو مەعنەوی کەمایەتیە تورکیەکان لەتورکمانو..هتد، لە ولاّتانی وەك عێراقو ئێرانو بولگاریاو ڕۆمانیاو بۆسنەو هەرسكو قوبرسو ...هتد .

* ئاشکرایە بەشێکی گەورەی کوردستانیش کەوتۆتە تورکیاوە و ژمارەیەکی 20 – 25 ملوێن کەسی کورد لەو ولاّتەدا دەژی و خاوەنی بچوکترین مافی نەتەوەییو کەلتوریو ڕۆشنبیریش نین.

لە پێناوی بەدەستهێنانی مافەکانی کورد لە تورکیادا بەدرێژایی دەسەلاّتی عوسمانیەکانو ئەتاتورکیەکانیش کورد لە خەباتو تێکۆشان و بەرخۆداندا بووەو بەدەیەها شۆڕشو ڕاپەڕینیان بەرپاکردووە، وەك شۆڕشەکانی بەدرخانیەکانو شێخ عوبەیدوڵلاّی نەهریو شێخەکانی شەمزینانو یەزدان شێرو ئاگری داخو ..هتد ،نوێترینیشیان دەستپێکردنی شۆڕشێکی سیاسیو چەکداری کرێکارانی کوردستانە لە نیوەی هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە بەڕابەرایەتی پارتی کرێکارانی کوردوستان، کە بۆتە هۆی نیگەرانی و هەراسانکردنی دەوڵەتی سەربازی تورکیاو بۆتە مایەی سەرقاڵکردنو تێکدانی پیلانو بەرنامە شۆڤێنیەکانی تورکەکان، بەوەی کە مەسەلەی کوردی لە تورکیادا زیندو کردۆتەوەو گەورەکردوەو توانیویەتی دۆستو هاوپەیمانو پشتیوانی ناوچەیی و دونیایی بۆ مەسەلەی کورد پەیدا بکات.لە ئێستادا بۆتە کێشەی سەرەکی یەکەمی تورکیاو زەبرو کاریگەری کوشندەی داوەتە نفوزو هێزو هەیبەتی دەوڵەتی تورکیا.

هەر بۆیەش تورکیا گەرەکیەتی بەهەر هۆکارو فشارو هەڕەشەو چاوسورکردنەوەی دیپلۆماسیو سەربازی بێت، ئەو کێشەیە چارەسەر بکاتو بۆ هەتا هەتایە لەناوی ببات، ئەگەر بتوانێت کێشەی کورد لە تورکیادا لە ڕەگەوە هەڵبکەنێت .

لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا تورکیا دەتوانێت لە ڕێگەی هێرشی سەربازی و چەکدارییەوە کێشەی کوردو pkk لە تورکیادا چارەسەر بکات؟ ئایا تورکیا لەم هەڕەشەو خۆ ئامادەکردنە سەربازیەدا تەنیا مەرامو مەبەستی لێدانی pkk یە لە

کوردستانی باشوردا؟ یان نیازو مەبەستی شاراوەتری هەیە لە تێکدانی ئەم دەسەڵاتە کوردیەی باشورو دواخستن و پەکخستنی هەوڵەکان بۆ جێبەجێکردنی ماددەی 140 ی دەستووری عێراقی ؟ یان تورکیا مەبەستی نیە ویلایەتی موسڵی سەردەمی عوسمانی بۆ خۆی بگێڕێتەوە؟ ئایا تورکیا بۆچی ڕێگا چارەی سیاسی و دیپلۆماسی ناگرێتەبەر لە جیاتی هەڕەشەو گەمارۆی ئابووریو...هتد؟ ئەمانەو دەیان پرسیاری تر.

بۆ وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە، دەبێت بەدیقەت لە بارودۆخی سیاسیو ئابووری وململانیێ ناوخۆییەکانی تورکیا لەلایەكو ناوچەکەش لەلایەکی ترەوە بڕوانینو هەڵسەنگاندنی ڕاست و دروستیشیان بۆبکرێتو ئەوسا دەکرێت وەڵامی ئەو پرسیارانە وەربگرینەوە.

* کێشە ناوخۆییەکانی تورکیا

ئاشکرایە تورکیا لە سەرەتای دامەزراندنیەوە لە ساڵی 1923 وە بە ئایدیای عەلمانیەتو ئەتاتورکی بناغەی داڕێژاوەو دەزگایەکی سەربازی بەهێزو توندڕەویش پارێزگاری لەوبنەما فکریانە دەکاتو خۆی بەپارێزەری دەوڵەتی تورکیای ئەتاتورکی دەزانێت و ڕێگە بەهیچ پارتو ڕێکخراوێك و کۆمەڵەیەکی سیاسی نادات کە لەو بنەمایانە لابداتو گۆڕانکاری لە فکرو بیری ئەتاتورکیدا بکات، بەتایبەتیش هەستیاریەکی گەورەیان بەرامبەر پارتە نەتەوەییو ئیسلامیەکان هەیە، هەرکاتیێ زانیبێتیان هەڕەشە لەسەر بنەما ئەتاتورکیەکان هەیە، ڕاستەوخۆ باڵی سەربازی دەستی وەرداوەتە کاروباری دەوڵەتو تەنانەت چەندین کودەتای سەربازیشیان ئەنجام داوە .بۆیە کارێکی سانا نیە کە پارتە سیاسیەکان بتوانن لەوشاڕێگەیە لابدەنو حساب بۆ هێزو نفوزی باڵی سەربازی نەکەن .

لە ئێستاداو لە ساڵی 2001 ەوە پارتی عەدالەت و گەشەپێدان بەفکری ئیسلامی میانڕەو توانیویەتی گەورەترین سەرکەوتن لە ڕێگەی هەڵبژاردنەوە بەدەست

بهێنێت بەسەر هەموو پارتە سیاسیە عەلمانی و نەتەوەییەکانی تورکدا و لەم قۆناغەدا هەرسێ سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی کۆمار و حکومەتیش بۆخۆی پاوان بکات، و زۆرینەی رای گشتی تورکیاو جەماوەریشی لێکۆبێتەوە کە ئەمە دەسەلاَت و هێزی تەواوی دەداتێ بۆ گۆڕانکاری لە دەستورو هەموو بنەماعەلمانیەکانیشدا، بۆیە باڵی سەربازی ترسیان لێنیشتووە و کەوتونەتە خۆ بۆ بەرەنگاری ، بەلاَم گۆڕانی سەردەم و هاوکێشە سیاسی و ئابووریەکان و بەدەستهێنانی شەرعیەتی جەماوەری و دەستووری لەلایەن پارتی عەدالەت و گەشەپێدانەوە وای کردوە ناتوانن کودەتای سەربازی ئەنجام بدەن و ئەو پرۆسە سیاسیە رابگرن یان رەورەوەی گۆڕانکاریەکان بگێرنەوە بۆ دواوە .هەر بۆیە دەیانەوێت ناکۆکیە ناوخۆیەکان بەرنە دەرەوەی تورکیا و کێشەی pkk یان کردۆتە بیانوو .لەلایەکی تریشەوە باری ئابووری تورکیا کە لە بنچینەدا لاواز و بێ بناغەیە، لە ئێستادا زیاتر بەرەو خراپی دەچێت، بەهۆی بەرزبونەوەی نرخی نەوت لە بازاڕەکانی دونیاداو دابەزینی نرخی لیرەی تورکی، ئەمەش هۆکارێکە بۆ ئەوەی لە دەرەوەی تورکیا سەرچاوەی زیاتری داهات بەدەست بهێنێت.

نزیکترین جێگەو ولاَتیش کە دەتوانێت ئەو مانۆڕە سەربازی و سیاسیانەی تیادا ئەنجام بدات کوردستان و عێراقە، بەبڕو بیانوی نادروستو بەهۆی بوونی کێشەو مەترسی pkk و بونی دەسەلاَتی سیاسی کوردی لە باشوری کوردستانداو پێشێلکردنی مافی تورکمانەکان و مافی تورکیا لە ولایەتی موسڵ و ...هتد.

بۆ ئەم مەبەستەش تورکیا کەوتۆتە خۆ لەسەر ئاستی ناوخۆ و ناوچەکەو دونیاو زلهێزەکانیش کە هەوڵێکی چڕ و پڕی دیبلوماسی دەستپێکردووە بۆ ڕازیکردن و بێدەنگ کردنی هەموان بەرامبەر ئەگەری هێرشکردنە سەربازیەکەی بۆ سەر pkk و هەرێمی کوردستان. بەخەیاڵی خۆی لە ناو بردنی pkk و ئەم دەسەلاَتە کوردیە دەبێتە مایەی چارەسەرو بنەبڕکردنی کێشەی کورد لە تورکیا و ناوچەکەشدا .

بەلاَم تورکەکان ئەوەیان لە بیر چۆتەوە بە درێژایی 23 ساڵەی تەمەنی

دامەزراندنی pkk نەیان توانیوە بەڕێگە چارەی سەربازی و چەکداری ئەو کێشەیە چارەسەر بکەن، چونکە pkk و کورد کۆمەڵە چەکدارێکی یاخی بوو نین کە نەماف و نەڕەوایەتی و نەبەرنامەیان نەبێت، بەڵکو pkk و کورد حەقیقەتێکی واقعی و چەسپاون و مەسەلەیەکی سیاسی و نەتەوەیین و تەنها لە ڕێگەی سیاسی و دیبلوماسی و دیموکراسی و هەڵبژاردن و گفتوگۆ و دان و سانەوە چارەسەر دەکرێن، مێژووش شاهیدی ئەو ڕاستیەیە لە عێراق و ناوچەکەشدا، تورکیا لە ئێستادا زیاد لە 250 هەزار سەربازو تانك و تۆپ و زرێپۆش و فڕۆکەو هەلیکۆپتەری سەربازی لە سنورەکانی هەرێمی کوردستان ئامادەکردووە بۆهێرش کردنە سەر pkk ، بەڵام ئەم هێزە زۆرە تەنها بۆ لێدانی pkk نیە، بەڵکو نیازو مەرامی شاراوەی تری لەپشتەوەیە.

کێشەکە لە ئێستادا لە وپەڕی گەرمیدایەو تا ئێستا تورکیا خاوەنبۆتەوەو تەنها ڕێگا چارەی سەربازی و گەمارۆی ئابووری و چاوسووركردنەوە بەچارەسەر دەزانێت دوور لە ڕێگە چارە سیاسی و دیبلۆماسیەکان.

*هەڵوێستی سەرکردایەتی کورد لە هەرێمی کوردستان و عێراق لەمەڕ ئەم کێشەیە چیە؟

ئاشکرایە pkk ڕێکخراوێکی ئازادیخوازو ڕزگاریخوازی نەتەوەیی کوردەو ئایندەی بەشێکی زۆری ئاوات و خەون و داخوزایەکانی گەلی کوردی لەسەر هەڵچنراوە لە تورکیاداو pkk خاوەن 23 ساڵ خەباتی سیاسی و چەکداری سەرکەوتووەو خاوەن جەماوەرێکی پان و پۆڕی کوردیە لە تورکیاداو لە کوردستانی گەورەشداو پەیوەندی و هاوپەیمانی و پشتگیری دەوڵەتانی ناوچەکەو دونیای هەیەو ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕو عەقائیدی و توندو تۆڵەو خاوەن ئابووریەکی بەهێزو تۆکمەشەو تەنها پشتی بەستۆتە سەر خۆی و جەماوەرەکەی و ڕەوایی ماف و داواکاریەکانی.

هەرچەندە توندڕەوی و هەندێك جار زیاد ڕەویشی بەئامانجو دروشمەکانیەوە دیارە کە زۆر جار لەگەڵ قۆناغو سەردەمەکەدا نایەتەوەو توشی پێکدادانی کردووە لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستانو بۆتە مایەی دروستکردنی کێشە بۆی لەگەڵ ئێرانو تورکیاو عێراقیشدا، بەڵام بە نەزەری سەرکردایەتی کورد و هەموو تاکێکی کوردیش pkk ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕو ئازادیخوازەو جێگەی پشتیوانی و کۆمەکردنی هەموو گەلی کوردە.وەهەر بۆیە حکومەتی هەرێم pkk بەڕێکخراوێکی تیرۆرستی نازانێتو ئامادەش نیە شەڕی pkk بکاتو نەکادرو سەرکردایەتیەکانیان تەسیلم بەتورکیا بکاتەوە، هەر بۆیە حکومەتی هەرێم داوا لە تورکیا دەکات کە ئەو کێشەیە بەڕێگا چارەی ئاشتی و دانوسان و دیبلوماسی چارەسەر بکات، نەك بەپەنابردنە بەر هێرشو پەلاماری سەربازی کە هیچ ئەنجامێکی نابێت .

* ئاشکرایە حکومەتی هەرێم کە 17 ساڵە گەلێك دەسکەوتی گەورەو بەرچاوی سیاسیو ئابووریو کۆمەڵایەتیو ..هتد، بەدەستهێناوە لەسەر ئاستی عێراقو ناوچەکەو دونیاش، بۆیە ناکرێت هەموو ئەو دەسکەوتانە بخاتە بەر مەترسی و لە ناوچونەوە بەوەرگرتنی هەڵوێستێکی نامەسئولانەو سەرپێیانە و بچێتە شەڕێکی دۆڕاوەوە بەرامبەر بە تورکیا، نەك حکومەتی هەرێم ، بەڵکو دەوڵەتی عێراقیش لەم کاتەداناتوانێت کارێکی لەو جۆرە بکاتو بەرەنگاری سوپای تورکیا ببێتەوە.

* ئاشکراشە ئەم جەنگو کێشەیە بەرۆکی حکومەتی هەرێمی گرتووە نەك کێشەی ئەو بێت، بۆیە ڕووبەڕووبونەوەی ئەو کێشەیە تەنها ئەرکی حکومەتی هەرێم نیە، بەڵکو کێشەی دەوڵەتی مەرکەزی عێراقیشە، چونکە کوردستان تائێستاو بەفەرمی هەرێمێکە لە عێراقو جیانەبۆتەوە، بۆیە پێویستە لەسەر حکومەتی مەرکەزی بەغدادیش بەهەموو هێزو توانایەکیەوە بێتە سەر خەت بۆ چارەسەرکردنو ڕووبەڕووبونەوەی ئەم هەڕەشەو گوڕەشانەی تورکیا، و وەك بینەرێکی دوور نەڕوانێتە کێشەکە، چونکە هاتنە ناوەوەی سوپای تورکیا بۆ هەرێمی کوردستان

پێشێلكردنی سەروەری خاكو دەسەڵاتی دەوڵەتی عێراقەو ڕاگەیاندنی جەنگە، كە ئەمەش پێویست بەیەك هەڵوێستی و یەك خیتابی كوردیو عێراقی دەكات، نەك جیاوازی و دووڕووی لەگەڵ یەكتردا .

بۆیە تا ئێستا هەڵوێستی عێراق هەڵوێستێكی بەهێز نەبووە لە بەرامبەر توركیادا، كە ئەمەش زیان بەپەیوەندیەكانی هەرێمی كوردستانو بەغدا دەگەیەنێت لەئێستاو داهاتووشدا،و پێویستە سەركردایەتی كورد چاو بخشێنێتەوە بەپەیوەندیو داواكاریەكانی لەگەڵ حكومەتی مەركەزیدا و لایەنە سیاسیەكانی عێراقیشدا بەجیاوازی بیروڕاكانیانەوە .

* هەڵوێستی ئەمریكاو دەوڵەتانی ناوچەكە

ئاشكرایە ئەمریكا وەك داگیركەر ودەسەڵاتدار لە عێراقدا بەرپرسە لە بەرامبەر پاراستنی سنورەكانی عێراق لە بەرامبەر هێرشو پەلامارە دەرەكیەكاندا.بۆیە ئەم كێشەیەش ڕووبەڕووی ئەمریكاش دەبێتەوە و هەڵوێستی ئەمریكاش یەكلا كەرەوەیە، چونكە خاوەن هێزو نفوزو دەسەڵاتە و هاوپەیمانی هەم توركیاو هەم كوردیشە، بۆیە ئەمریكا لە پێگەیەكی زۆر گرنگ و كاریگەرو هەستیاریشدایە، چونكە ناتوانێت هەڵوێستێكی یەكلاكەرەوەی دژ بەكورد یان توركیا وەربگرێت، بۆیە ئەمریكاش دەیەوێت بەڕێگە چارەی ئاشتی كێشەكە چارەسەر بكات .

توركیاش ناتوانێت زۆر لاملی لەگەڵ ئەمریكادا بكات، چونكە زیانی دەبێت بۆبە ئەندام بوونی لە یەكێتی ئەوروپادا و زیندوكردنەوەی پرۆژە بڕیارو بەجینۆساید ناساندنی قەتڵو عامكردنی ئەرمەنیەكان و بڕینی كۆمەكو هاوكاریە سەربازی و ئابوریەكانی ئەمریكاو ئەوروپا لە توركیا، هەڵوێستی توركیا لاواز دەكەن وناچاری دەكەن كە مل بدات و ڕێگا چارەی ئاشتی هەڵببژێرێت.

هەڵوێستی وڵاتانی دراوسێ سوریاو ئێران سەر زارەكی دژی شەڕو جەنگو پەلاماردانی سەربازییە، بەڵام ژێر بەژێریش پێیان خۆشە ، چونكە لەلایەك كورد و مەسەلەكەی بچوك و لاواز دەكەنەوە، لەلایەكی تریشەوە دوژمنێكی تر بۆ

سیاسەتەکانی ئەمریکا لە ناوچەکەدا دروست دەکەن، لەلای سێهەمیشەوە فشارەکانی ئەمریکا بۆ سەر ئێران و سوریا و حزبوڵلا کەم دەبێتەوەو هەڕەشەی زیاتریش بۆسەر ئیسرائیل دروست دەبێت، دەوڵەتانی عەرەبیش بێ هەڵوێستی و بێ دەنگیان هەڵبژاردووە.

- هەڵوێستی جەماوەری کورد چیە؟

جەماوەرو ڕای گشتی شەقامی کوردیش بەگشتی و لەسەرتاسەری هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردوستانی باشورداو بەجیاواز لەگەڵ خواست و ویستەکانی دەسەلآتدارانی حکومەتی هەرێمدا کەوتنە ڕێپێوان و خۆپیشاندانی ناڕەزایی و ڕسواکردن و بایکۆتکردنی ئەو هەڕەشە و گوڕەشە و لەشکرکێشیانەی تورکیا بۆ سەر پەکەکە و خاکی هەرێمی کوردوستان .هەروەها کوردان لە ئێران و لەناوخۆی تورکیاشدا و لەشارە گەورەکانی ئەنقەرە و ئەستەنبوڵ و زۆربەی شارەکانی وولآتانی ئەوروپاش کەوتنە خۆپیشاندان و ناڕەزایی دەربڕین دژ بەهەڵوێستەکانی تورکیاو. بەم شێوەیە کوردان هەموو بەگیانێکی کوردانەی دڵسۆز و پڕ لە حەماسیەتی شۆڕشگێڕانە هەموانیان کوك بوون لەسەر پشتگیری و هاوکاری و پاڵپشتی کردنی پەکەکە و هەڵوێستەکانی حکومەتی هەرێمی کوردوستان بۆ بەئاشتی چارەسەرکردنی کێشەکە و گەشەنەسەندنی و تەشەنەنەکردنی . بۆ خۆی ئەم هەڵوێستەی کوردان هێندەی تر هەڵوێست و پێگەی پەکەکەی لەناو دڵ و گیانی کورداندا بەهێزتر کردو خۆشەویستی کردن کەئەم هەڵوێستەش بۆخۆی هێندەی تر ورەی گەریلاکانی پەکەکە و سەرکردایەتیەکەشیانی بەرزکردەوە و هانی دان بۆ بەرەنگاری و ڕووبەڕوبونەوە لەگەڵ سوپای تورکیادا.

- لێرەدا پێویست دەکات مەرامو نیازە ڕاستەقینەو شاراوەکانی تورکەکان باس بکەین کە لەپشت ئەم هێرشو پەلامارانەی سەر pkk و بەناوی لە ناوبردنی

pkk وە پەردەپۆشی کردووەو تورکیا تەنها مەترسی لە pkk نیە بەڵکو گەلێك مەرامی شاراوەی تری هەیە وەك :–

1.لێدان و بچووککردنەوەی حکومەتی هەرێمو دەسەلأتەکانی لە عێراقی نوێدا لە ناوچەکەو دونیاشدا چونکە بۆتە مەترسیەکی گەورە بۆ تورکیا و دەیەوێت بەهەر پاساو وڕێگەیەك بێت لەناوی بەرێت یان بچوكو لاوازی بکاتەوە.

2.تورکیا بەنیازە بەم هەڕەشانەی و لە ناوبردنی pkk گیانی بەرخۆدان و ڕاپەڕین و شۆڕش لەناو کوردانی تورکیاو .... هتد دابمرکێنێتەوە و خامۆشیان بکات .

3.مەرامی تورکیا بۆدەست بەسەرگراتنی هەموو ویلایەتی کۆنی موسڵی سەردەمی عوسمانیەکانە کە بەناچاری لە ساڵی 1925 – 1926دا لە بەرامبەر بڕێك زێڕدا لە دەستی داو دەیەوێت ئەم ناوچە گرنگە و دەوڵەمەندە بەنەوت بۆ خۆی مسوٚگەر بکات و بیکاتە باکگراوندێکی بەهێز بۆ خۆی , کە هەر پێنج پارێزگاکانی موسڵ و دهۆكو هەولێرو سلێمانیو کەرکویش دەگرێتەوە .

4.پەکخستنی جێبەجێکردنی مادەی 140 ی دەستووری عێراقی کە جێبەجێکردنی مانای گەڕانەوەی شاری کەرکوك و خانەقینو ...هتد بۆ سەر هەرێمی کوردستانو ئەو ساش بەهێزبونی زیاتری حکومەتی هەرێمی کوردستانە .

5.لانی کەم سەندنی مافی زیاتری تورکمانەکانە لە عێراقو هەرێمی کوردستاندا، بۆئەوەی هەمیشە لە ڕێگەی ئەوانەوە دەست وەربداتە ناو کاروباری کوردستان وعێراقیشەوە.

6.لە بەرامبەری ئێرانی شیعە مەزهەبی خاوەن نفوز لە عێراقی نوێدا ، دەیەوێت درێژە بەململانێ مێژووییەکانی خۆی بدات لەگەڵ فارسەکاندا.

7.بەمەبەستی ڕابەرایەتی کردنی دەوڵەتانی ناوچەکە لەدونیای عەرەبی و ئیسلامیدا لە بەرامبەر " ئێران و ئیسرائیل و میسردا " کار بۆ بەهێزبون و چەسپاندنی پێگەی خۆی دەکات .

- کۆبەند

1.ئەم کێشەیە کێشەیەکی سیاسیەو تەنها بە ڕێگا چارەی ئاشتی و سیاسی چارەسەردەکرێت و هەموانیش بەدۆست و دوژمنەکانی کوردەوە لەسەر ئەم خاڵە کۆکن.

2.مەسەلەی کورد و pkk ش هێندەی تر گەورەبون و دۆست وپشتیوانیان بۆ پەیدا بوو، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو ڕاستیە تاڵەشی بیرخستینەوە کە دروست بوونی دەوڵەتی کوردی لەم قۆناغەدا کارێکی سانا نیە ، چونکە گۆڕانکاری لە دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستاندا لە تورکیا و ئێران و سوریادا هێشتا چی نەبوەو ڕادەی قبوڵکردنی دەوڵەتێکی نەتەوەیی کوردی بێهێزە.

3.ئەمریکا پشت لە کورد ناکات و بەجۆرێك لە جۆرەکان دەیەوێت کورد ببێتە دەسەلآت لە ناوچەکەداو دەیکاتە سەرنێزەی گۆڕانیش لە تورکیا و ئێران و سوریاشدا، چارەسەر نەکردنی کێشەیەکی گەورەو ئاڵۆزی نەتەوەیەکی گەورەی 40 ملوێنی وەك کورد، لەناوچەی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاستدا دەبێتە مایەی دروست بونی فەوزاو سەرهەڵدانی کێشەی نوێ بۆ ئەمریکا کە ئاشکرایە ئەم ناوچەیە چەندە گرنگە بۆ ئەمریکا.

4. پێشبینی دەکرێت کە لەخراپترین ئەگەرەکاندا تورکیا بێتە ناو خاکی کوردستان بەشێوەیەکی کەم و کورت و دیاریکراو وکاری سەربازی ئەنجام بدات، ئەگەرچیش پێشەکی ئەنجامێکی بەرچاوی لێناکەوێتەوە، تەنها بۆ دامرکاندنەوەو خامۆشکردنی کەف و کوڵی کێشە و ململانێ سیاسی و ناوخۆیی و حزبی و سەربازییەکانی ناو تورکیاش بێت ئەو کارە دەکات.

5. هێرشەکەش پێدەچێت لە دوای 11/5 وە ئەنجام بدرێت دوای کۆتایی هاتنی کۆبونەوەی دەوڵەتانی دراوسێی عێراق لە تورکیا و کۆتایی هاتنی سەردانەکەی سەرۆك وەزیری تورکیا بۆ ئەمریکا، خۆ ئەگەریش زیاتر دوابکەوێت ئەوا سەرماو سۆڵە و بەفری زستانی کوردستان ئەو هێرشانە دوادەکەوێت بۆسالٚی نویٚو ئەو کاتەش زەمەن زامنی ڕوودان یان پەککەوتنی ئەو هەولٚو هەڕەشانەی تورکیان و پێدەچێت گۆڕانکاری گەورەتریش لەناوچەکەدا ڕووبدات کە بەزیانی تورکیا و بەقازانجی کورد تەواو ببێت.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((سبەی)) و ڕۆژنامەی ((هەوالٚ))دا بلاٚوکراوەتەوە لە 7 و2007/11/10دا.

کورد

ئێستاش تەنها شاخەکان دۆست و پشتیوانێتی....! *

*ئاشکرایە بارودۆخە سیاسیو ئابوریەکەی دونیا بەگشتی و بەتایبەتیش ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست لە سایەی دونیای سیستەمی نوێ و بەجیهانبونیانەوە بەشێوەیەك گۆڕانی بەسەردا هاتووەو کاریگەریەکان هێندە گەورەو بەهێز بوون جێگەیان بۆ مەسەلە فکری و ئایدۆلۆژی و عەقائیدیەکان نەهێشتۆتەوە، زۆر لە بنەما پیرۆزەکانی سنور و سەروەری دەولەتان و تەنانەت مەسەلە ئاینی و مەزهەبی و نەتەوەیەکانیشیان بچوك کردۆتەوە و کاڵ کردۆتەوە و پیرۆزی و گرنگیەکانی سەدەی ڕابردویان نەماوە.

لە ئێستادا هێندەی هۆکارە ئابووریەکان لە سەرچاوەسروشتیەکان و هۆکارەکانی گواستنەوەو گەیاندن و پەیوەندیکردن و کۆمپانیا ئابوریە فرەنەتەوەییەکان ڕۆڵ و کاریگەریان هەیە لە گۆڕانکاریە سیاسیەکاندا، نیو هێندە هۆکارە فکری و ئاینی و نەتەوەییەکان کاریگەریان نیە تەنانەت ڕۆڵ و کاریگەری دەولەتیشیان بچوك و کاڵ کردۆتەوە.

هەربۆیە هەرکۆمەلگا و دەولەتێك خاوەن ئابووری و سەرچاوەکانی نەوت و وزەو کانزاکانی تربێت دەتوانێت ڕۆڵ و کاریگەری نەك لە ناوخۆی خۆیدا، بەلکو کاریگەری لەسەر گۆڕانکارە ناوچەیی و دونیاییەکانیش هەبێت، هەرچەندە بەقەبارەو ژمارەی خاك و دانیشتوانیشی بچوك بێت، دیارترین نمونەش ولاتانی کەنداوی عەرەبیە.

هەر بۆیەش کورد و دەسەلاتەکەی لە هەرێمی کوردستاندا پێویستە بەبەرنامەیەکی پتەو و شەفاف و کراوەی ئابوریەوە هەموو دەرگاکان والا بکات بەمەبەستی وەبەرهێنان و دامەزراندانی پرۆژەی گەورەو ستراتیژی وا کە گرنگی دوور مەودای هەبێت لەسەر ئایندەی کۆمەلگای کوردەواری .

دەكرێت پلانی زانستیانە و واقعبینانەی ئابووری دابڕێژرێت لە ڕێگەی دەركردنی یاسا و ڕێنمایی ئابوری و بازرگانی و...هتدوە كە كار ئاسانی تەواو بكات بۆ خاوەن سەرمایە و كۆمپانیا ناوخۆیی و دەرەكیەكان بۆ هاندانیان و بۆ هاتنە كوردستان و دەستكردن بە كارو پڕۆژەكانیان.لەم بوارەشدا دەكرێت كە سوودی گەورە لە ئەزموونی ولآتانی كەنداو وەربگیرێت . كوردستان بەهۆی ئەوەی كە لە عێراقی نوێدا، بەهۆی سەقامگیری ئارامی و ئاسایش تیایدا بۆتە نموونەیەكی زیندووی گەشەكردن و پێشكەوتن، كەئەم كەش و هەوا ئازاد و ئارامیە هانی زۆرێك لەوەبەرهێنەرانی داوە كە كارو پڕۆژەكانیان دەست پێبكەن، بەلآم هێشتا لە ئاست خواستو ویستەكاندا نین، چونكە هێشتا ترسی تیرۆرستانیان هەیەو ناتوانن مغامەرەو مجازەفە بەسەرمایەكانیانەوە بكەن .

بۆیە ئەركێكی لە پێشینەی حكومەتی هەرێمە كە پارێزگاری لەم ئازادی و دیموكراسی و ئارامیە بكات و ڕێگە بەهیچ گروپێك و لایەنێك نەدات كە پەیوەندیە سیاسی و ئابوریەكانی لەگەلْ دەولەتانی دەرودراوسێدا تێك بدات، بەشێوەیەك كە بەزیانی سیاسی و ئابووری گەورەتر بگەڕێتەوە بەسەر كۆمەلآنی خەلْك و ئەم دەسەلآتەشدا. و سەركردایەتی سیاسی كورد دەبێت واز لە گوتار و دروشمی بریقەدار بهێنێت و سیاسەتێكی واقیع بینانە پەیرەو بكات كەلەگەلْ گۆڕانكاریەكان و بەرژەوەندیە بالآكانی كورددا بگونجێت و لەپێناو هەندیْ دروشم و هەلْوێستی سەرپێیدا ئەزمونی چەندین سالْەی حوكم و دەسكەوتەكان لەكیس خۆی و گەل و نەوەی داهاتوش نەدات.

بۆیە كوردستان دەبێت بەبیْ جیاوازی دەرگاكانی خۆی والآ بكات بەڕووی هەموو دەولْەتان و كۆمپانیا فرەنەتەوەیی و خاوەن سەرمایەكاندا بەبیْ گوێدانە ڕەگەز و بۆچوونەكانیان، چونكە ناكرێت لەم قۆناغی دەستپێك و سەرەتاییەدا كوردستان خۆی ببەستێتەوە بەتەنیا لایەن و ولآت و چەند كۆمپانیایەكەوە، چونكە ئەم قۆناغە پێویستی بەهەموو ئەزمون و شارەزایی و كارامەییەكی هەمەجۆر هەیە

هەر لە وولاَتانی ئەمریکا و بەڕازیل و ئەورووپای ڕۆژهەلاَت و ڕۆژئاواو ڕوسیا و چین و یابان و کۆریا و تەنانەت ولاَتانی دراوسێ و ناوچەکەش، چونکە لانی کەم ئەوانە هەموویان بەبچوک و گەورەوە خاوەن ئەزمونن و ئەم قۆناغەی ئێستای کوردستانیان تێپەڕکردوە.

بۆیە کورد و سەرکردایەتیەکەی نابێت " هەمو هێلکەکان تەنیا لە سەبەتەی ولاَتێکدا دابنێت"، تەنیا پشت ئەستور بێت بەئەمریکا لە ڕووی سیاسی و ئابووریەوە، چونکە کورد ئەزمونی تاڵ و بەسوێ هەیە لەم بارەیەوە و شکستهێنانی شۆڕشی ئەیلول لەساڵی 1974 دا گەواهی ئەو ڕاستیەن ، و نزیکترین کێشەش هەڕەشەکانی تورکیا بوو لە هەرێمی کوردوستان بەبیانوی ڕاوەدوونان و لێدانی پەکەکەوە و لەم ئەزمە جدی و مەترسیدارەشدا کورد بەتەنها مایەوە و تەنانەت ئەمریکا هەڵوێستێکی جدی و ڕاشکاوانەی نەبوو بۆ پشتگیری کوردو لەسەر زاری لێپرسراوێکی گەورەی کوردەوە لە بەغداد ئەمریکا بەسەرکردایەتی کوردیشی ووتبوو((وامان لێمەکەن لەنێوان کورد و تورکیادا تورکیا هەڵبژێرینەوە)) , کورد دەبێت ئەو ڕاستیە هیچ کات لە بیر نەکات کە" بەرژەوەندی بەردەوام هەیە، نەك دۆست و دوژمنی بەردەوام" ، لە ئێستادا کە کورد و مەسەلەکەی لە هەردوو باری سیاسی و ئابوریدا بەزۆربەی دەوڵەتانی زلهێز و بچوکی دونیا و ناوچەکەش ناسراون و گەلێك دەسکەوتی گەورەو بەرچاوی بەدەست هێناوە، ئیدی ترسی لە ناوچون و بچوك بونەوە تاڕادەیەکی زۆر ڕەویوەتەوە.بۆیە پێویست دەکات کە سەرکردایەتی کورد هەموو جۆرە پەیوەندیەکی سیاسی و ئابووری و کەلتوری ..هتد لەگەڵ زۆرێك لەو ولاَتانە و کۆمەڵگایانەدا دروست بکات و بەتەنیا خۆی نەبەستێتەوە بەسیاسەت و پلان و نیازو بەرژەوەندیەکانی ئەمریکاوە، چونکە لە دونیای ئێستادا بەتەنیا ئەمریکا خاوەنی هێز و دەسەلاَت و بڕیاری سیاسی و ئابوری و زانستی و سەربازیش نیە، ناتوانێت هیچ ئەرك و کارێکی نێونەتەوەیی ئەنجام بدات بەبێ هاوکاری و

پشـتیوانی یـەکێتی ئـەورووپا و چین و ڕوسـیا و یابـان و کۆریـا و ئوسـتوڕالیا و ..هتـد. ولـە دونیـای ئێسـتادا ئـەمریکا تاکـە ڕابـەرو تاکـە جەمسـەر نـەماوە، بـەڵکو لەبەر مەترسی دروستبوونی فرە جەمسەری هێزدایە، هەر لە ئەورووپا و یابان و ڕوسیا و تەنانەت ئەمریکای لاتینیشدا.ئەم ڕاستیانە ئەوەمان لەبیر ناباتەوە کە ئەمریکا خاوەن نفوز و دەسەلآت و هێزێکی گەورەیە لەدونیادا و دەتوانێت گوشار و فشارەکانی بەکاربێنێت لەسەر زۆر لە وولآتان و کۆمەڵگاکانی دونیا.

لەبـەر هـەموو ئـەم فاکتەرانـە کـورد ئـەکرێت کـە پەیوەنـدی سیاسـی و ئابوریـەکانی لەگـەڵ یـەکێتی ئـەورووپا و ڕوسـیا و چین و یابان و کۆریا و ولآتـانی ئـەمریکای لاتینـدا تونـدوتۆڵبکات و لەسـەر بنەمایـەکی بـەهێز دابڕێـژێت، بـۆ ئـەوەی لەهـەر قۆناغ و گۆڕانکاری بەرژەوەندیەکانـدا و لـەکاتی پشتلێکردنی ئەمریکادا بۆکورد، کورد بێ پشت و پەنا نەمێنێتەوە و نەگەڕێتەوە خاڵی دەستپێك و سفر، هـەموو " هێلکـــەکانی بەیـــەك جـــار نەشـــکێت" و ئـــەزموونی مێـــژوویی تـــاڵی خـــەباتی کوردەواریمـان دووبـارە نەبێتـەوە، ئـەم کـارەی کـوردیش کـارێکی شـەرعیە لـە پەیوەندییە نێو دەوڵەتیەکاندا، چونکە لە دونیای ئێستادا هەموو پەیوەندیـەکان دوولایەنەن و هەردولا پێویستیان بەو پەیوەندیانە هەیە.

بۆیـە چیـدی کـورد نابێـت شـەرمن و خـۆ بەبچـوك زانیـەوە هـەنگاو بنێـت بـەو ئاڕاسـتەیە، چـونکە هـەموو دواکـەوتنێك لـەم کـاروانی پێشـکەوتنانەی دونیـادا دەبێتە مایەی زەرەرو زیانی گەورە بە ئێستاو ئایندەی مەسەلەی کوردو نەوەکانی داهاتوووش .

---

* ئـەم بابەتـەم لـە سـایتی ئـەلکترۆنی ((سـبەی)) و ڕۆژنامـەی ((کوردوسـتانی نـوێ))دا بلآوکراوەتەوە لە 5/12 و12/ 2007دا .

هەڵە کوشندەکانی
سەرکردایەتی کورد لە عێراقی نوێدا *

* ئاشکرایە ڕووخاندنی ڕژێمی بەعسی سەدامی لەلای کوردو سەرجەم هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی عێراقیەوە ببووە کارێکی نەکردە و موستەحیلو لەتواناندا نەبوو، کاتێکیش ئەو کارە ئەنجامدرا بەڕابەرایەتی سوپای ئەمریکاو هاوپەیمانان هەموان شاگەشکەبوونو وەك خەون و خەیاڵ وابوو کە هاتبێتە دی .هەربۆیە خۆئامادەکردنێکی باش نەبوو بۆ گرتنە دەستی دەسەڵاتو حوکمی ولاتێکی گەورەو گرنگی وەك عێراق بەهۆی پێگە مێژوویو جوگرافیی وهەڵکەوتەکەی لەناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستو دەروازەی ڕۆژهەلاتی ولاتانی عەرەبو بەهۆی دەوڵەمەندیەکەشیەوە لەنەوتو کانزاکانوبەهەموو کێشە نەتەوەیی و تایەفی و دینی و ....هتد .بۆیە کارێکی ئاسانو سانا نەبوو کە هەمووان بەکوردو شیعەو سونەو ...هتد وە، لەسەریەك بەرنامەو سیاسەتی یەکگرتوو کار بکەن .لەلایەك بەهۆی نەبوونی تواناو شارەزاییو کارامەیی تەواو لەئیدارە و دەسەڵات و بەڕێوەبردنی ولاتدا لای هیچ لایەکی ئۆپۆزسیۆن ، لەلایەکی تریشەوە هەریەکەیان بەئەجێندەی ولات یان دەزگایەکی سیخوڕی ناوچەییو عەرەبیو بیانی کاریان دەکرد کە مەحاڵ بوو هەموانیان لەسەر یەك بەرنامە کۆك بن، چونکە هەریەکەیان بەرژەوەندی تایەفەو پشتیوانەکانی خۆیان دەپاراستو هەوڵیان بۆ دەدا .

کوردیش وەك هەموان بەرنامەو ئەجیندای خۆی هەبوو لەو دەسەلاّتو عێراقە نوێیەی کە وەك خەون هاتبووە دیو چەندەها ساڵ بوو خەباتو خوێنو فرمێسکی بۆ دەڕشتو کەوتە خۆ بۆ ئەوەی جێگەوپێگەی شیاوی خۆی وەربگرێت لەو عێراقە نوێیەدا .بەلاّم بەداخەوە سەرکردایەتی سیاسی کورد یان راستر بڵێین سەرکردایەتی پارتی و یەکێتی کە تا ڕووخانی ڕژێمی بەعس دوو ئیدارەو دوو گوتارو دوو هەڵوێستی سیاسی جیاوازیان هەبوو لەمەڕ زۆر لەمەسەلەکان لەنێوان خۆیاندا ، هەر بۆیەش لەلایەك نەبوونی متمانە بەیەکتری و لەلایەکی تریشەوە زاڵبوونی بیرکردنەوەی تەسکی حیزبایەتیو دەسکەوتی حیزبی و شەخسی و لەلای سێهەمیشەوە پرسو ڕانەکردن بەکەسانی پسپۆڕو شارەزاو جەماوەر و پارتە سیاسەیەکانی تر، ئەو سەرکردایەتیە کەوتەهەندێ هەڵەی کوشندەوە کە لەئێستاداو دوای چوار ساڵ لەڕووخانی ڕژێمی بەعس کاریگەریەکانیان دەردەکەوێت کە پێگەی کورد ڕۆژ بەڕۆژ لەلاوازبوونو بچوك بوونەوەو لەقاڵبداندایەو ئەو سەنگو قورساییو هەیبەتو هەیمەنەیەی جارانی نەماوە .

هەر بۆیەش مەترسی هەڕەشەکان لەسەرمافو داواکاریو مەسەلەی کوردیش بەجدی سەریان هەڵداوەتەوە بەهۆی زاڵبوونو بالاّدەست بوونو بەهێزبوونی لایەنەکانی تر کە تا دوێنێ دۆستو هاوپەیمانی کورد بوونو لەخاکی کوردستانەوە بەناو خەباتیان دەکرد، بەلاّم لەئێستاداو لەسایەی دیموکراسیو لەژێر قوبە پەڕلەمانی شەرعیو یاساییو دەستوریدا دژایەتی خواستە ڕەواکانی کورد دەکەن .

ڕاستە ئەرکی کوردو سەرکردایەتیەکەی لەئێستادا گەلێك لەجاران سەختەرە بەهۆی ئاڵۆزبوونی کێشەکانو زیادبوونی ناحەزانو بوونی کاریگەری پلە و ئیمتیازاتو دەستێوەردانی ولاّتانی ناوچەکەو دونیاو..هتد، بەلاّم لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا پێویستە سەرکردایەتی سیاسی کورد زۆر بەژیرانەو حەکیمانەو دووربینانەو

دیقەتی زیاترەوە مامەڵە لەگەڵ گۆڕانکاریە سیاسی و ئابووریەکاندا بکات و هاوکێشەو بەلانسی هێزەکان باش بخوێنێتەوەو کارتەکانی گوشار لەدەستیدا زیاتر بکات، ئەوانەش هەموی بەنەکردنی هەڵەی زەق و کوشندەی یاسایی و سیاسی دەبێت، چونکە ڕوودانی هەر هەڵەیەك دەبێتە هۆی مایە پووچبوونی بەری ڕەنج و خەباتی چەندەها ساڵەی کورد، بەپێچەوانەشەوە هەموو سەرکەوتنێك و بەدەستهێنانی دەستکەوتێك دەبێتە مایەی زیاتر چەسپاندنی دەسەلات و قەوارەی سیاسی کوردو پێگەی دەسەلاتی لەعێراق و ناوچەکەو دونیاشداو هێندەی دی ئاسۆکانی دواڕۆژ ڕووناکترو گەشاوە تر دەکات .

* لەو هەڵە گەورانەی کە سەرکردایەتی کورد کردویەتی لەعێراقی نوێدا :-

1. نەتوانینی جێبەجێکردنی مادەی 58 لەیاسای کاتی ئیدارەی دەوڵەتدا کە لەسەردەمی ئەنجومەنی حوکمدا نوسراو نەتوانر لەسەردەمی هێزو دەسەلاتی کورددا لەهەردوو حکومەتی عەلاوی و جەعفەریدا جێبەجێبکرێت .

2. لەکاتی نووسینەوەی دەستووری هەمیشەیی عێراقدا کە نزیکەی دوانزە ملیۆن عێراقی دەنگیدا بۆی، لەماوەی دوو ساڵی ماوەی جێبەجێکردنی مادەی 140 ی دەستووردا، نەتوانرا ئەو مادەیە جێبەجێبکرێت، کە هەڵەی سەرەکی سەرکردایەتی سیاسی کورد ئەوەبوو کە ماوەی دانا بۆ جێبەجێکردنەکە، کە نەدەبوو ئەو کارە بکات و وەك هەموو مادەکانی تری دەستوور مامەڵەی لەگەڵدا بکرایەو تا ئەو دەستوورە هەبوایە مادەکەش کاریگەری یاسایی و شەرعیەتی خۆی بمایە، نەك وەك ئێستا بەهۆی هەڵەی سەرکردایەتی کوردەوە شەرعیەتی مادەکە کەوتۆتە بەر تانەو تەشەرو گومانەوە .

3. هەر لەسەرەتای پێکەوەنانی حکومەتەکانی عەلاوی و جەعفەریدا نەتوانرا بوونی هێزی پ. م ی کوردستان وەك هێزێکی سەربازی یاسایی بچەسپێنرێت و بوودجەی بۆ تەرخان بکرێت نەك وەك ئێستا بۆتە کێشەو دوژمنی بۆ زیاد بووە،

هەموو پرس و ڕایەك دەبێت لەپەڕلەمانی عێراقدا یەكلایی بكرێتەوە كە ئەمەش كارێی زەحمەتە .

4. نەتوانرا هەر لەسەرەتاوە بەو هێزی پ.م كەهەیەو لەئێستادا بەهەردوو پارتی و یەكێتی كە نزیكەی 100 هەزار چەكداریان هەیە، بتوانرێت سنووری جوگرافیای كوردستان لەشەنگارو تەلەعفەرو مەخموور كەركوك و حەمرین و خانەقین و مەندەلی بپارێزێت و بیكەنە ئەمری واقع و لەدەستووری هەمیشەیی عێراق و كوردستانیشدا بچەسپێنرێت .

5.لەئێستاشدا كە سەركردایەتی كورد بۆی دەركەوتووە كە پێگەو دەسەلأتی بەرەو لاوازبوون دەچێت هەوڵی ئەوەدەدات كە هەندێ كار بكات بۆ ئەوەی ئەو بارە لارو ڕوو لەناهاوسەنگیە ڕاستبكاتەوە بەهەندێ هەنگاوی حساب بۆ نەكراو و پشت نەبەستوو بەشەرعیەتی دەستووری و جەماوەری خەڵكی كوردستان .وەك لێدانی بیری نەوت و ئیمزاكردنی پەیوەستنامەی نەوتی لەگەڵ كۆمپانیا بیانیەكاندا، بەبێ گەڕانەوە بۆ مەركەزو پرس و ڕاوێژ پێكردنیان .

ڕاستە هەموو هەوڵێكی حكومەتی هەرێم بەئاڕاستەی زیاتر چەسپاندنی واقعی سیاسی كوردستان و بەهێزكردنی بنەما ئابووریەكانی هەرێم كارێكە لەبەرژەوەندی ئایندەی كوردستاندایە، هەموو تاكێكی كورد خەونی بەوەوە دەبینی كە نەوتی كورد بۆ كوردبێت نەك دژ بەكورد .بەلأم دەبێت ئەم هەوڵەو گەمە سیاسیە زۆر هەستیارە لەلایەك بەئاشكرابێت و لەلایەكی تریشەوە پشت ئەستوور بێت بەڕای گشتی جەماوەری كوردستان و پارتە سیاسیەكان و پەڕلەمانی كوردستان .نەك شاراوەبێت تەنانەت شەریكە بەشەكەی حكومەتیش كە یەكێتی نیشتمانی كوردستانە ئاگاداری ووردەكاری ئەو پەیوەستنامانە نیە و تەنانەت پەڕلەمانی كوردوستان كە نمایندەی گەلی كوردوستانە ئاگاداری ناوەڕۆكی ئەو پەیوەستنامانە نیە.

* لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا ئەم هەڵەو کەموکوڕیانە بۆ کران ؟ئایا لاوازبوونو بچووکبوونەوەی پێگەی کورد لەبەغداد هەڵەی کێ بوو؟ کورد خۆی یان خەڵکانی تر ؟ ڕێگا چارە چی یە؟

ڕاستو دروست ئەم هەڵانە تەنها سەرکردایەتی پارتیو یەکێتی لێی بەرپرسیارە، لەئەنجامی نەشارەزاییو پرس نەکردنی بەپسپۆڕانی یاساییو دەستووریو ئیداریو ئابووریو ....هتد .لەئەنجامی ململانێی حیزبایەتیو وەدەستهێنانی پلەوپایەو پۆستو ئیمتیازاتی حیزبیو کەسی بووە، لەئەنجامی بێ متمانەیی بەیەکتر بووە، لەئەنجامی نەگەڕانەوە بووە بۆ لای هێزە سیاسیەکانی سەر گۆڕەپانی کوردستانو جەماوەری گەلەکەمان بووە، بەهەمان شێوە لەئەنجامی خۆشباوەڕیو موجامەلەو دڵ ڕازیکردنەوە بووە، لەئەنجامی بێ بەرنامەییو باش هەڵنەسەنگاندنی هاوکێشەو گۆڕانە سیاسەکانو هێزەکانەوە بووەو نەخوێندنەوەی ئایندە بووە .

لەئێستاشدا بەهەمان شێوە هەمان سەرکردایەتی سیاسی بەرپرسیارن لەلاوازبوونو بچوکبوونەوەی پێگەی کورد لەعێراقدا، چونکە کورد خۆی بووە ناوبژیوانو دەم ڕاستو کوێخای شیعەو سونە بۆ ئەوەی شەڕی تایەفیو ئەهلی ڕوونەدات، هەر ئەم کارەش بوو کەبوە هۆی بەهێزبوونی هێزی پۆلیسو سوپاو دەزگا ئەمنیەکانی تر ,دەسەڵاتو حکومەتی مالکی بەهێزتر کردوو زیاتر چەسپاندنی و وایکرد کە ڕێگری زۆر لەبەردەم جێبەجێکردنی مادەی 140 دا دروست بکاتو بەبەرنامەش کار بۆ پەکخستنی دەکات، تاکار گەیشتە ئەوەی کە هاوپەیمانی لەدژی کورد سازبدات لەگەڵ هێزە دژەکان بەکوردو داواکاریەکانی ، لەکاتێکدا تەنها کورد بووە مایەی مانەوەو بەردەوامبوونی حکومەتەکەی مالکی . کورد هەر خۆی بوو بووە هۆی دواکەوتنی لەسێدارەنەدانی تاوانبارانی ئەنفال . کورد خۆی کەمتەرخەمو خوێن سارد بوو بۆ جێبەجێکرنەکردنی مادەی 140 ی دەستوور لەکاتی خۆیدا .بەدەستنیشانکردنی کەسانی لاواز و بێدەسەلات

لەکوردوستان و لیژنەی بالآی مادەی 140.کورد هەر لەسەرەتاوە هەڵەی خۆی بوو کە کەرکوکی وەك خانەقین پاکنەکردەوەو کۆنترۆڵی نەکرد .کورد هەر خۆی بووە هۆی ئەوەی کە هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەژمارەو خەرجیو پێداویستیەکانیەوە نەچەسپێت .

کورد هەر خۆی بووە هۆی لاوازبوونی پێگەی خۆی لەعێراقو لەبەردەم ئەمریکاداو لەناوچەکەشدا، چونکە تائێستاش ئاشتبوونەوەو متمانەیەکی ڕاستەقینەو توندوتۆڵی لەناو خۆی خۆیدا لەحیزبو حکومەتو پەرلەماندا چێ نەکردووە .

کورد هەر خۆی نەیتوانیوە لەماوەی دوو ساڵدا بناغەی حکومەتەکەی خۆی بچەسپێنێتو هەموو وەزارەتەکان یەکپێبگرێتەوە.

کورد داوای شەراکەتێکی یەکسانو هاوبەش دەکات لەبەغداد کەچی لەناو حکومەتەکەی خۆیدا هەردوو شەریکە بەشەکە متمانە بەیەکتریو پەرلەمانە هاوبەشەکەش ناکەن .کەواتە تەنها کورد خۆی بەرپرسیارە لەبچوکبوونەوەو لاوازبوونی ڕۆڵو کاریگەریەکانی تەنانەت لەناو کوردستانو عێراقو ناوچەکەو لەبەردەم ئەمریکاشدا .

هەر بۆیە چارەسەر بریتیە لەوەی کە، ئەم سەرکردایەتیە سیاسیەی کورد یان بگۆڕدرێت، یان بەسەر گوتارو هەڵوێستەکانی خۆیدا بچێتەوە .

لەسەر ئاستی کوردستان :-

1. بەزووترین کات حکومەتێکی توندوتۆڵو بنکە فراوانو بەهاوبەشی هەموو حیزبە سیاسیەکان پێکبێت لەسەر بنەمای تواناو لێهاتووی و ڕابوردوو پاکیو خاوەن بڕوانامە، نەك لەسەر بنچینەی حیزبایەتی .

2. پرسو ڕاکردن بەپارتە سیاسیەکانی کوردستانو لەهەموو مەسەلەکاندا بۆ ئەوەی یەکریزی گەلی کورد بپارێزرێتو ڕێگە نەدرێت بەدرزتێکردنی ڕیزەکانی گەلی کورد .

3. گەڕانـەوە بـۆ لای جـەماوەر ئـەویش بەچارەسـەرکردنی کێشـەکانی ژیـان‌و گـوزەرانی خـەڵکی‌و ئاوەدانکردنـەوەو پێشکەشـکردنی زیـاتری خزمـەتگوزاری بـۆ جەماوەر .

4. نەهێشتنی گەندەڵی‌و چیٚ کردنی سازکاری لـە حیزب‌و حکومەت‌و دەسـەڵاتی کوردیدا .

5.چەسپاندنی زیاتری دیموکراسیەت‌و ئازادیەکان‌و دادوەری کۆمەڵایەتی .

* لەسەر ئاستی عێراق :-

بەدڵنیایی چەندە لەکوردستاندا یەك‌و یەکگرتوو بین، هێندەش لەبەغداد بـەهێزو بـەتوانا دەبـین، هـەر بۆیـە عێـراق ڕەنگدانـەوەی کوردسـتانەو دەبێـت لەبەغـداد سیاسەتی نەتەوەیی پیادە بکەین دژی هەموان‌و لەسەر ماف‌و داواکاریە ڕەواکانی کە لەبەرژەوەندی خەڵکدایە نەك حیـزب سـازش نـەکرێت‌و مل نـەدرێت بـۆ گوشـارو فشارەکانی هێزە نەیارەکان .

* لەسەر ئاستی وڵاتانی ناوچەکە :-

لەبـەر ئـەوەی کـورد لـەڕەوایی مەسـەلەکەیی‌و جەماوەرەکـەی‌و شـاخ‌و داخـەکانی کوردستان هیچ دۆستێکی ڕاستەقینەو تاسەری نیە نـە لـەعێراق‌و نـە لەناوچـەکەو نـە لەکوردستانیشـدا، هـەر بۆیـە پێویسـتە مامەمەڵـەی خـۆی لەگـەڵ وڵاتـانی ناوچەکەشدا بەهێمنی‌و لەسەر خۆو نەفەس درێژی بەڕێوە بەرێت، دوور لـەزمانی زبرو توندو هەڕەشـەو گوڕەشـە کە لەتوانامانـدا نـەبێت، بۆ تێپەڕانـدنی قۆناغەکـەو سیاسەتی ڕێزگرتن‌و دراوسێیەتی باش پیادە بکات، بەبیٚ ئەوەی دەست بەربدات لەمافە ڕەواکانی.

*لەگەڵ ئەمریکادا :-

کورد ئەگەر بەناوو لەم قۆناغـەدا دۆسـتێکی هـەبێت‌و پارێزگاری لێبکـات لەبـەردەم هێزە نـەیارەکانی نـاوخۆی عێـراق لەلایـەك‌و وڵاتـانی عـەرەبی‌و ئیسـلامی ناوچـەکە لەلایەکی تـرەوە تـەنها ئەمریکایـە، بـەڵام ئاشکراشـە لـەدونیای سیاسـەتدا دۆسـت‌و

دوژمنی تاسەر نیە، بەلاَم بەرژەوەندی تاسەر هەیە، هەر بۆیەش ئەم دۆستایەتیەی ئەمریکاش بەدڵنیایی تاسەر نابێت، بەڵگەش بۆ ئەو ڕاستیە هەڵوێستی ئەمریکا بوو لەکێشەی pkk و بەئاشکراو بەنهێنی دژی pkk بوو، لەگەڵ تورکیاشدا پەیوەندیە ساردبووەوەکانی گەرمتر کردەوەو هەڕەشەی لەسەرکردایەتی کوردیش کرد کە زیاد لەبەڕەی خۆی پێ ڕانەکێشێت .بەهەمان شێوە تائێستا هیچ کۆمپانیایەکی ئەمریکی لەگەڵ حکومەتی هەرێمدا پەیوەستنامەی نەوتی ئیمزانەکردووە .

بەلاَم کورد دەتوانێت درێژە بەو پەیوەندیانەی لەگەڵ ئەمریکاو ئەوروپا بدات بەزیاتر چەسپاندنی دیموکراسیەت و ئازادیەکان لەکوردستانداو نەهێشتنی گەندەڵی لە حکومەتداو زیاتر ئاوەدانکردنەوەی کوردستان و تێکەلاَوبوون لەگەڵ بازاڕەکان و کۆمپانیا و بانکە نێودەوڵەتیەکاندا .

* بۆیە گەر سەرکردایەتی کوردی ئەم قۆناغە ناسك و هەستیارە بەژیرانە تێنەپەڕێنێت ئەوا زۆر نزیکە کە هەموو بەری ڕەنج و خەبات و دەستکەوتەکان لەدەست بچێت و جارێکی دی بۆسەدان ساڵی تر چاوەڕوانی هەلێکی لەم جۆرە بین.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((سبەی))دا بلاَوکراوەتەوە لە 2008/2/27دا.

ئەریٚ کۆمەڵگای کوردەواری

کۆمەڵگایەکی دیموکراسیە یان حیزبی ؟*

* وەك ئاشکرایە دیموکراسی شێوازێکە لەشێوازەکانی دەسەلاَت و لەم سەردەمەدا بۆتە ئامانج و دروشمێکی گرنگ لەلای زۆربەی پارتە سیاسیەکان و دەوڵەتانی

گەورەو بچوکەوە، تەنانەت سیستەمە تاکڕەو وشمولیەکانیش دەیانەوێت بەپێی خواستو بەرژەوەندیەکانیان دیموکراسی بسەپێننو لەو پێناوەشدا پرۆسەی هەڵبژاردنی بەناو ئازادو نهێنی ئەنجام دەدەن، هەرچەندە ئەنجامەکانی لەپێشەوە زانراوە.

دیموکراسی مێژوویەکی دێرینی هەیەو لەسەدەی پێنجەمی پێش زاینەوە لەیۆنانی کۆندا سەریهەڵداوەو بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ پیادە کراوە، بەو مانایەی کە دیموکراسی دەسەلاَتی گەل خۆی دەگەیەنێت .بەم شێوەیە بەپێی قۆناغەکانی گەشەکردنی ئابووری کۆمەلاَیەتی کۆمەڵگاو مێژووی دیموکراسی گەشەو پێشکەوتنی گەورەی تیادا بەرجەستەبووە لەچەمكو شێواز و جێبەجێکردنەکانیدا.ئاشکراشە دیموکراسی گەلێك دووژمنی سەرسەختی هەیە لە جۆرە دەسەلاَتەکانی تاك ڕەو وئەلیگارشیو خۆسەپێنەکانو کۆنەپارێزو دواکەوتووەکاندا .

دیموکراسی هەمیشە لە کۆمەڵگایەکی ئازادو خۆشگوزەرانو پێشکەوتوو وتەندروستدا بەباشی گەشەدەکاتو دەچەسپێت، بەهەمان شێوەش لە سایەی دیموکراسیدا کۆمەڵگا پێشکەوتن وەدەست دەهێنێت لەسەر ئاستی هەموو بوارەکانی سیاسیو ئابووریو کۆمەلاَیەتیو فەرهەنگی ....هتد.جا هەر کاتێك دیموکراسی بووە بەشێك لەکەلتورو ژیانو هەڵسوکەوتو گوتاری تاكو دەسەلاَتداران لە هەر کۆمەڵگایەکدا ئەوە دەتوانرێت بەو کۆمەڵگایە بووترێت کۆمەڵگایەکی دیموکراسی. لە ئەنجامیشدا هەرکاتێ کۆمەڵگایەکی دیموکراسی هاتە بوون ئەوا بەدڵنیایی دەسەلاَتێکی دیموکراسیش دێتە بوون، بەلاَم مەرج نیە ئەگەر دەسەلاَت دیموکراسی بوو ئەوا کۆمەڵگاش دیموکراسی بێت.

ئاشکراشە شێوازی دەسەلاَتی دیموکراسیش بێ کەمو کوڕیو بێ هەڵە نیە، دیموکراسیش زۆر جاران ڕەخنەو توانجی لێدەگیرێتو لێگیراوە، لە ڕووی پیادەکردنو هەیمەنەی زۆرینە بەسەر کەمینەدا، چونکە دیموکراسی بۆ خۆی

بريتيه لـه حـوكمى زۆرينـه، وەك جـان جـاك ڕۆسـۆش دەڵێـت:" لـه هـيچ كـاتو جێگەيەكدا ديموكراسى سەد دەر سەد جێبەجێ نەبووەو ناشبێت".
بەڵام دەكرێت تاڕادەيەكى زۆرباشو كاريگەرو بێ هەڵە ديموكراسى پيادە بكرێتو جێبـەجێ بكرێـتو كاريگـەرى زۆر باشيشـى هـەبێت لەسـەر گەشـەكردنو خۆشگوزەرانىو پێشكەوتنى كۆمەڵگاكان كـه هـەر ئەمـەش بۆتـه هـۆى ئـەوەى كـه هەموان بيكەنه دروشمو ئامانج.
ئاشكراشـه ديموكراسـى وەك چـەكێكى دوو دەم وايـه كـه ئەگـەر تـوانرا كـۆنترۆڵ بكرێـتو لەچوارچـێوەى ياسـاو دابو نەريتـدا ڕێـك بخرێـت ئـەوا بـه قـازانجو بەسوودە، بە پێچەوانەشەوە گەر لە كۆنترۆڵ دەرچوو دەبێتە فەوزاو پاشاگەردانى .
سيماديارەكانى كۆمەڵگاى ديموكراسى بريتين لە: -
* جياكردنـەوەى هەرسـێ دەسـەڵاتەكانى ياسـا دانـانو جێبـەجێكردنو دادوەرى لەيەكترى.
* جياكردنەوەى دين لە دەوڵەت .
* سەروەرى ياسا .
* چەسپاندنى ئاشتىو ئارامى .
* خۆشگوزەرانى .
* بەرقەراركردنى سەرجەم ئازاديەكانى تاكو كۆمەڵگا .
* بازاڕى ئازاد .
* ئازادى ميدياو زانكۆكان .
* يەكسان بوونى هەمووان لە بەردەم ياسادا .
* بوونى دادوەرى كۆمەڵايەتى .
جا لێرەدا ئەو پرسيارانە سەر هەڵدەدەن كە ئاخۆ كۆمەڵگاى كوردەوارى لەكوێى ئەم چوارچێوەيەدايە؟ ئايا كۆمەڵگايەكى ديموكراسيە يان حيزبى؟ ئايا تا چەند

ديموكراسی له كۆمه‌ڵگای كورده‌واریدا چه‌سپاوه‌؟ ئایا دیموكراسی بۆته‌ به‌شێك له‌ كه‌لتوری كورده‌واری؟

بۆ وه‌ڵامدانه‌وه‌ی هه‌موو هه‌مو ئه‌و پرسیارانه‌، ده‌كرێت كه‌مێك دیققه‌ت و وردبوونه‌وه‌ له‌ بارودۆخی كۆمه‌ڵگای كورده‌واری پێش ڕاپه‌ڕین و دوای ڕاپه‌ڕین بده‌ین و جیاوازیه‌كان ڕوون بكه‌ینه‌وه‌و به‌چاوێكی دووربین و تیژبین و به‌ ویژدانیشه‌وه‌ ئێست بكه‌ین له‌ به‌رده‌م هه‌وڵ و خه‌باتی ده‌سه‌ڵات و سه‌ركردایه‌تی سیاسی كورددا، به‌هه‌مان شێوه‌ش كه‌ش و هه‌وای ناوچه‌كه‌و ده‌وروبه‌ریش بخوێنینه‌وه‌و خواست و خه‌ون و داواكاریه‌كانی جه‌ماوه‌ریش به‌هه‌ند وه‌ربگرین، ئه‌وسا ده‌كرێت بڕیاری كۆتا له‌سه‌ر دیموكراسی بوون یان حیزبوونی كۆمه‌ڵگای كورده‌واری بده‌ین .

ئاشكرایه‌ كۆمه‌ڵگای كورده‌واری له‌ساڵی 1916 وه‌و دوای ڕێكه‌وتنامه‌ی (سایكس – بیكۆ – سازانۆف) وه‌ بۆته‌ كۆمه‌ڵگایه‌كی داگیرو دابه‌شكراو به‌سه‌ر كۆمه‌ڵگاكانی " توركی و فارسی و عه‌ره‌بیدا"، كه‌هه‌موانیشیان كۆمه‌ڵگای نادیموكراسی و شۆڤێنی و كۆنه‌پارێزو دواكه‌وتوو هه‌ژارو نه‌خوێنده‌وارو داخراو بوون، ده‌رئه‌نجامیش كۆمه‌ڵگایه‌كی كوردی داخراوو داوكه‌وتوو هه‌ژارو نه‌خوێنده‌وارو نه‌خۆشی هێناوه‌ته‌ به‌رهه‌م، ئه‌م حاڵه‌ته‌ له‌ به‌شه‌كانی تری كوردستانی گه‌وره‌دا تائێستا هه‌ر به‌رده‌وامه‌، به‌ڵام له‌ باشووری كوردستانداو له‌دوای ڕاپه‌ڕینی به‌هاری ساڵی 1991 وه‌و زیاتریش له‌دوای ڕووخاندنی ڕژێمی به‌عسی سه‌دامیه‌وه‌ له‌ساڵی 2003 دا، كۆمه‌ڵگای كورده‌واری له‌سایه‌ی كه‌ش و هه‌وایه‌كی ئازادی و دیموكراسی و هه‌ڵبژاردنی په‌ڕله‌مان له‌ 1992/5/19 و دامه‌زراندنی حكومه‌تی هه‌رێمی كوردستان له‌ 1992/7/4 و بڕیاردان له‌سه‌ر شێوازی ده‌سه‌ڵات و په‌یوه‌ندی به‌ناوه‌ند له‌ به‌غداوه‌ له‌سه‌ر شێوه‌ی فیدڕاڵیزم له‌ 1992/10/4 دا، توانیویه‌تی تاڕاده‌یه‌ك ببێته‌ كۆمه‌ڵگایه‌كی كراوه‌، هه‌نگاوی باشیش به‌ره‌و چه‌سپاندنی دیموكراسی و ئازادیه‌كان له‌ هه‌ڵبژاردنی په‌ڕله‌مان و

ئەنجومەنەکان‌و جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان‌و بەرقەرارکردنی یاساو ڕێنەگرتن لە ئازادیەکان لە کاری سیاسی‌و کاری ڕێکخراوەیی‌و جەماوەری‌و خۆپیشاندان‌و ناڕەزایی‌و ...هتد چیٚ بکات.

هەنگاوی سەرەتایشی ناوە لە ئازادکردنی میدیاو ڕاگەیاندنەکاندا، هەوڵی ئازادکردنی بازاڕو ئابووری‌و بازرگانی داوە، هەرچەندە هەڵەو کەموکوڕیشی تیادایە ، هەوڵی نەهێشتنی بیٚ کاری‌و هەژاری‌و نەخوێندەواری‌و نەخۆشیەکانی داوە، هەوڵی پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و ژنانی داوە، هەوڵی پێکەوە نانی کۆمەڵگایەکی مەدەنی‌و ئاشتیخوازو ئارام‌و پێشکەوتووی داوە، هەوڵی ئاوەدانکردنەوەو بووژاندنەوەی کوردستان‌و سەرمایەو بازاڕی داوە، هەوڵی داوە بەپێی توانا ودەسەلاَت خۆشگوزەرانی چیٚ بکات لە ڕێگەی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریەکانەوە.

بەلاَم... ئایا ئەم هەولاَنە هەمووانیان چوونەتە قۆناغی کارو پیادەکردن‌و جێبەجێکردنەوە بەشێوەیەکی ڕاست‌و دروست‌و بیٚ هەڵەو کەموکوڕی، یان تەنها وەکو خواست‌و داواکاری‌و خەون ماونەتەوە ؟

بە دڵنیایی ئەم هەولاَنە زۆربەیان لە قۆناغی خەون‌و داواکاریدا ماونەتەوە، هەندێکیشیان لە قۆناغی ساوایی‌و هەنگاوی سەرەتایدان، بە درێژایی ئەم حەڤدە ساڵەی دەسەلاَتی کوردی خۆی، ئەمەش مایەی نیگەرانی‌و نائومێدیە، چونکە دەکرا زیاترو زۆتر بکرایە.

ئەی بۆ نەکراوە؟

ئاشکرایە کۆمەڵگای کوردەواری کۆمەڵگایەکی زیندوو خەباتگێڕو پێشکەوتخوازو ئازادی‌و دیموکراسی خوازە، هەمیشە حەز بە ئاشتی‌و ئارامی دەکات، چونکە بە درێژایی مێژوو ژێر دەستەو چەوساوەو ماف خوراو بووە، بۆیە تەنها دیموکراسی‌و ئازادی بەدەرمانی دەردەکانی دەزانێت، هەر بۆیەش زۆر بەزوویی

هەوڵی چەسپاندن‌و پیادەکردنی ئازادیەکان‌و دیموکراسیداو توانیشی سەرکەوتوو بێت، بەڵام هێشتاش زۆر ماوە، بەڵام وەك دەڵێن:" الناس على دين ملوكهم ".

هەر بۆیە کەموکوڕی لە جەماوەردا نیە، چونکە جەماوەر سەرچاوەی هەموو دەسەڵات‌و شەرعیەتەکانە، بەڵام هەڵەو کەموکوڕی‌و کەمتەرخەمی لەڕابەرو سەرکردەو دەسەڵاتداراندایە، چونکە ئەوان لەبەر ململانێی حیزبی تەسك‌و ناڕەواو گرتنە دەستی دەسەڵات‌و هێشتنەوەی هەرچی زووترو زۆرتری پۆست‌و ئیمتیازات‌و سەروەت‌و سامانیان لەلایەك‌و لەلایەکی تریشەوە هەلومەرجە سیاسی‌و ئابووریەکانی ناوچەکەو پیلانگێڕانی دووژمنان‌و داگیرکەران، هۆکاری سەرەکی بوون بۆ نەبوونی کۆمەڵگای کوردەواری بە کۆمەڵگایەکی دیموکراسی پێگەیشتوو .

کوردستان خاوەن سەروەت‌و سامان‌و داهاتێکی هێندە زۆرە کە:-

ئەگەر پلان و بەرنامەی زانستی وردو واقعی‌و دوور لە گەندەڵی‌و مشەخۆری‌و بەفیڕۆدانی هەبوایە دەتوانرا زۆر کاری گەورەترو پرۆژەی ستراتیژی‌و گرنگتر جێبەجێ بکرایە.

ئەگەر سەرکردەو حیزبەکان بەتایبەت (هەردوو حیزبی پارتی‌و یەکێتی دەسەڵاتدار) بیانویستایەو بەرژەوەندی گەل‌و نەتەوەیان بخستایەتە سەروو بەرژەوەندی خۆیان‌و حیزبەکانیان‌و بنەماڵەکانیانەوە ئەوا دەکرا کاری گەلێك گەورەتر بکرایە.

ئەگەر سەرکردەو ڕابەرو حیزبەکان‌و لێپرسراوانیان ئینتیمایەکی ڕاستەقینەیان بۆئێستاو ئایندەی مێژوو خەبات‌و نەوەکان هەبوایە دەکرا گەلێك خزمەتگوزاری پێشکەش بکردایە.

ئەگەر تەکەتولی ناڕەواو ناوچەگەرێتی‌و تیرەگەرێتی‌و دڵڕازیکردن‌و خزم خزمێنەو مەحسوبیەت‌و مەنسوبیەت نەبوایە، دەکرا کۆمەڵگایەکی خۆشگوزەران‌و یەکسان‌و دادپەروەر بهێنرایەتە بەرهەم .

ئەگەرحیزبایەتی هێندە تۆخ نەکرایەتەوەو نەبوایە بەسەرچاوەی داهاتو ژیانو گوزەرانو کارو دەسکەوتی بیٚ شومارو پێکەوەنانی سەروەتو سامانی بیٚ حسابو بەرزکردنەوەی کۆشكو تەلاری چەندین نهۆمیو وەرگرتنی پۆستو ئیمتیازات بۆ توێژێکی کەمی حیزبی لە کۆمەڵگادا ئەوا دەکرا هەموان بە تواناو لێهاتوویو شارەزاییو بڕوانامەکانیان هاوکارو بەشداربوونایە لە بنیاتنانەوەی کۆمەڵگای کوردەواری لەسەر بنچینەیەکی ڕاستو دروستو دیموکراسیو دادپەروەری .

هەموو ئەم ئەگەرانەو دەیانی تریش دەکران چارەسەر بکرێنو بگۆڕدرێن بەفاکتەری گەشەکردنو پێشکەوتنو چەسپاندنی زیاتری دیموکراسیەت لە کۆمەڵگای کوردەواریدا، هەموانیش بەهێندەی بەهرەمەندبوونیان لە دەسکەوتو داهاتو خۆشگوزەرانیەکان بەشدارو هاوکار بوونایە، نەك وەك ئێستا زۆرینەی زۆری کۆمەڵگای کوردەواری ناڕازیو تووڕەو زویرن لە دەسەلاٚتی سیاسی کوردیو بە ئاواتەوەن کە گۆڕانکاری ڕووبداتو ڕاپەڕینو هەڵشاخانێکی جەماوەری تر دژ بەم دەسەلاٚتە چیٚ ببێت، چونکە بۆتە نمایندەی کەمینەیەکی زۆر کەمی گەندەڵو مشەخۆرو خاوەن دەسکەوتو قازانج، پشتیشی کردۆتە زۆرینەی جەماوەری هەژارو بیٚ کار.

لەکۆتاییدا دەکرێت بڵێین:" بەداخەوە کۆمەڵگای کوردەواری تائێستاو دوای حەڤدە ساڵی دەسەلاٚتی کوردی سیماو ڕووخساری حیزبایەتی زاڵترە بەسەریدا نەك سیماو ڕووخساری دیموکراسیەت" .

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((سبەی و بەرەو کۆنگرە))دا بلاٚوکراوەتەوە لە 4/6 و2008/5/4دا.

دەسەڵاتی کوردی

و

هەنگاونان بەرەو دیکاتۆریەت *

- ئاشکرایە دوو سیستەمی سەرەکی دەسەڵات هەن لەدونیادا ,ئەوانیش دەسەڵاتی دیموکراسی و دەسەڵاتی دیکتاتۆرین ولەژێر چەتری ئەو دوو سیستەمەشدا شێوە و شێوازی زۆری تر هەن و پیادە دەکرێن بەناو و ڕێبازی جیاوازەوە .کە ئەو دوو سیستەمەش هەرگیز پێکەوە هەڵناکەن و دوژمنی سەرسەختی یەکترین . هەمیشە و لەمێژوودا هەر وابوە هەرکاتێ سیستەمێکی دیموکراسی ڕووخابێت لەئەنجامی هۆکاری ئابوری یان کۆمەڵایەتی و ...هتدوە . ئەوا ڕاستەوخۆ سیستەمێکی دیکتاتۆری جێگەی گرتۆتەوە .ئاشکراشە ئەم دوو سیستەمەش جیاوازیەکی گەورەیان لەنێواندا هەیە و زۆر بەسانایی درك بەکاریگەریە باش و خراپیەکانی هەردوو سیستەمەکە دەکرێت لەسەر ژیان و گوزەران و پێشکەوتن و گەشەکردنی هەموو لایەنەکانی ژیانی کۆمەڵگا.
- لەدونیای ئێستادا مۆدێلی سیستەمی دیموکراسیە و سەرتاپا سیستەمە دیکتاتۆری و شمولی و سەربازی و کۆنەپەرستەکان کەنار و پەراوێزخراون و بونەتە بەشێکی ڕەش و تاڵی مێژووی مرۆڤایەتی .هەرچەندە لێرەو لەوێ و تاکو تەرا سەرهەڵدەدن ودروست دەبن , بەڵام بەهۆی قێزەونی و دڕندەییان هێندە

دوژمنیان هەیە ناتوانن لەبەر فشارە ناوخۆیی و دەرەکی و جەماوەریەکاندا خۆ ڕابگرن و بەناچاری دەکەونە خۆ گونجاندن و جوانکردنی سەرو سیماو دروشم و بەرنامەکانیان و دواتریش بەرەو ڕوخان و داڕمانی کۆتا دەچن.هەربۆیە لەئێستادا تاکە سیستەمێك کە مایەی ڕەزامەندی زۆرینەی کۆمەڵگا مرۆڤایەتیەکان بێت تەنها دیموکراسیە کە ئەویش هەرچەندە بە تەواوی و بیٚ کەموکوڕی نیە بەڵام هەمیشە لە سیستەمی دیکتاتۆری پەسەندتر و بەهێزترە.جابۆناسینی زیاتری سیستەمی دیکتاتۆری کەمێك بەدرێژی باسی لێوە دەکەین چونکە مەبەستی باسەکەمانە.

- پێناسەی دیکتاتۆریەت:-

1. شێوازێکە لەشێوازەکانی دەسەڵات کە تیایدا دەسەڵاتی ڕەها لەدەستی یەك کەسدایە (دیکتاتۆر)، وشەی دیکتاتۆریەت لەکرداری (dictate) بەمانای دەیسەپێنێتو لەچاوگی (dication) یان سەپاندنەوە هاتووە .

2. سیستەمێکی دەسەڵاتە کە تیایدا تاکە کەسێك خاوەن سەرجەم دەسەڵاتەکانە لەبەڕێوەبەردنی دەوڵەتێکدا، جا بەتەنها ئەو دەسەڵاتانە پیادە بکات یان لەڕێگەی دەستو پێوەندەکانیەوە.

* مێژووی پەیدابوونی دیکتاتۆریەت

ڕەگو ڕیشە سەرەکیەکانی دیکتاتۆریەت دەگەڕێتەوە بۆ دیکتاتۆریەتی ڕۆمانی کە زانیاریە ڕاستەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە یەکەم دیکتاتۆریەت لەپێش زایندا بەنزیکەی 500 ساڵ دروست بوە ، وە دوا دیکتاتۆری هەڵبژێراویش بەشێوەیەکی یاسایی ڕاستو دروست لەپێش زایندا بە 210 ساڵ بووە، بەڵام دیکتاتۆریەت وەك سیستەم بۆ یەکەم جار لە کۆتایی سەدەی چواردەمدا دەرکەوت.

لای ڕۆمانیەکان دیکتاتۆریەت پشتی دەبەست بەبنەما دەستوریەکان لەبڕیارەکانیداو بۆ ماوەیەکی نائاسایی و دیاریکراو بوو، وە کۆتایی دەهات ئەگەر کارەکانیشی تەواو نەکردایە، بەڵام لای ئغریقیەکان دیکتاتۆر گۆڕا بۆ دەسەڵاتی سەپێنراو و چەوسێنەرەوە.

سـۆكرات‌و ئـەفلاتون هۆشـداریانداوە کـە دەسـەلأتی چەوسـێنەرەوە لـەدوای دیموکراسیەتەوە دێت‌و لەناوی دەبات.لای ڕۆمانیەکان دیکتاتۆر دەسەلأتدارێکی ڕەها نـەبوو، بـەڵکو دەسـتوری بـووە، وە سیسـتەمێك نـەبوو کـە دامودەزگـای دیکتاتۆریەتی هەبێت کەسەر بەدیکتاتۆر بووبن، بەلأم دواتر لای ئیغریقیەکان بووە دەسـەلأتێکی سـەرکوتکەرو چەوسـێنەرو داپڵۆسـێنەرو بـەبێ بـوونی بناغەیـەکی دەستوری ڕاستەقینە.

*چەمکی دیکتاتۆریەت

دوو بەکارهێنان هەیە بۆ چەمکی دیکتاتۆریەت:-

1. دیکتاتۆری ڕۆمانی کە پۆستێکی سیاسی بوو لە کۆماری ڕۆمانی کۆندا کە لەو کۆمارەدا دیکتاتۆر خاوەن دەسەڵاتێکی ڕەها بوو لەکاتی نائاسایدا، وە پێویست بوو لەلایەن ئەنجومەنی پیرانەوە ئەو پۆستەی پێبدرێت.

2. لەم سەردەمەدا وشەکە بەمانای شێوازێکی دەسەلأتی ڕەها دێت بۆ تاکە کەسێك بەبێ پابەندبوون بەدەستورەوە یان یاساکانەوە، یان هیچ هۆکارێکی سیاسی یان کۆمەلأیەتی لەناو ئەو دەوڵەتەی کە حکومی دەکات.

وشـەی دیکتـاتۆر بەهـەموو دەسـەلأتدارێکی خۆسـەپێن یـان هـەر کەسـێك کـە نوێنەرایەتی دەکات دەوترێت لەبردنەڕێوەی ولأتێکدا دوور لە گەلەکەی .

پێناسـەی چـەمکی تێـوری دیکتاتۆریـەت‌و زاراوەکـانی کۆنـەو دەگەڕێتـەوە بۆبیستەکان‌و سیەکانی سەدەی ڕابردوو.

دیکتاتۆریـەت مێژوویـەکی کـۆنی نیـە، بـەڵکو بـەکارهێنانی وشـەی دیکتـاتۆر مێژوویـەکی کـۆنی هەیـە، ئاشکراشـە جیاوازیـەکی گـەورە هەیـە لـەنێوان چـەمکی دیکتاتۆرو چەمکی دیکتاتۆریەتدا، چونکە دیکتاتۆر تاکە کەسێکەو دیکتاتۆریەت سیسـتەمێکی دام‌و دەزگاییـە، لەسـەدە کۆنەکانـدا شـتێك نـەبووە بـەناوی دیکتاتۆریەتەوە، بەڵکو دیکتاتۆر هەبووە وەك تاکە کەس.لەڕاستیدا جیاوازی هەیە

لەنێوان دیکتاتۆرو دیکتاتۆریەتدا، سەرەڕای هەبوونی پەیوەندیو ڕایەڵە لەنێوانیاندا.

- زاراوەی دیکتاتۆرو دیکتاتۆریەت لەمێژوودا بەچەند قۆناغێکی گۆڕانی قوڵدا تێپەڕیوە، وەك سیستەم و وەك دەربڕینی زمانەوانی . دەکرێت دابەشبکرێتە سەر چوار قۆناغ:-

1. سەدەی پێنجەم - سەدەی سێیەمی پێش زاین (دیکتاتۆریەتی ڕۆمان) کە سیستەمێکی نائاسایی داناوە بۆ ڕابەرایەتیکردنی ولاَت لەکاتی نائاسایدا (تایبەتدا).

2. سیستەمی ڕۆمانی لەسەردەمی (دیکتاتۆریەتدا) قەیسەری ڕۆمانیو سەردەمی ماریۆسی حەوتەم .

3.لەلایەنی یاساییەوە، لەسەردەمی ڕۆمانی سیستەمی دیکتاتۆریەتی سیستەمێکی شکڵی بووە، وە هەندێ لەدامو دەزگاکانی دەوڵەت بەشێوەیەکی کاتی هەڵوەشانەوە. بەم شێوە چەمکی دیکتاتۆریەت بزر بوو لەبەکارهێنانیدا تا سەدەی بیستەم.

4. دیکتاتۆریەتەکانی سەدەی بیستو زیندووکردنەوەی ئەو زاراوەیە، بەلاَم بەچەمکێکی نوێیەوە.

- لێرەدا پێویستە ئەو ڕاستیە بزانین کە لەکۆندا وشەی دیکتاتۆر بەمانایەکی باش بەکار دەهات نەك بەخراپی، دواتر بەمانایەکی خراپ لێکدەدرایەوە وەك لەم چەند دەساڵەی دواییدا بلاَوبۆوە بەتایبەتیش لەدوای جەنگی جیهانی یەکەمەوە بەکار دەهات لەولاَتە دیموکراسیە ڕۆژئاواییەکاندا، بەلاَم زاراوەی دیکتاتۆرریەتی پرۆلیتاریا بەکار دەهات لەلایەن ولاَتانی بلۆکی سۆسیالیستیەوە لەدوای جەنگی جیهانی دووەمەوەو دواتر بووە (دیموکراسیەتی گەلی)، بەم شێوەیە چەمکی دیکتاتۆریەت گۆڕدراو گەشەی کرد لەگەڵ زەمەنداو وەك زاراوەیەکی چەوسێنەرو دەسەلاَتی ڕەهای لێهاتو

چـەمکێکی خراپـی وەرگـرت.هەنـدێك دەڵـێن: لـەماوەی 2000 سـاڵدا چـەمکی دیکتـاتۆرو سیسـتەمی دیکتاتۆریـەتی نـەما، هـەتا کـارل مارکس هـات کـە یەکێکـە لـەو کەسـە یەکەمانـەی کـە ئـەم زاراوەیـەی جارێکی تـر بـەکار هێنایـەوە لەسـاڵی 1850 دا و بەمانای هێز بەکار دەهات هاوشان لەگەڵ شۆڕشدا نەك زوڵـم و زۆرو چەوساندنەوە.

لەکۆنـدا تـاکێکی دەسـەڵاتدار یـان سـەرکردەو ڕابـەرێك دەشـێت ببونایـە بـە دەسـەڵاتدارێکی سـەرکوتکەر، بـەڵام دیکتـاتۆر نـەبوون، نـا لەبـەرەوەی کـە سیستەمێکی کۆماری دیکتاتۆری‌و ڕۆمانی هەبووە، بەڵکو لەبەر ئەوەی زاراوەی دیکتـاتۆر مانایـەکی خراپـی نـەبووە و بـەمانای سیسـتەمێکی زوڵـم‌و سـەرکوتکەر نەهاتووە، لەبەر ئەوە دیکتاتۆریان دانەناوە بەتاکێکی سەرکوتکەر.

زاراوەی دیکتاتۆریـەت لـەدوای بزربـوونی ئـەو مـاوە دوورو درێـژەو گەڕانـەوەی و بەکارهێنانی لـەناو دەمو دەزگا ئەورووپیەکاندا، لەڕووی تێوریـەوە پشـتی بەسـتۆتە سـەر دیموکراسـیەتی ئیغریقـی‌و کۆمـاری ڕۆمـانی کـە هـەردووکیان ڕووخـان‌و لەجێگەیاندا سیستەمی ئیمپراتۆریەتی (پاشایەتی) دامەزرا.

هەندێك دەڵێن : ((یەکەم جار کە زاراوەی دیکتـاتۆر بەمانای خراپـی بـەکار هـات لەسـەردەمی شـۆڕشـی فەرەنسـیدا بـوو کـە دژی ڕۆبسـپێرو هـاوەڵانی بـەکاریان دەهێنا)).

لەسـەدەی نۆزدەهەمـدا زاراوەی ((بۆناپـارتی)) بـۆ دەسـەڵاتداری ڕەهـا بـەکار دەهـات لــەجیاتی زاراوەی دیکتاتۆریــەت، بۆیــە ئــەم زاراوەی دیکتاتۆریەتــەی ئێســتا ناگەڕێتـەوە بـۆ سـەردەمی شـۆڕشـی فەرەنسـی، لەئێسـتادا دەشـێت دەسـەڵاتی تـاك سـەرکوتکەر بێـت، بـەڵام هـەرگیز دیکتـاتۆر نیـە.لەئـەنجامی هـەرەس هێنـان‌و نەخۆشـکەوتنی ئیمپراتۆریەتـە سـەرکوتکەرەکانەوەو دەرکـەوتنی کۆمارەکـان ئـەم زاراوەیـە بـەکارهاتووە، ئاشکراشـە هـیچ کاتێـك نـەبینراوە کـە دیکتاتۆرێـك بـەخۆی

بلێت دیکتاتۆر.تائێستا هیچ کۆدەنگیەك نیە لەسەر دیاریکردنی یەکەم دیکتاتۆر لەمێژوودا، هەرچەندە هەندێ کەس کرۆمیل یان ناپلیۆن بە دیکتاتۆر دادەنێن.

* چ جۆرە سیستەمێك دیکتاتۆریەتە ؟

لەگرنگترین و دیارترین سیفاتەکانی سیستەمی دیکتاتۆریەت بریتیە لە :-

*قەدەغەکردنی ئازادیە گشتیەکان.

*دەستبەسەراگرتنی سەرجەم داموو دەزگاکان (سیاسی و ئابووری و کۆمەلایەتی و زانستی و فەرهەنگی و .. هتد).

* هێزی چەکدارو سوپا.

* داموو دەزگاکانی ڕاگەیاندن.

لەئەنجامی داڕمانی سیستەمی دیموکراسی دێتە دی کە بەهۆی هۆکاری ئابووری یان کۆمەلایەتیەوە یان لەکاتی تێکشکاندنێکی گەورەی سەربازیەوە سیستەمە دیموکراسیەکە دەڕووخێت . بەشێوەیەکی گشتیش هەموو سیستەمێك دەبێتە دیکتاتۆریەت کە دیموکراسی نەبوو، هەروەها پشت ئەستور نەبوو بەدەستورو تەنها پشت دەبەستێتە سەر هێزو داپلۆسین و سەرکوتکردن.بەهەمان شێوە هەر سیستەمێك پشتی نەبەستە سەر دیموکراسیەت بەدڵنیایی دیکتاتۆریە، یاخود نەبوونی کەشو هەوایەکی دیموکراسی بۆشایی دروست دەکات بۆ سەرهەڵدانی دیکتاتۆریەت.

- سیستەمە دیکتاتۆریەکان

لەنێوان دوو جەنگی جیهانیدا هەندێ سیستەم دەرکەوتن کە لەلایەن لیبرالیەکانەوە پێیان دەوترا دیکتاتۆریەت وەك سیستەمی فاشی لەئیتالیا و نازی لەئەلمانیاداو سیستەمی کۆمۆنیستی لەیەکێتی سۆڤیەتدا، چونکە سیفاتی تاك حیزبی و پڕکردنی جەماوەر بەئایدۆلۆژیای تاك حیزب و کۆنترۆلکردنی داموو دەزگاکانی ڕاگەیاندن و گۆڕینیان بەزورناژەنی دەسەلات و ئاڕاستەکردنی چالاکیە ئابووری و کۆمەلایەتیەکانی جەماوەر بە بەرژەوەندی حیزب و بەکارهێنانی هێزو داپلۆسین

لەپێناو تۆقاندنی هاولاٌتیاندا.لەدوای جەنگی جیهانی دووەمیشەوە دیکتاتۆریەت بووە سیمایەکی دیار لەزۆربەی ولاٌتەکانی جیهانی سێدا کە تازە سەربەخۆییان وەدەست هێنا بوو کە زۆربەیان سیمای سەربازیان لە خۆ گرتبوو.

- لێرەدا پرسیاری گەورە ئەوەیە کە ئایا دەسەلاٌتی کوردی چ سیمایەکی پێوە دیارە؟ سیماو ڕوخسارو ناوەڕۆکی دیکتاتۆریەت یان دیموکراسیەت؟ ئایا دەسەلاٌتی کوردی لەماوەی 17 ساڵی تەمەنیدا بەڕاستی هەوڵی چەسپاندنی سیستەمێکی دیموکراسی داوە؟ یان هەنگاو دەنێت بەرەو دیکتاتۆریەت؟

بۆ وەلاٌم دانەوەی ئەم پرسیارانە کەمێك دیقەتو ویژدانیشی دەوێت بۆ بڕیاردان لەسەر دیموکراسیەت بوون یان دیکتاتۆریەت بوونی دەسەلاٌتی کوردی.بڕیاردانیش لەسەر بەرنامەو دروشمو گوتار نابێت، بەڵکو لەسەر کارو جێبەجێکردنو پیادەکردنو هەڵسوکەوت و سلوکی ڕۆژانەی دەسەلاٌتو سیستەمەکە دەدرێت.

ئاشکراشە تەمەنی دەسەلاٌتی کوردی 17 ساڵە کە تەمەنێکی کەم و کورتە بۆ تێگەیشتنو چەسپاندنو پیادەکردنی دیموکراسیەت بەڕاستو دروستیو دانانو دامەزراندنی سیستەمێکی کامڵو پێگەیشتوو، چونکە بۆ خۆی دیموکراسیەت لەگەڵ قۆناغەکانی گەشەکردنی کۆمەڵگاداو گۆڕانی زەمەنو زەمینە جیاوازەکاندا دەگۆڕێتو گەشەدەکات، بۆ چەسپاندنی دیموکراسیەت وەك سیستەمو وەك دامودەزگاش پێویستە کەشو هەوای دیموکراسی هەبێت لەئاشتیو ئارامیو نەبوونی جەنگو هۆشیاری سیاسیو گەشە و پێشکەوتنی کۆمەڵگا لەهەموو بوارەکانداو بوونی یاساو دەستورو پەرلەمانو حکومەتو پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و بوونی ئازادیەکانو یەکسانیو ...هتد.کە لە کوردوستاندا ئەگەر ئەو کەش و هەوایەش هەبوبێت دوور و درێژ نەبوە و هەمیشە لەبەردەم هەڕەشە و پیلانی ناحەزاندا بوە و شەڕی ناوخۆو خراپی باری ئابوری و کۆمەلاٌیەتی و ..هتد .ڕێگر بوون لەبەردەم چەسپاندنی ڕاست و دروستی دیموکراسیەتدا. بارودۆخە

ناوخۆیی و ناوچەیی و دونیاییەکەش لەبەرژەوەندی گەشەکردن و چەسپاندنی دیموکراسیەتدا نەبوون لەکوردستاندا، لەگەڵ ئەوەی کە چ دەسەڵات و چ کۆمەڵگای کوردەواریش تینووی دیموکراسیەت و ئازادیەکان بوون.هەر بۆیە نەتوانرەوە کە بناغە و بنچینەیەکی ڕاست و دروست دابمەزرێت بەمەبەستی چەسپاندنی سیستەمێکی دیموکراسی لەکوردستاندا، هەر چەندە هەوڵەکان بەو ئاڕاستەیە نراون لەگەڵ کەموکوڕی و ڕێگریەکاندا، بەڵام بەداخەوە نەتوانراوە هەوڵەکان چڕو پڕ بکرێنەوەو نیەتەکانیش ئاشکراو ڕوون و شەفاف بن بەو ئاڕاستەیە.

بۆیە لەئێستادا و دوای 17 ساڵ تەمەنی دەسەڵاتی کوردی و چێژ وەرگرتنی هەردوو پارتی دەسەڵاتدار(پارتی و یەکێتی) و سەرکردەکانیان و کەمێکی زۆر کەم لەئەندامانیان لەپۆست و پلەو پایەو ئیمتیازاتەکانی دەسەڵات دەستیان کردوە بەهەنگاونان بەرەو دیکتاتۆریەت و قۆرخکردنی دەسەڵات و قەدەغەکردنی ئازادیەکان و بەکارهێنانی زمانی زبرو هەڕەشە ئامێز نەك تەنها لەمیدیاکان و ڕۆژنامەنووسان و کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، بەڵکو تەنانەت لەپارتە سیاسیەکان و دادوەران و ئەندامانی پارتەکانی خۆشیان .لەڕێگەی سزادان و گرتن و هەڕەشەلێکردن و چاو سوورکردنەوەو دانانی دادگای تایبەتی و پێشێلکردنی یاساکان و دەستورو ڕەفتارکردن لەپێناو بەرژەوەندی تاکە کەس و گروپ و بنەماڵەو ... هتد، هەروەها قۆرخکردنی سەرچاوەکانی داهات وئابوری و بازرگانی و بازاڕەکانی کوردوستان وکۆنترۆڵکردنی هێزی سەربازی و چەکدار لەکوردوستاندا کە هەموو ئەم کارانەش دەچنە چوارچێوەی لەگۆڕنانی دیموکراسی و هەنگاونان بەرەو دیکتاتۆریەت.

نوێترین نموونەش لەسەر هەڵسوکەوت و هەنگاونانی سەرکردە و ڕابەرانی ئەو دووپارتی دەسەڵاتدارە بەرەو لەقاڵبدانی ئازادیەکان و بەرتەسکردنەوەی ڕەخنە و ڕادەربڕین و ئازادیەکان ، گشتاندنێکی سکرتێری گشتی یەکێتیە بۆ ئەندامانی حیزبەکەی کە هەڕەشەی سزادان و دادگای تایبەتیان لێ دەکات لەسەر ڕەخنەگرتن

لەیەکێتی لەدەرەوەی ئۆرگانەکان‌و لەسەر پەڕەی ڕۆژنامەکاندا.هەروەها هەڕەشەی مەکتەبی سیاسی پارتی‌و سکرتێری مەکتەبی سیاسیانە لەپارتە سیاسی‌و سەرکردەکانیان‌و هەرکەسێك کە ڕەخنە لەحکومەت‌و ئەندامانی حیزبیان بگرێت بەزمانی زبرو ناوزڕاندن.

بۆیە بەدڵنیایی لەغیابی کەش‌و هەوای دیموکراسیدا، دیکتاتۆریەت سەر هەڵدەدات‌و هەنگاوی یەکەمیش لەنێو خۆی حیزبە دەسەڵاتدارەکانەوە دەست پێدەکات‌و دواتر هەنگاو بەهەنگاو بەرەو قەدەغەکردنی کاری حیزبی‌و سیاسی‌و مەدەنی‌و ڕۆژنامەی ئازادو دواتر بەکارهێنانی هێزو تۆقاندن‌و گرتن‌و ڕاوەدونان‌و قۆرخکردن‌و کۆنترۆڵکردنی هەموو بوارەکانی سیاسی‌و ئابووری‌و زانستی‌و کۆمەڵایەتی‌و سەربازی....هتد دێن‌و بەمەش سیستەمێکی دیکتاتۆری دادەمەزرێنن‌و ئیدی مانای ژیان‌و پێشکەوتن‌و گەشەکردن نامێنێت لە کۆمەڵگادا.

بەهیوای ئەوەی کە دەسەڵاتی کوردی زیاد لەوەی ئێستا پیادەیان کردووە هەنگاو نەنێت بەرەو دیکتاتۆریەت، چونکە ئەنجام بێزار بوون‌و تووڕەبوون‌و تەقاندنەوەی جەماوەری بەدواوە دێت کە ئەنجام ڕووخان‌و هەڵتەکاندنی ئەو سیستەمەی لێدەکەوێتەوە هەروەك سیستەمە دیکتاتۆریەکانی دونیا‌و هەرە نزیکەکەشیان ڕژێمی بەعسی سەدامی بوو کە لەئێستادا یادی 5 ساڵەی لەگۆڕنانی ئەو ڕژێمە دەکەینەوە.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ((سبەی)) دا بلاۆکراوەتەوە لە 2008/4/23دا.

ئەو هێزە سیاسیەی کە لەئایندەدا جێگە بە پارتی‌و یەکێتی لێژ دەکات!*

بەشی یەکەم

- **پارتی سیاسی**

پێناسەی حیزبی سیاسی:-

چەند پێناسەیەکی جیاواز هەیە بۆ حیزبی سیاسی کە دەگۆڕێت بەگۆڕان و جیاوازبوونی ئایدۆلۆژیەکان و بیرمەندیەکان، هەندێك وەك ((بنجامان کونستان)) لەساڵی 1916دا . گرنگی دەداتە ئایدۆلۆژیاو وای دەبینێت کە حیزبی سیاسی بریتیە لەکۆبوونەوەی ژمارەیەك کەس کە هەمان بیروباوەڕی سیاسیان هەیە، هەندێکی تر وەك ((سۆشیالیستەکان)) وایدەبینن کە حیزبی سیاسی بریتیە لەدەربڕینی ڕاوبۆچون و بەرژەوەندی چینە کۆمەڵایەتیەکان، هەندێکی تر دەڵێن بریتیە لە کۆمەڵەکان کە ئامانجیان کاری سیاسیە، هەندێی تر دەڵێن بریتیە لەکۆمەڵێك هاوڵاتیانی یەکگرتوو لەچواردەوری هەمان سیستەم و هەندێ پێناسی تریش.

حیزبی سیاسی: - بریتیە لەڕێکخستنی سیاسی، کە تێدەکۆشێت بۆ گەیشتن بەدەسەڵاتی سیاسی لەناو حکومەتدا، ئەویش لەڕێگەی بەشداریکردن لەهەڵبژاردنەکاندا، حیزبی سیاسی خاوەن ئایدۆلۆژیایەك و ڕوانگەیەکی دیاریکراوە، هەروەها دەشێت کە نمایندەی هاوپەیمانێتیەکی نێوان بەرژەوەندیە جیاوزاەکانیش بێت.

هەروەها: - حیزبی سیاسی بریتیە لەکۆمەڵێك ڕێکخراوی فەرمی کە ئەرکی هۆشیارکردنەوەی کۆمەڵگایە بۆ پەسەندکردنی سیستەمەکە سەرەڕای سیاسەتە گشتیەکانی کە هانی تاکەکان دەدات بۆ وەرگرتنی پۆستە گشتیەکان، هەروەها بریتیە لەڕایەڵەی نێوان جەماوەرو ناوەندی بڕیارەکانی حکومەت.

بەڵام دەکرێت بەشێوەیەکی گشتی پێناسی حیزبی سیاسی بکرێت بەوەی کە بریتیە لە ((کۆمەڵە کەسێك بڕوایان بەئامانجە سیاسی و ئایدۆلۆژیە هاوبەشەکان هەیە و خۆیان ڕێکدەخەن بەمەبەستی گەیشتن بەدەسەڵاتی سیاسی و وەدیهێنانی بەرنامەکانیان)).

* بنەماكانی حیزبی سیاسیی

بریتیە:-

1. لەبوونی ئایدۆلۆژیا، واتە بیرباوەڕو بنەمای هاوبەش و سەرەتا كە لەڕێگەی بەرنامەوە دەگۆڕێت و دەگەیەنرێتە هاولاتیان.
2. بوونی ڕێكخستنێك كە سیمای گشتی و بەردەوامبوونی تیادا بێت،
3. لەگەڵ بوونی تۆڕێكی پەیوەندی لەسەر ئاستی ناوخۆیی و ناوچەیی و نەتەوەیی، ئەم كۆمەلانەش تێدەكۆشن بۆ گەیشتن بەدەسەلاتی سیاسی و هاوبەشیكردن تیایداو پارێزگاریكردنیش لێی.

- پۆلینكردنی حیزبە سیاسیەكان

گەلێك پۆلینكردنی جیاواز هەیە بۆ حیزبی سیاسی، ئەو پۆلێنكردنانەش دەگەڕێتەوە بۆ جیاوازی لەنێوان ئەو حیزبانەدا لەڕوانگەی ئایدۆلۆژیاو سروشت و پێكهاتە و قەبارە و ئامانجەكانیاندا ... هتد، جگە لەمانەش گۆڕان و پێشكەوتنە بەردەوامەكانیش كە بەسەر حیزبی سیاسیدا دێن هۆكاری ترن بۆ ئەو پۆلێنكردنانە.

بەناوبانگترین پۆلینكردنەكانیش لەو بوارەدا بریتیە لەوەی كە ((مۆریس دوفرچیە)) خستوویەتیە ڕوو وپێشی وایە كە گەشەكردنی حیزبی سیاسی نوێ دەگەڕێتەوە بۆ سالی 1850, چونكە پێش ئەو مێژووە هیچ ولاتێك نەبوە كە حیزبی سیاسی تیادابوبێت جگە لە ولاتە یەكگرتوەكانی ئەمریكا نەبێت. كە بەم شێوەیە پۆلینی حیزبی سیاسی دەكات : -

1. حیزبە شكلیەكان: كە لەڕیزەكانیدا چینە بۆرژوازیەكان لەخۆ دەگرێت، ئەم حیزبانە لەسەدەی نۆزدەدا لەئەوروپادا هەبوون كە لەم سەردەمەدا بەحیزبی پارێزگارەكان یان ئازادیخوازەكان دەناسرێن كە تەنها كەسایەتیە ناودارەكان لەخۆ دەگرێت و تێكەلیەكی جەماوەری بەربلاوی نیە، پەیوەندیە ناوخۆیەكانی زۆر لاوازە.

2.حیزبـه جەماوەریـەکان:- زۆر تـرین ژمـارەی جـەماوەری هەیـە، پەیوەندیـەکانی لەسـەر بنـەمای سـەنتراڵیزم لەپەیوەندیـەکانی ئەندامەکانیـدا لەگـەڵ سـەرکردایەتیدا دروسـتبووە، ئەنـدامان ئابوونـەی مانگانـە دەدەنو بەشـداری لەچالاکیە سیاسـیو فکریەکاندا دەکەن، حیزبە شمولیەکانو کۆمەڵایەتیەکان یـان ئابووریـەکان و حیزبە ژینگەیەکانیش دەچێتە ئەم چوار چێوەیەوە .

- سیستمی حیزبی:-

سروشتی سیستمی سیاسی لەهـەر کۆمەڵگایەکدا ڕەنگدەداتـەوە لەسـەر سیسـتەمە حیزبیەکەی کە هەیە، بەهەمان شێوەش سروشتی سیستەمی حیـزبیش کاریگـەری گـەورەی دیـاری هەیـە لەسـەر سروشـتی سیسـتەمی سیاسـی لـەو کۆمەڵگایـەدا، و توانیـوێتی زۆر گـۆڕانو پێشـکەوتن وەدەیبهێنێـت لەسـەر سیسـتەمە سیاسـیەکە و کاریگەری لەسەر سروشتە یاسایی و سیاسیەکەی.دەکرێت بووترێت کە ناوەڕۆکی ئەم پۆلێنکردنانە دەوەستێتە سەر دابەشکردنی سیستەمی حیزبی بۆ دوو جـۆر سیستەم کە بریتیە لە:-

1. سیستەمی حیزبی ڕکابەری: - ئەم جۆرە لەسیستەمی حیزبی پەیڕەو دەکرێت لەو وڵاتانەدا کە بەلایـەنی کەمـەوە دوو حیـزبی تیادایـە کـە کێبڕکـێ دەکـەن لـەنێوان خۆیاندا بۆ گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی کە دەکرێت دابەش بکەرێتە سـەر دوو جۆر:-

* سیستەمی دوو حیزبی:-

ئەم سیستەمە لـەو وڵاتانـەدا هەیـە کـە تـەنها دوو حیـزب یـان لانـی کـەم دوو حیزبـی گەورە و کاریگەر هەیە وەك لەئەمریکاو بەریتانیادا هەیە، هەرچەندە حیزبـی تـریش هەن.

* سیستەمی فرە حیزبی:- لانی کەم لەم سیستەمەدا سێ حیـزب هەیـە کـە کێبڕکـێ دەکـەن بـۆ گرتنـە دەسـتی دەسـەڵات کـە هەریەکـەیان خـاوەنی ژمارەیـەك کورسـی پەرلەمانیە، بەڵام ناتوانێت بەتەنها حکومەت پێکبهێنێت، هەر بۆیە پـەنا دەباتـە بـەر

هاوپـەیمانێتی کـردن لەگـەڵ حیزبـی تـردا، ئـەم سیسـتەمە لـەوڵاتانی ئـەڵمانیا و فەڕەنسا و سویسراو .... هتد پەیڕەو دەکرێت.

2. سیتەمی حیزبی دوور لەڕکابەری: –

لەم سیستەمەدا تەنها تاك حیزب هەیە کە سەرتاپاگیریە و دەسەڵاتی بەسـەر هـەموو لایەنە سەربازیو مەدەنیەکاندا هەیەو هیچ حیزبێکی ڕکابـەری نیـە، ڕەنگە حیزبی تر هـەبێت، بەڵام لـەدەرەوەی شـەرعیەتدایە و کاروچالاکی بەنهێنی ئەنجام دەدات، وەك ولاٌتانی چینو کوباو... هتد.

لێـرەدا پێویسـتە ئامـاژە بـدەین بـەوەی کـە لەهەنـدێ ولاٌتـدا ڕێگـە بەدروسـتکردنی حیزبـی سیاسـی نادرێـتو لەسـەر ڕەوتێکـی کلاسـیکی حـوکم دەکـات وەك ولاٌتـی سعودیە.

*ڕۆڵی حیزبی سیاسی:–

حیزبی سیاسی چالاکی هەمە جۆری هەیە لەهەموو بوارەکانی سیاسیو ئابووریو کۆمەلأیـەتیو... هتـد، سـەرەڕای ئـەوەی کـە هـەموو هـەوڵ و تێکۆشـانێکی حیزبـی سیاسـی بریتیـە لەگرتنـە دەسـتی دەسـەڵاتی سیاسـی لـەپێناو وەدیهێنـانی ئامانجـەکانیان، بـەڵام ڕۆڵو کاریگـەری حیزبـی سیاسـی لەسـەر ئەندامـەکانیو کۆمەڵگاش ناکرێت ڕەچاو نەکرێت لەبارودۆخی ئاشتیو تێکچوونوجەنگدا ئەگەر نەشیتوانی بگاتە دەسەڵات.

ڕۆڵی حیزبی سیاسی لەم بوارانەدا دەردەکەوێت:–

1.چێکردنی کاری سیاسیو هاوبەشیکردن لەکاری سیاسیدا.

2. گەشکردنی سیاسیو بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری سیاسی.

3. نمایندەکردنی بیروڕای جیاوازو دەربڕینی.

4. چاودێریو لێپرسـینەوە لەسـەر ئیشـوکارەکانی حکومـەت ئەگـەر لـەدەرەوە یـان لەگەڵ حکومەتدابێت.

5. پێدانی شەرعیەت بەسیستەمی سیاسی.

6. کۆکردنەوەی بەرژەوەندییەکان و داکۆکیکردن لێیان.
7. گەشەپێکردن و چەسپاندنی هەستی نیشتمانی و نەتەوەیی و هاوبەشیکردن لەپرۆسەی ڕزگارکردنی نیشتمانیدا.

* هەیکەلیەتی حیزبی سیاسی

بریتیە لەکۆمەڵێك یاساو سیستەم و ڕێنمایی کە پەیوەندی ناوخۆیی لەنێوان ئەندامەکان و دام و دەزگاو ئاستە حیزبیەکان لەنێوان خۆیاندا ڕێك دەخات. ئەم جۆرە پێکهاتە ڕێکخراوەییە کاریگەری دەبێت لەسەر پەیوەندییە دەرەکیەکانی حیزب، بەهەمان شێوە ئایدۆلۆژیاو بیروباوەڕی حیزب کاریگەری دەبێت لەسەر ژێر خانی ڕێکخراوەیی حیزبی، هەر بۆیە بوونیادو پێکهاتەی حیزبی دەکرێتە دوو جۆرەوە:-

1. هەیکەلی ڕێکخراوەیی نەرم و نیان :- لەو حیزبانەدا پەیڕە و دەکرێت کە سیستەمی لامەرکەزی پەیڕە و دەکەن، لێرەشدا هەموو ئاستەکان تاڕادەیەك سەربەستیان هەیە لەبڕیارداندا و سەرکردایەتی حیزب تاڕادەیەك دەسەڵاتەکانی دیاریکراوە لەبەرامبەر دەسەڵاتی فراوانتردا بۆ دەزگاو لقە جیاوازەکانی حیزب.

2. هەیکەلی ڕێکخراوەیی یەکگرتوو ((مەرکەزی)) : -

لەم جۆرە حیزبانەدا پەیوەندیەکان لەنێوان هەموو ئاست و دام و دەزگاکاندا توندو تۆڵترەو مافی بڕیاردان تەنها لەدەستی سەرکردایەتی باڵای حیزبدایە، لێرەشدا دەکرێت کە پۆلێنی مەرکەزیەت بکەینە دوو جۆرەوە: -

* مەرکەزیەتی ئۆتۆکراسی:- کە ئەم جۆرە گونجاوە لەگەڵ حیزبە فاشیەکاندا، بەشێوەیەك کە هەموو بڕیارەکان لەدەستی سەرکردایەتی باڵای حیزبدا کۆبۆتەوە.

* مەرکەزیەتی دیموکراسی:- دەوەستێتە سەر پەیوەندییە تێکچڕژاوەکانی دام و دەزگاکانی حیزب، لێرەشدا بڕیاردان و دەسەڵات لەلای سەرکردایەتی حیزب دەبێت، بەڵام بەشێوەی هەرەمی فراوان .

بەشی دووەم

*ئاشکرایە لەدوای ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی 1991 ی گەلەکەمانەوەو دوای هەڵبژاردنی یەکەم پەرلەمان لە 1992/5/19دا و دامەزراندنی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە 1992/7/4 دا، هەردوو پارتی سیاسی ((یەکێتیو پارتی)) بوونە دوو حیزبی سیاسی گەورەو کاریگەر لەسەر گۆڕەپانی سیاسی کوردستانو عێراقو ناوچەکەش.

هەرچەندە ئەنجامی هەڵبژادرنەکە بەتەوافوق ڕێکەوتن لەسەریو 50 × 50 هەموو وەزارەتو پۆستە ئیدارییەکانی تریان لەنێوان خۆیاندا دابەشکردو حیزبەکانی تریان لێ بێبەشکرد، بەمەش ئەنجامی هەڵبژاردنەکە و تەنانەت پرۆسەی هەڵبژاردنەکەش لەکاتی خۆیدا جێگەی ناڕەزایی زۆربەی حیزبەکان بوو بەپارتیو یەکێتیشەوە، بەڵام لەبەرئەوەی یەکەم ئەزموونی دیموکراسی بوو لەبەرچاوی هەموو دونیادا نەدەکرا ڕەتبکرێتەوە، هەر بۆیە ئەنجامەکان بەناچاریو بەنابەدڵی قبووڵ کران، بەڵام چونکە پرۆسەیەکی دیموکراسی پێگەیشتوو و کامڵ نەبوو تەنها لەدوای نزیکەی دوو ساڵ و نیو شەڕی ناوخۆ هەڵایسا لەنێوان پارتیو یەکێتیداو زەبری کوشندەی لەپرۆسە و ئەزموونی دیموکراسیو دەسەڵاتی کوردیدا. ((ئەوەی لەسەر هەڵە بنیات بنرێت ئەنجامەکەشی هەر هەڵە دەبێت)).

ئیدی دەسەڵاتی ئەم دوو حیزبە ڕۆژ بەڕۆژ دەچەسپاو شۆڕ دەبۆوە بۆ ناو بچووکترین کایەو بواری ژیانی کۆمەڵگای کوردەواری، بەهۆی ئەوەی کە پاوانی دەسەڵاتی سیاسیو سەرچاوە ئابووریو بازرگانیەکانیان لەدەستدا بوو، لەبەرامبەریشدا هێزە سیاسیەکانی تر بچووکترو دەپووکانەوە.

ئاشکراشە تا ساڵی 2005 و دوای ڕووخاندنی ڕژێمی بەعسی سەدامی لەساڵی 2003 دا پڕۆسەی هەڵبـژاردنی ئەنجومـەنی پارێزگاکـانو پەرلـەمانی کوردسـتان ئەنجام نەدرایەوە کە دەبوو دوای شـەش مانگ هەڵبـژاردنی پەرلـەمان بکرایەتـەوەو بەرەسمیش بۆ سـیٛ ساڵ پەرلـەمان هەڵبـژێردرابوو، بـەڵام بـوە سـیانزە ساڵ، ئـەم ماوەیەش بۆ چەسپاندنی دەسـەڵاتی ئـەو دوو حیزبە زۆر گـرنگ و پێویسـت بـوو، ئاشکراشە ئەو دوو حیزبە هەر لەسەرەتای دروستبوونیانەوە لەڕووی بەرنامە و ئایدۆلۆژیا و سلوك و کەسایەتی سەرکردەکانیانەوە و ڕێبازی خەباتیانـەوە گـەلێك جیاوازیان هەبووە و وەك دوو هێزی ڕکابەرو دووژمن بەیـەکتر مامەڵـەیان کـردووەو لـەپێناو تواندنـەوەو بچـووك کردنـەوەی ئـەوی تـردا هـەموو ڕێگـەو شـێوازێکیان گرتۆتـە بـەرو لـەپێناو گرتنـە دەسـتی دەسـەڵاتی سیاسـیدا حـەڵاڵ و حـەرامیان بەزانـدووەو بازیانـداوە بەسـەر هـەموو هێڵـە سـوورە نیشـتمانیو نەتەوایەتیـەکانی کـورد و کوردسـتانداو هێنـدەی ئینتیمـای حیزبایـەتیان لـەناو کۆمـەڵانی خەڵکـدا سەپاندووە نیو هێندە ئینتیمای کوردایەتیان نەچەسپاندووە.

لەئێستاشـداو دوای 17 سـاڵ دەسـەڵاتو چێـژ وەرگرتنیـان لەهـەموو ئیمتیـازاتو خۆشیەکانو کرانەوەی دەرگای دونیای زیاتر بەسـەریانداو هـەڵرژانی دەسکەوتو داهـاتی زیـاتر بەسـەریاندا هێنـدەی تـر عاشـقی ئـەو دەسـەڵاتە بـوونو ڕێگـەو بـوار بـەهیچ حیـزبو هێزێکـی سیاسـی تـر نـادەن ئـەو دەسـەڵاتەیان لـیٛ وەربگیرێتـەوەو ئـەوان کـەنار گیر بکـەن. لـەدونیای ئێسـتای سـەردەمی بـەجیهانی بـوونو بـازاڕی ئازادو کۆمپانیا ئابووریە فرەنەتەوەییەکاندا کە بازیانداوە بەسـەر هـەموو سنوورە سیاسیو نیشتمانیو نەتەوایەتیەکانـدا، دەسـەڵاتی سیاسـی لای ئـەو هێـزو لایەنـە دەبێـت کـە لـەڕووی ئابووریـەوە بـەهێزە، چـونکە لەئێسـتادا داواکاریـەکانی جـەماوەریش هێنـدەی بەئاڕاسـتەی خۆشـگوزەرانیو دابینکردنـی خزمەتگوزاریەکانی ڕۆژانەیە نیو هێندە بەئاڕاستەی فکرو نەتەوەو نیشتمان نیە.

هەر بۆیە پارتی و یەکێتی بەهەموو شێوزایێك کەوتوونەتە خۆ بۆ قۆرخکردنی ئابووری و بازرگانی و بازاڕو کۆمپانیاکان لەناو کوردستان و دەرەوەشدا، هەر ئەمەش وایکردووە کە بڕستی لەهەموو هێزە سیاسیەکانی سەر گۆڕەپانی کوردستان بڕیوەو ناتوانن ململانێی سیاسی لەگەڵ پارتی و یەکێتی بکەن و بتوانن ببنە هێزێکی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەقینە و ڕەسەن کە نمایندەی داخوازی و داواکاری و جێگەی متمانەی کۆمەلانی خەڵکی کوردستان بن . ئەو هێزانە دابەشبوونەتە سەر ڕچەو ڕێبازی جیاوازی ((ئیسلامی و شیوعی و نەتەوەیی)) کە لەناو خۆیاندا کوك و تەبانین لەسەر بەرنامەی کاری هاوبەش و پێکەوەیی تەنانەت لەناو ڕەوتە ئیسلامیەکان و نەتەوەییەکان و شیوعیەکان خۆشیاندا جیاواز و لێك دوورن، هەر بۆیەش هەریەکەیان کەوتوونەتە خولگەی یەکێك لەو دوو حیزبە گەورەیە و ناتوانن لێیان دەربچن و هەریەکەیان هەوڵی بەدیهێنان و دەسکەوت و داهات و سەرچاوەی ژیانی زیاترە لەو دوو حیزبە.

ئاشکراشە تا ئەو حاڵتە نەگۆڕدرێت و ئەو حیزبانە پشت نەبەستنە سەر هێزی سیاسی و جەماوەری خۆیان و سەرچاوەی داهاتی جیا لەپارتی و یەکێتی بەدەست نەهێنن ناتوانن ببنە هێزێکی ڕاستەقینەو مەترسیدار لەئایندەدا بۆ سەر دەسەلآتی ئەو دوو حیزبە، بۆیە لەئێستاو ئایندەیەکی نزیکیشدا ئومێد بەو حیزبانە نیە.

- لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئەی چارە چیە؟ دەبێت پارتی و یەکێتی هەتا دونیا دونیایە ببنە ملۆزمی سەرشانی کۆمەلآنی خەڵك؟ ئایا هیچ هێزێکی سیاسی و جەماوەری و دیموکراسی ناتوانێت سەرهەڵبدات و ببێتە جێگرەوەو مەترسی بۆ سەر دەسەلآتی ئەو دوو حیزبە؟ ئایا لەبنچینەدا هیچ هەوڵێك هەیە بۆ جێگرتنەوەی ئەو دوو حیزبە ؟ ئایا هەر هێزێکی تر لەئایندەدا لەپارتی و یەکێتی دڵسۆزترو شەفاف ترو دیموکراسی تر دەبێت ؟ ئەمەو دەیان پرسی تر کە دەکرێت بووروژێنرێن.

ئاشكراشه دونیای ئێستا لەسایەی پێشكەوتنەكان لەبواری گەیاندن و پەیوەندیكردندا دونیای هێندە بچوك كردۆتەوە كە دەتوانرێت لەماوەیەكی زەمەنی كەم و كورتدا گۆڕانكاری گەورەو سەرسوڕهێنەر وەدیبهێنرێت لەسەر هەموو ئاستەكاندا كە گەورەترین دەوڵەت و دەسەڵاتی سیاسی لەهەر جێگەیەكی دونیادا بێت ناتوانێت تاسەر خۆڕاگر بێت لەبەردەمیدا، هەربۆیە گۆڕان لەدەسەڵاتی سیاسی كوردستانیشدا كارێكی حەتمیەو هەر دەبێت ڕووبدات، ڕۆژ بەڕۆژیش دوای 17 ساڵ دەسەڵاتی دوو حیزبی لەكوردستاندا هۆكارو زەمینە سازی ئەو گۆڕانكاریانە دێننەدی، چونكە:-

1. پارتی و یەكێتی مایەی هەڵایسانی شەڕی ناوخۆو تێكدانی ڕیزەكانی كۆمەڵانی خەڵك و لێكترازانی یەك و یەكگرتووی كوردو كوردایەتی بوون.

2. ئەو دوو حیزبە سیماو ڕووخساری دەسەڵاتی كوردستانیان لەدیموكراسیەوە گۆڕیوە بەدیكاتۆریەتی و قۆرخكردن و چەوساندنەوە.

3. دزین و بەتاڵانبردن و دەستبەسەراگرتنی سەروەت و سامان و داهات و ئابووری و بازاڕی كوردستان بۆ خۆیان و بێبەشكردنی بەشی هەرە زۆری كۆمەڵانی خەڵك لێی.

4. شێواندن و لادانی دەسەڵاتی ئیداری كوردی و نقومكردنی لەزەلكاوی گەندەڵی و بیرۆكراسیەت و دواكەوتویی، ئەمەش بۆتە هۆی پێشكەشنەكردنی خزمەتگوزاریە پێویست و سەرەكیەكان بۆ كۆمەڵانی خەڵك.

5. بەرتەسككردنەوەی كایەی ئازادییەكان لەكۆمەڵانی خەڵك و حیزبە سیاسیەكان و كۆمەڵەو ڕێكخراوەكان و تەنانەت ئەندامانی خۆشیان، بەشێوەیەك هیچ ئازادیەكی ڕاستەقینەی ڕادەربڕین و خۆپیشاندان و ناڕەزایی و میدیا نیە لەكوردستاندا .

6. گـۆڕینی سـیمای ڕووخسـاری کۆمـەڵگای کـوردەواری لەکۆمـەڵگای تینـوو بـەئازادیو دیموکراسـی بـۆ کۆمەڵگایـەکی حیزبـی ڕووت کـە تـەنها ژیـان بەنـدە بەحیزبایەتیەوە.

بەم شێوەیە دەسـەڵاتی ئـەو دوو حیزبـە لەئێستاشـدا بۆتـە دێوەزمـە و ناشـیرین و بێـزراو و ڕق لێبـوەوە لەلایـەن بەشـێکی هـەرە زۆری کۆمـەڵانی خەڵـکەوە، هـەموان ئاواتە خوازن ڕۆژێك زووتر گۆڕانکاری لەو دەسەڵاتەدا ڕووبداتو گەلێکیش ئاوات بەسـەردەمی حیزبـی بـەعس دەخوازنـەوە، بۆیـە بەدڵنیاییـەوە دەسـەڵاتی ئـەو دوو حیزبە درێژەی نابێت ئەگەر لەسەر ئەم ڕەوتو ڕێبازو چرکردنەوەی خۆپەرستیو تـاك دەسـەڵاتیو خۆسـەپاندنانەدا بـەردەوام بـن، ئاشکراشـە حیزبـە سیاسـیەکانی تریش توانای ئەو گۆڕانەیان نیە وەك پێشتر باسکرا.

ئەی چارە چیە ؟

ئاشـــکرایە کۆمـــەڵگای کـــوردەواری کۆمەڵگایـــەکی خـــەباتگێڕو تێکۆشـــەرو خۆنەویسـتەو دڵسـۆزو تینـوە بـۆ ژیـانێکی بـاشو ئـارام و ئاشـتیو ئـازادیو دیموکراسـی، هـەر بۆیـەش هیـواو ئـاوات زۆرە کە کۆمەڵگایەکی ئاوها کە هەمیشە سەرچاوەی ژیانو بەرخۆدانو هەڵسانەوە و شەرعیەتدانیشە بەدەسـەڵاتی سیاسـی، بزووتنـەوەو کۆمەڵـەو ڕێکخـراوو نەوەیـەکی نـوێ لەهەناویـدا لـەدایك ببێـت جیـاواز لەبیرکردنەوەو ڕێبازو ڕچەی کارکردنو خەباتی ئەم دەسەڵاتە.

هـەر بۆیـەش تاکـە ئومێـدو هیـوای گـۆڕان لـەم دەسـەڵاتدا، چێکردنو لـەدایکبوونی بزووتنەوەیەکی دیموکراسیو ڕۆشنبیری سەرتاسـەریە لەهـەموو کوردسـتاندا دوور لەهـەموو ئینتیمایـەکی حیزبـی, تەنهاوتـەنها پشـت ئەسـتوور بێـت بـە بـیرو بـاوەڕی کوردانـــەی ڕەســـەنو دیموکراســـیو پاراســـتنی ئازادییـــەکانو کۆبوونـــەوە لەچواردەوری سەرکردایەتیو ڕابەرایەتیەکی نوێ لەعەقڵو جەستەو بیرو فکردا کە تــەنها مەبەســتی خزمــەتکردنی کۆمــەڵانی خــەڵكو پێشخســتنی کوردســتانو چەسپاندنی دیموکراسـیەتو ئاشـتیو خۆشـگوزەرانی بێـت، دوور لـەقۆرخکردنی

دەسەڵاتو بەحیزبکردنی کۆمەڵگای کوردەواری و بەردەوام بوون لەسەر گەندەڵی و مشەخۆری.

خۆشبەختانەش سەرەتای ئەو پرۆسە دیموکراسی و بزوتنەوە ڕاستکەرەوەیە سەریهەڵداوە لەڕێگەی ڕەخنەگرتنی بوێرانە لەدەسەڵاتو کارکردن بۆ چێکردنی ڕیفۆرمی سیاسیو ئابووریو کۆمەڵایەتیو.... هتد، و ڕاستکردنەوەی هەڵەکانو دەرخستنی کارە دزێوو گەندەڵو ناشیرینەکانی دەسەڵات، تەنانەت لەناو خودی ئەو دوو حیزبە خۆشیانداو لەناو پەرلەمانو حکومەتدا، هەر بۆیە درێژەدان بەم ڕەوتە ڕیفۆرمخوازو دیموکراسیو ئازادییە گرەنتی سەرکەوتنو گۆڕانە، چونکە ئەو دوو حیزبەش بەهۆی شەقی زەمانەوەو بەرژەوەندییە سیاسیو ئابوورییەکانەوە بەڕووکەش ڕێکنو هاوپەیمانی ستراتیژین، ئەگەر فشارو گوشارە جەماوەریو دیموکراسیەکان زیاتر بکرێن بەدڵنیایی خۆڕاناگرنو ملکەچ دەکەن بۆ ئەو باهۆزی گۆڕانکاری و ڕیفۆرمخوازیەی کە دەستی پێکردوە و سەریهەڵداوە و بۆتە تاکە ئومێدی دیموکراسی خواز و ئازادیخواکانی گەلەکەمان.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی ((سبەی)) و ڕۆژنامەی ((ڕۆژنامە))دا بلاْوکراوەتەوە لە 14و21و2008/5/26دا.

خێڵ و نەتەوە

لەتەرازووی دەسەڵاتی سیاسی کوردیدا..*

- پێناسە و چەمکی خێڵ

خێڵ:- بریتیە لەکۆمەڵە کەسێك کە زۆر جار هەموویان دەچنەوە سەر یەك بەرەباب یان پێکدێن لەچەند تیرەیەکی تر، زۆر جار خێڵێك لەناوچەیەکی دیاریکراودا نیشتەجێدەبن کە بەنیشتمانی خۆیانی دەزانن وە دیالێکتێکی جیاش دە ئاخاوتن، وە ڕۆشنبریەکی وەك یەکیان هەیە وە کارکردنی پێکەوەییان هەیە دژی ڕەگەزی دەرەکی .

خێڵ لەهەموو کیشوەرەکانی دونیادا بلاوبوونەتەوە، هەندێکیان بەدرێژایی مێژوو نەماون وەك هەندێ لەخێڵە ئەورووپیەکان وەك جەرمانیەکان، وە هەندێکی تریان پەرش و بلاوبوونەتەوە وەك خێڵەکانی هندیە سورەکان لەئەمریکای باکورو باشوردا، وە هەندێکیان تواونەتەوە لەکۆمەڵگا شارستانیەتەکاندا وەك هەندێ لەخێڵەکانی باشوری ڕۆژئاوای ئاسیا، ئاشکراشە کە داب و نەریت و شێوازی ژیان و هونەر و سیستەمی ئەو خێلانەش لەیەکتری جیاوازن.

* زانایانی کۆمەڵناسی دوو ڕەگەز دەکەنە مەرج بۆ دروستبوونی هەر کۆمەڵەیەك کە ئەوانیش جێگیری جێگەو سۆزی ئەو کۆمەڵەیەیە، ئەو دوو مەرجەش لەخێڵدا هەیە کە لەچەند تیرەیەك پێك دێت .

ئەگەر خێڵ ڕەوەند بێت ئەوا سنورێکی دیاریکراویان هەیە بۆ هاتوچۆیان هەرچەندە ئەو سنوورە دەگۆڕێت لەکاتێك بۆ کاتێکی تر، ئەگەر ئەو خێڵە لەجێگەیەکدا نیشتەجێبوون ئەوا پەیوەندییەکی توندو تۆڵتر لەنێوان تاکەکانیدا دروست دەبێت کە نزیکایەتیان زیاتر تۆخ دەکاتەوە.

خێڵ بەپێی ئەم چەمکە کۆمەڵگایەکی ناوچەییە، لەگەڵ ئەوەشی کە هەندێ لەتیرەکانی گەڕۆك و ڕەوەندیش بن و هەریەکە لەو تیرانەش ناوی خۆیان هەیە، بەلام لەنێوان هەموانیاندا سۆزێك هەیە کە تاکەکانی خێڵ بەیەکەوە گرێ دەدا ئەویش بریتیە لەوەی کە ناو دەبرێت بە((دەمارگیری خێڵەکی)) کە هەڵدەقوڵێت لەهەستکردن بەیەکێتی کۆمەڵەکەیانەوە لەژیان و پەیوەندی خزمایەتیان لەسەریەك زەوی .

* سیفات و داب و نەریتی خێڵ

1. لەبواری ژن هێناندا ، پێویستە کچ تەنها لەناو خێڵەکەی خۆیدا شوو بکات.
2. ژن لەخێڵدا کەسی دووەمەو لەدوای پیاوەوە دێت، و مافی بڕیاردان و هەڵبژاردنی هاوسەرو.... هتد نیە.
3. ژن تەنها بۆ بەخێوکردنی منداڵ و خزمەتکردنی مێردو ئیشوکاری ناو ماڵە.

4. لەتەمەنێکی زوودا (10 – 12) ساڵ کچان دەدرێن بەشوو، کوڕانیش لەنێوان (15 – 20)ساڵیدا ژن دەهێنن .
5. خێڵ بەناوبانگن لەخۆرئاواو خۆرهەڵاتدا بەخزمەتکردنی میوانو دەستو دەرون کراوەیی و دڵسافیو پیاوەتی.
6. شانازیکردن بەخێڵو تیرەو باو و باپیران و ناوبانگی خێڵەکەیانەوە.
7.ناونانی خێل زۆر جار دەگەڕێتەوە بۆ ئازایەتی و پاڵەوانێتی یەکێك لەپیاوەکانی خێڵەکە.
8. دەمارگیری خێڵەکی زۆر جار لەناو تیرەکانی یەك خێڵیشدا بۆتە هۆی نانەوەی شەڕو شۆڕو پێکادان، بەڵام هەمیشە دەمارگیری خێڵەکی لەبەرامبەر خێڵێکی تر بوونەتە هۆی یەکگرتنی هەموو تیرەکانی خێڵەکە لەبەرامبەر خێڵە دەرەکیەکاندا .
9. تۆڵە سەندنەوە لەخێڵدا کارێکی باوە و جێگەی شانازیشە، بۆیە هیچ خوێنێك بەبێ بەرامبەر نابێت یان بەکوشتنەوەی یەکێك لەخێڵی بەرامبەر یان بەپێدانی کچ یان مەڕو ماڵات یان پارە حوکم دەکرێن.
10. سەرۆکی خێڵ زۆر جار بەهەڵبژاردن دەبێت لەنێوان نوێنەرانی تیرەکانداو دەبێت سەرۆکی خێڵ کەسێکی بەتەمەنو ژیرو داناو بەئەزموونو شارەزاو جێگەی متمانەی هەموان بێتو خاوەن نفوزو سەروەتو سامانیش بێت، زۆر جاریش ئەم سەرۆکایەتیە میراتیە لەباو و باپیرانەوە بۆ کوڕەکانیان بەجێدەمێنێت.سەرۆکی خێڵ نوێنەری خێڵە و توانای فەرماندانی بەشەڕ و ئاشتی هەیە و خاوەن فەرمانە بۆ گواستنەوە و ڕەوکردنو ئاشتیکردن لەنێوان تیرەکانی خێڵەکەیدا.
11. لای زۆربەی خێڵەکان دادگای خێڵەکی هەیە کە لەلایەن دادوەری خێڵەوە بەڕێوە دەچێتو لەسەر بنەمای دابو نەریتە خێڵەکیەکان بڕیار و حوکمەکانیان دەردەکەن.

- چەمك و پێناسەی نەتەوە

* بیری نەتەوەیی لەسەدەی نۆزدەدا سەری هەڵدا لەئەوروپادا لەلایەن ئیتاڵی و ئەڵمانیایەکانەوە، لەسەدەی بیستیشدا لەهەموو دنیادا بیری نەتەوەیی گەشەی سەند.

بیری نەتەوەیی بریتیە لەبزوتنەوەیەکی سیاسی فکری دەمارگیر کە داوای بەرز ڕاگرتنی نەتەوەیەکی دیاریکراو دەکات لەڕێگەی دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی نەتەوەیی، لەسەر بنچینەی پەیوەندی خوێن و زمان مێژوو نیشتمان و ئازادی و داخوزاییەکان، لەجێگەی هۆکاری دین .

باوترین پێناسی نەتەوە بریتیە لەوەی گیلتر کە وای دەبینێت لەبنچینەدا نەتەوە بریتیە لە ((بیرو باوەڕێکی سیاسی کە دەوەستێتە سەر جوتبوون لەنێوان یەکێتی سیاسی و یەکێتی نەتەوە)) .

- هۆکاری سەرهەڵدانی بیری نەتەوە لەئەوروپادا دەگەڕێتەوە بۆ شۆڕشی فەڕەنسی، چونکە لەو شۆڕشەدا ئینتیمای تاك بۆ پاشاو خانەوادە نەجیبزادەکان گۆڕا بۆ ئینتیما بۆ یەك نیشتمان و یەك زمان و یەك نەتەوە.
- گەشەکردنی فکری نەتەوەیی پەیوەستە بەپرۆسەی بەدیموکراسیکردن و پێشکەوتن و داهێنانە نوێکان لەبواری گواستنەوەو پەیوەندیکردن و نوسین و چاپکردن و خوێندەواریدا، لەبەرئەوەی ئەم پێشکەوتن و داهێنانە دەبێتە هۆی بچوك کردنەوە یان نەمانی ئینتیمای ناوچەیی و خێڵەکی و بنەماڵەیی و .... هتدو دروستبوونی ئینتیما لەبوارێکی گەورەترو بەرفراوانتری نەتەوەدا.
- بەهەمان شێوە فکری نەتەوە لەگەڵ عیلمانیدا هاوئاهەنگن بۆسەرکەوتن و لەناوبردنی داب و نەریتە کۆن و دواکەوتووەکان و دەستگرتن بەدینەوە، لەجیاتی ئەوانەی بڕوایان بەپێشکەوتن و داهێنانەکان هەیە لەسەر ئاستێکی فراوانترو گەورەتری هەموو وڵات و کۆمەڵگاو دوور لەئینتیمای بچوکی خێڵەکی و هەرێمایەتی و بنەماڵەیی.

- بیری نەتەوەیی لەگەڵ ململانێی چینەکاندا لەسەرەتاداو لای مارکس دژ بەیەك بوون، ئەو وای دەبینی کە فکری نەتەوەیی دژی بەرژەوەندییە کانی چینی کرێکاران و پڕۆلیتاریایە، بەڵام دواترو لەیەکێتی سۆڤێتی و لەسەر دەستی ستالیندا لەو بیرو باوەڕە پاشگەزبوونەوە و هانی نەتەوە و گەلانی جیاوازیان لەدونیادا دەدا بۆ شۆڕش و ئازادبوون لەداگیرکەرانی سەرمایەداری.
- لێرەدا دوو جۆر هەست و سۆزی نەتەوەیی لەجیهاندا هەیە:–

1. ئەوەی پەیوەستی تەواوە بەگەل و ڕەگەز یان کۆمەڵێکی ڕەگەزی یان ڕۆشنبیری وەك (نەتەوەکانی ئیتاڵی و ئەڵمانی) .
2. ئەوەی پەیوەستە بەدەوڵەتەوە وەك وڵاتانی ((ئەمریکاو کەنەداو مەکسیك و بەڕازیل و گواتیمالاو هندۆراس و کۆستاریکا و ڤەنزوێلاو پۆلیڤیا و چیلی و ئەرجەنتین .. هتد . و زۆربەی وڵاتانی ئەفریقیا وەك وڵاتانی ((ئەنگۆلا و زامبیا و مۆزەمبیق و زیمبابۆی و .. هتد))، وڵاتانی بنەماڵە و خێڵەکی وەك وڵاتانی عەرەبی کەنداو ((سعودیەو کوێت و ئیمارات و عومان و قەتەرو بەحرین)) کە هەموانیان لەسەر بنچینەی دین و خێڵەکی و بنەماڵەیی دامەزراون و دژی عیلمانیەتن .

- دوای ئەم ڕونکردنەوە و باسکردنەی خێڵ و نەتەوە لەهەموو دونیادا و دابەشکردنی جۆری دەسەڵاتەکانی وڵاتان لەسەر بنچینەی خێڵ و نەتەوە . ئەو پرسیارە سەرهەڵدەدات کە ئایا دەسەڵاتی سیاسی کورد چۆن دەڕوانێتە خێڵ و نەتەوە ؟ ئایا بەلای سەرکردایەتی سیاسی کورد و سیستەمە حوکمڕانیەکەیەوە خێڵ بالاتر و گرنگترە یان نەتەوە ؟ ئایا بنچینەی دەسەلات و فکری حکومڕانی کورد بنچینەیەکی تەسك و بچوکی خێڵەکیە یان بنچینەیەکی فراوانی پانوپۆڕی نەتەوەییە؟ئایا لە تەرازووی دەسەڵاتی سیاسی کورددا خێڵ سەنگینترو قورستر و جێگەی بایەخە یان نەتەوە ؟ و ئەمەو دەیان پرسیاری تریش.

بۆ وەلامی ئەم پرسیارانە . دەکرێت کەمێك دیقەت لە ڕابووردوو ئێستای کۆمەڵگای کوردەواری بدەین و بزانین کۆمەڵگای کوردەواری قۆناغەکانی

گەشـەکردنی مێـژوویی کۆمـەڵگای بەشـێوەیەکی سروشـتی تێپەڕانـدوە و گەشـەی ئاسـایی کـردوە ((مەشـاعیەت وکۆیلایـەتی و دەرەبەگایـەتی و سـەرمایەداری و سۆسـیالیزمی)). و لەئێسـتادا لـەکوێی ئـەو ئاسـتبەندی و ڕیزبەنـدی گەشەکردنەدایە.

ئاشکرایە کۆمەڵگای کوردەواری بەهۆی داگیرو دابەشکردنی خاك و نەتەوەکەیەوە لەلایـەن داگیرکـەران و دوژمنانیـەوە بـە کۆمەڵگایـەکی دواکـەوتوو گەشـەنەکردوو ناتەندروست و نەخوێندەوار و هەژار ماوەتەوە کە ئەمە بۆتە هۆی ئەوەی گەشـەی ئاسـایی خـۆی نـەکات لـە هـیچ کـام لـەبوارەکانی ژیانـدا ((سیاسـی و ئـابوری و کۆمەڵایـەتی و فەرهـەنگی و زانسـتی و ...هتـد)) . و بـە کۆمەڵگایـەکی داخـراو و خێڵەکی و پارێزگـار لـەدابو نەریتە باوەکـانی بـاو باپیرانی ماوەتـەوە و ئیـدی خێـڵ بۆتە سەرچاوە و ڕوانگەی بیرو بۆچونەکانی تـاکی کۆمـەڵگا و شانازیکردن بـەخێڵ و تیرە و بنەماڵە و تایەفە بونەتە چاوگی هەست و سـۆزیان و ئینتیما لـەلایان تـەنها بۆ خێڵەکانیان بوە لـە چوارچێوە و سنورێکی بەرتەسك و ناوچەیی و هەرێمایـەتی دیاریکراودا . و ئیدی لەدەرەوەی ئەو سنورە خێڵەکیـەدا هـەموو دەوروبـەری خـۆی بـە دوژمـن و ناحـەز و نادۆسـت زانیـوە و تابۆشـی کرابێـت بـەرگری لـەو سـنورە خێڵەکیـەی خـۆی کـردوە و ئیـدی گـوێی نەداوەتـە دەرودراوسـێکانی کـە لەهـەمان خوێن و زمان و ڕەگـەزن و مێـژوو و جوگرافیایـەکی گـەورەتر و دێـرینتر و خاکێك و نیشـتیمانێکی گـەورەتری هاوبـەش پێکیانـەوە گرێـدەدات. ئەنـدامانی خێـڵ بـەبێ جیاوازیـان لـە جوگرافیـای هەرێمایـەتیان هـەموانیان هاوبەشـن لـە دابـو نەریتـە کۆنەکان و پارێزگاریان لێدەکەن لەم ڕۆژگارەی ئێستاشماندا و لەسەدەی بیست و یەکـدا و لەسـەردەمی دەسـەڵاتی کـوردی خۆماڵیشـدا و لەسـەدەی دیموکراسـی و داهێنانە تەکنـەلۆژیا و ژمارییەکاندا کە گۆڕانی زۆر گـەورەیان لەهـەموو بوارەکانی ژیانـدا وەدیهێنـاوە.بەداخـەوە تائێسـتاش هێنـدەی بیرو سـۆزی خێـڵ و تایەفـە و بنەماڵە و هەرێمایەتی گەورەتر و کاریگەرترە لەناو کۆمەڵگاو دەسەڵاتی کوردیشـدا

نیو هێنده ئینتیما بۆ گەل و نیشتیمان و نەتەوە نیە و بەڵکو بەپێچەوانەشەوە کەدەبوو بۆ پێك هێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆی ئازادی نەتەوەیدا کورد و دەسەلاتەکەی هەوڵی جدیان بدایە بۆ بوژاندنەوە و زیندوکردنەوە و گەشەپێدانی هەست و بیری نەتەوەیی نەك زیندوو کردنەوەی گیانی خێڵەکایەتی و بنەماڵەیی و هەرێمایەتی و تایەفی. کورد هێندەی بەدەست ئەو هۆکارانەوە زیانی پێگەیشتوە و بەڵکو هەر بەهۆی ئەو بیرە تەسکەی خێڵەکیانەوە بوە کە نەگەیشتۆتە ئامانج و سەرکەوتن لە مێژووی خەباتی کوردایەتیدا . لێرەدا ڕێزم هەیە بۆ هەموو کەسایەتی و سەرۆك خێڵەکان و تاکەکانیشیان و هەوڵ و خەباتیشیان لەناو بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردا , بەلام پێویستە ئەوان هەموو بەرژەوەندی و بیر و فکری خێڵەکی خۆیان بخەنە ژێر چەترە گەورەکەی کوردایەتیەوە و هەموو توانا و هێز و ئینتیمایەکیان لەپێشدا بۆ نەتەوە و نیشتیمان بێت نەك بۆ خێڵ وسەرۆك خێڵ و ناوچەکانی خۆیان . نمونەی شۆڕشە سەرنەکەوتوەکانی کورد بەدرێژایی مێژووی خەباتی کوردایەتی هەمیشە خالی لاوازیان بوونی دووبەرەکی و دوژمنایەتی و شەڕی ناوخۆی خێڵەکان بوە و هەر ئەوانیش شکستیان بە شۆڕشەکان و ڕاپەڕینەکان هێناوە گەرچی هەرخۆشیان هەڵگیسێنەری ئەو شۆڕش و ڕاپەڕینانەش بوون . بەلام بەهۆی بێ نیزامی و بێ سەرکردەی و بێ بیری نیشتیمانی و نەتەوەیی وایان کردوە کە هاوسەنگی هێزەکان بە زیانی کوردو شۆڕشەکانی بشکێتەوە .

جێگەی داخە کە لەئێستادا و لەسەردەمی دەسەلاتی دووحیزبی دەسەلاتداری کوردیدا دیاردەی زیندووکردنەوەی خێڵ و بنەماڵە و تایەفە و دیوەخانانە زیندوو دەکرێتەوە بۆ بەرژەوەندی تەسکتری حیزبایەتی و گرەوی بردنەوەی هەڵبژاردنەکان و بردنەوەی زۆرترینی دەنگەکان. لەم پێناوەشدا کەوتونەتە کردنەوە و کۆکردنەوەی سەنتەری بەناو ڕۆوشنبیری خێڵەکان و بەخشینەوەی پارەو پولێکی ئێجگار زۆر بۆ ئەو مەبەستە . خۆ ئەگەر ئەو پارانە لە پرۆژە

خزمەتگوزاریەکاندا خەرج بکرایە ئەوا ئێستا کوردوستان لە کاولی و بێخزمەتی ڕزگاری دەبوو. بەهۆی ئەمەشەوە لە ئێستادا خێڵەکان کەوتونەتە خۆ بۆ زیندووکردنەوەی دابو نەریتە خێڵەکیەکان و زیندووکردنەوەی مەراسیمە خێڵەکیەکان و دانانی وێنە و پەیکەری سەرۆک خێڵەکان و هەڵدانەوەی لاپەڕەی بەناو پڕ شانازی خێڵەکانیان کە بریتیە لە مێژووی پڕ خوێناوی خێڵەکان لەنێوان خۆیاندا و دیاریکردنی سنوری نفوز و دەسەلأتی خێڵەکیان و داوای دیاریکردنی پۆست و پلەو پایەی حیزبی و حکومی دەکەن بۆ ئەندامانی خێڵەکانیان . کە ئاشکراشە هەموو ئەم هۆکارانە دەبنە هۆی زیاتر دابەشبوون و کەرت و پەرت بوونی هێز و توانای نەتەوە و کوردایەتی و بچوکبونەوەی خواست و ویستەکان لەپێکەوەنانی دەوڵەت و یەك ویەککگرتوویی نەتەوەوە بۆ بەرژەوەندی بچوکی خێڵەکی کە ئەمەش تەنها دوژمنانی کورد سوودی لێدەبینن.

بەدرێژایی مێژووش ئەو ڕاستیە خۆی دووپاتکردۆتەوە کە تاکی خێڵەکی یان کۆمەڵگای خێڵەکی کۆمەڵگایەکی دوورە لە پێشکەوتن و داهێنان و گەشەکردن ، چونکە بیر تەسك و ئینتیما بچووکن و بیر و مەودای فکریان تەنها لەچوارچێوەی بازنەیەکی بچوکی خێڵەکیدا دەسوڕێتەوە و ناتوانێت باڵ بهاوێت بۆ دوورتر و فراوانتر . و هەمیشە لەپێناو بەرژەوەندیە بچوکەکانی خێڵدا بەرگری دەکات نەك بەرژەوەندیە نەتەوەیەکانی و هەمیشە خێڵی لا گرنگتر و سەنگینترە و ئینتیماشی بۆ ئەو توند و تۆڵترە و لەکاتی تەنگانە و ناخۆشیەکانیشدا هێندەی بەرگری لە خێڵەکەی و ناوچەکەی دەکات نیو هێندە بەرگری لە نیشتیمان و نەتەوە ناکات. لەوانەیە هەندێ کەس هەبن نمونە بە بنەماڵە خێڵەکیەکانی کەنداو بهێننەوە کە چەندە سەرکەوتوو پێشکەوتوون و بەرگری لەبوونی خێڵ و بنەماڵە بکەن. بەلأم ئێمە دەڵێین سەرکەوتن و پێشکەوتنەکانی ئەوان وەك بڵقی سەر ئاو وان و بە فویەك لەناو

دەچن و نمونەشمان ولاّتی خێڵەکی و بنەماڵەیی کوێت بوون لەبەرامبەر هەڕەشە و پەلامارەکانی ڕژێمی بەعسدا کەنەیتوانی تەنها 24 کاتژمێر خۆی ڕابگرێت و ئەوەش دەڵێین کە خێڵ ئەگەر بۆ هەموو ولاّتێك سوودی هەبێت ئەوا بەدڵنیایی بۆ ئێستاو ئایندەی کورد و کوردایەتی زەرەرمەندە.

هەر بەم پێو دانەش دەسەلاّتی کوردیش لە تەرازووی خۆیدا دەڕوانێتە گرنگی و سەنگینی خێڵ و کار بۆ بوژانەوەیان دەکات و بەمەش هەڵەیەکی گەورەو مێژوویی شۆڕش و سەرکردەکانی ڕابووردومان دووپات دەکاتەوە و بەهەمان شێوەش مێژووە تاڵ و ڕەش و پڕنەگبەتیەکانمان دووبارە دەبنەوە و ئەوەشی کە بەدەست هاتوە لەدەست دەدەرێت . بۆیە پێویستە و کارێکی زەروریشە کە هەموو هێزە دیموکراسی و نوێگەر و مەدەنیخواز و ئازادی خوازەکانی کوردایەتی هەیە ڕێگە لەم کارو کردەوانە و هەڵوێستە دواکەوتووەی سەرکردایەتی کورد بگرن و ڕێگەنەدەن کۆمەڵگای کوردەواری و ئەم دەسکەوت و سەرکەوتن و گەشەکردن و پێشکەوتنانەی کە ئێستا هەن بگەڕێنرێنەوە بۆ دواوە و بۆ ڕۆژگارە ڕەشەکانی مێژوو . پێویستە لەسەر هەموان هەموو هێز و توانا و بیرکردنەوە و ئینتیمایەکمان بۆ کورد و کوردایەتی ڕەسەن و ڕاستەقینە بێت و نەتەوە و نیشتیمانیش لەسەروو خێڵ و بنەماڵە و تایەفە و دین و ناوچەگەرێتیەوە دابنێین . ئەگینا بەپێچەوانەوە مێژوو خۆی دووپات دەکاتەوە بەلاّم ئەم جارەیان خوێناوی ترو پڕ مەترسی تر.

---

* ئەم بابەتەم لەسایتی ئەلکترۆنی((نوێپۆست و سبەی))دا بلاّوکراوەتەوە لە 5/23 و2008/6/8دا.

كورد– كەركوك – كات *

- ئەم سێ وشەیە پەیوەندیەکی توندوتۆڵ ڕاستەوانەیان بەیەکەوە هەیە ناتوانرێت لەیەکتری جیابکرێنەوەو هەریەکەیان کاریگەری گەورەی لەسەر ئەویتریان هەیە. کوردو مەسەلەکەی بەبێ کەرکوک ناتەواو ودۆڕاو و بێ مانایە.بەبێ سوود وەرگرتنیش لەکات و زەمینەی گونجا و بەهەمان شێوە کەرکوک لەدەست دەچێت و تاکات درەنگتر بێت کورد زەرەرمەندتر دەبێت. ئەم ڕاستیەی سەرەوە کورد بەدەستیەوە نالاندویەتی لەسەردەمی هەموو حکومەتە یەك لەدوایەکەکانی عێراقیدا و بەتایبەتیش ڕژێمی بەعسی صدامی لەگۆڕنراو.کەمەسەلەی کوردو کوردایەتی لەم بەشەی کوردوستاندا هەمیشە لەسەر کەرکوك نەگەیشتوۆتە ئامانج و هەمیشە کەرکوك خاڵی جیابونەوە و لێکدوورکەوتنەوەی شۆڕشەکانی کوردو ڕژێمەکانی عێراق بوە.کەرکوك خاڵی پێوانەی ڕاستگۆیی نیەت و کردار و خیتابی سیاسی ڕژێمەکانی عێراق بوە, کەرکوك خاڵی سەرهەڵدان و سەرلەنوێ ململانێ و شۆڕشەکان بووە. کەرکوك بەلای کوردەوە مەسەلەیەکی میحوەری و ناوەندی بوە و نەتوانراوە پشتگوێ بخرێت و چاوی لێبپۆشرێت . بەهەمان شێوەی گرنگی کەرکوك بەلای کوردەوە کەرکەوك گرنگی مێژوویی و جوگرافی و ئابوری هەبوە بەلای ڕژێمەکانی عێراقیشەوە و جێگەی گرنگی پێدانیان بوە.
- کەرکوك لای کوردو شۆڕشەکانی بە دڵ و قودسی کوردوستان ناسراوە بە و مانایەی کوردوستان بێ دڵ و بەبێ کەرکوك ژیان و مانی لەمەترسیدایە و

ناتــەواوە و بەهێنــدەی پــیرۆزی شــاری قودســیش بــەلای فەلەســتینیەکانەوە کــەرکوکیش پــیرۆزە بــەلای کــوردەوە.جاهــەروەك چــۆن یاسـر عــەرەفات ســەرۆکی دەسـەڵاتی فەلەسـتینی بەدرێـژایی خـەباتی خـۆی و تـا دوارۆژەکـانی ژیانیشـی کـە کـەوتبوە ژێـر فشـار و گوشـارەکانی ئـەمریکاو ئیسـرائیلەوە دەسـبەرداری بسـتێك لەشــاری قــودس نــەبوو چــونکە بەخیانــەتی دەزانــی.جاپێویســتە کــورد و سەرکردایەتیەکەشـی هەمیشـە کـەرکوك و چارەنوسـی وەك قـودس سـەیر بکـەن و تالـەژیان و دەسـەڵاتدا ماون بـۆ چرکەیەکیش بیر لـە دەسـتدانی بسـتێکی کـەرکوك نەکەنــەوە و ئــەو ئــەرك و لێپرســراوێتیە مێژوییــە بپــارێزن. خــەباتی کوردایــەتی لەسـەردەمی ڕژێمـی بەعسـدا کـە خـەباتێکی چـەکداری و شـۆڕش و خوێنـاوی بـوو بەدرێژایی 35 ساڵەی تەمەنی حوکمی بەعسیان سەرەڕای کیمیاباران و ئەنفال و ڕاگواسـتن و تـەعریب و تـەبعیس و بەجینۆسـایدکردنی کـوردو کوردوسـتان بـەڵام هێشـتا لـە چـاو خـەباتی دیموکراسـی دوای ڕژێمـی بـەعس و لەسـەردەمی بـەناو دیموکراسـی و دەســەڵاتی گــەل و پەرلــەمان ســانا و ســاکارتر بــوو, چــونکە ئــەویٚ دەمــیٚ یــەك دوژمنــی ئاشــکرا و یــەك ســەنگەر لەبەرامبــەردا هــەبوو دەتناســی و دەیناسیت و هەموو شێوازێکی خەبات حەڵاڵ بوو.

- بەڵام لە ئێستادا و لە ژێر قوبەی پەرلەماندا و لـەژێر نـاوی هاوپـەیمانی و دۆسـتایەتی و دیموکراسـیەت و دەنگـدان و هەڵبژاردنـدا.دەیـان دوژمـن و ناحـەز و دەیـان سـەنگەری نـاوخۆیی و ناوچـەیی و دەرەکـی بـۆ کـوردو مەسـەلەکەی و مافـە ڕەواکانی دروست بووە.

جارێکی تریش خاڵی وەرچەرخان و لێکتـۆران و پێکنەگیشـتنی کـوردو ئـەو هێـز و لایانـە ناحەزانـەی نـاو دەسـەڵاتی عێراقـی بەهـەمان شـێوە شـاری کەرکوکـە و ئـەم دەسـەڵاتدارە نوێیانـەی بەسـیما دیموکراسـی خـوازو هاوپـەیمان و لەناوەڕۆکـدا شۆڤێنی و ڕەگەزپەرست و عەقڵ دۆگماو مەرکەزیـەت خوازو قەومیانـەی سـەردەمی شەسـت و حـەفتاکانی سـەدەی ڕابـووردوو و دەیانـەوێت بـەجۆر و شـێوازێکی تـر

کورد و کەرکوك بچوك بکەنەوە و سیاسەتی تەعریب و تەهجیر و داگیرکردنی بەعس دووبارە و بکەنەوە و درێژەی پێبدەن بە سوود وەرگرتن لەکات و بەفیڕۆدانی.
ئەوەتا لە یەکەم کابینەی حکومەتی عەلاوی و جەعفەری و مالکی ئێستاشدا و بۆ ماوەی زیاتر لە 3ساڵە دەستی دەستی بەکورد دەکەن و کات بەسەر دەبەن و مادەی 58 و 140 ی دەستور جێبەجێناکەن و ڕێگریشی بۆ دروست دەکەن.
لەمەشدا نابێت تەنها گلەیی و گازندە لەو بەناو دۆستانەی کوورد بکەین لە هێزە سیاسیەکانی ناو عێراق و ئەمریکاو بەریتانیاو ..هتد. چونکە هەریەك لەو هێزانە لەبەرژەوەندی حیزبی و تایەفی و مەزهەبی و قەومی خۆیە بۆ مەسەلەکان دەڕوانێت و کار بۆ دەسکەوتی تایبەتی خۆی دەکات نەك بۆ بەرژەوەندی و خواستەکانی کورد و لەمەشدا کات لە بەرژەوەندی ئەوانە و دژی کوردە, چونکە بەتێپەڕبوونی کات شیعە و سونە و ئەوانی تریش ڕۆژ بە ڕۆژ بەهێز دەبن و خۆڕێکدەخەنەوەو پێگەی خۆیان قایمتر دەکەن لەناو دەسەڵاتی عێراقدا و بەڵام کوردیش بە پێچەوانەوە ڕۆژ بەڕۆژ پاشەکشە دەکات و بەرەو بێهێزی و لاوازی و بێ پشت پەنایی و بێ هاوپەیمانی و دۆستایەتی ڕاستەقینە دەچێت هەرئەمەش وایکردوە کوردو مافەڕەواکانی لە عێراقی بەناو فیدراڵدا لەپاشەکشەی بەردەوامدابێت. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ هەڵە کوشندەکانی سەرکردایەتی سیاسی کورد و خۆش باوەڕی و هەڵفریواندیان بەدۆست و هاوپەیمانە فشەڵ و درۆزنانەکانی شیعە و سونە و تەنانەت ئەمریکاو بەریتانیاش.
ئەوەتا لەڕۆژی 2008/7/22 لەناو پەرلەمانی عێراقیدا و لە گفتوگۆی یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکاندا و لەلایەن سەرۆکی پەرلەمانی عەرەبی سونەوە محمود مەشهەدانیەوە دوور لەهەموو یاساو ڕێسا و پەیڕەوەی ناوخۆی پەرلەمان و بەنهێنی دەنگ لەسەر بەندی 24ی یاساکە دەدرێت و تێدەپەڕێنرێت چونکە دژی مادەی 140 دەستور و دژی بەرژەوەندی کوردو کەرکوکە.لەپێشتریش و

تائێستاش کوردو بەرژەوەندیەکانی و کەرکوك لەلایەن ((حسێن شەهرستانی))
شیعەی وەزیری نەوتی عێراقیەوە دژایەتی دەکرێت . ئەمە سونە و شیعەی
هاوپەیمان و دۆستەکانمانن . کە ئەم هەڵوێستانە ڕووی ڕاستەقینەی ئەو لایەنانە
دەردەخەن و دووفاقی و دووڕوویی و شۆڤینیەتی عەرەبی دەردەخەن لەبەرامبەر
کورد و کەرکوکدا و پێویستە سەرکردایەتی سیاسی کورد چاو بەو هاوپەیمانی و
دۆستایەتیاندا بخشێنێتەوە و سیاسەت وستراتیژو خیتابی سیاسی خۆی
بگۆڕێت و دابڕێژێتەوە بەئاشکراو ڕوونی.
سەرکردایەتی سیاسی کورد لەساڵی 2005وە هەمیشە لەسەنگەری بەرگریی
وشەرمنی و ترسنۆکیدا بوە . ئێستا کاتی ئەوەهاتوە بچێتە سەنگەری هێرش و
ڕاشکاوی و جورئەتەوە بۆ داواکردنی مافەکانی و پێویستە خیتاب و پێگەی
خۆی بەهێز بکاتەوە وەك سەرەتای ساڵی 2003. ئەمەش تەنها بەگەڕانەوە دەبێت
بۆلای جەماوەری گەلی کورد لە کوردوستان و پاراستنی یەك ڕیزی و یەك گوتاری
و یەك هەلوێستی و یەك حکومەتی و یەك ئیرادەیی هەموو پارتە سیاسیەکان
بەتایبەتیش پارتی و یەکێتی دەبێت پشت ئەستوور بە جەماوەری گەل. پێویستە
کاری جدی بکەن بۆ پتەوکردنی بەرەی ناوخۆیی وڵات بە پێشکەشکردنی
خزمەتگوزاری زیاتر و پرۆژەی ستراتیژی و چوون بەدەم داواکاریەکانی
جەماوەرەوە و نەهێشتنی کەموکوڕیەکان و گەندەڵیەکان بۆئەوەی حکومەت و
دەسەلآت و سەرکردایەتی لەلای گەلەکەی خۆیان خۆشەویست و ڕێزلێگیراو بن و
خۆیان بەخت بکەن بۆ بەرگری لە کورد و کەرکوك و کوردوستان , نەك بێزراو
وناخۆشەویست بن و ببنە هۆی ساردکردنەوە و مراندنی گیانی کوردایەتی
لەلایان.
بۆیە چیدی سەرکردایەتی سیاسی کورد نابێت زۆرینەی زۆری جەماوەر پشتگوێ
بخات لە پێناو پاراستنی بەرژەوەندی کەمینەی هەرە کەمی جەماوەر . بۆیە
گەورەترین و ڕاسگۆترین پشت و پەنای کورد و سەرکردایەتیەکەی تەنها جەماوەر

و شاخەکانی کوردوستانە دوور لە بەناو دۆست و هاوپەیمانە عەرەبی و نێودەوڵەتیەکان. بۆیە دەکرێت بەو پشتیوانیەی جەماوەر کوردو کەکوک وکات بگونجێنین و بە قازانجی مەسەلەکەی کوردایەتی وەگەڕیان بخەین و سەرکەوتوش بین و ئیدی ئەو 3 کافە نەفرەتیەی جاران بگۆڕینەوە بە تاجە گوڵینەی خێرو بەرەکەت بۆ ئاینەدەمان.

———————————————————————————

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاْوکراوەتەوە لە 2008/8/2دا.

□

□

□

□

بەشی سێیەم

لەپەراوێزی هەڵبژاردنەکانی ناو ڕێکخستنەکاندا.....

پێشنیازێکی کراوە بۆ هەموو هەڤاڵانی یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان

بەرەو پێکهێنانی ڕێگای سێیەم

لەناو یەکێتیی نیشتیمانی کوردوستاندا...*

❖ ئاشکرایە یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان هەر لەسەرەتای دامەزراندنیەوە لەساڵی 1975وە لەچەند باڵ و ئاڕاستەو ئایدیاو ڕێبازی جیاواز لەیەکتر پێك هاتوە و هەموانیان لەژێر چەتری ئەودا درێژەو بەردەوامیان بەخەبات داوە

سەرەڕای جیاوازی لە ئایدیاو ڕێباز و دروشم و ئامانجەکانیان ,بەڵام هیچ کاتێك لەزەمانی شاخدا هێندەی ئەم سەردەمەی ئێستا ناکۆکی و جیاوازیەکان نەگەیشتونەتە ئەم ڕادەیە کە لە خاڵێکی زۆر هەستیار و مەترسیداردایە کە هەڕەشە و مەترسی لێکترازانی ڕیزەکانی یەکێتی لێدەکرێت و یەکێتی ناو یەکێتی دەخاتە بەر دواڕۆژێکی نادیارەوە.

❖ یەکێتی کە لە ئێستادا تەمەنی 31 ساڵە بەڵام بەدرێژایی ئەم سی ساڵە تەنها 2 کۆنگرەی گشتی بەستوە کە دەبوو بەلایەنی کەمەوە هەر دوو ساڵ جارێك کۆنگرەی گشتی سازبدایە,لەدوای حلکردنی باڵەکانیەوە لەکۆنگرەی یەکەمی ساڵی 1991وە کە تەنها یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان وەك ڕێکخراوێکی گەورەو کاریگەر مایەوە, بەڵام هەرجارەی بەبیانویەکەوە دواخراوە و کۆنگرە نەگیراوە ,جارێك بەبیانوی هەستیاری قۆناغەکەوە و جارێکی تریش بەبیانوی ململانێکانی ناو یەکێتی و جاری سێیەمیش بەبیانوی شەڕی ناوخۆ لەگەڵ پارتی و لایەنە ئیسلامیەکان و ..هتد و جارێکی کەش بەبیانوی مانی ڕژێمی بەعس لە بەغدادا و گەلێك بیانوی تریش.

کە هەموو ئەم هۆکارانە وایان کردوە کە گۆڕانێکی زۆر کەم ڕووبدات لەدەم و چاو و توانا و خوێن و عەقڵەکانی ناو یەکێتیدا هەر لەخوارەوەی بنکەی ڕێکخستنەکانەوە تا سەرکردایەتی و مەکتەبی سیاسی بەسکرتێری گشتیشەوە , کەئەمەش بوە هۆی دروستبوونی جۆرە خاوبونەوەیەك لە داهێنان و بەرەو پێشبردنی یەکێتی و بەهێزکردنی ڕیزەکانی و هۆشیارکردنەوەی ڕێکخستنەکان و پێشمەرگە و جەماوەرەکەی یەکێتیش, بەهەمان شێوە جۆرە تاك ڕەوی و پاوانکردنی دەسەلاَت و دیاردەی گەندەڵی ئیداری و دارایی و مشەخۆری و دیاردە دزێوەکانی گروپچێتی و خێڵ زیندووکردنەوە و بنەماڵە پەرستن و ناوچەگەرێتی و سەرهەڵدانی مەحسوبیەت و مەنسوبیەت و دڵڕازیکردن بوە کارێکی باو و هیچ کەس و ئەندامێك ناتوانێت پۆست و پلەو پایەی حیزبی و حکومی

وەدەستبهێنێت ئەگەر یەکێك لەو سەرکردانە پاڵپشت و پشتیوانی نەکەن و ئەمانە کاریگەریەکی گەورە و خراپیان کردەسەر ژیانی حیزبایەتی لەناو یەکێتیداو هێندەی تر ئیشوکارەکانی ناو یەکێتی بەرەو ئاڵۆزتر و تێکچووتر دەبرد.وە پرنسیپەکانی حیزبایەتی کاڵ دەبونەوە لەبەرامبەر تۆخبونەوەی ئاراستەی پیاوپیاوێنە و وەلا نویکردنەوە بۆ ئەو سەرکردە و ئەو مەکتەب سیاسی و لەسەرو هەمووشیانەوە جەنابی سکرتێری گشتی .بەشێوەیەك ئیشوکارەکان تێکچووبوو کە یەکێتی تەنها لەدوورەوە هەیبەت و جوانی و بریقەداری مابۆوە , بەلاّم بەداخەوە لەناوەڕۆکدا بەرەو کرمۆڵ بوون دەچوو. بەتایبەتیش دوای ڕزگارکردنی عێراق و ڕووخانی ڕژێمی بەعس هێندەی تر سنوور و نەخشەی کارو دەسکەوت و ئیمتیازاتەکان و دەسەلاّتەکان گەورەتر و فراوانتر بوون کە یەکێتی بەم سەرکردایەتیەی ئێستای و بەم عەقڵ و توانا دەق بەستوەی 5ساڵی دواکۆنگرەی دووەمی وەتاساڵی 2003 نەیدەتوانی کەلەئاست کۆنترۆڵکردنی بارودۆخەکانی ناوەوەو دەرەوەی یەکێتیدا بێت کە لەبنچینەدا لەگرێژەنە چووبوو.

- هەروەها سەرقاڵ بوونی بەڕێز سکرتێری گشتی بەکاروباری عێراقەوە لە زەمانی مەجلیسی حوکمەوە تا هەڵبژاردنەوەی بەسەرۆك کۆمار بۆ یەکەم جارو دووەمجاری و سەرقاڵبوونی ژمارەیەك ئەندام مەکتەب سیاسیش بە وەزارەتەکانی بەغداو و سەرقاڵبوونی نیوەکەی تریشی بە کاروبارەکانی کوردوستانەوە و ڕێکخستنەوە و یەکگرتنەوەی ماڵی کوردی بۆ خۆئامادەکردن بۆ بارودۆخە نوێکەی دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس.هێندەی تر بارودۆخی ناوخۆی یەکێتی بەرەو خراپتر بردتاکارگەیشتە ئەوەی ژیانی حیزبایەتی و بریاردان و ئیشوکارەکان تووشی جۆرە سستی و شەلەلێك ببون بەهۆی ئەوەی کە بۆ هەموو بڕیارێك دەبوایە بگەڕانایەوە بۆ لای جەنابی سکرتێری گشتی کە ئەم کارەش سانا نەبوو بۆ ڕێکخراوێکی سیاسی و زیندوو گەورە و کاریگەری وەك یەکێتی , ئەمە و کۆمەڵ گەلێك کەموکوڕی و هەڵەی تر کە لە ئەنجامی پاوانکردن و قەتیسکردنی

زۆربەی دەسەڵاتەکان لای بەڕێز سکرتێری گشتی وایکرد کە چیدی مەکتەبی سیاسی بەزۆرینەی دەنگ و ڕاوبۆچوون یاداشتێك بدەنە بەڕێزسکرتێری گشتی لەساڵی 2005دا وەکە لە7 خاڵ و پاشکۆیەك پێك هاتبوو بۆ ئەم مەبەستەش زۆرێك لە ئیمزای کادرانی ڕێکخستنەکان و پێشمەرگە کۆکرایەوە و و تیایدا بیرو ڕاو ڕەخنەکانیان ئاڕاستەی بەڕێز سکرتێری گشتی کرد, بەم کارەش بۆ یەکەم جار سەرەتایەکی ڕاچڵەکێنەر دەستی پێکرد لەناو یەکێتی و هەموانی بە بەڕێز سکرتێری گشتیشەوە لەخەو و خەیاڵ و خاوبونەوەو حساب بۆنەکردنی یەکتری و پاوانکردنی دەسەڵات و دروستبوونی گەندەڵی ئیداری و دارایی لەحیزب و حکومەتدا ڕاچڵەکاند و بەمەش دوو ئاڕاستەی جیاواز جارێکی تر لەناو یەکێتیدا سەریهەڵدایەوە .

❖ ئاڕاستەیەك لایەنگری بەڕێز سکرتێری گشتی بوون و لەدوای نەرمی نواندنێکی کەمەوە سووربوون لەسەر بیروڕاو ئاڕاستەی کارو ڕەوتی بۆچونەکانیان لەسەر مۆدێلە کۆنەکەی پێشووترو نەیاندەویست بە سانایی دەست هەڵبگرن لەتاکڕەوی و پاوانکردنی دەسەڵات و دارایی و چاوسوورکردنەوە و..هتد ,کەلەئێستادا بەم ڕەوت و ئاڕاستەیە لەناو جەماوەر و ڕێکخستن و پێشمەرگەشدا دەوترێت کۆنە پارێز و گەندەڵ بەهۆی ئەوەی کە کەسانێکی خاوەن فایلی ڕەش و ڕابووردووی گەندەڵ لە حیزب و حکومەتداتیایدا کۆبونەوتەوە .

❖ هەرچی ئاڕاستەی دووەمیشە کە لایەنگرانی مەکتەبی سیاسین و دروشمی چاکسازی و ڕیفۆرمیان بەرزکردۆتەوە لەناو حیزب و حکومەتدا داوادەکەن کە ژیانی حیزبایەتی ناوخۆی یەکێتی بگەڕێتەوە بۆ سەرەتا شۆڕشگێڕیەکەی و کاربکرێت بەپەیڕەوی ناوخۆو و دەست هەڵبگیرێت لە گەندەڵی و ڕۆتین و چیدی مەکتەبی سیاسی پەراوێز نەخرێت و بڕیارەکان دەستە جەمعی بن و ژیانی دیموکراسی ببوژێنرێتەوە و واز لە ئیرهابی فکرو چاوسورکردنەوە و هەڕەشە و

گورەشە بهێنرێت بۆیە لەناوجەماوەر و ڕێکخستن و پێشمەرگەشدا بەم ئاڕاستەیە دەوترێت ئاڕاستەو ڕەوتی ڕیفۆرمخوازان .

❖ لەئێستادا و دوای بڕیاردان لەسەر چێ کردنی هەڵبژاردنەکان لەناو ڕێکخستنەکاندا و دەرکەوتنی ئەنجامی کۆمیتەو مەڵبەندەکان و دەرکەوتنی ئەنجامەکان بە بەرژەوەندی لایەنگرانی بەڕێز سکرتێری گشتی کە هیچ کەس و لایەنێك چاوەڕوانیان نەدەکرد, کە ئەمەش هۆکاری خۆی هەیە و پێدەچێت پارە و ئیغراکردن و ترسی نانبڕین و چاوسوورکردنەوەو ..هتد ڕۆڵیان بینیبێت.

❖ ئیدی لێرەوە ململانێکان توندتر دەبن و هیچ لایەکیشیان نەرمی و خاوبونەوە لە هەڵوێست و گوتاریاندا نابینرێت و هەریەکەشیان سوورن لەسەر ڕەوتی ئایدیاو بۆچوون و بەرنامەی خۆیان.کە بەجۆرێکە گەیشتۆتە خاڵی پاشگەز نەبوونەوە و ئەو گومان ودوودڵیە سەرهەڵدەدا لەداهاتووی یەکێتی کە بەیەك و یەکگرتووی بمێنێتەوە لەکارو ئایدیاو بەرنامەدا.

❖ ئالێرەوە من وەك کادرێکی خەمخۆر و بەپەرۆش بۆ ئێستاو ئایندە و مێژوە پڕ لەسەروەریەکەی یەکێتی وەك سەدان و هەزاران کادری ڕێکخستنەکان و پێشمەرگە و جەماوەرە دڵسۆزەکەی یەکێتیشەوە پێشنیازدەکەم کە ((ڕێگەی سێیەم لەناو یەکێتیدا)) دروست بکرێت وەك ڕەوت وئاڕاستەیەکی میانڕەو لە ژێر چەتری یەکێتیدا و بەڕابەرایەتی جەنابی مام جەلال وەك گروپێکی فشار بۆ سەر هەردوو ڕەوتەکەی دی,وەك چاودێرێکی بێ لایەنیش, ئامانجیش لەم کارە:-

1.پاراستنی یەکڕیزی یەکێتی بێت.

2. هەوڵی زیندووکردنەوەی سەرەتا شۆڕشگێڕیەکان بێت .

3.هەوڵی هۆشیارکردنەوەی جەماوەرو ڕێکخستن و پێشمەرگە بێت بۆ ئەرکە گرنگەکانی ئەم قۆناغە.

4.کاربکات بۆ نەهێشتن و بنەبڕکردنی گەندەڵی ئیداری و دارایی و سیاسی لەناو حیزب و حکومەتدا.

5.كاربكات بۆ ڕێگە گرتن لە تاك ڕەوی و پاوانكردن و ئیرهابی فكر.
6.كاربكات بۆ ئاكتیڤكردنی بنەما دیموكراسیەكان لەناو یەكێتیدا لە ڕەخنەو ڕادەربڕین بە ئازادانە.
7.كاربكرێت بۆ پەیڕەوكردنی شەفافیەت لە بڕیارو ئیشوكارەكان و خەرجی و داهاتەكانی یەكێتیدا.
8.داوای كاری دەستە جەمعی و پێكەوە ژیانی و تەوافوق بكات لەنێوان ڕەوت و ئاراستەو باڵ و مینبەرە جیاوازەكاندا و بەتایبەتیش لەنێوان بەڕێزان مەكتەبی سیاسی و سكرتێری گشتیدا.

❖ من وەك كادرێك هەست دەكەم كەلەناو یەكێتیدا و لەناو جەماوەرەكەشیدا بێزاریەكی زۆر هەیە لەبەرامبەرئەم باودۆخە بارگەویە و ئەم ململانێ نەبڕاوەو بەردەوامەی ئەم دووباڵەدا و هەر ئەمانیش پەرۆشن و بەتەنگەوەن بۆ پاراستنی مێژوو ئێستاو ئایندەی یەكێتی , ئەم كۆمەڵە لەم ململانێیەدا هەڵوێستێكی ژیرانە و بێ لایەنانەیان هەڵبژاردووە كە ژمارەشیان كەم نیەو هەرئەمانیش لاسەنگی دروست دەكەن و باری لاریش ڕاست دەكەنەوە بۆیە بوونی لایەنی سێیەم بۆتە پێویستیەك.

❖ جالێرەوە پێشنیازدەكەم بۆ كۆبونەوە و گفتوگۆكردن و ڕادەربڕینی بوێرانە و یەكگرتنی هەموو ئەو دەنگە نارازیانەی لەم بارودۆخەی ئێستای یەكێتی و لەچوارچێوەی ئاراستەیەكی نوێدا بەناوی ڕێگای سێیەم لەناو یەكێتیدا.

❖ لەكۆتاییدا ئەو ڕاستیە دووپاتدەكەمەوە كە ئەگەر هەردوو ئاراستەكە پەرۆشی ئێستاو ئایندەو مێژوە پڕ لەسەروەریەكەی یەكێتی نەبن ئەوا زۆر نزیكە مێژوو بە مەترسیدارترین و خراپترین شێوە خۆی دووپات بكاتەوە وەك چۆن لە شەستەكانی سەدەی ڕابووردوودا لەناو پارتی دیموكراتی كوردوستانی ئەوكاتەدا ڕوویدا و ململانێی نێوان بارزانی و باڵی مەكتەبی سیاسی سەریهەڵداو درێژەی

کێشاو بوە هۆکاری دووکەرت بوونی ئیرادەی کوردی و تائێستاش کاریگەریە خراپەکانی ماونەتەوە و لە ئەنجامیشدا جیابونەوە و دامەزراندنی یەکێتی نیشتیمانی کوردوستانی لیٚ سەوز بوو وەك حیزبێکی سیاسی نویٚ. کە ئەم کارو ڕووداوە لە ئێستادا بە لاپەڕەیەکی ڕەش لە خەباتی کوردایەتیدا دادەنرێت چونکە هۆکاری سەرەکی هەموو شەڕە براکوژی و خوێنڕشتنەکانی ناو کورد بووە و لەئێستاشدا پێدەچێت ئەنجامی ئەم ململانێیە بەهەمان شێوە و ئاڕاستە بشکێتەوە کە هەمووان تیایدا زەرەرمەند دەبن و جارێکی تریش دەبێتە هۆی دووکەرت بوونی ڕیزەکان و ئیرادەی جەماوەرو گەلی کوردیش و باڵیش دەکێشێتە سەر ئایندەی نەوەکان و مێژووی داهاتووشمان و ئەوکاتەش هەموان بەر نەفرەتی نەوەی نویٚ و مێژوو دەکەوین و هیچ کەسیش بیٚ تاوان دەرناچێت و ئەوەی کە هەشمانە لەکیسمان دەچێت .

❖ سەیرە مێژووی کورد هەروا بوە لەبەرامبەر دوژمناندا سازشکارو نەرم و دلٚ ساف و پاکین بەلاٚم لەبەرامبەر یەکتر و براو هاوخوێن و هاو خەباتەکانی خۆماندا توندو دلٚ ڕەق و لێنەبوردوو چاوسوورکەرەوەین کە ئەمە کارەساترین ڕووداوە .

❖ بەهیوای ئەوەی هەمووان لەنیازی پاکمان تێبگەن و بەهیچ بارو ئاڕاستەیەکی جیاخوازی و بچوك بونەوەی یەکێتی تێنەگەن چونکە هەموانمان بەیەکێتیەوە جوان و گەورە و بەهێزو سەربەرزین و دوور لەیەکێتیش هەمووان دۆڕاو و لاواز و پەراوێزخراوین ئەگەر لەکۆمیتەیەك یان چەند مەڵبەنێکیشدا گرەوی هەڵبژادنمان بردبێتەوە ......

و الله علی ماقوله شهید..

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ((ناوخۆ و کوردوستان نێت وکوردوستان پۆست))دا بلاٚوکراوەتەوە لە 2 و2006/11/5دا.

کۆنگرەی سێیەمی یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان
کۆنگرەیەکی مەترسیدار و چارەنوسساز *

* وەك ئاشـكرایە (ی ن ك)هێزێكـی سیاسـی گـەورەو كاریگـەرو گرنگـی سـەر گۆڕەپانی سیاسی كوردستان‌و عیراقیشەو لە سەرەتای دامەزراندنیەوە تاكو ئێستا كـە تەمـەنی 32 سـاڵە، ڕۆڵ‌و كاریگـەری گـەورەو بەرچـاوی هـەبوە لـە بـەرەوپێش بردنی خـەباتی كوردایـەتی‌و پاراستنی یـەك و یـەكگرتوویی خیتـاب و هەڵوێسـتی سیاسـی كـوردو یـەك خسـتنەوەی ماڵی كـورد لـە پەرلـەمان‌و حكومەتـداو دواتـریش ڕۆلی مەزنی بینیوە لە ڕوخانی ڕژێمی بەعسـی صـەدامی‌و وەدەسـت هێنـانی گـەلێك دەسـكەوتی مـەزن لـە ئێسـتای دەوڵـەتی عیراقـی نوێـدا، هەربۆیـە هـەر ڕوداوێكـی چاوەڕواننەكراو كـە ئەگـەر ڕووبـدات لـە نـاو ڕیزەكـانی یەكێتیـدا لـە جیابونـەوەو لێكترازانـدنی ڕیزەكانیـدا، ڕاسـتەوخۆ كاریگـەری گـەورەی دەبێـت لەسـەر ڕەوشـی كوردستان بەتایبەتی و عێراقیش بەگشتی .

بۆیە بەستنی كۆنگرەی سێ كارێكی لەلایەك زێدە گرنگ‌و ژیاری‌و چارەنوسسازو لەلایەكی تریشەوە كارێكی گەلێك مەترسیدارەو زەحمەتە،چونكە چارەنوسسـازە بۆ خـۆ نوێكردنـدنـەوەو ڕاچـڵەكاندنی هـەموو ئۆرگانـەكانی (ی ن ك) لەسـەرەوە بـۆ خـوارەوەو خـۆ ڕزگاركردنـە لـە خـەوش‌و گەنـدەڵی‌و خاوبونـەوەو پتـەوكردنی ڕیزەكان‌و نەهێشتنی كەموكوڕی و ڕەخنەو ململانێ ناشەرعیەكان‌و...هتد .

كـارێكی زەحمـەت‌و مەترسیداریشـە، چـونكە (ی ن ك) لـە ئێسـتاداو لـە نـاوخۆی خۆیـدا تووشـی خاوبونـەوەو سسـت بـون‌و مشـەخۆری‌و زۆر دیـاردەی قێزەونـی ناشـــەرعی لـــە ململانـــێ‌و تەكەتولچـــێتی‌و ناوچـــەگەرێتی‌و مەحســـوبیەت‌و مەنسـوبیەت‌و دڵ ڕازیكـردن لەسـەر حسـابی دیسـپلینی حزبـی‌و دڵسـۆزی و

لێهاتوویی و لێوەشاوەیی و ڕابردوو پاکی .بۆیە بەستنی کۆنگرە مەترسی ئەوەی لێدەکرێت کە ئەو باڵ و گروپ و کۆمەڵانەی ناو (ی ن ك) لەسەر یەك پەیڕەوو پرۆگرام و ئامانجی سیاسی و ئابوری ڕێکنەکەون و لە ئەنجامیشدا بەرەو لێکترازان و جیابونەوەو بچوك بونەوەی ڕیزەکانی (ی ن ك) بچێت، کە ئەم حاڵە زۆر گرنگ و هەستیارەو پڕ مەترسیە کە پێویست دەکات هەموان لە بنکەی ڕێکخستنەکانەوە تا سەرکردایەتی زۆر بەجدی و بەدیقەت و دڵسۆزیەوە هەڵوێستەی لەسەر بکەن و ڕێگە نەدەن کە بەرژەوەندیە شەخصی و ناوچەیی و عەشیرەتی و خزمایەتی وئابوریەکان بچنە سەرو بەرژەوەندی باڵای یەك و یەکگرتوویی و خەبات و مێژووی پڕشانازی (ی ن ك) وە .

بەو مەبەستە، هەندێ ڕاوبۆچون دەخەینە بەرچاو و بەردەم کۆنگرەی سێی (ی ن ك) بەهیوای سوود لێوەرگرتن و ڕەچاوکردنیان .

1.دەربارەی هەیکەلی ڕێکخراوەیی :

ئاشکرایە ئەم شێوە هەیکەلەی ئێستا هەمانە هەیکەلی ڕێکخستنە لەسەردەمی نهێنی و شاخدا هی حزبێك یان ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕیە کەلەقۆناغی خەباتی شاخ و نهێنی و چەکداریدا پەیڕەویکردوە بۆپاراستنی نهێنیەکان و گیانی هەڤاڵان ، بەڵام بۆ ئەم سەردەمەی ئێستای کە (ی ن ك) پارتی دەسەڵاتدارە و بەئاشکرا کاردەکات و جەماوەرێکی پان و پۆڕی شارو دێهاتی هەیەو لەنەتەوەو مەزهەبی جیاواز پێکهاتووە وئایدیای سۆسیال دیموکراتی هەڵگرتووە کە ئەم جۆرە هەیکەلە ڕێکخراوەییە گونجاو وتەبانیە لەگەڵ ئەم قۆناغەدا، بۆیە پێویستە بیر لەشێوازێکی زیاتر گونجاوتر بکرێتەوە و بۆ ئەمەش دەکرێت سوود لەئەزموونی پارتە سۆسیال دیموکراتەکانی ئەوروپا وەربگیرێت بەڕەچاوکردنی بارودۆخی کوردستان. بۆ زیاتر ڕێکخستنەوە و نەهێشتنی هەر جۆرە تاك ڕەو و خۆسەپاندن و زیادەڕۆیی و نەهێشتنی دیاردەی قۆرخکردنی دەسەڵات و ئیمتیازات و پلە

وپۆستەکان و بەگوڕوچالاککردنەوەی یەکێتی ئەم چەند پێشنیازە دەکەم بۆ کۆنگرە :-

1. سکرتێری گشتی ڕاستەوخۆ لە کۆنگرەی گشتیدا هەڵببژێرێت .

2.کۆنگرەی گشتی هەر چوار ساڵ جارێك ببەسترێت .

3.سکرتێری گشتی تەنها بۆی هەبێت لە دوو خولی هەڵبژاردندا خۆی کاندید بکات.

4. 2-3جێگر بۆ سکرتێری گشتی دیاریبکرێت و دەسەلاًتەکانی((ئیداری و دارایی وڕێکخراوەیی و ...هتد)) سکرتێر و جێگرەکانی و مەکتەب سیاسیەکان و سەرکردایەتیەکان دیاریبکرێت بەڕوونی و بە ئاشکرا.

5. لەپێناو هاتنە پێشەوەی توانای نوێ و بیر و خوێنی نوێ و گەنج بۆ سەرکردایەتی یەکێتی پێشنیاز دەکەم کە ئەندامانی مەکتەبی سیاسیو سەرکردایەتی بۆ یەك خولی هەڵبژاردن خۆیان کاندید بکەن .

6.بۆ ئەو هەڤاڵی مەکتەبی سیاسیو سەرکردایەتیانەی کە دەرنەچونەتەوە یان خۆیان هەڵنەبژاردۆتەوە ئەنجومەنێکی ڕاوێژکاری دابمەزرێتو بچنە ئەو ئەنجومەنەو ڕاوێژی سیاسیان پێ بکرێت وەك ڕێزلێنانێك بۆخەباتیان ,دوای هەموو بەستنی کۆنگرەیەك کاری ئەوانیش لەو ئەنجومەنەدا تەواو دەبێت و کەسانی تر دەچنە ئەو ئەنجومەنەوە.

7.سیستەمی خانەنشینی حزبی دروستبکرێت، هەر ئەندامێك تەمەنی لەکاری حزبی تێپەڕ ببێت خانەنشین بکرێت بەموچەیەك کە پێی بژی.

8.هەق وایە لەم کۆنگرەیەدا دروشمی (من این لك هذا) بەرزبکرێتەوە بەرامبەر ئەو کەسانەی کە خۆیان هەڵدەبژێرن بۆ سەرکردایەتی و ئاشکراکردنی سەروەتو سامانیان بکرێتە مەرجێك بۆ خۆ کاندید کردن بۆ ئەوەی کەسانی گەندەڵ و مشەخۆر و دواکەوتەی سەروەت و سامان و ئیمتیازات نەچنە سەرکردایەتیەوە .

9.شانەی ڕێکخستن نەمێنێت، چونکە بەفعلی لە ئێستادا کار ناکات .

10.لەبەر ئەوەی ململانیٚو تەکەتولبازی هۆکاری سەرەکیان دەسەلاٌتو ئیمتیازاتی مادیو دەسکەوتە , بۆ ڕێگرتن لەو دیاردانە پێشنیاز دەکەم :- کە چاوێك بخشێنرێتەوە بە مووچەی هەموو ئاست و ئۆرگانەکاندا بەشێوەیەك کە ناعەدالەتی تیادا نەمێنێت و تاڕادەیەکیش نزیك بن لەیەکتریەوە بۆ ئەوەی کەس هەلٌپەی پۆست و پلەو ئیمتیازات نەکات . چونکە لەئێستادا بەداخەوە هێندەی بۆ ئیمتیازاتەکان هەلٌپەدەکرێت نیو هێندە بۆ خەبات و کارکردن و گەشە و پێشکەوتنی یەکێتی هەلٌپەناکرێت.

11.پلە حزبیەکان کەم بکرێتەوە لەگەلٌ ئیمتیازاتەکاندا، چونکە ئەمە دەبێتە کەمبونەوەی ململانێی ناشەرعی بۆ بەدەستهێنانی ئەو پلەوپۆستانە.

12.بۆ کەمکردنەوەی خەرجی یەکێتی هەقوایە بنکەو بارەگای ناپێویست کەم بکاتەوەو چیدی بارەگای تر نەکاتەوە، لەلایەك لە هەیبەتی ئەو بارەگایانە کەم دەکاتەوەو لەلایەکی تریش کادر فێری کاری مەکتەبی ناکاتو مەجبوری دەکات بچێتە ناو جەماوەرەوە .

13.پێویستە شێوازی کارکردنی مەکتەبی بگۆڕێت بۆ شێوزای چونە ناو جەماوەر لە ڕێگەی کادری گەڕۆكو بزۆك لەناو شارو دێهاتەکاندا بەمەرجیٚ خەرجی پێویستیان بۆ دابین بکرێت نەك جەماوەر ڕوبکاتە بارەگاکان .

2. مەسەلەی فکر:

لەئێستاداو لەناو (ی ن ك)دا فکرو ئایدیاو ڕێبازێکی دیاروناشکرانیە کە هەموانی لەسەر کۆکبنو وەحدەیەکی فکری کۆیان بکاتەوە، بۆیە هێلٌی فکری (ی ن ك) جیاناکرێتەوە و ناتوانرێت دیاریبکرێت، کە ئایا فکرێکی نەتەوەیی یان ئیسلامی یان سۆسیالیستی یان لیبڕالٌ و یان ..... هتد . لەئێستاشدا لەناو یەکێتیدا هێندەی ململانێی پۆست و دەسکەوت و پلە و پایە دەکرێت نیو هێندە ململانێی فکر ناکرێت و ئەو دیاردە دزێوانەی وەك تەکەتولچێتی و گروپچێتی و

مەحسوبییەت و مەنسوبییەت و خزمایەتی و دڵڕازیکردنە زۆربەی هەرە زۆری تەنها بۆ دەسکەوتی مادی و مەعنەویە نەك بۆ گەشە و پێشکەوتنی یەکێتی لەڕووی فکر و ڕێباز و ئایدیاوە.

بۆیە پێویستە (ی ن ك) فکرێکی ئاشکراو ڕوون بۆ خۆی دیارییبکات و هۆشیاری و ڕۆشنبیریش دەربارەی بلأوبکاتەوە بۆ ناوخۆو دەرەوەی (ی ن ك). هەڵبژاردنی فکرو ڕێبازێکی دیاریکراویش هەروا ئاسانیە، بەڵکو بەلێکدانەوەو هەڵسەنگاندنی بارودۆخەکانی کوردستان و ناوچەکەو دونیاش ئەو کارە دەکرێت، چونکە ناکرێت فکرێك هەڵببژێردرێت کەجێگەی ڕەزامەندی ناوچەکەو دەوروبەرنەبێت و شازو نەگونجاو بێت، وەك فکرێکی نەتەوەیی یان دینی توندڕەو. ئاشکراشە (ی ن ك) بەبونی بەئەندام لەڕێکخراوی SI هەندێ مەرج و وابەستەیی بۆ دروست بوە، لەبەرئەوە ناتوانێت پێچەوانەی بەرنامەی SI فکرێکی جیاوازو ناتەبا هەڵببژێرێت .

3. بارودۆخ و هەل و مەرجی نێونەتەوەیی و ناوچەکە:

لەئێستادا بارودۆخی دونیا بەگشتی و ناوچەکە بەتایبەتی زۆرگەرم و پڕکێشەو ململانێی سیاسی و ئابوری و سەربازی و زانستیە، کەهەموو ئەم ململانێ سیاسیانە کاردەکەنە سەر بارودۆخەکە.

- کێشەی تیرۆر کێشەیەکی نێودەوڵەتیەو دونیای سەرقاڵکردوەو مەترسیەکی جدی و گەورەشە.
- کێشەی عەرەب – ئیسرائیل.
- کێشەی لوبنان _سوریا .
- کێشەی ئەتۆمی ئێران .
- تێکچونی بارودۆخی عێراق و نادیاری چارەنوسی .
- کێشەی ئەفغانستان .
- تورکیا و کێشە ناوخۆیی ودەرەکیەکانی .

- کێشەی سەرهەڵدانەوەی جەنگی سارد لەنێوان ڕوسیا و ئەمریکادا.

هـەموو ئـەم کێشـانە پێویسـتە (ی ن ك) هەڵسـەنگاندن و خوێندنـەوەی ڕاسـت و دروسـتی بۆیـان هـەبێت و سیاسـەت و بەرنامـەی خـۆی لـەتێڕوانینی خۆیـەوە بەشـێوەیەك هـیچ هـەلێك لەدەسـت نـەدات بۆسـوود وەرگـرتن بـۆ پێشـکەوتن و وەدەستهێنانی دەستکەوتی زیاتر .

4. مەسەلەی نیشتمان:

تێکچوونی بارودۆخی عێراق و نەچەسپاندنی و تائێستا سەرنەکەوتنی ئەمریکا لەعێراقـدا و هەڕەشـەی شـەڕی تایـەفی و ململانێـی نێـوان دەوڵـەتانی ناوچـەکە و ئـەمریکا و .. هتـد، کـە وایکـردوە پاشـەڕۆژی عێـراق و ناوچـەکە نادیاربێـت و لەکۆنترۆڵ دەرچووە، هەربۆیـە تێگەیشتن لـەماناو مـەغزای نیشـتمان بـۆ کـورد لـەم قۆناغە زۆر هەستیارو ناسکەدا زەحمەتە بتوانرێت جوگرافیاو سنورو پێناسـەیەکی ڕاسـت و دروسـتی بـۆ دیـاری بکرێـت .و بتوانرێـت ناوچـەکانی دەرەوەی سـنوری هەرێمی کوردوستانی ئێستا بەڕوونی و بە ئاشکرا داوا بکرێتەوە و بخرێتـەوە سـەر هـەرێمی کوردوسـتان , ئـەوەتا مادەی 140 ی دەستور کە شـەرعیەتی یاسایی و دەسـتوری و جەماوەریشـی هەیـە بـەو شـێوەیە جێبەجێـدەکرێت کـە هـەموان دژیـن تـەنها کـورد نـەبێت .بـەڵام ئاشـکرایە نیشـتمانی کـورد کوردسـتانەو دابەشـکراوەتە سـەر چـوار دەوڵـەتی ناوچەکەو ژمارەی کـورد نزیکـەی 40 ملیـۆن کەسـەوخاوەنی داب و نەریت و ڕەسەنایەتی و مێژو و کەلتورو زمان وخاکی تایبـەت و دیاریکراوی خۆیەتی .و پێویستە درێژە بەخەبات بدرێت بۆ سەندنەوە و گەڕانەوەی هـەموو ئـەو ناوچانەی کە ئێستا لەدەرەوەی سنووری هەرێمدان.

5. مەسەلەی گەنجان و ژنان:

مەسـەلەیەکی گرنگە، (ی ن ك) بۆخۆی تەمـەنی 32 سـاڵە واتـە پـارتێکی گەنجـە، هەربۆیەش دەبێت لەبەرنامەو پلان و بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیشدا گەنجانە بێت،

گەنج بەو مانایە نا تەمەنی کەم بێت، بەڵکو عەقڵو هەڵسەوکەوتو بیرکردنەوەی گونجاوبێت، بەپێی یاساش لەتەمەنی 30 ساڵ بۆهەموو کەس هەیە هەرپۆستوپلەیەکی سیاسیو سەربازیو .....هتد وەربگرێت لەپەرلەمانو وەزارەتو...هتد .

بۆیە لەحزبیشدا نابێت هێندە پێداگیری بکرێت لەسەر تەمەن هەر ئەندامێك تواناو کەفائەتو لێهاتوویی تیادابوو باهەرپۆستو پلەیەك بیەوێت خۆی بۆ کاندیدبکات، پێویستە مەکتەبی سیاسیو سەرکردایەتی بەهەمان شێوە گۆڕانی تیادابکرێت وعەقڵوتوانای گەنجانی تیادا زیاد بکرێت وبتوانرێت داواکاریو پێشنیازو ڕەخنەکانی گەنج جێبەجێبکرێتو گوێیان لێبگیرێتو هاوبەشی بڕیارو پرۆسەی سیاسیشی پێبکرێت، پشتگوێ نەخرێتو پەراوێز نەخرێت لەڕووی خوێندنو ناردنەدەرەوەی ولاتو دابینکردنی سەرچاوەی ژیانو پێداویستیەکانی ترەوەی گەنجان و ... هتد .

بەهەمان شێوەش بۆ ژنان، (ی ن ك) وەك هێزێکی ئەندام لەSI دا پێویست دەکات تواناو لێهاتوویی ژنان پشت گوێنەخاتو بەشداریەکی جدیان پێبکات لەدەسەلاتو حکومەتو حزبیشدا، ناکرێت لەسەرکردایەتیو مەکتەبی سیاسیدا ژنێك نەبێت، بەلام دەبێت ژنانێك بێنە پێشەوە کەمەرجی تواناو لێهاتوویی و زیرەکیو ڕابردووپاکی تیادابێت، دوور لەدلڕازیکردنو تەکەتولچێتیو ناوچەگەرێتی ... هتد.

6. بەدامەزراوەیکردنی (ی ن ك) :

گرنگترین خاڵە، کە ئەگەر (ی ن ك) بکرێتە موئەسەسەیەکی دامەزراو و چەسپاو دەتوانرێت زۆر گۆڕانکاری بکرێتو دەتوانرێت:-

- زاڵبێت بەسەر دیاردەکانی گەندەڵیو مەحسوبیەتو تەکەتول و دلڕازیکردنو ناوچەگەرێتیو مەحسوبیەت و.....هتد.

- ئەگەر هەڵسەنگاندن تەنیا لەسەر تواناو لێوەشاییودڵسۆزی بێت، ماف پێشێلکردن و ناعەدالەتی نامێنێتو بەخشینەوەی پارەو سەروەتو سامانو پۆست نامێنێت .
- لەبەدەزگایکردنی (ی ن ك) دا دەسەڵاتەكان دیاریدەكرێتو كەس ناتوانێت سەرپێچیان لێبكات، بڕیار بڕیاری تاكەكەس نابێت، بەڵكو بڕیاری دەستەجەمعی دەبێتو بەپێی پلانو بەرنامە دەبێت نەك لەسەر مەزاجی كەسەكان .
- پێویستە زۆر بەڕوونی و ئاشكرا دەسەڵاتەكانی سكرتێری گشتیو مەكتەبی سیاسیو سەركردایەتیو ئاستەكانی خوارەوەش دیاریبكرێت.
- لەبەدەزگایكردنی (ی ن ك)دا بەگۆڕانی كەسەكان گۆڕان بەسەر سیاسەتو بەرنامەی (ی ن ك) دا نایەت .
- لەبەدەزگایكردنی (ی ن ك) دا دەبێت سەرچاوەی داهاتو چۆنێتی خەرجیەكان دیاریبكرێت، دەسەلآتی داراییو لێپرسینەوەو داداگایكردنی حزبی پێویستە دابنرێتو دیاریبكرێت . لێرەدا پێشنیاز دەكەم كە بانكێكی تایبەت هەبێت بەداهات و خەرجی یەكێتی و حساباتی ساڵانەی دیاریبێت و بتوانرێت لەلایەن دەستەی چاودێری دارایی یەكێتیەوە لێپێچینەوە و بەدواداچوونی بۆ بكرێت و هەموو ئۆرگانێكی یەكێتی حسابێكی تیادا بكاتەوەو داهات و خەرجی خۆی تیادا دابنێت و ڕابكێشێت بەپێی ئصولی حسابی, نەك وەك ئێستا كەس نازانێت داهات و خەرجی چۆن دەكرێت و پارەی یەكێتی لەلای كێیە و چۆن چۆنی مامەڵە و كاسبی پێوەدەكرێت و حسابەكانی بەناوی كەسانی ترەوە بێت , كەئەگەر خوانەخواستە بارودۆخەكە گۆڕانی بەسەرداهات هەموو ئەو داهات و پارە و كۆمپانیاو بیناو كەلوپەلانەی یەكێتی كەس نازانێت لای كێیە . چونكە هەموو مومتەلەكاتی یەكێتی موڵكی شەخصی هیچ كەسێك نیە بەڵكو تەنها و

تەنها مولْکی یەکێتیە .ئەم خالْە زۆر گرنگە پێویست بەهەلْوێستەکردنی زیاتر دەکاتو دەبێت کۆنگرە بەجدی گفتوگۆو لێکۆلْینەوەی لەسەربکات .

- لەکۆتایــدا هیــوای ئەوپــەڕی ســەرکەوتن بــۆ کــۆنگرەی ســێیەمی یەکێتیەکـەمان دەخـوازم و خوازیـارم کـە یەکێتیەکـەمان هەمیشـە سـەرکەوتوو سەرفراز بێت و بتوانێت سەرکەوتوو بێت بەسەر کێشە و ململانێ ناوخۆیەکانیدا و هـەموو هـەڤالاْن و کـادر و سـەرکردە زویـر و دورکـەوتوەکان و دلْ ئێشـاوەکان بگێڕێتـەوە ژێـر چـەترە گـەورەو پـڕ شـانازیەکەی خـۆی و بتوانێـت لەگـەلْ ڕۆحـی سـەردەم و قۆنـاغ و گۆڕانکاریـەکانی ئـەم سـەردەمە نوێیـەدا خـۆی بگونجێنێـت و بەهیمەت و تواناو عەقلێکی نوێوە بەرنامە و کارو خەباتی خۆی درێژە پێبدات بۆ هێنانە دی هەموو خواست و ئاوات و مافە ڕەواکانی گەلەکەمان لە عێراقی نوێدا. ئـەوەش تـەنها بـە پرۆسـەیەکی گشـتگیر و وورد و هێمنـی بەسەرداچـونەوە و ئاشکراکردن دەبێت لەهەموو بوارەکاندا و کارکردنی جدی دەبێت بۆ چێکردنی پرۆسـەی چاکسـازیکردن و سـەرلەنوێ دارشـتنەوەی هـەموو بـیر بۆچـوون و سیاسەت و دیسپلینە حیزبیەکان .

---

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((ڕۆژنامە))دا بلاْوکراوەتەوە لە 2007/9/19دا.

ئەمجارە

من یەکێتیانە و سلێمانیانە بیردەکەمەوە *

هەمیشە بەندە لایەنگری زیندوکردنەوەو گەشانەوەو چەسپاندنی هەست و بیری نەتەوەییانـە و کوردانـەی ڕاسـتەقینە بوومـە لـەناو دلْ و مێشـك و کـرداری هـەموو تـاکێکی کـورددا.چـونکە بـەبێ بـوونی هەسـت و بیرێکـی قـولْ و پتـەو وبـەهێزی نەتەوەییانەی کورددانە.مەحالْە نەتەوەی کورد یەك و یەکگرتوویی زمان و خاك و

سەروەری خۆی بەدەست بهێنێت و ببێتە خاوەنی دەوڵەتی نەتەوەیی و ئالآی سەربەخۆی خۆی.هەمیشەش لایەنگری برایەتی و تەبایی و پاراستنی یەك ڕیزی گەل و نیشتیمان و پارتە سیاسیەکان بوومە .لەپێناو خزمەتکردن بەمەسەلە گەورەکەی گەلەکەمان و تێپەڕاندنی ئەم قۆناغە ناسکەی گەلەکەمان و پاراستنی هەموو ئەو دەسکەوتانەی کە تائێستا بەدەست هاتوون و زۆری تریش ماون بەدەست بێن. هەمیشە کورد چ لە خەباتی چەکداری و شۆڕش و چ لە خەباتی سیاسی خۆیدا دژی دوژمنان و داگیرکەران هەرکاتێ گوتار و کردارەکانی یەك و یەکگرتوو بوبێت.هەمیشە براوەو سەرکەوتوو بوەو بەپێچەوانەشەوە دۆڕاو و تێکشکاو بووە.

هەربۆیە ئەگەر لەقۆناغەکانی پێشتردا گرنگی ئەم برایەتی و تەبایی و گیانی لەخۆبوردەییە دەرنەکەوتبێت و هەستی پێنەکرابێت. ئەوا لەم قۆناغەدا بۆتە زەرورەتێکی ژیاری و چارەنوسساز.چونکە خەباتی گەلەکەمان نزیك بۆتەوە لە سەرکەوتن,بۆیە دوژمنان بەهەموو شێوە و شێوازێك گەرەکیانە ئەم دەسکەوت وسەرکەوتن و دەسەلآتە و قورساییەی کورد کە لە عێراقی نوێ و ناوچەکە و دونیاشدا بەدەستی هێناوە لەناو ببەن,بەداخیشەوە دەڵێم کورد هیچ کاتێك دۆست و پشتیوانی ڕاستەقینەی نەبووە جگە لە جەماوەر و شاخە سەرکەشەکانی کوردو کوردوستان نەبێت.ئەمەش لەهەموو ڕۆژە تەنگانەکاندا دەرکەوتووە لەکاروانی خەباتی کوردایەتیدا.بۆیە هەمیشە لەمەسەلە نەتەوایەتیەکان و کوردایەتیەکاندا عەقڵ و هۆش و بیرکردنەوەی تا سەر ئێسقان کوردانە بوە لەبەرامبەر دوژمنان و داگیرکەراندا.بەڵام لە مەسەلەی حیزبایەتی ومافەکانی ناوچەکەمدا و شارەکەمدا,سلێمانی ئەم جارە زۆر حیزبیانە و سلێمانیانە بیردەکەمەوە لەگەڵ هەموو ڕێزێکم بۆ حیزبەکان و شارەکانی تری کوردوستان کە هەموویان پیرۆزی و خۆشەویستیان لام هەیە.لەئێستاداو دوای تێپەڕبوونی 2 ساڵ بەسەر وادەی سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردوستاندا

کەلای پارتی بووە.بەپێی ڕێکەوتنامەیەکی دووقۆڵی پارتی و یەکێتی, لەکۆتایی ئەم مانگەدا پێویستە پۆستی سەرۆکی حکومەت بدرێتە یەکێتی و جێگرەکەی بۆ پارتی و لە پەرلەمانیشدا بە پێچەوانەوە.
لەم سەرو بەندەشدا شیکردنەوەو بۆچوون و پێشنیاز و قسەوباسی زۆر دەکرێن لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا لەو بارەیەوە, گوایە یەکێتی بەهۆی ململانێکانی ناوخۆیەوە هیچ ئەندام مەکتەب سیاسیەکی نەپاڵاوتوە بۆ ئەو پۆستە یان گوایە لەدەرەوەی یەکێتی و مەکتەب سیاسی کەسانی تر دەپاڵێون یان لە حاڵەتی ((اضعف الایمان)) دا یەکێتی پێی باشە کاک نێچیرڤان بارزانی بمێنێتەوە لەو پۆستەدا بە بیانووی بێبەهای وەك ئەوەی ئەم کارە بۆ قوڵترکردنەوە و زیاتر چەسپاندنی برایەتی و تەبایی نێوان پارتی و یەکێتی لەم قۆناغەدا زۆر بەسوودە.یان بۆئەوەی کاك نێچیر بەرنامە و پلانەکانی خۆی تەواو بکات کە بەڵێنی دابوو یان ئەمەش داهێنانێکی نوێی یەکێتیە بۆ ئێستا وئایندە لە ژیانی سیاسی و ئاڵوگۆڕکردنی ئاشتیانەی دەسەڵاتدا.یان هەندێ وای بۆ دەچن کە بەم کارە یەکێتی دەیەوێت درز بخاتە ناو ڕیزەکانی پارتی و بنەماڵەی بارزانیەوە و کاك نێچیر دەکاتە دوژمنی هێڵی کاك مەسعود و کاك مەسروری کوڕی و بەمەش پارتی بێهێز دەبێت و دەبێتە سەرەتای سەرهەڵدانی ململانێ لەناو بنەماڵە و پارتیدا.کە ئەمەش مەترسی جدیە بۆ سەر دەسەڵات و مانەوەو بەردەوامبوونی بنەماڵەی بارزانی بەیەك و یەکگرتوویی و لە دەسەڵاتدا.
بۆیە بەندە لێرەدا وەك کادرێکی یەکێتی هیچ کاتێك ڕازی نیم کە یەکێتی لەمافی خۆی دەست بەربدات لەو پۆستە گرنگ و کاراو کاریگەرەی حکومەت و دەسەڵات بداتە کەسێکی دەرەوەی یەکێتی یان کاك نێچیرڤان بهێڵێتەوە.کەئەم بۆچوونەی بەندەش زۆرێك لە کادر و ئەندامانی یەکێتی و جەماوەرەکەشی هەرلایان وایە.چونکە ئەم کارە چەندین دەلالاتی هەیە, لەوانە:-

1. لەمەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی یەکێتیدا کەسایەتیەکی بەتواناو بەهێز و کارامە و شارەزای ئیدارە و حکومەتی تیادا نیە بۆ وەرگرتنی ئەو پۆستە کە ئەم بۆچونەش زۆر هەڵەیە,چونکە یەکێتی لەسەرکردایەتی و بنکەی ڕێکخستنەکانیدا بەسەدان و هەزاران کادری تەکنۆکرات و خاوەن بڕوانامە و شارەزاو کارامەی تیادایە لەبواری ئیدارە و سیاسەت و دیپلۆماسیەت و زمان و...هتد.

2. مانای وایە یەکێتی خۆی بەکەمتر و بەقەبارە بچوکتر و بەهێزی دووەم دادەنێت لەکوردوستاندا لەدوای پارتیەوە.کەئەمەش هیچ کادر و ئەندامێك و جەماوەرەکەشی قبوڵی ناکەن و ڕاستی ئەم گوتەیەشمان لەهەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەدا دەرکەوت کە یەکێتی لە پارتی دەنگی زیاتری هێنابوو.

3. ئەگەریش وابزانرێت بەمانەوەی کاك نێچیرڤان ئەو بۆچونانەی سەرەوە دێنە دی لەناو پارتی و بنەماڵەی بارزانیدا,ئەوەش ڕاست دەرناچێت, چونکە کاك نێچیرڤان بەهەموو بۆچونەکان کەسایەتی دووەمی ناو پارتی و بنەماڵەیە و تواناو دەسەلاّت و هێز و لایەنگری گەورەشی لە هەردوکیاندا هەیە و ئاشکرایە هەر ئەندامێکی بنەماڵەش بەبێ جیاوازیان ئینتیماو دڵسۆزییان بۆ بنەماڵەی خۆیان هەیە. بۆیە یەکێتی بەهەڵەدا دەچێت کە ئەگەر کاك نێچیرڤان بهێڵێتەوە, چونکە هێندەی ترو بەدەستی خۆی یەکێتی بچوك دەکاتەوە و دەسەلاّتی پارتیش لەکوردوستاندا زیاتر دەچەسپێنێت. بۆیە مافی مەکتەبی سیاسی نیە کە تەنازول لەو مافانەی هەڤالاّنی خۆی و سەرکردایەتی و خوارەوەش بکات بەبێگەڕانەوە و حسابکردن بۆ ڕاوبۆچون و دەنگی ئەندامان و لایەنگران و بنکەی ڕێکخستنەکان و جەماوەرەکەشی, بۆیە لەم مەسەلەیەدا زۆر حیزبیانە بیردەکەمەوە.

بەهەمان شێوەش زۆر سلێمانیانە بیردەکەمەوە و داوادەکەم کە لەناو مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتیدا هەڤاڵێکی خەڵکی شاری سلێمانی بپاڵێون بۆ ئەو پۆستە((هەرچەند لێرەدا کەسانێك بە دەمارگیر بۆ سلێمانی و بە سلێمانچێتی ڕەخنەم لێدەگرن)), بەلاّم هەموویم قبوڵە لەبەر خاتری سلێمانی بۆ ئەوەی چیدی

سلێمانی و هاولاٌتیانی بێبەش نەکرێن لەپۆستە حکومیەکان و نەبنە پاشکۆ. لای هەموانیش ئاشکرایە شاری سلێمانی لەو کاتەوە لەلایەن پاشاکانی بابانەوە دروستکراوە.گرنگی و کاریگەری گەورەی هەبووە لەسەر هەموو بزوتنەوەو شۆڕشەکانی کورد لەم بەشەی کوردوستاندا و هەمیشە ڕۆڵی ڕابەرایەتی و پێشەنگ و پایتەختی گێڕاوە.بەلاٌم بەداخەوە لەبەر ململانێ لەلایەك و لەبەر دلڕازیکردنی پارتی و یەکێتی لەنێوان خۆیاندا لەلایەکی ترەوە.شاری سلێمانی بچوك کراوەتەوە و پشتگوێش خراوە.بۆیە من پێشنیاز دەکەم کە یەکێتی لەم مەسەلەیەدا تەنازل لەمافی خۆی نەکات و شاری سلێمانیش کە مەڵبەندی شۆڕشگێڕی و ڕۆشنبیری و قەلاٌی سیاسی یەکێتی بوەو لە ئێستاو لە ئایندەشدا هەروا دەمێنێتەوە, لەبیر نەکات.

---

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((ئاوێنە))دا بلاٌوکراوەتەوە لە 2007/12/31دا.

چەند ڕاو پێشنیازێکی بوێرانە
بۆ بەردەم کۆنگرەی سێی یەکێتی نیشتمانی کوردستان *

* ((ی ن ک)) وەك ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕی پێشکەوتنخوازی دامەزراو لەساڵی 1975 وە کە تائێستا تەمەنی 33 ساڵە کەتەمەنی لاوێتیەو لەوپەڕی هێزو داهێنان و ڕابەرایەتیدایە و نەبۆتە ڕێکخراوێکی پیرو پەکەوتەو بێهێزو لاواز .هەر بۆیەش پێویستە بەباشترین شێواز لەگەڵ ئەم قۆناغەی ژیانیدا مامەڵە بکاتو هەموو هێزو تواناکانی خۆی وەگەڕ بخات بۆ زیاتر چەسپاندنو ڕەگ داکوتانی زیاتری بیروباوەڕو ڕێبازو بەرنامەو میتۆدەکانی خۆی لەناو ئەندامانو لایەنگرانی خۆیدا لەلایەكو لەلایەکی تریشەوە لەناو جەماوەری پانو پۆڕی گەلەکەماندا .

((ی ن ک)) وەك ئاشکرایە لەتەمەنێکی کەمی گەنجێتیداو لە 16 ساڵیداو لەئەنجامی ڕاپەڕینە مەزنەکەی بەهاری ساڵی 1991 وە توانی بگاتە دەسەڵاتو ببێتە خاوەنی نیوەی دەنگەکانی جەماوەرو شەرعیەتی سیاسیو جەماوەریو یاسایی بەدەست بهێنێت کە کەم حیزبو ڕێکخراوی سیاسی هەبووە لەو تەمەنە کەمەدا بگەنە دەسەڵات، لەئێستادا بەهێندەی تەمەنی دامەزراندنی لەحوکم و دەسەڵاتدایە و تاڕادەیەك ئەزموونی بەڕێوەبەردنی وڵات و دەوڵەت شارەزابووە، ئیدی ((ی ن ك)) پێویستی بەزیاتر خۆجێگیرکردنو داهێنان هەیە لەهەموو بوارەکاندا بۆ ئەوەی وەك ڕێکخراوێکی قەتیسو دۆگماو چەق بەستوو نەمێنێتەوە و ببێتە ڕێکخراوێکی سەرجەم نەوەکان، هەروەك خۆی کردۆتە ڕێکخراوی پانو پۆڕی سەرجەم چینو توێژەکان بەپەسەنکردنی ڕێبازی سۆشیالیستو دیموکراتی.

بۆ ئەوەی ((ی ن ك)) و مێژووەکەی بەگەشاوەیی بمێنێتەوە، پێویستە هەمیشە ئاڵوگۆڕو تازەگەری و ئارایشتی پێویستو گونجاو لەسیماو ڕوخسارو ناوەڕۆك و

دروشم و ئامانج و بەرنامە و سەرکردایەتی خۆیدا بکات، بەپێچەوانەوە دەبێتە مۆدێلێکی کۆن و بەسەرچوو کە ڕۆژ بەڕۆژ ئەندامان و لایەنگران و جەماوەریشی لێ ئەتەکێتەوە، چونکە مرۆڤ بەسروشتی خۆی هەمیشە حەزی لەگۆڕانکاری و جوڵە و نوێ بوونەوە هەیە، بۆیە کاری حیزبی سیاسی گەلێك گران و سەختە، چونکە دەبێت هەمیشە لەناو جەماوەر و لەنزیکەوەی بێت بۆ ئەوەی لەداواکاری و خواست و خەونەکانیان تێبگات و هەوڵیش بدات بۆ وەدیهێنانیان لەپێناو مانەوەی زیاترین کات لەدەسەڵاتدا، چونك سەرەکیترین و گەورەترین و گرنگترین ئامانجی ڕێکخراوی سیاسی بریتیە لەگرتنە دەستی دەسەڵات، چونکە ئەو کاتە ڕێکخراوی سیاسی دەتوانێت بەرنامە سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی و .. هتد.خۆی جێبەجێی بکات.

((ی ن ك)) لەماوەی ئەم 17 ساڵەی دەسەڵاتیدا تاڕادەیەکی دیاریکراو توانیویەتی بەشێك لەبەرنامە سیاسیەکەی خۆی جێبەجێ بکات، چونکە لەلایەك بەهۆی ئەوەی ((ی ن ك)) تاکە پارتی دەسەڵاتدار نەبووە لەکوردستانداو لەلایەکی تریشەوە بەهۆی نالەباری و نائارامی بارودۆخی سیاسی لە کوردستاندا بەهۆی بوون و مانەوەی ڕژێمی بەعسی سەدامی و ئابڵوقە ئابووریەکان و شەڕو ململانێ ناوخۆییەکانی کوردستان، بوونەتە ڕێگر لەبەردەمیدا بۆ جێبەجێکردنی سەرتاپای بەرنامەکانی خۆی.

بەندە وەك کادرێکی بێلایەنی هەموو گروپ و باڵ و لایەنەکانی ململانێکانی ناو ((ی ن ك)) و وەك کادرێکی خاوەن هەڵوێست و قسە و نوسینی خۆم لەسەر ئەو ململانێیانە و باڵ و گروپانەی ناو((ی ن ك)) و لەڕوانگەی دڵسۆزی و پەرۆشیم بۆ ئایندە و بەرژەوەندی ((ی ن ك)) و دوور لەهەموو موجامەلەیەك و دڵڕاگرتن و دوور لەترس و نانبڕین و زۆر بوێرانە و چاونەترسانە و ڕاشکاوانە ئەم چەند ڕاو پێشنیازانە دەخەمە بەردەم ئەندامانی کۆنگرەی سێیەمی((ی ن ك)) .بەمەبەستی ئەوەی کە ئەوانیش ڕاشکاوانەتر و پەرۆشانەتر دەست بخەنە سەر هەموو خاڵە

ناکۆك و جیاوازیەکان و چارەسەریان بکەن و چیدی ڕێگە بەهیچ کەس و گروپ و لایەنێك نەدەن کە هەوڵی لاوازکردن و پەرتوبلاوی ((ی ن ك)) دەدەن .

ئەم پێشنیازانەی بەندە دوورە لە پێشکەشکردنی پڕۆژەی ناعەمەلی و دوورو درێژ و خەیالاوی لەسەر پەیرەوی ناوخۆو بەرنامەی((ی ن ك)) , چونکە کێشە لە بون و نەبونی پڕۆژەدا نیە و بەچەندین پڕۆژەی هەمەجۆر و بەکەڵك لەلایەن کادران و هەڤاڵانی ((ی ن ك)) وە لەماوەی ئەم دووساڵەی ڕابووردوودا پێشکەشکراون . بەڵام هیچیان نەبونەتە بەرنامەی کار و نەچونەتە بواری کارپێکردنەوە و تەنها بە مەرەکبی سەر کاغەز ماونەتەوە . هەربۆیە بەندە خۆم بەدوور گرتوە لەو پێشنیاز و پڕۆژانە و بەبڕوای خۆم دەستم خستۆتە سەر خاڵە جەوهەریەکانی مایەی ناکۆکیەکان , چونکە تا بەتەواوی برین و نەخۆشیەکان دیاری نەکرێن ناتوانرێت چارەسەری گونجاویش دەستنیشان بکرێت.ئاشکراشە هەموو کێشەکانیش بەشی زۆری لەلایەن سەرکردایەتیەوە دروست بوە و دواتریش شۆڕ بۆتەوە بۆ ناو ریزەکانی ڕێکخستن و هێزی پێشمەرگە و دام و دەزگاکانی حکومەتیش . بۆیە چارەسەریش تەنها لەلایەن سەرکردایەتی و مەکتەبی سیاسی و سکرتێری گشتیەوە دەبێت چونکە هەربۆخۆیان دروستیان کردوە و زۆرینەی هەرە زۆری بنکەکانی ڕێکخستن و هەموو ئۆرگانەکانی تریشەوە ناڕازین لەو بارودۆخە و داوای چارەسەر دەکەن بەبێ جیاوازیان کەسەر بەکام گروپ و باڵ و لایەکن, کە ئەمەش مایەی خۆشحاڵی و مانای بونی نیەتێکی ڕاستەقینەیە بۆ چارەسەرکردن و دەربازکردنی ((ی ن ك)) لەو قەیرانە.

- جا بەمەبەتسی زیاتر بەهێزکردن و مانەوەی ((ی ن ك)) لەدەسەلات و پتەوی و جێگیری لەناو جەماوەردا، پێویستە ((ی ن ك)) هەوڵبدات کە : -

1. بەتوندی و بەڕاستگۆیی دەست بگرێت بە زیندووکردنەوەی سەرەتاکانی گیانی شۆڕشگێری و دوور بکەوێتەوە لەگیانی تاك ڕەوی و خۆسەپاندن و قۆرخکردنی دەسەلات.

2. زیندوکردنەوەی گیانی هەڤاڵانە و لێبووردەیی و خۆشەویستی ((ی ن ك)) و کوردوستان لەجیاتی گیانی ململانێ و خۆخۆری و ڕقوکینە و خۆشەویستی سەروەت و سامان و موڵك و پلە و پایە و پۆست و ئیمتیازاتەکان.

3.چێ کردنی پرۆسەیەکی ووردو لەسەرخۆ و ڕاستەقینەی (چاکسازی و پاکسازی و ڕاستکردنەوەی لادانەکان).

4. چەسپاندن و پیادەکردنی عەدالەت لەپێدان و بەخشینی پۆست و پلە و پایە و ئیمتیازات بەکەسانی دڵسۆزو ڕابوردوو پاك لەناو ئەندامانی ((ی ن ك)) و دەرەوەشیدا. لەسەر بنچینەی هەڵسەگاندنێکی زانستیانە و حیزبیانە بۆ هەمووان دوور لە بنەما نازانستی و حیزبیەکان.

5. پێویستە هەڵسەنگاندن لەناوخۆی حیزبدا لەسەر بنچینەی دڵسۆزی و چالاکی و لێهاتووی و شارەزایی و بڕوانامە و زمانزانی بێت، نەك لەسەر بنچینەی تەکەتول و گروپ و ملکەچبوون و بنەماڵە و خزمایەتی و عەشایەرێتی و ناوچەگەرێتی و مەنسوبیەت و مەحسوبیەت و دڵ ڕازیکردن بێت.

6. تائێستا ((ی ن ك)) نەبۆتە ڕێکخراوێکی موئەسەساتی، هەرچەندە وەك قەبارە و ناو و ناونیشان موئەسەساتی جۆر بەجۆری هەیە، بەڵام بەسیستەمێك و یاسایەك ڕێکنەخراون و کارو دەسەڵاتیان دیاری نەکراوە و بەگۆڕانی لێپرسراوی ئەو دەزگایانە سەرتاپای ئیش و کارەکان و بەرنامەکان دەگۆڕێن، کەئەمەش مانای موئەسەساتی ناگەیەنێت.

7.یەکێك لەهۆکارە سەرەکیەکانی کێشە و ململانێ و ناکۆکیەکانی ناو((ی ن ك)) نەبوونی شەفافیەتە لەسەرچاوەی داهاتەکان و چۆنێتی خەرجکردنی .هەر بۆیە پێویستە چۆن لەحکومەتدا دەسەڵاتە ئیداری و داراییەکانی سەرۆکی دەوڵەت و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرەکان و ئاستەکانی خوارەوە دیاریکراون، هەرواش لەناو ((ی ن ك)) یشدا ، ئەو دەسەڵاتانە زۆر بەڕوونی دیاریبکرێن و کەس زیادەڕۆیی و سەرپێچیان لێ نەکات و کەس بەپارە و سامان و موڵکی ((ی

ن ك)) وه پیاوەتی نەكات و بەبیٚ بنەما نەیبەخشێتەوە بۆ بەرژەوەندی تاكە كەسی و ملكەچكردن و كڕینی دەنگ و بردنەوەی هەڵبژاردنەكان.

8. دانانی دەزگایەكی چاودێری بەهێز لەكەسانی پسپۆڕ و شارەزا لەبواری ژمێریاری و دارایی و ووردبینیدا وەك لەشێوەی (دەستەی نەزاهە) بۆ لێپێچینەوە و بەدواداچوون و ووردبینی كردنی هەموو خەرج و داهاتەكان و كەسانی زیادەڕۆ و سەرپێچیكار بەپێی یاسا سزا و لێكۆڵینەوە و لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بكرێت.

9.پێویستە ((ی ن ك)) بانكێكی دیاریكراو و ئاشكرا دابمەزرێنێت كە هەموو داهاتەكانی ((ی ن ك)) ی تیادا كۆبكرێتەوە و بەناوی هیچ كەسێكەوە نەبێت، بەڵكو تەنها بەناوی ((ی ن ك)) بێت، هەر دەزگاو ئۆرگانێكیش ژمارە حسابی خۆی هەبێت بەناوی ئۆرگانەكانەوە نەك بەناوی لێپرسراوەكانیەوە، هەروەك داموو دەزگاكانی حكومەت لەژێر چاودێری دەستەی نەزاهە و دەزگای چاودێری ((ی ن ك)) دا بێت.

10. لەسەر ئاستی سیاسی پێویستە ((ی ن ك)) زیاتر هەوڵی چەسپاندن و شۆڕكردنەوەی بنەماو بیر و باوەڕەكانی دیموكراسی و ئازادیەكانی بدات لەناو خۆی خۆیدا و لەدەرەوەی خۆشیدا، چونكە ناكرێت ((ی ن ك)) ئیدیعای پەیرەوكردنی ڕێبازی سۆشیال دیموكرات بكات و ئەندامی كارای ڕێكخراوی SI بێت، بەڵام دیموكراسی و ئازادی و پێكەوەكاركردن و یەكسانی پەیرەو نەكات، چونكە ئەم دروشمانە كۆڵەكە و پایەی بنچینەیی و سەرەكی ڕێبازی سۆشیال دیموكراتەكانن.

11.پێویستە لەم كۆنگرەیەدا بەوردی و بەسەلیقەیەكی تەواوەوە بەسەر سەرجەم خاڵ و بڕگەكانی پەیڕەوی ناوخۆو بەرنامەی ((ی ن ك)) دا بچێتەوە و گۆڕانكاری پێویست و گونجاو لەگەڵ سەردەم و قۆناغی نوێدا چیٚ بكرێت هەر لەپێناسە و دروشم و ئامانج و بوونی ئۆرگانەكان و ئەرك و دەسەڵاتەكانیان و بەرنامە سیاسی و ئابووری و كۆمەڵایەتیەكانیدا .

12.پێویسته کۆنگره بەجدی و ڕاستگۆیی گرنگی بداته ڕۆڵی گەنجان و ژنان نەك تەنها بەدروشم و دەق و نووسین، بەڵکو بەعەمەلی، ئەویش لەسەر بنچینەی هەڵسەنگاندنێکی زانستیو حیزبی دوور لەدیارده دزێوەکانی تەکەتولو خزمایەتی و عەشایەری و ناوچەگەری و مەنسوبیەت و مەحسوبیەت.

13.خاڵی گرنگ لەکۆنگرەکەدا هەڵبژاردنی سەرکردایەتیە.

پێویسته ئەم کۆنگرەیە ببێتە کۆنگرەیەکی چارەنوسساز و گرنگ و خاڵی وەرچەرخان و یەکلاکەرەوەی سەرجەم کێشەو گرفتو ناکۆکیەکان و ململانێ ناڕەواکان، ئەویش به هەڵبژاردنی سەرکردایەتیەکی نوێ بەمانای وشە، واته نوێ لەڕووخسار و سیمادا، نوێ لەبیرکردنەوە و عەقلیەتدا، نوێ لەتوانا و تەمەن و هەڵسوڕاوی و چالاکیدا، نوێ لەخوێن و بیر و جەستەدا. ناکرێت ((ی ن ك)) لەم قۆناغه زۆر هەستیار و گرنگ و سەخت و تەمەنی گەنجیو بەهێزییەیدا , کۆمەڵه کەسانێکی بێ تواناو لاوازو عەقڵ دۆگماو نەخۆشو پیر و گەندەڵ سەرکردایەتی و ڕابەرایەتی بکەن، کە ئەو جۆره کەسانه ئەگەر کەمیش بن لەسەرکردیەتیدا کاریگەری گەورەی خراپیان دەبێت لەسەر ناو وناوبانگی((ی ن ك)). بۆیه دەبێت و پێویستیشه که ئەندامانی کۆنگره زۆر بوێرانه و چاونەترسانه و ڕاشکاوانه ئەو کاره بکەن، که کارێکی ساناو بێ گرفتو بێ بەرگریکردن نابێت، بەڵام لەپێناو بەرژەوەندی و داهاتووی((ی ن ك)) دا ئەو کاره بکەن و بیکەنه یەکێك له کاره هەره پێویستەکان .سەرکردایەتی ئێستای ((ی ن ك)) یش، لەگەڵ ڕێزو حورمەت بۆیان هەموانیان تەمەنێکی باشیان لەدەسەڵاتدا بردۆته سەر و زۆربەیان له 15 ساڵ کەمتر نیه لەپۆستی مەکتەبی سیاسیو سەرکردایەتیدان، که وەك دەوترێت به " درێژیو پانی " چێژو تامیان لەئیمتیازات و پله و پایه و پۆست و دەسەڵاتەکانیان وەرگرتووە.

بۆیه هەقه که بۆ خۆشیان و بەویست و ئیرادەی خۆیان ئەو پۆستانه چۆڵ بکەن بۆ کەسانی ترو نەوەی نوێ، بەمەش بەدڵنیایی مێژوویەکی پڕ سەروەری و نەمری بۆ

خۆیـان تۆمـار دەکـەن و دەشـیکەنە نـەریتێکی شۆڕشـگێڕانە بـۆ دوای خۆشـیان، ئەگەر وانەکەن ئەوا بەهەمان شێوەی حیزبە شیوعیەکان و پارتە بنەماڵەییـەکان و سیستەمە پاشاییەکان دەبێت گۆڕانکاریان تیادا بکرێت لەڕێگەی کودەتا و زەبر و زەنگ و توندوتیژیەوە ... هتد.کە ئەم کارەش بۆ ((ی ن ك)) و سـەرکردایەتیەکەی و مێـژووە پـڕ لەسـەروەریەکەی نـەگونجاو و ناپەسـەندە . بـەڵام دەسـتگرتن بەدەسەڵات و پلە و پایە و ئیمتیازاتەکانیشدا لەلایەن تەنها چەند کەسێکی کەمەوە بەدڵنیایی هەستی ناڕازی و بەرەنگاری و گۆڕین لەلای زۆرێکی تر دروست دەکات.

14.پێویستە کـۆنگرە سـەرکردایەتیەکی بـەژمارە کـەم و بـەتوانا هەڵبـژێرێت، کـە لەئاسـت ڕابەرایـەتیکردن و ڕاپەڕانـدنی ئەرکەکانـدا بێـت نـەك سـەرکردایەتیەکی بـەژمارە زۆر کـە زۆربـەیان تـەنها مووچـە و ئیمتیازاتـەکان وەردەگـرن و هـیچ کـارو مەهامێکی ڕەسمیان نیە، وەك ئێستا کە بوون و نـەبوونیان لەسـەرکردایەتیدا تـەنها قورسایی دارایی زیاتریان خستۆتە سەر ئەستۆی ((ی ن ك)). و بکرێتە مـەرجیش کـە هـیچ کەسـێك بـۆی نـەبێت لـە دوو مـاوەی کـۆنگرەدا زیـاتر خـۆی بـۆ پۆسـتی سـەرکردایەتی هەڵببـژێرێت بەمـەرجێکیش مـاوەی دوو کـۆنگرە لـە 4 سـاڵ زیـاتر تێپـەڕ نـەکات نـەك وەك کۆنگرەکـانی ((ی ن ك)) هەریەکـەیان نزیکـەی 10 سـاڵ ماوەیـان لەنێوانـدا بـووە. بۆئـەوەی هـیچ کـەس هـەوڵی نـاڕەواو نەشـیاو نـەدات بـۆ مانەوەی لەو پۆستەدا و پۆستی سەرکردایەتی بۆ ئیشکردن و وەك وەزیفە بێت کە سەرەتاو کۆتای هەبێت . نەك ببێتە تاپۆ و موڵك و بۆ هەتاهەتایی بێت.

15. تۆخنەکردنـەوە و نەچەسـپاندنی ئـەو بیروڕایـەی کـە پێـی وایـە ڕابـەر و سـەرکردەکان قودسـیەتێکی گـەورە و فـوق العادەیـان هەیـە و دەبێـت هەمیشـە وەك پەیامبـەر و کەسـانی پـیرۆز و بێگونـاه و بـێ هەڵـە سـەیربکرێن . کەئەمـە بۆخـۆی سـەرەتایەك دەبێـت بـۆ دروسـتبوونی تـاکڕەوی و دیکتاتۆریـەت . چـونکە هـیچ مرۆڤێـك بـێ هەڵـە و کـەموکوڕی نیـە تـەنها پـەردوەردگار نـەبێت . هـیچ کـاتێکیش کـاروانی خـەباتی گـەلان بەنـەمان یـان لەناوچـوونی بـەهێزترین و سـەرکەوتوترین

سـەرکردە و ڕابـەریش نەوەسـتاوە و نەگەڕاوەتـەوە دواوە . بـەڵکو باشـتر و بەهێزتریش هەنگاوەکان بۆ پێشەوە نراون . بۆیە ((ی ن ك)) و ئایندە و کاروانی خەباتەکەشی دەبێت خۆ نەبەستێتەوە بە هیچ سەرکردە و ڕابەرێکەوە و ئەزمونی شـۆڕش و خـەباتی گەلەکـەشمان ئـەو ڕاسـتیەیان سـەلماندوە و چـەندین ڕابـەری گەلەکەشمان لەناوچوون ونەماون بەڵام کوردایەتیش هەر لەگەشە و پەرەسەندن و پێشکەوتندا بوە.

* لەکۆتایدا دەڵێین: ((ی ن ك)) تـەنها بـەڕەنگ و دەنگە جیاوازەکانیـەوە جـوان و گەشـاوە و سـەربەرز و سـەرکەوتوو دەبێـت، کـە ژیـانی دیموکراسـی و ئـازادی و شەفافیەت و هێزە جیاوازەکانی تیادا بەڕاستگۆیی بەرجەستە ببێت، نـەك بەیـەك ڕەنگـی و یـەك دەنگـی کـە مانـای دیکتاتۆریـەت و خۆسـەپاندن و قـۆرخکردنی دەسـەڵات دەگەیـەنێت کە لەئێستاشدا باو و مۆدێلی ئەو جۆرە حیزبە سیاسیانە نـەماوە.دەبێـت ئـەم کۆنگرەیـە کـۆنگرەی سـەرجەم لایـەن و بـاڵ و مینبـەر و ڕاجیاوازەکانی ناو ((ی ن ك)) بێت، دەبێت گیانی لـەخۆ بووردەیی و هەڤاڵانە و شۆڕشگێڕانە و پێکەوەکارکردن تیایدا زاڵ بێت، نـەك گیانی تۆڵە کردنەوە و ڕق و کینـە و زاڵکردنـی ململانـێ و سـەرکەوتن و دۆڕانـدن و دەرپەڕانـدن و کەنارگیرخستنی باڵ و لایـەن و ڕای جیاواز، چونکە ئەگـەر وانـەکرێت زۆر نزیکـە ((ی ن ك)) تووشـی لێکجیابوونـە و لێکترازانـدنی ڕیزەکـان ببێتـەوە کـە ئەمـەش لـەقازانجی هـیچ کـەس و گـروپ و بـاڵ و بیروڕایەکـدا نابێـت بەسەرکەوتووەکانیشەوە.هەر بۆیە پێویستە لەسەر هەمووان ئەو ڕاستیە بکەنە چـاوگ و سەرچـاوەی هـەموو کـارو هـەوڵێکیان و بەتونـدی دەسـتبگرنە ئەڵقـەی یەکێتیەوە و بیپارێزن، چونکە ((ی ن ك)) دوژمـن و ناحـەزی زۆرە و سـەردەمەکەش گـەلێك جیـاوازە و چاوەکانی دونیـا و ناوچـەکە و عێـراقیش لەنزیکـەوە چاودێری بارودۆخەکە دەکەن و وەك ڕابردوو نەماوە کە کەس لەکێشە و ململانێکان تێنـەگات و دەسـتی تێـوەر نـەدات.بـەڵام سـەرکەوتنی گـەورە و کۆتـایی بـۆ ((ی ن ك)) تـەنها

بەگەڕاندنـــــەوە دەبێــت بـــۆ لای جەماوەرەکـــەی خـــۆیو پێشکەشـــکردنی خزمەتگوزاریەکان و دابینکردنی ژیانێکی خۆش گوزەران و ڕەفاه بۆیان.بەهیوای سـەرکەوتنی کـۆنگرەو وەدیهێنـانی ئامانجـەکانی و دەرخسـتنەوەی ڕووی گـەش و مێژووە پڕ سەروەریەکەی ((ی ن ك)).

---

* ئـەم بابەتـەم لـە سـایتی ئـەلکترۆنی((بـەرەو کـۆنگرە و سـبەی))دا بلاًوکراوەتـەوە لـە 4/6 و 2008/5/4دا.

ئایا نەمان، بچوك بوونەوە، لاوازبوونی

یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان لە قازانجی کێ دایە ؟*

- سـەرەتا نوسـینی ئـەم بابەتـە بـەنیازی کولانـەوەی برینـەکان و هانـدان بـۆ هەلاًیسـانی شـەڕی نـاوخۆ و تۆخکردنـەوەی دژایەتیـەکان و هەڵدانـەوەی لاپـەڕە ڕەش و شەرمەزاریەکانی نێوان پارتە سیاسیەکان نەنوسراوە , بـەڵکو لـە یـادی 33 سـاڵەی دامەزرانـدنی یـەکێتی نیشـتیمانی کوردوسـتاندا نوسـراوە بەمەبەسـتی

ڕاستكردنەوەی هەڵەكان و تەكاندنی یەكێتی لەگەندەڵی و دیادە دزێوەكان كەبونەتە هۆی بێهێزی و لاوازی و بچوكبونەوە و دوركەوتنەوەی یەكێتی لە جەماوەرەكەی و لەپەرۆشی و دڵسۆزیەوە نوسراوە كە یەكێتی بچێتەوە بەسەر كار و كردار و هەڵوێستی و بەرنامەكانی خۆیدا و بۆئەوەی بتوانێت لە ململانێی سیاسی و ئابوری و ئیداریەكاندا تێك نەشكێت و بەندەش هەمیشە لایەنگری برایەتی و تەبایی ڕیزەكانی گەلەكەمانم و بەتایبەتیش نێوانی پارتە سیاسیەكان لەناوخۆی خۆیانداو لەگەڵ یەكدیشدا . بەلاَم دەرخستن و بیرخستنەوەی ڕاستیەكانیش كارێكی حەرام نیە.

- (ی ن ك) وەك ڕێكخراوێكی سیاسی عیلمانیو چەپڕەو و پێشكەوتنخواز و دیمواكراسیخواز لەڕۆژگارێكی گەلێك سەختو دژوار و تاریك توندا هاتە دامەزراندن، لە 1975/6/1 ، ئەو ڕۆژگارە دوای شكستو خامۆشبوونی شۆڕشی 14 ساڵەی ئەیلول بوو، ڕۆژگاری ڕووخانی ورەو چەك داماڵینو زەلیلیو بێ توانایيو لاوازی كوردان بوو.ڕۆژگاری ئاوارەبوونو نەفیكردنو گرتنو ڕاوەدونانو تەسلیم بوونەوە بوو, جا ڕۆژگارێكی ئاوها پێویستی بەڕێكخراوێكی سیاسی گەورەو پتەو لەبیرو بۆچوونو ئایدۆلۆژیاو ڕچەو ڕێبازی خەباتدا گەرەكە كە بەهێندەی دژواری بارودۆخەكە گەورەو پتە و خۆڕاگر بێت.

هەربۆیە (ی ن ك) بەگەورەیيو بەهێزی لەدایك بوو، بەشێوازو سیماو ناوەڕۆكێكی جیا لەشۆڕشو پارتە سیاسیەكانی پێش خۆی، (ی ن ك) ڕچەشكێنی تاك حزبیو حزبی بنەماڵەیيو كۆنەخوازو تاكڕەوی و یەك بیرو ڕاو یەك دەق بوو لەوی ڕۆژێدا .

(ی ن ك) ویستو ئیرادەی گەل لەلایەك و زەرورەتی قۆناغو زەمەنەكەش لەلایەكی ترەوە هێنابوویانە بوون، هەر بۆیە ڕەگو ڕیشەی لەقولاَیی هەناوی جەماوەروخاكی كوردستانەوە داكوتاو هەر ئەمەش وایكرد كە لەماوەیەكی كەمی

16 ساڵەی خەباتیدا بتوانێت بگاتە دەسەڵات لەم بەشەی کوردستاندا، سەرەڕای هەموو کارەسات و براکوژی و جیابوونەوەو پیلانە لەناو بەرو مەترسیدارەکانی دوژمنانی کوردایەتی.(ی ن ك) لەڕۆژە یەکەمەکانی دامەزراندنیەوە ڕووبەڕووی پیلانی لەناوبردن و تاساندن بووەوە، ئەم دژایەتیەشی لەو کاتەوە تا ئەم ساتەش بەردەوامە لەناوخۆی خۆی و لەدەرەوەی خۆشیدا.

پرسیار لێرەدا ئەوەیە ئەم دژایەتیە بۆ چی و لەپای چی؟

ئاشکرایە (ی ن ك) وەك هێزێکی نوێ لەڕچەو ڕێبازو ئایدۆلۆژیا و عەقڵیەتەوە هاتە مەیدانی خەباتی کوردایەتیەوەو دژایەتی هەموو نەریتە باوو سواو کۆنە پارێزەکانی پێش خۆی دەکرد لەخەباتی شۆڕشگێڕی و سیاسی خۆیدا، هەر بۆیە لەسەرەتاوە لەلایەن هێزە سیاسیە کۆنە پارێزو پیرو پەکەوتەکانی ئەو سەردەمەوە دژایەتی دەکرا وەك پرەنسیپێکی چەسپاو لەنێوان نوێ خواز و کۆنە پارێزدا، ئاشکرایە هێزە کۆنە پارێزەکان هەمیشە دەست دەگرن بەوەی کەهەیە و هەوڵی داهێنان و نوێ بوونەوەو نوێخوازی نادەن، هەر بۆیە دژایەتی هەموو هەوڵێکی نوێگەرای دەدەن و تابتوانن بەرەنگاری و ڕووبەرووی دەبنەوە بەمەبەستی پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان و مانەوەیان لە گۆڕەپانەکەدا، ئاشکراشە پێش (ی ن ك) هەردوو حزبی شیوعی عێراقی 1934 و پارتی دیموکراتی کوردستان 1946 هەبوون، بەڵام لەساڵی 1975 دا هەردووکیان بەپراکتیکی گۆڕەپانی خەباتیان چۆڵ کرد بوو یان زۆر بێ هێزو لاواز بوون ، بەڵام هەر لەگەڵ دامەزراندنی (ی ن ك) کەوتنە خۆ بۆ دژایەتیکردنی و هەوڵی تاساندن و لەناوبردنیاندا لەلانکەدا، بەڵام (ی ن ك) توانی بەرەنگاریان ببێتەوەو سەرەڕای هەموو پیلان و گەلەکۆمەکیەکانی ناوچەیی و ناوخۆیەکان و کارەساتەکان توانی خۆڕاگربێت و ببێتە تاکە هێزی باڵادەستی سەر گۆڕەپانی سیاسی و خەباتی کوردایەتی، توانی گەلێك داستان و سەروەری و دەسکەوت وەدەست بهێنێت و خەباتی کوردایەتی گەلێك وەپێش بەرێت و ببێتە ڕێکخراوێکی ڕەسەن و ڕاستگۆی

کوردایەتیو سەرەنێزەی ئەو خەباتە ڕەوایە لەدژی داگیرکەرانی کوردستان، توانی زۆرینەی جەماوەری خەڵکی کوردستان لەخۆی کۆ بکاتەوە بەجیاوازی بیروڕاو بۆچوونو ئاستی گوزەرانو هۆشیاریو خوێندن .. هتد، بۆیە (ی ن ك) لەو ماوەکەمەی تەمەنیدا بووە ڕێکخراوێکی پانو پۆڕو گەورەی هەموو چینو توێژەکان،و دۆست و دوژمن حسابیان بۆ دەکرد.ئەوەبوو هەر لەیەکەم هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا لە 1992/5/19 دا توانی نیوەی دەنگەکانی خەڵك وەدەست بێنێت کە ئەمە گەورەترین سەرکەوتن بوو بۆ (ی ن ك) لەبەرامبەر پارتی دیموکراتی کوردستاندا کە خۆی بەخاوەنی کوردایەتی دەزانیو بەپارتی دایكو پێشڕەو خۆی لەقەڵەم دەداو خۆی بەخاوەن یەکەم شۆڕشی چەکداری گەورەو کاریگەری ئەیلول دەناساندو باکگراوەندێکی گەورەی مێژوویی هەبوو لە کوردستاندا.هەر بۆیە لەو کاتەوە جارێکی دی قۆناغی دوژمنایەتیو هەوڵدان بۆ نەمانو بچوکردنەوەو لاوازکردنی (ی ن ك) سەریهەڵدایەوە، هەر جارەی بەبیانوویەكو بەشێوزایێکی نوێوە.

(ی ن ك) لەدوای ڕاپەڕینو دەسەلآت گرتنە دەستیەوە بەردەوام بوو لەخەبات دژی کۆنەپارێزیو دیکتاتۆریەتو داگیرکردنو زوڵمو زۆرو بەرپەرچی هەموو هەوڵو پیلانێکی دەدایەوە کە لەدژی بکرێت.هەلآیسانی شەڕەکانی ناوخۆ جارێکی تر بەهەمان ئاڕاستەی لاوازکردنی (ی ن ك) بوو، لەلایەن پارتیو هێزە ئیسلامیەکانو حزبەکانی تریشەوە، بەپیلانی دوژمنانی ناوچەکەو دونیاش هەروەك سەردەمی شاخ.

بەلآم ئایا لەناو ئەم هەموو هێزو لایەنو حزبو دەوڵەتانەدا کێ لەهەموان ناحەز و دژی (ی ن ك) بوو؟ ئایا نەمان یان بچوك بوونەوە یان لاوازکردنو لێك هەڵوەشانی (ی ن ك) لەقازانجی کامیاندایە لەئێستاو لەئایندەشدا؟

ئاشکرایە هەموو هێزە سیاسیەکانی کوردستان بەعیلمانیو شیوعیو ئیسلامیەوە لەئێستاو لەئایندەشدا بارتەقای هێزو پتەویو گەورەیی (ی ن ك) نینو ناشبن،

بۆیە مەترسیەکی گەورە نین لەسەر (ی ن ك)، ڕاستە ناحەزی (ی ن ك)ن و حەز بەباڵادەستی و گەورەیی و بەهێزی ناکەن، بەلاّم زۆریش لەقازانجیان نیە (ی ن ك) نەمێنێت چونکە باش ئەو ڕاستیە دەزانن کە چۆڵبوونی گۆڕەپانی سیاسی کوردوستان بۆ پارتی دیموکراتی کوردوستان مانای گەڕانەوەیە بۆ ساڵەکانی شەستەکانی سەردەمی باڵادەستی و تاکڕەوی پارتی و حساب بۆ نەکردنی هیچ هێزێکی تر و دەبێت هەموان ببنە ملکەچی بەر دیوەخانی پارتی، ولاّتانی ناوچەکەش بەهەمان شێوە ناتوانن دەست بەرداری تەواوەتی ڕۆڵو کاریگەری (ی ن ك) بن لەکوردستان و عێراقیشدا، لەگەڵ ئەوەی کەناحەزو دوژمنیشین.

ئەی کەواتە کێ لەهەموان لەقازانجیدایە (ی ن ك) نەمێنێت یان بچوكو لاواز ببێتەوە؟

بێ دوودڵی پارتی دیموکراتی کوردستان ئەو هێزو لایەنو حزبەیە کە لەساڵی 1975 وە تاکو ئێستاو ئایندەشی لەگەڵدابێت هەمیشە لەپیلان دانانو گەلەکۆمەکیکردنو فشارخستنە سەر (ی ن ك) بووە، پارتیە کە (ی ن ك) بەکێبڕکێ کەرو سەری ڕەو هێزێکی گەورەو بەهێزی خاوەن سەروەتو سامانو کادرو پێشمەرگەو جەماوەر دادەنێتو ململانێی سیاسیو چەکداریو دیبلۆماسی لەگەڵدا دەکات.بەلای پارتیەوە تەنها (ی ن ك) بۆتە شەریکە بەشو بارگرانیو جێ پێ لەقکردنی لەدەسەلاّتو سامانو مێژوو خەباتی کوردایەتیدا. بەلای پارتیەوە تەنها (ی ن ك) کە خەباتو مێژووی پارتی کاڵ کردۆتەوەو بۆتە مەترسی لەسەر داهاتووشی.هەربۆیە لەناو هەموو ئەو لایەنو هێزە سیاسیانەدا تەنها پارتیە حەز بەلەناوچوونو بچوکبوونەوەو بێ هێزی (ی ن ك) دەکات.

*ئایا لەئێستادا (ی ن ك) لەتوانای ئەو ململانێ مێژوویەدایە لەگەڵ پارتیدا؟ ئایا لەتوانایدایە درێژە بەو ململانێیە بداتو سەرکەوتنیش بەدەست بهێنێت؟ ئایا (ی ن ك) ئەو هێزە پتەو و بەهێزو خاوەن جەماوەرو مێژووە پڕ سەروەریانەی جاران ماوە؟ ئایا (ی ن ك) دەتوانێت بەم عەقلیەتو سەرکردایەتیو ڕێبازەی خەباتی

ئێستای درێژە بەمان وهێز و دەسەڵاتی خۆی بدات لەکوردستان و عێراقیشداو ئایندەی خۆی و مەسەلەی کوردایەتیش گەش و پرشنگدار بهێڵێتەوەو هەروەك ڕۆژانی لەدایك بوونی؟ یان (ی ن ك) تووشی هەرەس و نەمان و لاوازیو لێکهەڵوەشان دەبێتەوەو دەشبێتە بەشێك لەمێژووی خەباتی کوردایەتی؟....... ئەمەو دەیان پرسیاری تر.

هێشتا زووە حوکم بدەین لەسەر نەمان و لاوازیو بچوك بوونەوەی (ی ن ك) کە بەشێوەیەك ببێتە بەشێك لەمێژوو ڕابردووی خەباتی کوردایەتی، چونکە هێشتا (ی ن ك) دەوڵەمەندە بەعەقڵ و تواناو تێڕوانین و ڕێبازو بیرکردنەوەی نوێ، کە لەتوانایدایە بۆ دەیان ساڵی تر درێژە بەمان و ژیان و خەبات و ڕچەو ڕێبازی خۆی بدات و بەردەوامیش بێت لەململانێ سیاسی و ئیداریو دەسەڵاتدا، بەڵام پێویستەو بۆتە کارێکی زەرورەتی قۆناغەکە کە (ی ن ك) کۆمەڵێك یان پرۆسەیەکی گشتگیرو وردو لەسەرخۆو بەردەوام لەچاکسازیو خۆتەکاندن و پتەوکردن و وشیارکردنەوەو سەرلەنوێ داڕشتنەوەی پەیڕەو پرۆگرام و فۆڕمی ئیشکردنی چێ بکات، هەر لەسکرتێری گشتیەوە تا مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی و سەرجەم مەکتەب و ئۆرگان و بنکەکانی ڕێکخستنەکانی، چونکە زۆر زەحمەتە (ی ن ك) بتوانێت درێژە بەخەبات و ململانێکانی بدات لەگەڵ پارتی کە بە پلەی یەکەم کێبڕکێکەر و ناحەز و دژایەتی دەکات و بتوانێت سەرکەوتنیش بەدەست بهێنێت. بەم سەرکردایەتی و فۆڕم و ئالیەتی ئیش کردنەیەوە، ئەو پرۆسەی ڕیفۆرمەش پێویست بەوچان و پشوو و نەفەسی درێژ هەیەو کارێکی ساناو سەرپێی نیەو بەچەند بڕیارێك و بەچاو سوورکردنەوە ناکرێت، بەڵکو ڕیفۆرم بۆ خۆی پرۆسەیەکی لەسەر خۆو وردی درێژخایەنەو پێویستیشی بەبەردەوامی هەیە لەهەموو بوارەکاندا، وە ئەو کەسانەی کە ڕابەرایەتی ئەم پرۆسەیە دەکەن پێویستە کەسانی عەقڵ کراوەو بیر تیژو خاوەن پلانی وردو ستراتیژی بن و کەسانێك بن بەهەق خاوەن بڕواو ئیمانی تەواو بن بەپڕۆسەکە و

سەرکەوتنیشی و ئەنجامیش چ دەبێت قبوڵیان بێت، پێویستە مەبەستی سەرەکیان چاکسازی و ڕاستکردنەوەی هەڵەکان و نەهێشتنی کێشەکان و چارەسەری ململانێ ناڕەواکان و دیاردە دزێوەکانی گەندەڵی و مەحسوبیەت و مەنسوبیەت بێت و پتەوکردن و بەهێزکردنی (ی ن ك) بێت. نەك مەبەست لەڕیفۆرم گۆڕینی چەند دەمو چاوێك بێت بەهەندێکی تر، کە لەسەرهەمان ڕێتم و وەزن و قافیەی پێشووەکانیان بڕۆن، لە قۆرخکردنی دەسەلاٚت و تاکڕەوی و پاوانکردنی دەسەلاٚتەکان و بەخشینەوەی پارەو ئۆتۆمبێل وپۆست و پلەو پایەو ئیمتیازاتەکان بەسەر کەسانێکی نەشیاو بێ تواناو بێ بڕوانامەو عەقڵ دۆگماو کۆنەپارێزی کەمینەو پێشێلکردن و پەراوێزخستنی زۆرینەو بێ بەریکردنیان لەهەموو دەسکەوت و داهات و ئیمتیازاتەکان.

چونکە هەموو تاکێك بەهێندەی سوودمەندبوونی لەدەسەلاٚت بەخشندە دەبێت بەو دەسەلاٚتە، لەبەرئەوە پێویست بەچێکردن و چەسپاندنی عەدالەتێك هەیە لەناو (ی ن ك) دا لەسەر هەموو ئاست و ئۆرگانەکان، بەمەش دەکرێت کە (ی ن ك) هێزو پتەوی و گەورەیی خۆی بگێڕێتەوەو پارێزگاریش لەمێژوو ئێستاو ئایندەشی بکات و درێژەش بەململانێکانی بدات لەبەرامبەر پارتیداو دەکرێت سەرکەوتنی گەورەش بەدەست بهێنێت و ببێتە حیزبی نەوە جیاوازەکان , هەموو ئەم کارانەش لەوەوە دەست پێدەکات کە (ی ن ك) لەناوخۆی خۆیەوە دەست بکات بە پەیڕەوکردنی سیاسەتێکی شەفاف و ڕاشکاوانەی ڕەخنە و ڕەخنە لەخۆگرتن لە بەرزترین ئاستەوە بۆ بنکەی ڕێکخستنەکان و لەسەر ئەم بنچینەیەش پڕۆسەیەکی ڕاست و ڕاسگۆیانەی ئاشتەوایی چێ بکات و دەست بکاتە پڕۆسەیەکی خۆ ڕێکخستنەوە و بەسەرداچونەوەی سیاسەتەکانی و لە هەڵوەرین و زویر بونی چەند سەد کەسێکی بێ تواناو دوودڵ و ڕاڕا نەترسێت چونکە نوێکردنەوە و خۆتەکاندنی یەکێتی بۆتە کارێکی زۆر پێویستی ئەم قۆناغە و ئەم تەکاندنەش دەبێتە پاڵنەرێکی بەهێز بۆ چەندین ساڵەی داهاتووی یەکێتی و مانەوەی

بەبەهێزی و پتەوی ومسۆگەرکردنی پشتگیرکردنی جەماوەرەکەشی، بەلاَم ئەگەر بەپێچەوانەوە لەسەر هەمان ڕێتم و ڕێبازو بیرکردنەوەی ئێستای بەردەوام بێت لەدوورکەوتنەوە لەجەماوەرو ڕۆشنبیران و ئەدیبان و نووسەران و خاوەن قەلەمە ڕەسەنەکان و چین و توێژە هەژارو دەسکورتەکان وگەنجان و پێشکەشنەکردنی خزمەتگوزارییەکان و پەراوێزخستنی ئەندامان و کادرانی دلسۆزو بەوەفاکانی و پەراوێز خستن و گوێنەگرتن لەزۆرینە ئەوا ئایندەی (ی ن ك) دەکەوێتە ژێر نیشانەیەکی گەورەی پرسیارو سەرسوڕمانەوە؟!ئەوکاتەش بەرپرسیارێتی مێژوویی دەکەوێتە ئەستۆی ئەو سەرکردانەوە کە ڕۆلی نەگەتیڤ و زۆر خراپیان دەبینی لە نانەوەی ئاژاوە و دروستکردنی فیتنە و خۆشکردنی ئاگری براکوژی و کاریان دەکرد بۆ نەمان و بچوکبونەوە و لاوازی یەکێتی کە ئەم کارەشیان ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ جارێکی تر بە قازانجی پارتی دەشکێتەوە کە دوژمنی لەمێژینەی یەکێتیە و ئەوەی خۆی پێی نەکرا ئەوا کادران و سەرکردایەتی یەکێتی خۆی بۆی ئەنجام دەدەن.کە ئەرکی سکرتێری گشتی و مەکتەبی سیاسیە کە ڕێگە لەودەنگ و ڕەنگ و هەولە زڕانە بگرن لە هەر ئاست و پلەیەکدا بن.

---

* ئەم بابەتەم لە سایتی ئەلکترۆنی((کوردوستان پۆست))دا بلاَوکراوەتەوە لە 2008/6/23دا.

بەرەو

ئەركی فراونتر و گەورەتر *

* بەندە هیچ كاتێك لایەنگری پیا هەڵدان و تقدیسكردنی هیچ كەس و سەركردەو ڕابەرێك نەبووم و ناشبم، بەڵام هەروا بووە لەمێژوودا كە هەندێك كەسایەتی سیاسی، ئابوری، زانستی، كۆمەڵایەتی بەگەورەیی و مەزنی كەسایەتیان و ڕۆڵ و كاریگەریان لەسەر ڕەوتی ڕووداوەكان و گەشەكردنی كۆمەڵگاكان و سەقامگیركردنی ئاشتی و ئارامی و چێكردنی دیموكراسیەت و دادپەروەری و ئازادیەكان لە ناوخۆو دەرەوەی وڵات و كۆمەڵگاكانیاندا خۆیان سەپاندووەو بوونەتە كاریزماو خۆشەویست و ڕابەرو پێشەوای مەزن و نەمرو لەیاد نەكراو لەویژدان و مێژووی مرۆڤایەتیدا.وەك گاندی لەهندستان و لینین لەڕوسیا و ماوتستی تۆگ لەچین و ماندێلا لەئەفریقا و هۆشی منە لەڤێتنام و جیڤارا لەكوبا و دەیان و سەدانی تر.

بەڵام بەداخەوە لەناو كوردا كەسێكی مەزن و كاریگەرو كاریزما لەسەر ئاستی ناوخۆو ناوچەكەو جیهاندا دروست نەبووە بەدرێژایی خەبات و تێكۆشانی گەلی كوردو نەتوانراوە لەڕێگەی ڕابەرو سەركردەكانیشیەوە مەسەلەی كورد گەورەترو گرنگترو بەجیهانی بكرێت، لەگەڵ ئەوەی چەندین ڕابەرو پێشەوای تێكۆشەر پەیدا بوون، وەك شێخی نەمرو پێشەوا و بارزانی و ... هتد.

دروستبوونی كاریزما كارێكی ساناو ساكارو بێ گری و گوڵ نیە، بەڵكو كارێكی مێژوو كردو پێداویستی زەمانەو زەمینەو بارودۆخە سیاسی و ئابوری و كۆمەڵایەتیەكە دەیسەپێنێت، كاریزما ڕزگار كەرو ڕابەرو پێشەوای ژیرو بەتواناو بەهێزو خۆشەویستە لەناو جەماوەری گەلەكەیداو خاوەن سەنگ و قورسایی و گرنگی و كاریگەریە لەناو كۆڕو ئاستە جیاكانی ناوچەیی و دونیاشدا , ئەمەش لەخۆڕاو بێ بناغە دروست نابێت، بەڵكو خەبات و ماندووبوونی نەپساوەو ڕاست و

ڕەوای مرۆڤایـەتی گەرەکـە، لـەپێناو نـەك مەسـەلەیەکی بچـوکی نەتەوایـەتیو لەناوچـەیەکی دیـاریکراودا، بـەڵکو خـەبات لـەپێناو هـەموو بـەها مرۆڤایەتیـە جیهانیەکاندایە لەگشت کوچەو گۆشـەیەکی دونیـادا کـە لەئێسـتادا ئـەو بـەها مرۆڤایەتیانـە بریتیـە لـە چەسـپاندنی دیموکراسـیو ئـازادیو یەکسـانیو دادپەروەری کۆمەلأیەتیوپاراستنی مافی مرۆڤ و ژنانو ئاشتی جیهانی لەو بەها گرنگانـەن کە کۆمـەڵگای پێشکەوتوو و دیموکراسیخوازو ئاشتی خواز لەهەموو دونیادا وەك دروشمو کار بەرزیان کردۆتەوە.

بەلأم خۆشبەختانە ئەوەتا لەئێستاداو لەسەدەی بیستو یەکەمداو دوای زیاتر لە 50 سـاڵی خـەباتی نەپسـاوە و نـەبڕاوەی هـەڤاڵ مـام جەلالـەوە لەسـەر ئاسـتی ناوخۆو ناوچەکەو دونیا بۆ بەر قەرارکردنو چەسپاندنو پاراستنی هەموو ئەو بەها مرۆڤایەتیانە، بەهۆی بەهێزی کەسایەتیو خەباتو ماندوبوونی خۆی خۆی سەپاندە سەر گۆڕەپانی هەموو سۆشیالیستو دیموکارتخوازەکانی دونیاو بوە جێگـری سـەرۆکی دووەم ڕێکخـراوی گـەورەی جیهـانی کـە ئـەویش ڕێکخـراوی ((سۆشیال ئەنتەر ناسیونالی جیهانی))کە ئەمە بۆخۆی بەری ڕەنجی خەباتی سەدان ساڵەی کوردەو دەسکەوتە بۆ سەرجەم گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردسـتانداو بـۆ خـەبات و مەسـەلە ڕەواکـەی کـوردە .مـام جـەلال بـووە یەکـەم کەسـایەتی کـوردو یەکـەم کەسـایەتی عێراقـیو یەکـەم کەسـایەتی خۆرهـەلأتی ناوەڕاسـت کـە ئـەم پۆسـتە وەربگرێـت.بۆیـە هـەرواش کەسایەتی خـۆی سـەپاند بەسەر هەستو نەستی دۆستو دوژمنەکانیشیداو بووە پیاوە مەزنو کاریزما هەڵکەوتو و ڕابەرە هەرە دیارو سەنگینەکەی کوردایەتی.

بۆیە ئەم ئەرکو پۆستە نوێیەی هەڤاڵ مام جەلال دەیسەپێنێتە سەرشانی کە چۆن تـوانی ببێتـەی کەسـایەتیەکی جیهـانی گـەورەو نـاودارو لـەڕیزی پێشـەوەی ڕابـەرەکانی دونیـادا جێگـەی خـۆی بگرێـت، دەبێـت ئاوهـاش لەسـەر گۆڕەپـانی سیاسـی نـاو عێـراقو کوردسـتانو نـاوخۆی یـەکێتیش خـۆی بسـەپێنێتو

بەحیكمەتو ژیریو بیری قولّی خۆی , عێراقو ناوچەكەو یەكێتی نیشتمانی كوردستانیش ڕزگار بكات لەقەیرانو كێشەو ململانێكانو ئاشتی و پێكەوە ژیانو دادپەروەریو چاكسازی و دیموكراسیو ئازادیەكان باشترو زیاترو وردتر بچەسپێنێتو ژیان و گوزەرانی كۆمەڵگای عێراقیو كوردەواری بەرزبكاتەوەو مافەكانی مرۆڤ و ژنانیش بپارێزێتو باز بدات بەسەر هەموو دیاردە قێزەونو ڕوخێنەرو نەشیاوە بچوكەكانی ناو كۆمەڵگاو ناو خودی یەكێتیو ببێتە چەتر و باوكو گەورەی هەموان بەبێ جیاوازی دین و مەزهەب و تایەفە و بیروڕاجیاوازەكان و ببێتە پارێزەری ڕاستەقینەی مێژوو ئایندە گەشەكەی یەكێتیو كوردایەتیش، و بەهەق ببێتە پیاوە مەزنە خۆشەویستو كاریزما هەڵكەوتووەكەی كوردایەتی كە هەموان شانازی پێوە بكەن بەبێ جیاوازیو هەمیشەش بەنەمری لەویژدانو مێژووی كوردایەتیدا بدرەوشێتەوە.

---

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((كوردوستانی نوێ))دا بلاْوكراوەتەوە لە 2008/7/4دا.

گۆڕان

لەکوێوە ؟ بۆ کوێ ؟بەنیازی چی ؟*

بەشی یەکەم

- ئاشکرایە پڕۆسەی گۆڕان,پڕۆسەیەکی گەورەو گرنگ و کاریگەرە. گۆڕان مەرج نیە هەمیشە هەر بۆ پێشەوە و بە ئاڕاستەی باش بێت, زۆرجاران گۆڕان بەرەو دواوە و بەرەو خراپ و خراپتریش دەبێت.

گۆڕان پڕۆسەیەکی گشتگیر و هەمەلایەنەی بوارەکانی ژیانی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی و زانست و مەعریفە و فەرهەنگ و ...هتد دەگرێتەوە.گۆڕان بەرەو پێشەوە هەمیشە لەسەر دەستی کۆمەڵە کەسانێك یان لایەن و گروپ و حیزبێکی سیاسی پێشکەوتوخواز و ئازادی خواز و دیموکراسی چێ دەبێت و ئامانجی بەرەوپێشبردن و گەشەکردنی کۆمەڵگا و چەسپاندنی ئازادی و دیموکراسی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی و پاراستنی مافەکانی مرۆۋ و داڕشتنی سیستەمێکی سیاسی و ئیداری و ئابوری و کۆمەڵایەتی پێشکەوتوە بەشێوەیەك کە دام و دەزگا دەوڵەتیەکان چەسپاو و دامەزراو و داڕێژراوبن لەسەر سیستەمێکی ڕوون و ئاشکرا لەڕووی ئیداری و دارایی و ..هتدەوە.

سیستەمێك کە دەسەڵاتەکانی یاسادانان و جێبەجێکردن و دادوەری لێك جیابن. سیستەمێك کەلەسەر بناغەی دابینکردنی ئازادیەکانی تاك و کۆمەڵ داڕێژرابن کە ئامانجی پاراستنی مافەکانی مرۆۋ و ڕێزگرتنی پیرۆزیەکانی مرۆۋ بن. سیستەمێك

که تیایدا دەسەڵات خزمەتکاری هاوڵاتیان بێت و بەو پەڕی تواناوە باشترین خزمەتگوزاری پێشکەش بکات و ژیانێکی ڕەفاه دوور لە هەژاری و نەخوێندەواری و توندوتیژی و تیرۆر و تۆقاندن و چەوساندنەوە دابین بکات بۆ هەمووان بێ جیاوازی ڕەنگ و دەنگ و مەزهەب و دین و نەتەوە.

سیستەمێك که هەموان تیایدا هەست بە عەدالەت بکەن و هەموان وەك یەك سوودمەندبن لەداهات و سەروەت و سامانی وڵات و هاوبەش بن لەبەڕێوەبردنی پۆست و ئیمتیازاتەکان و خێر و بێری وڵات و دەسەڵات. سیستەمێك کەتوانای کەسی پێوانە بێت بۆ بەرزبونەوە و وەرگرتنی پلەو پایە و پۆست لە بڕوانامە و خوێندەواری ودڵسۆزی و کارامەیی و خزمەتکردن.دوور لە پێوانەکانی حیزبایەتی و خزمایەتی و مەحسوبیەت و مەنسوبیەت و تایەفەگەری و ناوچەگەری و خێڵ و بنەماڵە پەرستی و دیاردە دزێوەکانی تەکەتولچێتی و دڵڕازیکردن.

بەم شێوەیە ئەگەر لەسەر ئەم بنەمایانە گۆڕان چێ بکرێت بەدڵنیایی ئامانج و خواست و ویستەکانی کۆمەڵگا و تاکەکان دێنە دی.

بەڵام بەپێچەوانەوە گەر گۆڕان لەسەر دەستی کۆمەڵە کەسانێك یان گروپ و ڕێکخراو و لایەنێك یان حیزبێکی سیاسی بێتەدی کە هەڵگری بیروباوەڕی کۆنەپەرستی و دواکەوتوویی و فکرێکی لێڵ و تاریك و نیازێکی گەندەڵ و گلاوی هەبێت.کە نیازی ڕاستەقینەی قۆرخکردنی دەسەڵات و تاك ڕەوی و چاندنی تۆوی تۆقاندن و جاسوسیەت و چاوسورکردنەوە و هەڕەشە و نانبڕین و قوتی خەڵکی بێت.

سیستەمێك لەسەر بناغەی تاك ڕەوی و دیکتاتۆری و جاسوسی و خۆسەپاندن بێت. سیستەمێك کە ئامانجی زەوتکردنی سەروەت و سامان و داهاتی وڵات بێت بۆ کەمینەیەکی زۆر کەمی دەست و پێوەندی دەسەڵات لە بنەماڵە و خێڵ و ناوچە و کاسەلێسەکانی دەسەڵات و بێبەشکردنی زۆرینەی هەرە زۆری جەماوەر لەهەموو خێر و بێر و پلەو پایە و پۆست و ئیمتیازاتەکان و خزمەتگوزاریەکان. سیستەمێك

كە لەلای تەنها بنەماو پێوانە بۆ پێدان و بەخشینی پلەو پایە و پۆست بریتیبێت لە ئینتیمای حیزبایەتی و خێڵچیتی و تەكەتولچێتی و مەحسوبیەت و مەنسوبیەت و دڵ ڕازیكردن. سیستەمێك تەنها جێگەی نەخوێندەواری و كەسانی عەقڵ دۆگما و بیر تاریك و تەسك بێت. ئەوا بەدڵنیاییەوە ئەو پڕۆسەی گۆڕانە بۆ دواوە دەبێت و ئەنجام و ئامانجەكانیشی خراپ دەبێت و هیچ سوودو قازانج بەپڕۆسەی بەرەو پێش بردنی كۆمەڵگا ناگەیەنێت ((فاقد الشيء لا يعطى)).

بەم شێوەیە وەك ڕاستیەكی حاشا هەڵنەگری زانستی ئەم دوو ئاڕاستە و بۆچوون و بیركردنەوە و ئەم دوو سیستەمە و ئەم دوو پڕۆسەیە هەمیشە پێچەوانەن لە ئاڕاستەدا و یەكسانن لە گوڕوتینیاندا و هەریەكە بە ئاڕاستەی باش و خراپی خۆیان هەنگاو دەنێن و هەمیشەش لە ململانێیەكی بەردەوامدان بۆ هێنانەدی ئامانجەكانیان و گەلێك ڕێگەچارە و شێوازی جۆراوجۆریش دەگرنەبەر بۆ سەركەوتن بەسەر یەكداو ئەو ڕاستیەش هەمیشە دەدرەوشێتەوە كە هێزی خێر و چاكە و پێشكەوتووخواز سەردەكەوێت بەسەر هێزی دواكەوتوو و كۆنەپەرستیدا گەرچی كەمێك دواشبكەوێت.

جا هەموو پڕۆسەی گۆڕانێكیش پێویستی بەچەند پێداویستیەكی مادی و مەعنەوی هەیە لە :-

1.بوونی بەرنامەیەكی زانستی و وورد و گشتگیر و بیر و ئەندێشەی فراوان و كراوە و ڕۆشن و پلان و نەخشە ڕێگایەكی ئاشكرا و بێ پێچوپەنا.

2.لەگەڵ تواناییەكی مادی و مەعنەوی گەورە كە هێزێكی ئابوری بەهێز و گەورە دەگەیەنێنت.

3.بەڕابەرایەتی كەسانێكی بەتوانا و لێوەشاوە و داهێنەر و بیرو ئەندێشە فراوان و خاوەن نفوز و دەسەڵاتێكی ڕۆحی و كاریزمایی.

بەم شێوەیە سێ کوچکەی ((ڕابەر و پلان و ئابوری)) بناغەی سەرکەوتنی هەر پرۆسەیەکی گۆڕانی سەرکەوتوون وئامڕازی جێبەجێکردن وگەیشتنن بەسەرکەوتن.

پرۆسەی گۆڕانیش گەلێك جۆر و شێوازی هەیە هەر لە کودەتای سەربازی خوێناوی یان سپی و شۆڕش و ڕاپەڕینی چەکداری و دامەزراندنی حیزبی سیاسی و گروپ و کۆمەڵەی فشار وڕێکخراو و سەندیکای پیشەیی و جەماوەریەکان. تاریفۆرم و چاکسازی لەسەر ئەو بەرنامە و سیستەمەی کە هەیە.

- پرسیار لێرەدا ئەوەیە کە لە بارودۆخی ئێستای گشتی کوردوستان و بارودۆخی تایبەتی ناوخۆی یەکێتی نیشتیمانی کوردوستاندا چ جۆرە شێوازێکی گۆڕان چێ بکرێت؟ لەنێوان کودەتا و دامەزراندنی حیزبی نوێ و ڕیفۆرمدا کامیان هەڵبژێردرێت ؟ کام لەو سێ شێوازە کەمترین زیان و گەورەترین قازانجی بۆ کورد و مەسەلەکەی بەگشتی و بەتایبەتیش بۆ یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان وەك پارتێکی سیاسی گەورەو کاریگەر و خاوەن نفوز و دەسەڵات دەبێت؟ کام ڕێگا و چارەسەر کاریگەری پۆزەتیڤی لەسەر ئێستاو ئایندەی کوردو یەکێتی دەبێت؟

سەرەتا دەبێت ئەو ڕاستیە دان پیادا بنێین کە بارودۆخی گشتی عێراق و کوردوستانیش لەلایەك و بەتایبەتیش بارودۆخی ناوخۆی یەکێتی لەزەمان و زەمینەیەکی لەبار و ئاسایدا نین بۆ هیچ گۆڕان و پرۆسەیەکی لەناکاو و حساب بۆ نەکراو .چونکە هەموو بارودۆخە گشتی و تایبەتیەکان نەچەسپاو و لەرزۆك و ڕاگوزەرن.هەربۆیە هەر هەنگاوێك بۆ گۆڕان گەر بەووردی حسابی بۆ نەکرابێت و هەموو بناغە و بنەما و پێداویستیەکانی بۆ دابین نەکرابێت بەدڵنیایی بەزەرەرو زیانی گەورە دەگەڕێتەوە وەك لەوەی قازانج بگەیەنێت. بۆیە ڕێگاچارەکان و پرسیارەکان لەخۆیاندا سەخت و دژوار و سانا و بێ گرێوگۆڵ نین.لەبەرامبەریشدا هەنگا و وەڵام و پلانەکانیش دژوارتر و سەختتر و بێ سەریەشە نابن.

بەشی دووەم

لە ڕێگا چارەکان :-

- **کودەتای خوێناوی یان سپی**

لەناوخۆی یەکێتیدا لەئێستادا مەحاڵە چونکە هێزی پێشمەرگە لەلایەن سەرکردایەتی بڕیار بەدەستی یەکێتیەوە کۆنترۆڵ کراوە و خامۆش و کپ کراوە.و ناکرێت و کارێکی شیاو و گونجاو وعەقلآنیش نابێت کە هەڵگەڕانەوەی پێشمەرگانە بەهێزێکی کەمەوە ئەنجام بدرێت.کە چاوەڕوان دەکرێت گەر بەردەوامیش بێت لێرەولەوێ و چەند بنکە و بارەگایەك لەم شار یان ئەو شارو شارۆچکە دەست بەسەرابگرن. بەلآم سەرکەوتن لەچنگدا نیە.

کودەتای سپی لەناو سەرکردایەتیشدا بەهەمان شێوە کارێکی سانا نیە بەوەی کە ئەندامانی سەرکردایەتی ئێستای لایەنگری گۆڕان زۆرینە نین و خاوەن هێز نین کە بتوانن بەشێوەیەکی ئاشتی و هێمنانە و بێ خوێن ڕشتن سەرکردایەتی بڕیار بەدەست پەل بەست بکەن و کەنارگیریان بکەن و دووریان بخەنەوە لەگۆڕەپانی سیاسی و دەستبەسەر بکرێن.

- **دامەزراندنی حیزبی نوێ**

ئەمەشیان کارێکی ساناو ساکار نیە. چونکە دامەزراندنی حیزبی نوێ لەم بارودۆخە تێکچڕژاو و ئاڵۆز و بەسەریەکدا کەوتوەی عێراق و کوردوستان, زەمینە سازی دامەزراندنی حیزبی نوێ نیە. لەگەڵ ئەوەشدا دامەزراندنی حیزبی نوێ تەدارەك و پێداویستی گەرەکە لەبەرنامە و جەماوەر و سەرکردایەتی نوێ کە بتوانن وەلآم دەرەوەی هەموو ئەو داخوازی و ویستانەی جەماوەر بن کە لەسەردەمی نوێدا هاتۆتە کایەوە. جیا لەم دوو حیزبە گەورەیەی دەسەلآتداری ئێستای کوردوستان((پارتی و یەکێتی)). بۆیە دامەزراندنی حیزبی نوێ کە بەقەبارە بچوك و بە ڕۆڵ و کاریگەری لاواز و بێهێز و بەجەماوەر مایە پووچ و

بەبەرنامەی نوێ پەککەوتە و بەبێ سەرچاوەی داهاتیش موفلیس بێت . ئەوا نەبوونی لە بوونی باشتر دەبێت.

- ڕیفۆرم

کەواتە جیا لەو دوو ڕێگاو ڕێگاکانی تریش . تەنها ڕێگاچارەی ڕیفۆرم و چاکسازی شاڕێگا و ڕاستە ڕێگای پرۆسەی گۆڕانێکی بەرهەمدار و باش و سەرکەوتوو بۆ پێشەوەیە. چونکە لەدوای 18 ساڵی حوکم و دەسەڵاتی کوردی و بەتایبەتیش یەکێتی کە بۆتە مایەی داڕشتن و دامەزراندنی دەسەڵاتێکی کوردی و بناغە و پێکەوەنانی بنچینەیەك بۆ کارکردن و بەردەوام بوون و بەرەو پێشەوە چوون. دەکرێت کاری چاکسازی و ڕاستکردنەوە و گوڕوتین پێدانی تیادا بکرێت نەك لەبەریەك هەڵوەشان و لەبەر یەك هەڵتەکان و شۆڕشی تیادا بکرێت.

پرۆسەی ڕیفۆرم پێویستە به شێوەیەکی هێمنانە و لەسەرخۆ و پشوودرێژانە و وگشتگیر بێت دوور لە هەناسەسواری و هەڵپەکردن و ملشکاندنی خۆ و بەرامبەرەکانیش. بەگیانێکی هەڤاڵانە و ڕاستگۆیانە دوور لە گیانی تەصفیەکردنی یەکتری و پشتگوێخستن و کەنارگیرخستنی یەکتری.

دەبێت ڕیفۆرم پرۆسەیەك بۆ گۆڕان بێت کە تەنها مەبەست لێی چارەسەرکردنی کێشە فکری و ئیداری و داراییەکان بێت . بۆ نەهێشتنی دیاردە دزێوەکانی گەندەڵی و مشەخۆری و پاشاگەردانی و قۆرخکردنی دەسەڵات و دزینی خێروبێری وڵات و تاك ڕەوی و پاراستنی بەرژەوەندیە تەسك و بچوکەکانی حیزب و بنەماڵە و خێڵ و مەزهەب و ناوچە .

پێویستە پرۆسەی ڕیفۆرم تەنها مەبەست لێی چەسپاندن و پتەوکردن و بەهێزکردنی بنەماکانی دەسەڵاتی کوردی بێت و ژیانەوە و بوژاندنەوەی کوردایەتی و تۆخکردنەوە و سەروەرکردنی یاسا و زاڵکردنەوەی ئینتیمای تاك و جەماوەر بۆ مەسەلە ڕەواکەی کوردایەتی بێت دوور لە ئینتیما بۆ سەرکردە وڕابەر

و بنەماڵە و خێڵ و ناوچە و بەرژەوەندی تاکە کەسی و پلەو پایە و پۆست و دەسەڵات.

ڕیفۆرم بەمانا گشتگیریەکەی چێ بکرێت لەهەموو بوارەکانی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و پێشمەرگانەیدا.

بەم شێوەیە دەکرێت پرۆسەی گۆڕانێکی سەرکەوتوی بەرهەمدار لەچوارچێوەی ڕیفۆرمێکی ڕاستەقینە و ڕاستگۆیانە و ڕەسەن کە بگونجێت لەگەڵ داب و نەریت و کەلتوری کوردەواریدا چێ بکرێت.کە لەسەر بنەمای زانستی و واقیعی کوردوستان بێت بەسوود وەرگرتن لەنمونە باش و سەرکەوتوەکانی دونیاو ناوچەکەش.

لە ئێستادا لەناو یەکێتیدا هەن دەڵێن با ڕیفۆرم لەنمونەی چین سازبکرێت نەك نمونەی سۆڤیەتی . چونکە نمونەی سۆڤیەتی نمونەیەکی خراپ بوو بۆ پاشاگەردانی و لێك هەڵوەشان و دارمانی سیستەمی سۆسیالیستی و بووە هۆی دارمانی فکر و سیستەم و حوکمی ئەو وڵاتە, بەڵام نمونەی چینی نمونەیەکی سەرکەوتوو و خۆڕاگری ڕیفۆرم بوو کەتوانی خۆڕاگر بێت لەبەردەم باهۆزی دیموکراسی و گۆڕان و بەجیهانیبوون و توانی لەگەڵ نەزمی نوێی جیهانیدا خۆی بگونجێنێت.و بەردەوامیش بێت و گەلێك دەسکەوتی گەورەو گرنگیش لەسەر ئاستی دونیا بەدەست بهێنێت.

بەم شێوەیە دەکرێت لەناو یەکێتیشدا سوود لەباشترین و سەرکەوتووترین نمونەی ڕیفۆرم وەربگیرێت بەگونجاندنی لەگەڵ بارودۆخی کوردوستاندا . جائیدی چینی بێت یان هەر وڵات و سیستەمێکی تر بێت . گرنگ دەستپێکردن و جێبەجێکردنە نەك تەنها پیاهەڵدان و وەصفکردن بێت بۆ خۆڵکردنە چاو و کات بەسەربردن بێت.

ئاشکرایە ماوەی چەند ساڵێکە بیرۆکە و بەرنامە و پلان و کارکردن هەیە بۆ چێکردنی پرۆسەیەکی سەرکەوتوی ڕیفۆرم لەناو یەکێتی و لەناو حکومەت و لەسەر ئاستی هەموو ئۆرگانەکانی ڕێکخستن و هێزی پێشمەرگە و سیستەمی

حوکم و دەسەڵاتی کوردیدا . بەڵام مەخابن بەهۆی دژایەتیکردن و ڕێگری دروستکردن و هێنانەوەی بیانوی بێ بەها و نەگونجاندنی زەمان و زەمینەی لەبار بۆ ڕیفۆرم نەتوانراوە دەسکەوت و ئامانجی گەورە بەدەست بهێنێت . بەڵام بۆتە داواکاری و پێویستی قۆناغەکە و سەرکردایەتی و هەموو ئۆرگانەکانی یەکێتی و تەنانەت حکومەتیش و هێزە سیاسیەکانی تریش و جەماوەری گەلەکەشمانی لەدەوری بیرۆکەی ڕیفۆرم و چاکسازی کۆکردۆتەوە و هۆشیاری کردونەتەوە و ڕای چلەکاندوون.و هەموانی قەناعەت پێهێناوە کە ناتوانرێت بەم بارودۆخە و بەم بیرکردنەوە و بەم بێ بەرنامەییە و بەم خۆسەپاندن و پاشاگەردانیەوە بتوانرێت ماف و خواستەکانی گەلەکەمان بهێنرێنە دی.

لەئێستادا ڕیفۆرم بۆتە بەرنامە و نەهج و بۆتە دروشمی قۆناغەکە و هەمووان هەوڵی چێکردنی دەدەن. ئەم هەنگاوەش گرنگە چونکە هەموو پڕۆسەیەکی گۆڕان لەسەرەتادا ناساندنی و تێگەیشتن لێی و کۆکردنەوەی ڕای گشتی جەماوەر و پارتە سیاسیەکان بۆی گرنگە و ئەوسا دەکرێت هەنگاوی عەمەلی بۆ بنرێت و دەسەڵات و لایەن و کەسانی بڕیاربەدەستیش دانی پیادا بنێن و ملی بۆ کە چ بکەن. لەئێستادا گرەو لەسەر سەرکەوتن یان سەرنەکەوتنی ئەو باڵەی ڕیفۆرمخوازان دەکرێت لەناو یەکێتیدا وپرسیار دەکرێت کە ئەگەر ئەو باڵە سەرکەوتن چی دەبێت و ئێستاو ئایندەی یەکێتی بەرەو کام ئاقار دەڕوات ؟ و ئەگەریش ئەم سەرکردایەتیە بڕیار بەدەستەی یەکێتی مانەوە ئێستاو ئایندەی یەکێتی بە چ ئاقارێکدا دەڕوات و تا چەند یەکێتی دەتوانێت وەك حیزبێکی سیاسی کاراو کاریگەر بەردەوام بێت ؟

هەربۆیە لەم ساتە وەختەی ئێستادا چارەنوسی یەکێتی لەدوو ڕیانە مێژووییە گرنگ و زۆر هەستیارەکەدایە و ئایندەی زۆر ناڕۆشن و لێڵە و هیچ کەس و سەرکردە و باڵ و لایەنێك ناتوانێت ئایندەی یەکێتی بەڕۆشنی ببینێت.

- **پرسیارە گرنگ و کۆتاییەکە ئەوەیە بۆ ڕیفۆرم؟ لەپێناو چیدا ڕیفۆرم ؟ بە نیازی چیش ڕیفۆرم؟**

ڕیفۆرم بۆ ڕاستکردنەوەی لادان و هەڵەکان , ڕیفۆرم بەنیازی نەهێشتنی گەندەڵی و تەکاندن و پاککردنەوەی یەکێتی,ڕیفۆرم لەپێناو گەشانەوە و پاراستنی مێژوو و ڕابوردوی یەکێتی و بەردەوام بوون لەدەسکەوت ودەسەلأت و خزمەتکردنی جەماوەردا.

ڕیفۆرم بەنیازی چەسپاندنی زیاتری دەسەلآتی کوردی و سەرخستنی مەسەلە ڕەواکەی لە عێراق و ناوچەکە و دونیاشدا. و لەپێناو وەدەستهێنانی ماف و داواکاری و خواستە ڕەواکانی گەلی کورددا.

ڕیفۆرم لەپێناو سەندنەوە و گەڕاندنەوەی کەرکوك و خانەقین و شەنگار و مەندەلی و مەخمور و هەموو پارچە دابڕواکانی کوردوستان بۆ سەر هەرێمی کوردوستان لەچوارچێوەی مادەی 140ی دەستووردا.

ڕیفۆرم لەپێناو بەدامودەزگایکردنی ئۆرگانەکانی یەکێتی و حکومەت و پەیرەوکردنی شەفافیەت و دەرخستنی داهات و خەرجیەکان و سەروەت و سامانی گەلەکەماندا بۆ جەماوەر.

ڕیفۆرم لەسیستەمی سیاسی و ئابوری و ئیداری و کۆمەلأیەتی و فەرهەنگی و سەربازی و ...هتدا.

ڕیفۆرم بەنیازی چەسپاندنی ئاشتی و ئارامی و خۆشگوزەرانی و ئاوەدانکردنەوە و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریەکان.

ڕیفۆرم بەمەبەستی بچوکردنەوەی دەسەلأت و قودسیەت و هەیمەنەی ڕابەر و سەرکردە و حیزب و بنەماڵە و خێڵ و ناوچە و مەزهەب و تەکەتولچێتی.

ڕیفۆرم بەنیازی چەسپاندن و دابینکردنی ئازادیەکان و دیموکراسیەت و پێکەوەکارکردن و عەدالەتی کۆمەلأیەتی و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و ژنان و دابینکردنی ژیانێکی پڕ کەرامەت و ڕەفاه بۆ تاکەکانی کۆمەڵگا.

بەهەموو ئەم نیازانەوە پێویستە هەموان بەبەرەی ڕیفۆرمخوازان و بەرامبەرکانیشیانەوە لەڕابەر و سەرکردەوە تا بنکردە و جەماوەر لەهێزی پێشمەرگەوە تا ئۆرگانەکانی ڕێکخستن و لەحکومەتەوە تا حیزب هەموان بەگیانێکی پڕ لێپرسراوێتی و سەنگینی و ڕاستگۆیانەوە کاری جدی بکەن بۆ چێکردنی پرۆسەی گۆڕانی سەرتاسەری و ڕیشەیی و گەورە لەبەرنامە و فکر و ئیدارە و دەسەلأت و عەقڵی کوردی و یەکێتیشدا.

بەهەموو نیازە چاك و پاکەکان دوور لە نیازە گلأو خراپەکان. لەپێناو پاراستنی یەك و یەکگرتوویی و بەهێزی و چەسپاوی ڕیزەکانی یەکێتیدا.لەپێناو بەردەوامی پێدان بە مێژوو دەسکەوتە گەورەو پرشنگدارەکانی یەکێتی.لەچوارچێوەی ناو و ناوبانگ و بەرنامەی یەکێتیدا و لەژێر چەتری بەهێزی یەکێتیدا نەك لەدەرەوەی یەکێتیدا. لەپێناو بەهەدەر نەدانی زیاتری توانا و کات و سەروەت و سامانی یەکێتیدا .

چونکە هەموان بێ جیاوازی بەبڕو قەوارەی خۆی خوێن و فرمێسك و ئارەقەی ڕشتوە بۆ گەیشتنی یەکێتی بە دەسەلأت و لوتکەی دەسەلأتیش, بۆیە ئەرکی هەموانیشە بێ جیاوازی و بێ مووزایەدەکردن بەسەر یەکتریدا ئەو مێژوو دەسکەوتانە بپارێزن و ڕێگری دروست نەکەن لەبەردەم پرۆسەی ڕیفۆرمدا بە دەرکردن و نانبڕین و چاوسورکردنەوە و جاسوسیەت کردن بەسەر هەڤاڵەکانیدا .

چونکە پرۆسەی گۆڕان بەبڕیاری چەند کەسێك کۆتایی نایەت و تازە ئەو پرۆسە گەورە و گرنگە دەستی پێکردوە و وەك تۆپەڵە بەفرێك تا گلۆر ببێتەوە و بۆ پێشەوە بڕوات گەورەتر و بەهێزتر دەبێت و دواتر کەس ناتوانێت بەبڕیار یان ڕێگریی و دژایەتیکردنی بەری پێبگرێت . ئاشکرایە فکرو بیرکردنەوە مەودای دیاریکراویان بۆ نیە و کەس ناتوانێت عەقڵ و بیرکردنەوەی کەسێك یان گروپێك قەتیس بکات و بەبڕیارێك یان نانبڕینێك پاشگەزیان بکاتەوە. چونکە نانبڕینەکەش هێندەی تر ڕق ئەستوورو سووربونیان لا دروست دەکات ((قطع الاعناق ولا قطع الارزاق)).

هەموان لەسەرکەوتن و نسکۆکاندا بەشداربوون بۆیە دەبێت لەخێر و دەسکەوتەکان و ئیمتیازاتەکان و دەسەلاٌتیشدا بەشداربن. هەموان کاری چاکە و داهێنانیان هەبوە لەبەرامبەریشدا هەموانیش بیٚ هەلّە و بیٚ کەموکوڕی نەبوون. هەربۆیە دەبێت هەموان ئەو ڕاستیە لەبیر نەکەن کە بەیەکێتیەوە جوان و بەهێز و ڕێزلێگیراون و یەکێتیش بەهەموانەوە گەورەتر و بەهێزتر و گەشاوەتر دەبێت. بۆیە سەرکەوتنی پرۆسەی گۆڕان و ڕیفۆرم بەئاشتبونەوەیەك و بەئاشکراکردنێکی ڕاستگۆیانە ((مكاشفة ومصارحة))و بەپلانێکی عەقلاٌنی و بەدایەلۆگێکی شارستانیانەی ئاشکرای سەرتاسەری ناو یەکێتی دەبێت نەك بە شاردنەوە و پشتگوێخستن و گوێنەگرتن بۆ ڕای بەرامبەر .

یەکێتیش جگە لە ڕێگاچارەی ڕیفۆرم و چاکسازی هیچ ڕێگاچارەیەکی سەرکەوتووتری لەبەردەمدا نیە و هەردەبێت وەك حەتمیەتی مێژوو وەك دەرئەنجامێکی زانستیش هێزی گۆڕان و بۆ پێشەوە سەرکەوتن بەدەست بهێنێت بەسەر هێزی لایەنگری کۆنەپەرستی و دواکەوتوویی و دەست گرتن بەوەی کە ئێستا هەیە.بەهیوای ئەوەی کە هەموان لەسەرکەوتن و سەرنەکەوتنی ئەو پرۆسەی گۆڕانە تێبگەن و بەرژەوەندی بالاٌی یەکێتی لەبیر نەکەن و نەیکەنە قوربانی بەرژەوەندیە تەسك و بچوکە تایبەت و کەسیەکانی خۆیانەوە.

---

*ئەم بابەتەم لە پێگەی ((سبەی)) دا بلاٌوکراوەتەوە لە 2008/10/21دا.

پڕۆسەی ڕیفۆرم

لەوڵاتی چیندا چۆن سەرکەوتنی بەدەست هێنا ! *

((بەشی یەکەم))

- پێش ئەوەی پڕۆسەی گۆڕان لە وڵاتی چیندا باس بکرێت لەڕێگەی ئەو زنجیرە ڕیفۆرمە یەك لەدوا یەکانەوە کە لەساڵی 1978وە دەستی پێکراوە. پێویستە زانیاریمان لەسەر لەلایەك وڵاتی چین و لەلایەکی ترەوە لەسەر حیزبی شیوعی چینی هەبێت, چونکە بەبێ ناسینی ووردی ئەو دوولایەنە کە کۆڵەکەی سەرکەوتنی ئەو پڕۆسە گەورەو گرنگەن تێگەیشتن لەسەرکەوتنی ئەو پڕۆسەی گۆڕان و پێشکەوتنە گەورانەی کە بەدەست هاتوون لەسایەی ڕیفۆرم و کرانەوەوە کارێکی زەحمەت دەبێت.

- **ووڵاتی چین**

مانای وشەی ((تشونغکوو = چین)) بەمانای ((وڵاتی ناوەڕاست)) دێت کە دەکەوێتە ڕۆژهەلاتی کیشوەری ئاسیاوە و لەگەڵ 14 وڵاتی تردا هاوسنورەو لەبەرواری 1949/10/1 وە وەك ((کۆماری چینی گەلی)) دامەزراوە بەڕابەرایەتی حیزبی شیوعی چینی.ڕووبەری ئەم وڵاتە بریتیە لە((9602716)) کیلۆمەتر دووجا کە سێیەم ووڵاتە لە پانی و گەورەیدا لەڕووی ڕووبەرەوە لە دونیادا لەدوای ڕووسیاو کەنەداوە. ئەم وڵاتە ژمارەی دانیشتوانی 1300000000 ملیۆن کەسە کە بەمەش بۆتە یەکەم وڵات لەڕووی زۆری ژمارەی دانیشتوانەوە. وڵاتی چین بەم پانتاییەو بەم ژمارە زۆرەی دانیشتوانی بۆتە چوارهەمین وڵات لەڕووی گەشەو پێشکەوتنی ئابوریەوە لەسەر ئاستی هەموو دونیا و تێکڕای داهاتی نیشتیمانی لەساڵی 2002دا بریتی بووە لە 5ر7 تریلیۆن دۆلار کە دووەم وڵات بوە. پایتەختی ئەم وڵاتە گەوەرەیە شاری پەکینە و دراوی ڕەسمی((یوان)) ەو زمانی ڕەسمی ((هان))ە کەزمانی زۆرینەی چینیەکانە و لەم وڵاتەدا 56 نەتەوەی جیاواز هەن کە

نەتەوەی ((هان)) ڕێژەی 91٪ ی دانیشتوانن و دینی ڕەسمی ئەم ولأتە بریتیە لە ((کۆنفۆشیۆسی و تائیە)) جگە لە دیانەتەکانی ((بوزی و مەسیحی و ئیسلام و ...هتد)). چین خاوەنی سوپایەکی گەورەی 2ر5 ملیۆن سەربازە کە یەکەم سوپایە لە هەموو دونیادا لەڕووی ژمارەوە و خاوەنی چەکی ئەتۆمیشە و لەساڵی 2007دا بودجەی ئەم سوپایە بریتی بوو لە 48 ملیار دۆلار.

- ## حیزبی شیوعی چینی

ئەم حیزبە بەگەورەترین حیزبی دنیا دادەنرێت لەڕووی ژمارەوە و لەمانگی 1921/6وە دامەزراوە و لە ئێستادا خاوەنی 70-73 ملیۆن ئەندامە کەڕێژەی 5ر3٪ هەموو دانیشتوان پێك دەهێنێت .
ئەم حیزبە خۆی بەڕابەر و پێشەوای چینی کرێکارانی چینی و گەلی چین و نەتەوەی چین دادەنێت و خۆی بەهێزێکی بنەڕەتی دادەنێت کە ڕابەرایەتی مەسەلەی سۆشیالیستی دەکات.ئەم حیزبە لەنێوان ساڵانی 1921-1949 ڕابەرایەتی خەباتی گەلی چینی کرد دژی ئیمپریالیەت و دەرەبەگایەتی و سەرمایەداری و بیرۆکراسیەت و لە کۆتایدا سەرکەوتنی بەدەست هێنا و کۆماری گەلی چینی دامەزراندا.
لەساڵی 1949 وە کۆماری گەلی چینی دامەزراوە ئەم حیزبە کاری سەرەکی بریتی بووە لە پاراستنی سەروەری و سنوری چین و ئەمن و ئاسایش و کۆمەڵگای چینی تازە دیموکمراسی گۆڕی بۆ کۆمەڵگایەکی سۆشیالیستی و گەلێك سەرکەوتنی گەورەی ئابوری و ڕۆشنبیری و بیوێنەی بەدەست هێناوە.ئەم حیزبە هەموو 5 ساڵ جارێك کۆنگرەی نیشتیمانی دەبەستێت و تائێستا 17 کۆنگرەی بەستوە و دواهەمینیان لە 2007/10/15دا بوو.

گەورەترین و مەزنترین سەرکردەی ئەم حیزبە بریتی بوو لە ماوزە تۆنگ((ماوتسی تۆنگ – ماو 1893-1976)) کە بە ڕابەرایەتی ئەم سەرکردەیە توانرا ((ڕێڕۆیشتنی درێژ و گەورە)) ئەنجام بدرێت و سەرکەوتن بەدەست بهێنێت لەشەڕی ناوخۆو ئەهلی چیندا کە زیاتر لە 28 ساڵی خایاند و کۆماری گەلی چینی دامەزراند.و لەساڵی 1958یشدا پرۆژەی((هەنگاو بۆ پێشەوە)) ی ئەنجام درا و لەساڵی 1966((شۆڕشی کەلتوری)) ئەنجام دا.و لەساڵی 1946 یشدا یەکەم بۆمبی ئەتۆمی تاقیبکاتەوەو دواتریش بۆمبی هایدرۆجینیشی وەدەست هێنا.

ئەم حیزبە لەدوای ساڵی 1976 وە دوای مردنی ماوتسی تۆنگ و لەساڵی 1978وە لەخولی سێیەمی لیژنە مەرککەزی ((11)) هەم لەکۆتایی ساڵی 1978دا دەستی کردە پەیڕەوکردنی سیاسەتی((ریفۆرم و کرانەوە)) بەسەر دونیای دەرەوەدا.کەلەلایەن ڕابەری حیزبەوە ((ونغ شیاو بینغ))وە بەرپاکرا. لەئەنجامدا گەلێك دەسکەوتی گەورەی ئابوری و کۆمەلأیەتی بەدەست هێنا کە بوە مایەی سەرنج ڕاکێشانی هەموو دونیا . ئەم حیزبە لەبواری سیاسەتی دەرەوەدا پەیڕەوی بنەماکانی ((ئاشتی وسەربەخۆیی و پاراستنی سەربەخۆیی ولأت و سەروەریەکەی و دژایەتی سیاسەتی هەیمەنە و بەکارهێنانی هێز و سیاسەتی پاراستنی ئاشتی نێودەوڵەتی و پێشکەوتنی مرۆڤایەتی)) دەکرد.

ئەم حیزبە تاکو ئێستا پەیوەندی لەگەڵ 300 حیزبی جۆراو جۆر هەیە لە 120ولأتی دونیادا. ئەم حیزبە حیزبێکی یەکگرتوو ڕێکخراوە بەپێی دەستوورێکی خۆی کە لەسەر بنەمای((دیموکراسیەتی مەرکەزی))بنیاتنراوە.و هەموو هاولأتیەکی چینی بۆی هەیە ببێتە ئەندامی ئەم حیزبە کە تەمەنی گەیشتبێتە 18ساڵ لەهەموو چین و توێژەکانەوە بەمەرجێ لەئۆرگانێکی حیزبدا بەجدی کاربکات و ئەندامانە بدات و بڕوای بە پەیڕەو و بەرنامەی حیزبی شیوعی هەبێت و چالاکانە کار بکات و بڕیارەکانی حیزب جێبەجێبکات.

ئەم حیزبە لەسەر ئاستی نیشتیمانی ئەم ئۆرگانانەی هەیە:-

1.کۆنگرەی نیشتیمانی کە هەموو 5 ساڵ جارێك دەگیرێت.
2.لیژنــەی مەرکــەزی, لــەدوای کـۆنگرەوە دادەنرێــت بــەباڵاترین دەزگــای حیــزب تاکۆنگرەیەکی تر.
3.مەکتەبی سیاسی
4.لیژنەی هەمیشەیی بۆ مەکتەبی سیاسی
5.دیوانی لیژنەی مەرکەزی
6.لیژنەی سەربازی مەرکەزی
7.لیژنەی تاقیکردنەوەی دیسپلینی مەرکەزی

بــەلای یــەکێك لەشــارەزاکانی مێــژووی ئــەم حیزبــەوە ((لیــاو بینــغ)) لــەباکوری ڕۆژهەڵاتی چین وایە کە ((کۆنگرەکانی حیـزب گرنگیـەکی گـەورەی هەیـە, چـونکە لـەم کۆنگرانـەدا سیاسـەتی 5 سـاڵی داهـاتووی حیـزب و حکومـەت دیـاری دەکـات لەهـەموو بوارەکـانی سیاسـی و ئـابوری و کۆمەڵایـەتی و سـەربازی و فەرهـەنگی و زانسـتی و ..هتـدا. و دەبێتـە مایـەی هـەنگاونانی گـەورە بـۆ پێشـەوە لـە ڕیفـۆرمی حیزب و پێشخستنیدا)).

هەڵەو کەموکوڕیەکانی

حیزبی شیوعی چینی لە پڕۆسەی ڕیفۆرمدا

1.لەبەر کـەمی شـارەزایی و کـەم ئـەزمونی لەسـەرەتای دامەزرانـدنی کۆمـاری گـەلی چینیدا ئەم حیزبە کەوتە گەلێك هەڵەوە لە خەباتیدا بەرەو سۆسیالیستی , کاتێك هەستا بە ڕیفـۆرمی سۆسیالیسـتی لـە موڵکیـەتی تایبـەت و ئامێرەکـانی بەرهەمـدا لەساڵی 1956دا.
2.بەهـەمان شـێوە کەوتـە هەڵەیـەکی کوشـندەی تـرەوە کـاتێ هەسـتا بـە ((شۆڕشـی کەلتوری گەورە)) کە بەردەوام بوو لەساڵی 1966 بۆ ساڵی 1976.
3.دواتریش و لەدوای ساڵی 1978وە دەستپێکردنی سیاسـەتی ڕیفۆرم و کرانەوە و بەدەسـتهێنانی پێشـکەوتن و گەشـەکردنە گەورانـەدا, حیـزب و دەوڵـەت خـاڵی

نەبون لە هەڵەو کەموکوڕی ((هەر لە گەندەڵی و زوڵم و زۆر و پشتگوێخستن و کەنارگیرکردنی جەماوەر و پارتی سیاسی و ڕێکخراوە جەماوەریەکان و هەڤاڵانی حیزبیش)) .بەشێوەیەك کە ئاگادارانی نێودەوڵەتی بەم بارودۆخەی ناوخۆی چینی دەڵێن ((بۆمبی تەوقیتکراوی چینی)) کە ئامادەیە لەهەر ئان و ساتێکدا بتەقێتەوە.

ڕیفۆرمی سیاسی

- بەلای چینیەکانەوە ڕیفۆرمی سیاسی بریتیە لە((گۆڕانکاری لەدام و دەزگاکاندا بەرەو تێگەیشتن لە دیموکراسیەت, سەروەری یاسا, فراوانکردنی بواری هاوبەشیکردنی سیاسی ,پاراستنی مافی مرۆڤ, دەرکەوتنی سەرکردایەتی نوێ)).
- ڕیفۆرمی کۆمەڵایەتی بریتیە لە ((گەشەکردنی چینی مام ناوەند)).
- ڕیفۆرمی ئابوری بریتیە لە ((فراوانبونی بواری کەرتی تایبەت و گەیشتن بە زانیاریەکان)).
- سەرەتای پەیرەوکردنی سیاسەتی ((ڕیفۆرم و کرانەوە)) لەکۆتایی ساڵی 1978 وە دەستی پێکرد بە 2 ساڵ دوای مردنی ماوتسی تۆنگ. چونکە لەساڵی 1949 وە تا 1976 ماوتسی تۆنگ ببوە نیمچە خوایەك لەلای گەلانی چین و بڕیاردەری سەرەتا و کۆتا بوو. بەهێز و کاریزمایی خۆی سەپاندبوە سەر دڵ و مێشك و دەروون و کاروکردەوەی تاکەکان و حیزب و دەوڵەت.لەو ماوەیەشدا ڕابەرایەتی گەلێك هەڵمەتی نیشتیمانی کرد کە زۆربەیان بەزەرەرو زیانی گەورە شکانەوە بەسەر گەلانی چینداو بوونە مایەی برسێتی و هەژاری و نەخوێندەواری و نەخۆشی و دواکەوتوویی. بەهۆی شەڕ و پەلاماردانە سەربازیەکان لە کۆریای باکور و هندو تبت و خراپی پەیوەندیەکانیشی لەگەڵ یەکێتی سۆڤێتیدا.کە هەموو

ئەم کارانە وایان کرد چین ببێتە وڵاتێکی داخراو و کەنارگیر و دواکەوتوو لەڕووی ئابوری و کۆمەڵایەتی و بڵاوبونەوەی ناعەدالەتی وهەژاری و نەخۆشی و گەندەڵی و بێخزمەتگوزاری و چەوساندنەوە و زوڵم و زۆر و ...هتد.کەچیتر نەدەکرا هەموو ئەم کێشە هەنوکەییانە پشتگوێبخرێنەوە هەربۆیە ((سیاسەتی ڕیفۆرم و کرانەوە)) بوە بەرنامەی کاری حیزب لەناوخۆ و دەرەوەی وڵاتیشدا.

- پڕۆسەی ڕیفۆرم لەنێوان لیبراڵەکان و موحافیزەکارەکانی ناو حیزبی شیوعیدا سەریهەڵدا.بەشێوەیەك کە لیبراڵەکان پێیان وابوو کە هەردەبێت باهۆزی دیموکراسی لە چیندا چیٚ ببێت و گۆڕان لە سیستەمی سیاسی و لەناو حیزبیشدا بکرێت. بەلاَم موحافیزکارەکان ڕیفۆرمیان تەنها بەوەندە قبولٚ بوو کە دەسەلاَت و هەیمەنەی حیزبی شیوعی پارێزراوبێت بەسەر هەموو بوارەکاندا.

قۆناغەکانی پڕۆسەی ڕیفۆرم

شارەزایانی ئەو بوارە پڕۆسەی گەشەکردنی چینی بۆ ڕیفۆرمی سیستەمی سیاسی دەکەنە چوار قۆناغ:-

1.قۆناغی نێوان ساڵانی 1978-1980

2.قۆناغی نێوان ساڵانی 1980-1984

3.قۆناغی نێوان ساڵانی 1984-1990

4.قۆناغی نێوان ساڵانی 1990-تاکو ئێستا

پڕۆسەی ڕیفۆرمی سیاسی لە چیندا لەکۆتایی ساڵی 1978 وە دەستی پێکردوە و بەهێواشی و هێمنی تاساڵی 1989 گەلێك کاری چاکسازی لەهەموو بوارەکاندا جێبەجێکردوە. بەلاَم لەدوای خۆپیشاندان و ڕاپەڕینە خوێناویەکەی خوێندکاران لە گۆڕەپانی ((تیانئامین)) ی ساڵی 1989 ئەم پڕۆسەی ڕیفۆرمە سیاسیە وەستاو بەدرێژایی ساڵانی نەوەدەکانی سەدەی ڕابووردوو بەردەوام بوو.

له ئێستادا و دوای گۆڕانکاری لەدەستووری چیندا لەساڵی 2004 وە گۆڕانکاری لە هەندێ بەندو بڕگەی دەستووردا کرا بەتایبەتیش ئەوانەی پەیوەندیان بە بواری ئابوری و گەشەی ئابوریەوە هەبوو. بۆیە جارێکی تر بیرۆکەی ڕیفۆرمی سیاسی سەریهەڵدایەوە. چونکە نەدەکرا لەگەڵ ئەو گەشە و پێشکەوتنە ئابوریە گەورانەدا ڕیفۆرمی سیاسی پشتگوێ بخرێت.

چینیەکان پێیان وابوو کە سەرنەکەوتنی گۆرباتشۆف لە یەکێتی سۆڤیەتدا لە جێبەجێکردنی ڕیفۆرمە سیاسیەکاندا بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە پێش ڕیفۆرمی ئابوری دەستیکرد بە ڕیفۆرمی سیاسی. و ئەوان وای بۆ دەچن کە ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەتی و هەڵوەشانەوەی بەهۆی سستی و گەشەنەکردنی ئابوری 20ساڵەی حوکمی بریجنێڤەوە نەبووە بەڵکو بەهۆی هەڵەی گۆرباتشۆفەوە بووە لە ڕیفۆرمە سیاسیەکاندا.

بۆیە بەلای چینیەکانەوە گرنگە کە زەمینە سازی لەبار و ڕێگە خۆشکردنی تەواو بکرێت و چاکسازیە ئیداری و ئابوری و دارایی و باجەکان و دادەوەری و تەندروستی و کشتوکاڵی و کۆمەلایەتی و ڕێکخراوەیی لەشارو لادێکاندا وەکو یەك بکرێت ئەوسا هەنگاو بەرەو ڕیفۆرمی سیاسی بنرێت بۆئەوەی توشی هەڵەو شکست نەبێت.

((بەشی دووەم))

بۆچوونەکانی سەرکردایەتی حیزبی شیوعی چینی دەربارەی ڕیفۆرمی سیاسی

- لە 2007/11/24 دا سەرۆکی ئەنجومەنی دەوڵەت لە چین ((ون جیاباو)) ڕایگەیاند:-

كە ڕیفۆرمی سیاسی لە چیندا پرۆسەیەكی گشتگیر و ڕێكخستنەوەی هەیكەلی ئابوری و سیاسی وەكو یەك دەگرێتەوە.و پێویستە پرۆسەی ڕیفۆرمی سیاسی لە دەوڵەتێكی گەورەی وەك چین كە ژمارەی دانیشتوانەكەی یەك ملیار و سێ سەد ملیۆن كەسە بەشێوەیەكی ڕێكخراو و وورد و بە باشی بەڕێوە بچێت.هەروەها ڕایگەیاند كە زامنی سەركەوتنی ڕیفۆرمی ئابوری بریتیە لە سەركەوتنی ڕیفۆرمی سیاسی.

سەركردایەتی سیاسی چینی پێیوایە كە :-

ڕیفۆرمی سیاسی ئەوەیە كە گەوهەری پیاداچونەوەی هەیكەلی سیاسی لە چیندا ئامانجی تێكەڵكردنی سەركردایەتی حیزبی شیوعی چین و سەروەری یاسایە لە ئیدارەدانی كاروباری گشتی لەگەڵ ڕۆڵی گەل بەو سیفەتەی گەل خۆی خاوەنی سەروەری خۆیەتی.

سەركردایەتی چینی لە ئێستادا بە 4 ئاڕاستە كار دەكات:-

1.پێویستە دیموكراسیەت گەشە پێبدرێت,بۆ پاراستنی مافی دیموكراسیەت بۆ گەل و ڕێزگرتن و پاراستنی مافی مرۆڤ بۆ ئەو گەلە.

2.پێویستە سیستەمی دادەوەری باش بكرێت لەڕێگەی باشكردنی یاسادانان و باشكردنی ئیدارە بەپێی یاسا و قوڵكردنەوەی ڕیفۆرمی ئیداری.

3.پێویستە وڵات بەڕێوەببرێت بەپێی یاسا.و پێویستە سۆشیالیستی و دیموكراتی زیاتر بچەسپێنرێت و بەداموودەزگایی ((مؤسساتی)) بكرێت و زیاتر پێوانەیی بكرێت بەگۆڕینی سەركردایەتی و گۆڕینی ڕاوبۆچونەكان و گۆڕینی گرنگی پێدانەكانی سەركردایەتی.

4.پێویستە پاڵپشتی چاودێری ((مراقبة)) بكرێت.جەخت لە دانانی حكومەت لەژێر چاودێری گەلدا بێت كرایەوە.پێویستە پشتگیری لە دیموكراسیەت و چاودێری بكرێت.تەنها بەم شێوەیە دڵنیا دەبن لەوە كە حكومەت كەمتەرخەمی

ناکات لە جێبەجێکردنی ئیشەوکارەکانیدا و دڵنیابوون لەوەی بە گۆڕینی سەرکردایەتی سیاسەتەکان پەکیان ناکەوێت.

- بەهەمان شێوە لە دوای کۆنگرەی 17 هەمی حیزبی شیوعیەوە و لە کۆبونەوەیەکی لیژنە مەرکەزی حیزبدا لە 2008/2/27دا لەسەر چەند خاڵێك جەختکرایەوە بەمەبەستی قوڵکردنەوەی ڕیفۆرمی سیاسی بۆ ئەوەی لەگەڵ گەشەی ئابوری و کۆمەڵایەتیەکاندا ڕێبکات لەوانە:-

پاراستنی مافە دیموکراسیەکان, عەدالەتی کۆمەڵایەتی ,دادوەری لە وڵاتدا.و پێداگیری کرا لەسەر بەرزکردنەوەی ئاڵای دیموکراسیەت,چونکە سۆشیالیستی دیموکراتی ئامانجێکی دێرینی حیزبە. هەروەها جەخت کرایەوە لەسەر پابەند بوون بە سیستەمی ئەنجومەنی نوێنەرانی گەل و باشکردنی و هاوکاریکردن لەگەڵ پارتە سیاسیە جیاوازەکان و سیستەمی ڕاوێژی سیاسی لە ژێر ڕابەرایەتی حیزبی شیوعیدا گونجاوە لەگەڵ داواکاریەکانی پشتگیری کردنی سیستەمی سۆشیالیستی و بەرەی یەکگرتووی نیشتیمانی.کە ئەرکێکی سەرەکیە بۆ گەشەکردنی سۆشیال دیموکراتی.

گۆڕان لەئەرکی حکومەتدا

هەروەها کۆبونەوەکە ڕەزامەندی دا لەسەر قوڵکردنەوەی سیستەمی ئیداری لە وڵاتدا.و چاوخشاندنەوە بە هەیکەلی دامودوزگای ئەنجومەنی دەوڵەت.بەمەبەستی دامەزراندنی سیستەمێکی ئیداری سۆشیالیستی سانا وچالاك بە شێوازی چینی تاساڵی 2020. بەشێوەیەك کە ئەرکەکانی حکومەت گۆڕانی بەسەردا بێت و جەخت کرایەوە لەسەر ئەرکی حکومەت لە ڕێکخستنی ئابوری و چاودێری بازاڕ و ئیدارەدانی کۆمەڵایەتی و خزمەتگوزاری گشتی ,ئاسان کردن و یەکخستنی ڕێوشوێنە ئیداریەکان و پەسەندکردنیان, بۆ هاندانی گەشەکردنی ئابوری ,دروستکردنی زیاتری فورسەتی کار ,وجێگیرکردنی نرخەکان و پارێزگاریکردنی

بودجەی خەرجیە نێودەوڵە تیەکان بەو سیفەتەی لەئامانجە سەرەکیەکانە بۆ کۆنترۆڵکردنی ئابوری گشتی .بۆ پشتگیرکردنی ئەرکی حکومەت لە بواری ڕێکخستنی دابەشکردنی داهات و کەمکردنەوەی بۆشایی ئەگەر زۆر گەورە بێت.بۆ پشتگیری و دامەزراندن و باشکردنی سیستەمی باربۆی کۆمەڵایەتی کە ڕێبکات لەگەڵ ئاستی گەشەی ئابوریدا.

دەسکەوتە گرنگەکان

لەسەر ڕێگای ڕیفۆرمی سیاسی

1.جەختکردنەوە لەسەر ڕیفۆرم لەلایەن حیزبی شیوعی خۆیەوە. ئەرکر سەرەکی حیزب بریتیە لە ڕیفۆرم لەدەسەلاتدا لەبواری یاسادا.بۆ ڕاسکردنەوەی پەیوەندی نێوان حیزب و حکومەت و دام ودەزگاکان و دامودەزگای کۆمەڵایەتی.

2.پاڵنان بەدیموکراسیەتەوە لەناوخۆدا.لەشێوەی زیادکردنی دەسەلاتەکانی لیژنەکانی حیزب و کەمکردنەوەی دەسەلاتەکانی سکرتێری حیزب و سەرپەرشتی کردنی دروستکردنی سیستەمێك بۆ کادرە باڵاکان.بەمەبەستی باشکردنی دروستکردنی سیاسەت لەهەموو ئاستەکاندا بۆ حیزب و حکومەت لەپێناو زامنکردن و زانستی دیموکراسی دروستکردنی سیاسەتدا.

3.فراوانکردنی مەودای دیموکراسی لەئاستی بنکەی جەماوەردا لە چوارچێوەی باشکردنی حوکمی خۆجێیەتی لە نێوان گوندنشینەکان و شارنشینەکاندا بۆ پێشخستنی شێوازی جۆراو جۆر لە دیموکراسیەت و فراوانکردنی مەودای هاوبەشیکردنی هاوڵاتیان لەکاروباری سیاسیدا.

نمونەی سزادانی سەرکردایەتی حیزبی شیوعی

لەگەڵ ئەندامانیدا لەسەر کاری گەندەڵی

لەچوارچێوەی سیاسەتی بەرگرتن و ڕاوەستان و نەهێشتنی گەندەڵیدا, لیژنەی مەرکەزی ((16)) هەم بڕیاری مەکتەبی سیاسی ڕاستاند لەسەر دەرکردنی ئەمینی حیزبی پێشووتری لە شانغاهای ((تشن لیانغیۆی)) لەحیزب کە نابراو تەمەنی 61 ساڵ بوو لەسەر گەندەڵی لە ((صندوقی یارمەتی کۆرمەلأیەتی)) , ناوبراو ئەندامی مەکتەبی سیاسی لیژنەی مەرکەزی حیزبیش بوو کاتێك ئەو گەندەڵیە ئاشکرابوو.ئەم پیاوە هەستاوە بەبەکارهێنانی دەسەلأتەکانی بۆ هاوکاری شارەوانی شانغاهای بۆ کارکردن و یارمەتی کۆمەلأیەتی بۆ پێدانی قەرزی گەورە لەو صندوقەی باربۆی کۆمەلأیەتیەی شانغاهای بۆ کۆمپانیا تایبەتەکان بە شێوەیەکی نایاسایی کە ئاسایشی ئەو صندوقەی خستبوە مەترسیەوە. هەروەها هاوکاری کۆمپانیا تایبەتەکانی داوە بۆ کڕینی پشك لە کۆمپانیا دەوڵەتیەکاندا کەزیانی گشتی لێکەوتۆتەوە.هەروەها ناوبراو دەسەلأتەکانی بەکار هێناوە بۆ دەستخستنی قازانجی نایاسایی لە ڕێگەی مۆڵەتی وەبەرهێنان و پێدانی پارەو بەرزکردنەوەی لێپرسراوە بچوکەکان و ..هتد.هەروەها خۆی و خێزانەکەی بڕە پارەی گەورەیان وەرگرتوە وەك بەرتیل و ناوبراو لەڕووی ئەخلاقیشەوە کەسێکی گەندەڵ و هەوەس باز بوە.بەهەمان شێوە پاڵپشتی کەسانی نزیکی خۆی کردوە کە یاسا پێشێل بکەن بەمەش ناوبراو زیانی گەورەی گەیاندە ناو و ناوبانگی حیزب کە کاریگەری زۆر خراپی هەبوو لەڕووی کۆمەلأیەتیەوەو لە ئەنجامدا ناوبراو لەهەموو پۆستەکانی دوورخرایەوە و پۆستی ئەندامی پەڕلەمانیشی لێوەرگیرایەوە.

هەروەها مەکتەبی سیاسی بڕیاری دەرکردنی ((دوشی تشنغ))دا کەنوێنەری ئەمینی پێشووتری حیزب بوو لە هەرێمی شاندونغ. تەمەنی نابراو 57 ساڵ بوو کە ئەمینی پێشووتری حیزب بوو لە شاری تشینغداو لە هەرێمی شاندونغ, بەهۆی بەرتیل وەرگرتن و گەندەڵی ئەخلاقی و داراییەوە.

كۆتايی

بـەم شـێوەیە ئـەزمونی چـین لـە پرۆسـەی گـۆڕان و ڕیفـۆرمی سیاسـی و ئـابوری و سەربازی و کۆمەڵایەتی و زانستی و فەرهەنگی و ..هتد.گەلێك دەسکەوتی گەورەو گرنگی وە دەستهێناوە بەشێوەیەك لەکاتێکدا لەساڵی 1978دا 250 ملیۆن کـەس لەژێر هێڵی هەژاریەوە بوون بـەڵام لەساڵی 2007دا ئەو ژمارەیە کەمبۆوە بۆتـەنها 85 ملیۆن کەس.

هەربۆیە هـەرکاتێ باسـی ئـەزمونی چین دەکرێت لەپرۆسـەی گـۆڕان وڕیفۆرمـدا بـە ئەزمونێکی سەرکەوتوو دادەنرێت, چونکە پرۆسەی ڕیفۆرمەکەیان تایبـەت بەگـەل و خاکی چین و هاوجووتە لەگەڵ داب و نـەریت و کـەلتوری خۆیانـدا و شـارو لادێـی وەکــو یــەك گرتۆتــەوە و بــەهێمنی و بێــدەنگی و لەســەرخۆی و پشــوودرێژی جێبەجێی دەکەن.

بەڵام ئەم ئەزموونە سەرکوتوەی چین دەکرێت سوودی لێوەربگیرێت لەلایـەن گـەلان و وڵاتان و کۆمەڵگاکانی ترەوە نەك کتومت وەك چینیەکان لە وڵات و کۆمـەڵگاکانی خۆیانـدا جێبــەجێی بکــەن. هەربۆیــەش حیزبـی شـیوعی چـینی ئامۆژگاریـان بـۆ گـەلانی تـر ئەوەیـە کـە ((سـەیری ئەزمونەکـەمان بکـەن و زانیـاری تـەواوی لەسـەر وەربگــرن.بــەڵام ئــەو ڕۆژەی ماڵئــاوایی دەکــەن.هــەر هــەمووی لــە شــوێنی خــۆی بەجێبهێڵن و ئەزمونەکەمان لـەبیری خۆتـان بەرنـەوە.چونکە ئـەم ئەزمونـە تـەنها بـۆ چین دەست دەدات و بەکەڵکی کەس نایەت)).**

لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا سەرکردایەتی سیاسـی و دەسـەڵاتی کـوردی بەگشـتی و بەتایبەتیش سەرکردایەتی یەکێتی نیشتیمانی کوردوستان, چۆن دەتوانن سـوود لـەو ئەزمونـە وەربگـرن؟ بۆچـی تـا ئێسـتا کـە هێنـدە بەشـان و بـاڵی ئـەم ئەزمونـەی چیندا هەڵـدەدەن جێبـەجێی ناکـەن؟ئایا دەتـوانن هێنـدەی حیزبـی شـیوعی ئـازا و چاونەترس و ڕاشـکاوبن لەگـەڵ ئەنـدامانی مەکتـەبی سیاسـی و سـەرکردایەتیدا بـۆ لێپرسینەوە و دەرکردن و سزادانیان لەسەر گەندەڵیەکانیان؟

لەوەلاّمـــدا دەڵـــێین, پڕۆســـەی گـــۆڕان و ڕیفـــۆرمی سیاســـی لـــە چـــیندا لـــە سەرکردایەتیەوە دەستیپێکرد و شۆڕبۆوە بۆ هەموو ئۆرگانەکانی حیزب و دەوڵـەت و سەرکەوتنیشی بەدەست هێناوە. لەبەر ئەوە ئەگەر کوردیش چاو لەو ئەزمونە بکات دەبێت لەکەسی یەکەمی حیزب و حکومەتەوە دەست پێبکات و دواتریش بۆ مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی و هەموو ئۆرگانەکانی تر شۆڕببێتەوە.

هەرکاتێ ئەو کارە کرا ئەوا بەدڵنیاییەوە پڕۆسەی ڕیفۆرمیش لەکوردوستاندا بەهەمان شێوەیەی چین سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت.بەلاّم ئەگەر بەپێچەوانەوە کرا ئەوا پڕۆسەی گۆڕان و ڕیفۆرم تەنها وەك دروشمێکی باق و بریقی بێ ناوەڕۆك دەمێنێتـەوە و لەئەنجامیشـدا ڕەوەڕەوەی پێشـکەوتن و گەشـەکردنەکانی دونیـا بـەجێمان دەهێڵێت و تـەنها گـەل و نەتەوەکـەشمان زەرەرمەنـدی گـەورە دەبـن نـەك سـەرکردە و ڕابـەرە گەندەڵەکان و ئەزمونەکـەشمان لەجێگـەی خۆیـدا دەمێنێتـەوە و پێش ناکەوێت .

===================

** بابەتی ((گەشتی چین و ماچین))/ مامۆستا جەعفەر / ڕۆژنامەی کوردوستانی نوێ ژمارە 4702 لە 2008/10/19دا .

---

*ئەم بابەتەم لە پێگەی ((سبەی)) دا بلاّوکراوەتەوە لە 2008/11/3 دا.

بەشی چوارەم

مەترسیەکانی
وزەی ئەتۆمی لەسەر مرۆڤ و ژینگە *

پێشەکی

لەگەڵ سەرەتای بەکارهێنانی مرۆڤ بۆ وزەی ئەتۆمی پێش زیاتر لە 50 ساڵ , مرۆڤایەتی ڕووبەڕووی جۆرێکی نوێ بووەوە لەکارەسات کە لەوەوپێش نەناسراوبوون , هەروەها زمانە جیاوزاەکانیش هەندێ وشەو زاراوەی نوێیان هاتە نێوەوە کە لەوەوپێش نەبینرابوون وەك ((پارێزگاری تیشکدانەوە, مەترسی ئەتۆمی)) ,کێشەو مەترسیە ئەتۆمیەکان لای هەموان و لەسەر ئاستەکان جێگەی گرنگی پێدان بون بەهۆی ئەو ترسە ئەتۆمیەی کە لەئەنجامی یەکەم تەقینەوەی بۆمبی ئەتۆمی لە هیرۆشیما لە 1945/8/6 و شاری ناگازاکی لە 1945/8/9 دا بەجێیان هێشت لەیابان لەکۆتای جەنگی جیهانی دووەمەوە .

بەهەمان شێوە ئەو زانایانەی کەکار دەکەن لە بواری فیزیای نەوەوەیولێپرسراوە سیاسیو سەربازیەکانیش لە مەترسی وزەی ئەتۆمی تێگەیشتوون کەچەند وێرانکەرە لەپاڵ سیفاتە باشەکانیدا لەسودوکەڵك وەرگرتن لێی .هەر ئەم مەترسیە ئەتۆمیەش بوو کە هانی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانی دا کەلیژنەیەکی زانستی پێك بێنێت بۆ لێکۆڵینەوە لەکاریگەری تیشکی ئەتۆمی لە ساڵی 1955 دا بۆ سەر مرۆڤ .

دواتر ئاژانسی وزەی ئەتۆمی نێودەوڵەتی لەساڵی 1957 دا پێك هێنا کە هەڵدەستێت بەگەشەپێدانی بەکارهێنانی ئاشتی بۆ ئەم جۆرە وزەیە لە هەموو بوارەکاندا کەسوود بە مرۆڤایەتی بگەیەنێت, بەم شێوەیە زۆربەی وولاّتانی دونیا هەستان بەپێك هێنانی لیژنەودەزگای نیشتیمانی بۆچاودێری کردنی بواری پاراستن لەتیشکدانەوەو کارەساتی ئەتۆمی ..دەتوانرێت ووزەی ئەتۆمی بەرهەم بێت لەو هێزە زۆر گەورەیەی کەپەروەردگار خستویەتیە ناوکی ئەتۆمیەوە ,

بەشێوەیەك وزەی ئەتۆمی دێتە بەرهەم کاتێك گۆڕان بەسەر پێك هاتە دروست بونی گەردیلەدا بهێنرێت کە ئەمەش بەکارلێکی ئەتۆمی ناسراوە .
بۆ ئەوەی خوێنەران بەئاسانی لەبابەتەکە تێبگەن , بەم شێوەیەی لای خوارەوە ڕاڤەی دەکەین :-

گەردیلە لەناوك پێك دێت و بەدەوریدا ئەلکترۆن دەسوڕێتەوە , قەبارەی

$$\text{یەك گەردیلە} = \frac{1}{1000000} \text{ ملیمەتر}$$

(یەك لەملیۆن لە ملیمەتەر).قەبارەی ناوك > 10000/1(کەمتر لە 1 لەسەر دەهەزار لە قەبارەی گەردیلە , هەموو ناوکێك پڕۆتۆنات و نیوترۆناتی تیادایە , کەدەکرێت پێکهاتەی گەردیلە بەکۆمەڵەی ڕۆژ بچوێنرێت کە ڕۆژ بریتیە لەناوك و هەسارەکانیش کەبەدەوری ڕۆژدا دەسوڕێنەوە بریتین لەئەلەکترۆنەکان ئاشکرایە لەزانستی فیزیادا کەهەموو بارگە وەك یەکەکان لەیەکتری دوور دەکەونەوەو هەموو بارگە جیاوازەکانیش لەیەکتری نزیك دەکەونەوە ,لەپێکهاتەی گەردیلەشدا بەهەمان شێوەیە , وەك پێشتریش باسمان کرد کە ناوك پێك هاتووە لەپڕۆتۆنات کەبارگەی موجەبی (+)هەیە و کێشی بریتیە زیاتر لە (1836) جار لەکێشی ئەلکترۆن کەبارگەی سالبی (-) هەیە , کەئەمەش دەبێتە هۆی نزیك بونەوەی ئەلکترۆنەکان لە پڕۆتۆنە قورسەکان , بە بەراورد لەگەڵ ئەلکترۆندا کە بەدڵنیایی بەر پڕۆتۆنەکان دەکەوێت لەبەر بونی هێزی کێش کردن لەنێوان بارگە جیاوازەکاندا , بەڵام خێرایی ئەلکترۆنەکان وادەکات کەبسوڕێتەوە بەدەوری ناوکدا بەشێوەیەك کەناتوانێت ڕایبکێشێت بۆ لای خۆی بەڵام لەهەمان کاتیشدا ناتوانێت لێشی دوربکەوێتەوە وەك ئەوشێوازەی لەکۆمەڵەی ڕۆژدا لەنێوان ڕۆژ وهەسارەکانی تردا ڕوودەدات , بۆ ئەوەی ڕوودانی لێکدورکەوتنەوە لەنێوان پڕۆتۆنەکانی ناو ناوکدا ڕوونەدات

چونكه هەموويان هەمان بارگەى مووجەبيان (+)هەيە ,لەناو ناوكدا توخمێكى تر دۆزرايەوە كەبريتييە لە نيۆترۆنات كەبارگە يەكسانە واتە ((موجەب و سالب)) كەوەك ئامرازێكى پێكەوەلكان وايە لەنێوان پرۆتۆنەكاندا بۆ ئەوەى كۆيان بكاتەوە لەناوكدا لەجياتى ئەوەى لەيەك دووربكەونەوە بەشێوەيەك كەبارگە هاوشێوەكان پاڵدەنێن بەيەكترەوەو بەهۆيەوە نيۆترۆنەكان ڕێگە لەناوچوونى گەرديلە دەگرێت.

هەموو توخمێك لەدونيادا ژمارەيەكى دياريكراوى لەپرۆتۆنات (+)هەيە كەئەو ژمارەيەش پێى دەوترێت ژمارەى گەرديلەيى (Atomic Namber) كەئەم ژمارەيە ناوى توخمەكە وسفاتەكانى ديارى دەكات , هەروەها هەموو توخمێك ژمارەيەك ئەلكترۆناتى تيادايە كەيەكسانە بەژمارەى پرۆتۆنەكان بەشێوەيەك كەبارگەى يەكترى بەتاڵ دەكەنەوەو بەمەش توخمەكە لەحاڵەتێكى وەستاودا دەبێت , لەئێستادا 112 توخم لەسروشتدا دۆزراوەتەوە .

پێشكەوتنى زانستى كيميا :

هەمووان دەزانين كە خەونى مرۆڤ بوە هۆى پێشكەوتنى زانستى كيميا كەئەويش بريتى بوو لەهەوڵدان بۆ گۆڕينى كانزاى هەرزان بۆ ئاڵتون كەئەمەش كارێكى مەحاڵە لەبەرئەوەى هيچ كارلێكێكى كيمياوى ناتوانێت پێك هاتەى گەرديلە بگۆڕێت لەژمارەى پرۆتۆنەكاندا بەمەش مرۆڤ ناتوانێت ئەو خەونەى بهێنێتە دى و ببێتە خاوەنى ئاڵتون لەكانزا هەرزان بەهاكانەوە بەبێ جێبەجێكردنى هيچ كارلێكێكى كيمياوى .ئەوەى كەڕوودەدات لەكارلێكە ئەتۆميەكاندا ((كارلێكە فيزياويەكان)) بريتيە لەوەى كە ناوكى گەرديلەكان لەيەكتر نزيك دەبنەوە (گۆڕين لە گەرديلەكەدا)) . لەئەنجامى كاريگەرى گەورەى وزەوە بەدووڕێگا :-

1.گەرديلە دابەش دەبێت بۆ دوو, دووش بۆ چوار و بەم شێوەيە .... كەپێ دەوترێت توانەوەى ئەتۆمى هەر لەبەر ئەم هۆيە گەرديلەيەكى گەورە بەكاردەهێنرێت وەك گەرديلەى ((يۆرانيۆم)) كە ژمارەيەكى گەورەى پرۆتۆناتى لەناوكدايە .

2.لکاندنی گەردیلەیەکی بچوك بەیەکێکی ترەوەو بەم شێوەیە کە بەم کردارەش دەوترێت ((پێکەوەلکانی ئەتۆمی)) لەبەر ئەم هۆکارەش گەردیلەی بچوکی هایدرۆجین بەکار دەهێنرێت کەیەك پرۆتۆنی هەیە لەناوکدا ,لەم ڕاستیانەوە دەتوانین خەیاڵ بکەین کەچۆن دەتوانین وزەمان دەست بکەوێت بەپێی بیردۆزەی ئەنیشتاین کاتێك دووگەردیلە پێکەوە دەلکێن یان گەردیلەیەك جیادەکەینەوە بۆ دووگەردیلە ئەوا وزەیەکمان دەست دەکەوێت کەیەکسانە بەبارستاییە تازەکە ×دووجای خێرایی ڕووناکی (کارلێکێکی زنجیرەیی بیٚ کۆتا) .

* کرداری پێکەوە لکان یان توانەوەی ئەتۆمی بنچینەی دروست بوونی کەونە , کاتیٚ پێکەوە لکانی گەردیلەیەکی هایدرۆجین و گەردیلەیەکی هیلیۆم ڕوودەدات توخمێکی قورستر بەرهەم دێت کەئەم کارلێکەش دادەنرێت بەکارلێکێکی بنچینەیی بۆ دروست بونی ڕۆژ و پاراستنی وزەکەی و ئەم کارلێکەش بەردەوام دەبێت و بەبەردەوامیش توخمی نوێمان دەست دەکەوێت تا ئەوکاتەی توخمی ئاسنمان دەست دەکەوێت کەژمارەی پرۆتۆنەکانی بریتیە لە 60 و ئیدی وزەی نامێنێت , ئیدی ناتوانرێت توخمی نویٚ دروست بێت , کاتێك ئەستێرەیەك لەناوەندیدا بڕێکی زۆر ئاسنی تیادا دەبێت مانای ئەوەیە کەئەو) ئەستێرەکان.

* سودەکانی وزەی ئەتۆمی :

ئاشکرایە زەوی سامانێکی دیاریکراوی هەیە لەنەوت و خەڵوز و ئەم توخمانەش بەکاردەهێنرێن لەماوەی 63 - 95 ساڵدا ,بڕی هەبووی فعلی لەیەدەکی نەوت لەجیهاندا مەزەندە دەکرێت بەسنوری (2,1 –1,4) تریلۆن بەرمیل ,ئەو ماوەیەی سەرەوە 63 – 95 ساڵ دیاریکراوە لەسەر بنچینەی بەکارهێنانی فعلی نەوت لە ئێستادا لەگەڵ زیادە بەڕێژەی 1 - 2٪ ساڵانە لەکاتێکدا نیوەندی بەکارهێنانی ساڵانە لەسنوری 80 ملیۆن بەرمیل نەوتە , بۆ مەبەستی بەراورد کردن هەر 1 تەن لەیۆرانیۆم وزەیەك دەدات کەیەکسانە بەو وزەیەی کەبەرهەم دێت لە مەلاین تەن لەخەڵوزو مەلاین بەرمیل لەنەوت .کاریگەرەخراپەکانی سوتانی خەڵوزی نەوت

ئەبێتە هۆی پیس بوونی ژینگە , لەکاتێکدا کورە ئەتۆمیەکان بەشێوەیەك دیزاین کراون بەشێوەیەکی باش ولەژێر چاودێری و سەرپەرشتیەکی باش بەشێوەیەك کەهیچ جۆرە پیسبونێکی ژینگەی لێناکەوێتەوە .

- **زیانەکانی وزەی ئەتۆمی :**

ولآتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و ڕوسیا ((50000)) بۆمبی ئەتۆمی و هایدرۆجینی یان هەیە ,کەئەگەر پەروەردگار بیوستایە ئەوا بەکارهێنانی ئەو چەکە دەبوە لەناوبردنی هەموو مرۆڤەکانی سەر زەوی .

تەقینەوەی ئەتۆمی تیشکێکی کوشندەی لێدێتە بەرهەم کەدەتوانێت مرۆڤ لەناوبەرێت لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا ,وەك ئەوەی ڕوویدا لەکاتی بەکارهێنانی بۆمبی ئەتۆمی لەهێرۆشیما و ناگازاکی لەیابان , هەروەها بەهۆی دروستبوونی هەندێ کەموکوڕی و لێچوون لەکورە ئەتۆمیەکاندا وەك ئەوەی لەکورەکانی چێرۆنۆبیلدا لەساڵی 1986 لەڕوسیا ڕوویدا و بوە هۆی تووشبوونی هەزارەهاکەس بەتیشکی ئەتۆمی و مردنی ژمارەیەکی زۆرترو توشبوونی ژمارەیەکی تر بەنەخۆشی شێرپەنجەی جیاواز .

کورە ئەتۆمیەکان پاشماوەی ئەتۆمیان هەیە کەدەبێتە سەرچاوەی تیشك دانەوە بۆ مەلاین ساڵ کە پێویستە خۆرزگاربکرێت لەو پاشماوانەو نابێت وەك هەرپاشماوەیەکی تر دابنرێت لەهەر جێگەیەکدا , بەڵکو دەبێت لەجێگەی تایبەتدا هەڵبگیرێت بەشێوەیەك کاریگەری نەبێت بۆسەر مرۆڤ .

*** بەکارهێنانی وزەی ئەتۆمی :**

مرۆڤ توانی لەماوەی ئەم دەساڵەی کۆتایدا کەوزەی ئەتۆمی بەتەنیا بەکاربهێنێت بۆ خزمەتی پێشکەوتن و تەکنەلۆژیا لەچەند بوارێکدا لەوانە :

بەهەردوو بەشی مەدەنی و سەربازیەوە .

- **کورە ئەتۆمیە مەدەنیەکان :-**

1.ڕووداوی دورگـەی 3 مليمـی لەئـەمريكا لەسـاڵی 1979 كەناوچـەيەكی بـەرين پيس بوو بەبڕێكی كەمی تيشك .
2.ڕووداوی چێرنوێيل لـە ئۆكرانيا لەساڵی 1986 كە ڕووبەرێكی فـراوان پـيس بوو بەبڕێكی گەورە لە تيشك .

- دامەزراوەسەربازيەكان :–

1.ڕووداوی شارۆچكەی كيشينم لـە چياكانی ئۆراڵ لـە ڕوسيای فيـدڕاڵی لـە ساڵی 1957 دا لە ئەنجامی داخوران لەيەكێك لە خەزانەكانی هەڵگرتنی پاشماوە تيشك دەرەوەكـان كـە توانـای بـەرزيان هەيـە كـەبوە هـۆی تەقينـەوەی خەزانەكـەو بلآوبونەوەی توخمە تيشكدەرەكان .
2.ڕووداوی وندسكيل لەبەريتانيا لەساڵی 1957 دا (كورەی ئەتۆمی) كە بڕێك مەوادی تيشك دەرەوە و بەرهەمی پەرت بون بلآوبۆوە .
3.لـەباری گواسـتنەوەی چـەكی ئەتۆميـدا , دەزگـای جيهـانی پەيوەنديـدار بـە (سـەلامەتی ئـەتۆمی) 14 ڕووداوی تۆمـاركردوە لــەو ڕووداوانـەی كەلــەكاتی گواسـتنەوەی ئـەتۆمی لـەئاسمان و دەريـادا ڕوويـان داوە , لـە ناوبـانگترين ئـەو ڕووداوانە :–

- ڕووداوی بەيەكداكێشانی دووفڕۆكـە لـە ئيسـپانيا لەسـاڵی 1966 دا لـەنێوان فڕۆكەيـەكی بۆمـب هاوێـژ و فڕۆكەيـەكی گواسـتنەوەی خـۆراك سەربەئەسـتولی ئـەمريكا لـەكاتی بـەنزين تێكردنـدا لەئاسمانـدا كـەبوەهۆی كەوتنـە خـوارەوەی بۆمبە هايدرۆجينيەكان كە 4دانە بوون كە فڕۆكە بۆمب هاوێژەكە هەڵيگرتبوون و لەكاتی كەوتنە خوارەوەشدا پەڕەشوتەكان نەكرابونەوە كەببوە هۆی داگيرسانی بارگـە ئاسـاييەكانی بۆمبـەكان و دەرچـوونی توخمـە پـەرت بوەكـان لـەكاتی كێشانيدا بەزەويدا (تەقينەوەی ئەتۆمی) ڕووينەدا , بەلأم بوە هۆی پيس بوونی ناوچەكە .

- ڕووداوی کەوتنە خوارەوەی فڕۆکەیەك لەگرینلاند لەساڵی 1968 دا کە چوار سەری هایدرۆجینی هەڵگرتبوو (تەقینەوە ڕووینەدا) بەڵام توخمی بلۆتۆنیۆم لەناوچەکەدا بڵاوبۆوە .

* ڕووداوە ژێر دەریاییەکان :

- ڕووداوی ژێر دەریایی ئەتۆمی لە نزیك کەناری بەرمۆدا لەساڵی 1986 دا .
- ڕووداوی ژێر دەریایی نەرویجی ئەتۆمی لە ساڵی 1989 .
- ڕووداوی ژێر دەریایی ڕوسی نزیك سوید لە ساڵی 2000 .

*ڕووداوەکانی کەشتیە فەزاییەکان کە لەکاتی گەڕانەوەیاندا بۆ سەرزەوی ڕویانداوە :-

- ڕووداوی گڕ تێپەڕبوونی کەشتی فەزایی (sky up 19) لەساڵی 1964 دا لەکاتی گەڕانەوەیدا کەبوە هۆی بڵاوبونەوەی بلۆتۆنیۆم لەئاسماندا .
- ڕووداوی گرگرتنی کەشتی فەزایی (cosmos954) لەساڵی 1978 دا و بڵاوبونەوەی بڕێك لەمادەپیسکەرەکان بەهۆی تیشکەوە لەسەر ناوچەکانی باکوری ڕۆژئاوای کەنەدا .
- ڕووداوەکان لەکاتی جێ بەجی کردنی سەرچاوەتیشکدەرەکان دا کەزۆرترن لەڕوداوە ئەتۆمیەکان, لەگەڵ بچوکی ئەو سەرچاوەنەدا بەڵام بونەتە هۆی لە ناوبردنی ژمارەیەکی زۆر سەرەڕایی ڕووداوی پیس بونی ئەتۆمی کەڕووبەرێکی گەورەی گرتەوە .
- ڕووداوی (حەواریز) لەمەکسیك لە ساڵی 1977 و ڕووداوی (محەمەدی) لەمەغریب لە ساڵی 1984 و ڕووداوی (گوانیا) لەبەڕازیل.

* لەبەر ئەم ڕووداوانە (دەزگای پاراستنی ئەتۆمی) ئامۆژگاری هەموو ڕێکخراوە نێودەوڵەتیە پەیوەندیدارەکانی بە پاراستن و سەلامەتی ئەتۆمی کردوە کەلیژنەی نیشتمانی دابمەزرێنن و یاساو ڕێنمایی تایبەت دەربکەن بۆ زیاتر سوود وەرگرتن

له وزەی ئەتۆمی و سەرچاوە تیشك دەرەكان و ڕێگە گرتن لەمەترسیەكانی و بەم شێوەیە ڕێنماییان دەكات :-

1.بلاْوكردنـەوەی هۆشـیاری دەربـارەی مەترسـیەكانی ئـەتۆمی و بلاْوكردنـەوەی ڕۆشـنبیری سـەلامەتی لـەنێوان كرێكـارانی كەكاردەكـەن لەگـەڵ مـەوادە تیشـك دەرەكانەوە لەسەر هەموو ئاستەكان .

2. ئامـادەكردنی هـەموو ئـامێرو كـەل وپـەلێكی تـەكنیكی پێویسـت بـۆ كـاری پارێزگاری و سەلامەتی .

3.ئامادەكردنی تواناوشارەزایی مرۆڤ لەبواری پارێزگاری و سەلامەتیدا .

4. جـی بـەجێ كردنـی هـەموو پێوانـە ئەتۆمیـەكان بـۆ دڵنیـابون لـەكرداری پارێزگاریكردن .

5.دانـانی پێوانـە و داواكـاری تایبـەت بەهـەموو ڕێوشـوێنەكان كەڕێگـە بگرێـت لەتیشكدانەوەو دیاریكردنی لێپرسراو لەوكارە .

6.بـونی پـلان دانـانی بـەهێز لـەكاتی ڕووداوی كتـوپڕدا كەپێشتر ناسـراوە لەلایـەن كرێكارانـەوە بەشـێوەیەك كـەبیر لـەوە بكرێتـەوە كـەڕووداوی هاوشـێوە ڕوودەدات پشت بەستن بەشارەزایی .

7.پێویسـتە ئیدارەیـەكی چـالاك هـەبێت لـەناو دامـەزراوە ئەتۆمیەكانـدا بـۆ ئـەوەی ئاسـتی تیشـكدانەوە بەبـەردەوامی لەئاسـتی ڕێگـە پێـدراودا بێـت , سەرچاوەتیشـكەكان لەجێگـەی ئەمینـدابێت و پارێزگـاری بكرێـت بـەهۆی پـەردە ڕێگرەكەیەوە لەكاتی بەكارنەهێنانیدا .

* ئایندەی وزەی ئەتۆمی :

هەندێ كەس لەو بڕوایەدان كەوزەی ئەتۆمی هەیە بۆ ئەوەی بمێنێتەوە وەپێویستە لەسـەرمان كـەبزانین چۆن لەگەڵیـدا دەژیـن , هەنـدێكی تـر دەڵـێن دەبێـت خۆمـان لەچـەك و كـورە ئەتۆمیـەكان ڕزگاربكـەین بـۆ ئـەوەی لەزەرەروزیانـەكانی دووربكەوینـەوە هـەر ڕوانگەیـەكش لایـەنگرو ئۆپۆزسـیۆنی هەیـە و لەسـەر

هەموومانە کەبڕیار بدەین چی بکەین و وەك هاولاٌتیەکی ئەم گۆی زەویە نەك وەك هاولاٌتیەکی ولاٌتێکی دیاریکراو لە بەرئەوەی زەرەروزیانەکانی تەنیا بەولاٌتێك و ناوچەیەکەوە ناوەستێتەوە.

---

* ئەم بابەتەم لە گۆڤاری ((ئەندازیاران)) بلاٌوکراوەتەوە لە بەهاری 2007دا.

نەوتی جیهان تەواو دەبێت

پێشتر لەو کاتەی پێشبینی دەکرا *

* زاناکان ڕەخنەیان ئاراستەی سەرچاوە سەرەکیەکان کرد دەربارەی نەوتی یەدەگی ماوە لەجیهاندا، وئاگاداریان دا کەنەوتی جیهان کۆتایی دێت بەخێراترین کات وەك لەوەی پێشبینی دەکرا لەلایەن حکومەتو کۆمپانیا کانەوە بۆ ئەوەی دان بنێن بەو ڕاستیەدا .

ئەو سەرچاوە ئاماریەی کۆمپانیای نەوتی بەریتانی (بریتش بترۆلیۆم) ئەنجامیدا تایبەت بەوزەی جیهان لە ڕۆژی 2007/6/13 بلاٌوکرایەوە، دەریخست کە جیهان تا ئێستاش خاوەنی نەوتی یەدەگی پێویستە بۆ 40 سالٌی داهاتوو ئەگەر ئەم ڕێژەیەی ئێستا بەکاربێت، ئەم خەملاٌندنەش پشت ئەستورە بەژمارەی فەرمی، کە

ئەمەش کاردەکات بۆ پوچەڵکردنەوەی ئەو خەملأندنانەی کەکراوە دەربارەی چۆڕبڕبوونی نەوت لە جیهاندا، لەگەڵ ئەمەشدا هەندێ لەزاناکان کە (سەنتەری شیکردنەوەی چۆڕبڕبوونی نەوت) کە بارەگای سەرەکی لەشاری لەندەنە ڕابەرایەتیان دەکات دەڵێت:-

بەرهەمی جیهان لەنەوت لەچوار ساڵی داهاتوودا دەگاتە بەرزترین ئاستی پێش ئەوەی بەرەو دابەزینێکی قوڵ ببێتەوە،کە ئەمەش کاریگەری گەورەی دەبێت لەسەر ئابوری جیهانی و هەروەها لەسەر شێوزای ژیانیشمان.

بەپێی بیردۆزی (اوج نەوت) بەکارهێنانمان بۆ نەوت زیاد دەکات ، وەلەدۆزینەوە یەدەگیە نەوتیەکانیش تێدەپەڕێنێت و لە یەدەگە نەوتیەکانمان کەم دەکاتەوە، (کۆلێل کامبیل) سەرۆکی سەنتەری نەمانی نەوت لە بیردۆزەیەکی سادەدا دەڵێت کە هەموو کەسێك دەتوانێت تێبگات:- ((دەتوانرێت پەرداخێك خواردنەوە بخورێتەوە کاتێك پەرداخەکە پڕە لە سەرەتاداو لەکۆتایشدا بەتاڵ دەبێتەوە ، جاهەر چەندە خێراتر بخورێتەوە خێراتریش کۆتایی دێت".

(د . کامبیل) جیۆلۆجیەکی گرنگی دێرین و جێگری سەرۆکی زنجیرەکۆمپانیا نەوتیەکانە وەك کۆمپانیاکانی (بریتیش پترۆلیۆم ، شل، فینا ، اکسون ، شیفرون تکساکو).

ئەم دکتۆرە دەڵێت:" کەبەرزترین ئاستی نەوتی بەرهەم هاتوو ئاسایی کە هەرزان و بەئاسانیش دەردەهێنرێت لەساڵی 2005 یشدا کۆتایی هات ".

پیشەسازی لەنەوتی قورس کە دەرهێنانی گرانەو یەدەگە ئاویە قوڵەکان، لە ناوچە جەمسەریەکانداو دەرهێنانی شلەمەنی لەغاز ئەوا بەرزترین ئاستی ئەو نەوتە لەساڵی 2011 دا دەبێت .

یەکسەر کۆمپانیای (بریتیش پترۆلیۆم) هەستا بەڕەتکردنەوەی ئەو سیناریۆیەو گەورە ئابورینا سەکانی وەك (پیتەر دیڤیس) هەموو بەڵگەکانی بیردۆزە ناسی (اوج نەوت) دوورخستەوە و ئەو دەڵێت:" بیروڕامان وایە کە دیاریکردنی تەواو

هەبێت بۆ سەرچاوە سروشتیەکان، کاتێك کە ئاستی بەرزی نەوت کۆتایی دێت لە زۆر بەکارهێنانەوە بێت یان لە ئەنجامی گۆڕینی کەشوهەواوە بێت یان لە بەرزی ئاستی بەرهەمەوە بێت ".

لەم ساڵانەی دوایشدا ئەو بۆشاییەی هەبوو لەنێوان (پیشاندانو داواکاریدا) (عرض وطلب) کەمبۆتەوە، وەلەساڵی ڕابردوودا وایلێهات کە ئەو بۆشاییە هەر نەمێنێت، وەکاریگەری هەر کەمبونێکی چاوەڕوانکراو زۆر گەورە دەبێت هەر کاتێك بەکارهێنان لە بەرهەم زیاتر بوو، تەنانەت بەکەمترین بڕیش بێت پێدەچێت کە نرخی یەك بەرمیل نەوت بەرزبێتەوە بۆ زیاتر لە 100 دۆلاری ئەمریکی ئەمەش بەدوای خۆیدا سستبونێکی ئابوری جیهانی بەدوای خۆیدا بهێنێت.

(جێرمی لیبخرت) وەکو (د. کامبیل) جیۆلۆجیەو بەرەو کەسایەتیەکی کۆنەپارێز چوو کاتێك لە کتێبەکەیدا (نیوەی کۆتایی: نەوتو غازو هەوای گەرمو کێشەی وزەی کەونی) کەبوە هۆی بلاوبونەی بیردۆزەی (اوج نەوت) بەناو زۆرترین جەماوەردا.

ئەو بەراورد دەکات لە نێوان پیشەسازیو دوودڵی حکومەتەکان بۆ بەرزکردنەوەی بۆ ئاستی ڕووبەڕوبونەوە و نەمانی چاوەڕوانکراوی نەوت لەگەڵ ڕەتکردنەوەی مەسەلەی گۆڕانی کەشو هەوا .

لیغریت دەڵێت:"ئەمە ئەو ڕێگەیەم بیردەخاتەوە کەکەس نەیدەویست بیبیستێت بۆ ماوەی چەند ساڵێك، کە ئاگادارکردنەوەی زاناکان بوو بۆ گەرمبونی کەونی کاتێك ئێمە پێشبینیمان دەکرد کە ئاوهابێت و هەموو هەوڵێکمان دەدا کە خەڵکی تێبگەن ".

لەساڵی 1999 دا یەدەگی نەوتی بەریتانیا گەیشتە ئەو پەڕی ئاست بەرزی لە دەریای باکوردا، بەڵام ئەمە لەدوای2 ساڵ دەرکەوت، وەکو لیغریت دەڵێت:"ئاشکراکردنی ئەم خاڵە لەلایەن هەر کەسێکەوە وەکو گاڵتەجاری وابوو لەلایەن فەرمانگە ڕەسمیەکانەوە" .

ليغريت لەسەری دەڕوات و دەڵێت:" بەجێ نەهێنانی داواكاریەكان ڕێگەیەك نیە ، بەڵكو لەڕاستیدا خیانەتە ".

یەك خاڵ هەیە كە هەموو شیكەرەوەكان لەسەری كۆكن، ئەویش ئەوەیە (كەنەمانی نەوت كاتێك دەست پێدەكات كە كێرڤی چاوەڕوانكراوی داواكاری لەسەری گۆڕانی بەسەردا بێت).

ئەمەش ڕاستیەكە لەو كاتەوەی (ك. كینغ هیبرت) كە جیۆلۆجی لە كۆمپانیای نەوتی (شل) كەنمونە بیركاریەكەی دەرخست لەساڵی 1956 دا بەوەی كەچی ڕوو دەدات لە بەرهەمی نەوتی ئەمریكادا .

ئەم كێرڤەی هیبرت دەریدەخست هەموو دەستپێكێكی بەرهەم لەهەر چاڵە نەوتێكدا بەشێوەیەكی تیژ دەست پێدەكات دواتر دەگاتە ئاستی جێگیر بونێكی ڕێژەیی پێش دەسكردن بەدابەزین بۆ لاربونەوەی كۆتایی، بەلاّم ئەم بیروڕایە لای ئەوانەی كەوای بۆ دەچوون كە بەرهەمی نەوتی ئەمریكا لە بەرزبونەوەی بەردەوامدا دەبێت تا كاتێكی نادیار تادەگاتە ئەو پەڕی ئاستی لەساڵ 1969 جێگەی گاڵتەجاری بوو.

بەلاّم بەرزترین ئاستی بەرهەم هێنان لەساڵی 1970 بوو وەدوای ئەوە دەستی كرد بەدابەزین لەو كاتەوە.

لەحەفتاكانی سەدەی ڕابردوودا، (كریس سكیبوفسكی) كەدانەری پلانی درێژ خایەنە لە كۆمپانیای (بریتش پترۆلیۆم) كە لەئێستادا سەرنوسەری ڕۆژنامەی (پترۆلیۆم ریڤیۆ) یە، كە یەكێكە لەو كەسانەی كە ئاگاداری زیادبوونی داهاتی پیشەسازی نەوتیە كە بڕوایان بەبیردۆزەی (اوج نەوت) هەبووە .

(سیكیبوفسكی) دەڵێت:" دەبێ ئەوە بڵێم كەمن لە سەرەتادا بەگومان بوم، كە لەتواناماندایە تا 2 ساڵ ونیوی داهاتوو بەرهەم بێنین، بەلاّم لەدوای ئەوە باردۆخەكەی تێك دەچێت ".

ڕاستیەك هەیە كە هیچ 2 كەسێك لەسەری بە گومان نین تەنانەت كۆمپانیای (بریتیش پترۆلیۆم) لەزیادبوندایە، كە ئەمەش مانای وایە كە گەشەكردنێكی خێرا هەیە لەچین و هندستان و سەرەڕای پشت بەستنی دونیای پێشكەوتوو لەسەر نەوت، وە پێویست دەكات كە نەوتێكی زۆر زیاتر لەجێگەیەكی ترەوە بێت.

سەرچاوەی (بریتیش پترۆلیۆم) دەری دەخەن كەپێداویستی و داواكاری لەسەر نەوت زۆر زیادیكردووە بەشێوەیەكی خێراتر لەم دەساڵەدا بەبەراورد لەگەڵ نیوەی دووەمی ساڵانی نەوەدەكانی سەدەی ڕابردوو لە ئێستاشدا دەستكراوە بەبەكارهێنانی بەرێژەی 85 ملیۆن بەرمیل لە ڕۆژێكدا، ئاماژەیە بەزۆرترین بۆچونەكانی كە دەرچووە لەلایەن ئاژانسی وزەی نێودەوڵەتیەوە كە بەوریاییەوە دەرچووە دەڵێت:" ئەو ڕێژەیە بەرزدەبێتەوە بۆ 113 ملیۆن بەرمیل نەوت تاساڵی 2030".

دوو لەسەر سێی یەدەگی دونیا لەناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدایە، وەپێویست دەكات داواكاریەكان جێ بەجێبكرێت، بەڕاكێشانی گەورەتر لەناو ئەو ناوچەیەوە.

وەكو (د. كامبیل) دەڵێت:" كاتێك سەرۆكی كۆمپانیایەكی نەوتی بوم، هەرگیز ڕاستیەكانم نەدەوت، ڕاستی ووتن بەشێك نیە لەیاریەكە ".

لێكۆڵینەوەیەك كەمەترسیە گەورەكان دەریدەخات لەو چوار وڵاتەی كە گەورەترین یەدەگی نەوتی دونیایان هەیە كە ئەوانیش (سعودیەو ئێران و عیراق و كوێتن".

لە كوێتدا، ڕۆژنامە نوسێك دەریخست كە یەدەگی كوێت لەنەوت نیوەی ئەو بڕەیە كە ئاشكراكراوە پشت بەستوو بەهەندێ بەڵگەنامە .

هەروەها ئێران، لەم ساڵدا یەكێكە لەو وڵاتانەی كەدەستیكردوە بەكەمكردنەوەی بەكارهێنانی نەوت، ئەمەش بەڵگەیە بۆ ئەوەی كەیەدەگی نەوتی بەو بڕە نیە كە ئاشكرا كراوە.

لەسعودیەدأ، لەسەر زاری (سداد حسینی) كە خانەنشین بوو پێش دووساڵ كاتێك لەپلەی بەڕێوەبەری جێبەجێكاری باڵادابوو لە دەزگای نەوتی سعودیەو

کەسێك بوو کە لەهەموو کەس زیاتر شارەزای توانا نەوتیەکانی سعودیە بوو، لەچاوپێکەوتنێکی دا لەگەڵ ڕۆژنامەی (نیویۆرك تایمزدا) دەڵێت:" کێشەکە لەوەدایە کە لەبەرهەمی 97 ملیۆن بەرمیل نەوتەوە لەساڵی 2002دا بازدەدەین بۆ 48,5 ملیۆن بەرمیل لەساڵی 2004دا بەم شێویە هەموو ساڵێك بەڕێژەی 2 – 3 ملیۆن بەرمیل کەم دەبێتەوە، کە ئەمەش وەك ئەوەوایە مەملەکەتێکی سعودیەی نوێ بێتە دونیاوە هەموو 2ساڵ جارێك ئەمەش لە تواناادا نابێت تا هەتایە.

گرنگی ئاڵتونی ڕەش

* بەکەمکردنەوەی بەرهەمی نەوت ئەگەر بەڕێژەی کەمیش بێت کە لە نێوان 10–15٪ بێت دەتوانێت کە ئابوری پیشەسازیەکان توشی شەلەل بکات کەپشت دەبەستێتەسەر نەوت، لەساڵی حەفتاکانی سەدەی ڕابردودا تەنیا بەکەمکردنەوەی 5٪ی بەرهەم بوە هۆی بەرزبونەوەی نرخەکان بەڕێژەی زیاتر لە 400٪ .

* زۆربەی ئامێر کشتوکاڵیەکان وادروستکراوان لە کارگەیەك کە بەنەوت کاردەکات یان سوڵار بەکار دەهێنێت وەك سوتەمەنی، هەروەها هەموو لە ناوبەرە مارو مێروەکان و زۆربەی جۆری پەینەکان لە نەوت دروست دەکرێت .

* زۆربەی مەوادە پلاستیکەکان کە لەهەموو شتێکدا بەکاردەهێنرێت هەر لە ئامێری کۆمپیوتەرو تەلەفۆنی مۆبایلو تاهێڵە بۆریەکان، جلو بەرگو فەرشو هەمویان لەو مەوادانە دروست دەکرێن کەپشت دەبەستێت بەنەوت .

* هەموو پیشەسازیە جیاوازەکان پێویستیان بەبڕێکی زۆری نەوتە، بۆنمونە، دروستکردنی ئۆتۆمبێلێك لە ئەمریکا پێویستی بە 20 بەرمیل نەوت هەیە بەلایەنی کەمەوە .

* زۆربەی ئەو ئامێرانەی بۆ بەرهەمهێنانی وزەی تازەکەرەوە بەکاردێن پێویستیان بەبڕێکی زۆر نەوت هەیە بۆ بەرهەمهێنانیان.

* بەرهەم هێنانی کانزاکان بەتایبەتی ئەلەمنیۆم و مەوادی جوانکاریو بۆیاخی قژو مەرەکەبو زۆربەی دەرمانەکان کە بۆ ئازار بەکار دێت هەمویان پشت دەبەستنە سەرنەوت .

سەرچاوەکانی وزەی جێگرەوە

* خەلۆز:

تائێستا ئەو بڕە خەلۆزە یەدەگەی لە جیهاندا هەیە بریتیە لە 909 بەلاین تەن کە دەتوانێت تا 155 ساڵی تریش بمێنێتەوە، بەلاّم خەلّوز بۆ هەمیشە سوتەمەنیەکی پیسکەرەو دەتوانێت کێشەی گەرمبونی نەوتی زیاد بکات .

* گازی سروشتی .

کێڵگەکانی گازی سروشتی لەسیبریاو ئالاسکاو ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاست دەتوانێت 20 ساڵ زیاتر یەدەگی نەوتی جیهانی بمێنێتەوە لەگەڵ ئەوەی گازی سروشتی پاکترە لەنەوت، بەلاّم هەر دەبێتە هۆی دەرچونی مەوادی پیسکەر ، لەگەڵ ئەوەی تێچوونی گرانترە لە ڕووی دەرهێنانو گواستنەوەوە لەبەر ئەوەی پێویست دەکات بگۆڕێت بەشلەمەنی .

* خانەی سوتەمەنی هایدرۆجین .

خانەی سوتەمەنی هایدرۆجین کە سەرچاوەیەکی وزەی هەمیشەییەو لەتواناشداهەیە تازەبکرێتەوەو خاوێنبێت، لەبەر ئەوەی هەردوو توخمی هایدرۆجینو ئۆکسجین لەخۆ دەگرێت لە ڕووی پێکهاتەی کیمیاویەوە بەکار دێت بۆ بەرهەمی کارەباو ئاو گەرمی، بەلاّم کێشە لەوەدایە کە هایدرۆجین بەبڕی پێویست دەست ناکەوێت بە بەکارهێنانی، هەروەها ڕێگەکانی بەرهەم هێنانی لە نەوتەوە تێچوونی زۆرە .

* سوتەمەنی زیندوو

ایثانۆڵ کە دەردەهێنرێت لە گەنمەشامیو گەنمەشامی زەرد بۆتە جێگرەوەیەکی شەعبی بۆ نەوت لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ لێکۆڵینەوە بۆ ئەوە دەچن

کەبەرهەمهێنانی ئیثانۆڵ کاریگەری خراپی دەبێت لەسەر وەبەرهێنانی وزەو پیس بونی ژینگە بەهۆی زۆری ئەو ڕوبەرە زەویانەی کە پێویست دەبن بۆ چاندنی سەرچاوەکانی.

* وزەی تازەکەرەوە

ئەو وڵاتانەی پشت دەبەستنە سەر نەوت لەئێستادا لەهەوڵدان بۆ ڕووکردنە بەکارهێنانی ئەو وزانەی کەدەتوانرێت تازەبکرێتەوە وەك وزەی هایدرۆکارەبایی و وزەی ڕۆژو وزەی با، وەك جێگرەوەی نەوت، بەلاّم بۆ دەستهێنانی سەرچاوەکانی وزەی تازەکەرەوە زۆر کەمن کە بتوانێت وزەیەکی باش و پێویست بدەن .

*وزەی ئەتۆمی.

مەترسیەکان زیاتر بوون لەنەمانی دەسکەوتنی یۆرانیۆمی جیهانی بەهۆی کورە ئەتۆمیەکانەوە، وە ئەگەری بەکارهێنانی ثیۆریۆم وەك سوتەمەنی ئەتۆمی لەئارادایە، بەلاّم زیادبونی ژمارەی کورە ئەتۆمیەکان لەسەر زەوی لەوانەیە ببێتە هۆی زیادبونی هەڵی ڕوودانی کارەسات ، وەمەترسی لە وەدەست هێنانی تۆڕەکانی تیرۆریستان بۆ ئەم چەکە لەزیادبوندایە ...

سەرچاوە:-

===

جريدة / الغد الاردنى / الاحد 24/6/ 2007 دانيال هاودن

- ئەم بابەتەم لە گۆڤاری ((ئەندازیاران)) و ڕۆژنامەی ((هەواڵ))دا بلاّوکراوەتەوە لە 7/28 و هاوین و پایزی 2007دا.

تەکنە لۆژیای فەزا

بۆدۆزینەوەی ئاوی ژێر زەوی *

* ئاشکرایە کاریگەرەکانی تەکنەلۆژیای فەزا لەڕووی ئابوریەوە زۆر گەورە بووە لەگەشە پێدانی هەسارەی زەویدا لەماوەی دەیەکانی کۆتایی سەدەی بیست و چاوەڕوانیش دەکرێت کە لەسەدەی بیست و یەکەمیشدا زیاتر بکات .
هەوڵەکان بۆ دۆزینەوەی ئاو لەسەر هەسارەی مەریخ لەڕێگەی ڕادارێکی هەڵگیراوەوە لەسەر مانگی دەستکرد کە دەسوڕێتەوە بەدەوری هەسارەکەدا , بەشێوەیەك لە مەلاین ساڵەوە ئاوو لافاوێکی زۆر لەسەر هەسارەی مەریخ هەبووە بە دەلیلی بوونی شیوو دۆڵی وشك کەتاڕادەیەکی زۆر لە شیوو دۆڵە وشکەکانی بیابانەکانی زەوی دەچێت . بەڵام بەهۆی گۆڕانێکی خێرا لە کەش و هەوای هەسارەی مەریخدا پلەی گەرمی بەرگە هەوا زۆر بەخێرایی دابەزی و ئەو بەرگە هەوایە بەشێوەیەکی زۆر تەنکی وشك مایەوە .زاناکانی ئاژانسی فەزای ئەمریکی (ناسا) وای بۆدەچن کە ئەو ئاوەی هەیە لەسەر هەسارەی مەریخ لەئێستادا لەسەر شێوەی بەفرە کە لەژێر چینێکی لمەوەیە کە ئەستوریەکەی دەگاتە چەند مەترێك و لە جێگەیەك بۆ جێگەیەکی تر دەگۆڕێت . لە ئەنجامی بونی گێژەڵوکە لماویەکانەوە کە لە گێژەڵوکە لماویەکانی زەوی دەچێت وەك گێژەڵوکەی خەماسین لەمیسر. ئەو ڕادارە هەڵگیراوە بەهۆی مانگی دەستکردەوە کە دەخولێتەوە بەدەوری هەسارەی مەریخدا دەتوانێت وێنەی ژێر ئەو چینە لمەوە بدات کە ئەستووریەکەی چەند مەترێکە . هەروەها لەڕێگەی ناردنی ئامێریکی موگناتیسی زۆر پێشکەوتوەوە کە بەهۆی کەشتیە فەزاییەکانەوە دادەبەزێتە سەر مەریخ بۆ پێوانەی توانای موگناتیسی بۆ چەند مەترێك لە قوڵایی خاکی مەریخدا,دەتوانرێت کە پێك هاتەی ژێری ئەو خاکە بزانرێت هەروەها بەهۆی دابەزاندنی ئامێری کە هرۆ موگناتیسیەوە بۆ پێدانی بواری کارەبایی لەژێر چەند مەترێکدا لەسەر مەریخ , دەتوانرێت پێك هاتەی ژێرەوەی

ئەو چینانە بزانرێت کە ئاوی ژێر زەویان هەڵگرتووە بڕی ئەو ئاوە لەتیژ ڕۆیشتنی ئەگەر شل بێت یان لەباری جوڵەدا بێت , لەم تێڕامانەوە دەرکەوتووە کە ئاو هەیە لەژێر ئەو لمەوە کە لەدۆڵەوشکەکانی سەرمەریخدا هەن نەك لە جەمسەرەکاندا تەنیا بەوەی لەو ێنانەنە دەرکەوتووە کە لەڕێگەی مانگە دەستکردەکانەوە یان تەلەسکۆبەکانەوە گیراون لەزەویەوە.
زانا جیۆلۆجیەکانی فەزا هەوڵیان داوە کە ئاو بدۆزنەوە لەبیابانەکانی سەرزەویدا لەڕێگەی بەکارهێنانی ڕاداری هەڵگیراو بەهۆی مانگە دەستکردەکانەوە کە دەسوڕێتەوە بەدەوری زەویدا لە خولگەیەکی دیاریکراودا .
وەتوانراوە سوود لەم تەکنەلۆژیا پێشکەوتوە وەربگیرێت بۆ دۆزینەوەی ئاو لەژێر بیابانەکاندا لە وولاتانی عەرەبیدا و وەدەرکەوتووە کەلەژێر بیابانی گەورەدا لەباکووری ئەفریقادا شیوو دۆڵی ووشك هەیە لەژێر لمی بیابانەکەد ا .
لەملیۆنان ساڵەوە هەندێ کاتی بارانی زۆر و هەندێ کاتیش ووشکە ساڵی ڕوویداوە بە هۆی گۆڕانەکانی ئاوو هەواوە کورت و درێژ خایەنەکانەوە بە درێژایی تەمەنی هەسارەی زەوی بەشێوەیەك کە بارانێکی بەلێزمە باریوە لەباشووری بیابانەکاندا و دوای کۆ بوونەوەی بەرەو باکوور ڕۆیشتووە بەشیوەکاندا . ئەم بارانە زۆرە بەردە لمە کانی هەڵگرتووە لەگەڵ خۆیدا دواتر لەزۆنگاوە نزمەکانی باکووردا نیشتووە . کاتێکیش ئاوو هەوا گۆڕاوە و وشکە ساڵی هاتووە لەدوای ئەوەی ناوچەی ساڤانا ژیانی ئاژەڵی و ڕوەکی تیادابووە و مرۆڤ ڕاوی ئاژەڵی تیادا کردووە . ئەم گۆماو و زۆنگانە وشك بوون بەهۆی کاریگەری باوە لەسەرئەولمە نیشتوەی بەینی گۆم و زۆنگاوە کۆنانەوە و جولاندنی بەشێوەیەك کە شێوەیەکی تایبەتی وەرگرتووە . پێی دەوترێت ((کەسبانی لمی)) .

جابیردۆزە نوێکان دەڵێن ئەو لمە لەکەسبانی لمیداهەیە لەبنچینەدا لەسەر بڕینی بەردە لمیەکانەوە هاتووە بەهۆی بارانەوە پێش ئەوەی با کاری تێبکات لەدوای گۆڕانی ئاو و هەواوە کە کۆتایی سەدەی باران بارین بووە.

بەم شێوەیە هەرجێگەیەکی (کەسبانی لمی) هەبێت ئەوا ژێرەکەی شیوی کۆنی قوڵی تیادایە و لەوێشدا ئاوی ژێرزەوی هەیە لەدوای ئەوەی لە سەر ڕووی زەویەوە دزەی کردۆتە ژێر زەویەوە . ئەم بیردۆزەش ڕاست دەرچووە لەناوچەی بیابانی ڕۆژئاوای میسر و ناوچەی وامان بەشێوەیەك دەرکەوتوە کە کەڕوباری کۆن هەبووە لەوناوچانەدا لەسەدەی باران بارین دا بەڵام بە لم داپۆشراون , بەتەنیا بەهۆی ڕاداری هەڵگیراوەوە دۆزراونەتەوە لەبەر ئەوە پێی دەوترێت (Radar Rivers) ڕووباری ڕادار .

هەروەها لەناوچەی کەفرە لەباشووری بیابانی لیبیا بونی ڕووباری کۆن دۆزراونەتەوە دوای پشکنینی ڕاداری .

هەروەها بەهۆی ئەم تەکنەلۆژیا نوێیەوە توانراوە دەلتای کۆنی ڕووباری نیل دەست نیشان بکرێت کەبنکەکەی لەفەیومەوە درێژبۆتەوە هەتا ئیسماعیلیە , لەکاتێکدا ئەم دەلتا نوێیەی ئێستا بەشێك بووە لەبنی دەریای سپی ناوەڕاست لەملیۆنان ساڵەوە .

تەنهابیابانی گەورەی ڕۆژئاوا نیە کەڕووباری تیادا دۆزرایەوە بەهۆی ڕاداری هەڵگیراوەوە بەڵکو لەبیابانی نیوە دورگەی عەرەبیشدا لەباکورو باشوریشدا ڕووباری کۆنی ژێر زەوی دۆزراونەتەوە .ئەوەتا لەناوچەی چارەکی خاڵی لەسعودیەو ناوچەی بیابان لەسەڵتەنەی عومان چەندین ڕووباردیاری کراون زۆر بەووردی , هەروەها بوونی قەڵایەکیش دەرکەوتووە لەڕێگەی ڕاداری زەویەوە کە پێدەچێت شاری ئیرەم بێت. ئەمەش بەدەسکەوتێکی زانستی گەورە دەژمێرێت .

ئەو وولاتە عەرەبیانەی کەبەدەست کەم ئاوی سەرزەویەوە دەناڵێنن هەوڵی جدی دەدەن بۆ دۆزینەوەی ئاوی ژێر زەوی بەهۆی بەکارهێنانی ڕاداری هەڵگیراو لەگەڵ

پێوانه موگناتیسی و کارەباییەکان بەئامێرەکانی Electramagnotic Counder Magnetic Coilوەتوانراوە بڕی ئاوی ژێرزەوی و ڕێژەی بەکارهێنانی و ڕۆیشتنی لەناو بەردە لمیەکانەوە دیاری بکەن , بەمەبەستی بوژانەوەی ناوچەی بیابانەکان و بەکشتوکاڵ کردنی وەك داهاتێکی نەتەوەیی گەورە وەك پڕۆژەی ڕووباری گەورە لەلیبیا و پڕۆژەی باشوری دۆڵی نوشکی لەمیسر و پڕۆژە ئاوەدانیەکانی تر لە کەنداوی عەرەبیدا.

لەئێستادا هەوڵی دروستکردنی مانگێکی دەستکرد لەئارادایە بەهاوبەشی لەگەڵ ئاژانسی فەزایی ئەمریکادا (ناسا) و سەنتەری ئەڵمانی بۆفڕۆکەوانی و فەزا (DLR) بەناوی GRACE (Gravity Recovery and Climate Expreiment) کەکاری ئەم مانگە دەستکردە بریتیە لە لێکۆڵینەوەی ئەوگۆڕانانەی ڕوودەدات لەهێزی کێشکردنی زەویدا لەئەنجامی گۆڕانکاریەکانی ئاوو هەواو ئاوی سەرزەوی و ژێرزەوی لەهەندێ جێگەی سەرزەویدا . بۆ ئەم مەبەستەش ئاوی بیابان کەدەکەوێتە باشووری ڕۆژئاوای میسر (ناوچەی ڕۆژ هەلاتی عوێنات) وەك جێگەیەکی نمونەیی بۆ ئەنجام دانی تاقیکردنەوەکان بەهۆی ئەو مانگەدەستکردەوە بەهەماهەنگی لەنێوان میسرو ئەمریکادا کەزانا میسری و ئەمریکیەکان پێی هەڵدەستن کە پسپۆڕن لەزانستی میترۆلۆجیا (کەش و هەوا) وە هیدرۆلۆ جیا (ئاو) .

وە ئەم مانگە دەستکردە (GRACE) لە مانگی 2001/6 دا هەڵدرایە فەزاوە و لەگەڵ دەسپێکی ساڵی 2002 شدا دەستی کردووە بەشی کردنەوەی ئەوزانیاریانەی کەوەرگیراون بۆ بەدەست هێنانی ئەنجام و توانای پێوانەکردنی هێزی زەمین کێش بەشێوەیەکی زۆر ووردبەهۆی ئەم مانگەدەستکردەوە. ئەم پڕۆژەی مانگە دەستکردە (GRACE) کاریگەریەکی گەورەی ئابووری دەبێت لەسەرئاستی جیهان بەشێوە یەکی گشتی و بۆ بیابانەکان بەتایبەتی . دوای دەرکەوتنی ووردی پێوانەییەکان بۆ هێزی

ڕاکێشانی زەوی . بەهۆی ئەم ڕاستیەوە دەتوانرێت لەلێکۆڵینەوەی ئاوی ژێر زەوی و گۆڕانکاریە مانگانەیەکانیدا بەکاربهێنرێت . هەروەها دەتوانرێت بڕی ئاوی هەڵگیراو لەژێر زەویدا و باشترین ڕێگەی کارکردنی و بەکارهێنانی لەناوچە بیابانە دوورەکاندا بەشێوەی چاندن یان دروستکردنی لەوەڕگا یان پرۆژەی پیشەسازی وئاوەدانی و دروست کردنی کۆمەڵگای نیشتە جێبوونی نوێ لەناوەڕاستی بیابانە وشکەکاندا کەدەبێتەی سەرچاوەیەك بۆ زیادکردنی بەرهەم وداهاتی نەتەوەیی .

هەروەها بەهۆی دووری ئەم جێگایانەوە لە تۆڕی کارەبای نیشتمانی , پێویست دەکات بۆ پاڵنان و هێنانی ئەو ئاوانەی ژێر زەوی کارەبا لەسەرچاوەی ترەوە بەدەست بێت , بەهۆی ئەوەی کە بیابانەکانیش هەمیشە ڕۆژ تیایدا دەرکەوتون و وزەی ڕۆژی زۆرکۆدەبێتەوە کە لەهەندێ جێگەدا دەگاتە (2500) کیلۆ وات / سەعات لەسەر 1 مەتر چوارگۆشە لەسالێکدا یان زیاتر .

بەکارهێنانی شانە ڕۆژیەکان بەشێوە جیاوازەکانیەوە لە شانە بلوری و نابلوریەکان و کۆمەڵگاکان لەپلێتە کارۆ ڕۆژیەکان بریتین لەهۆکاری گۆڕانی ووزەی ڕۆژ بۆ وزەی کارەبا ڕاستەو خۆ بەم هۆیەوە دەتوانرێت ئاوی ژێر زەوی ناوچە بیابانە دورەکان بگوێزرێتەوەو ئەوناوچانە ئاوەدانبکرێتەوە .ئەمە جگە لەوەی کە وزەی ڕۆژ وزەیە یەکی تازە کەرەوە و جێگیرو خاوێنە ولەوناوچە دوورانەدا وزەی ڕۆژ بۆ وزەیەکی مونا tیسە کلاسیکیەکان لەڕووی ئابووریەوە لەئێستا وداهاتوشدا .

لەیادیشمان نەچێت کە شانە ڕۆژیەکان و پلێتە کارۆ ڕۆژیەکان بریتین لەتەکنەلۆژیای فەزا . ئەوەبوو لەکۆتایی پەنجاکانی سەدەی بیستدا پێویستیەکی زۆرهەبووبۆسەرچاوەیەك بۆ پێدانی مانگە دەستکردەکان بەوزە

لەکاتێکدا لە فەزای دەرەوەدا بوون . لەبەرئەوە فیزیای بە ستوەکان ئەم جۆرە تەکنەلۆژیایەی دۆزیەوەی بۆ پێدانی مانگە دەستکردەکان .

بەوزەی کارەبا ڕاستەخۆ لە ڕێگەی بەکارهێنانی پلێتە کارۆڕۆژیەکان کەوەك دوو باڵ وابوون بۆ مانگە دەستکردەکان لەسەرەتادا زۆر گران بوون نرخی شانەیەکی ڕۆژی کە 1 وات کارەبا دەدات بریتی بوو لە 40 دۆلار بەلاَم هێواش هێواش ئەونرخە لەدابەزیندابوو هەتا گەیشتە 4 دۆلار بۆ 1 شانە کە 1 وات کارەبا دەدات لە کۆ تایی سەدەی بیستدا کە ئەمەش وایکرد کە ئەم تەکنەلۆژیا فەزاییە بەکاربهێنرێت لە جێبەجێکردنەکانی سەرزەویدا لەوانەش دەرکردن و پاڵپێوەنانی ئاو لەناوچە دوورە دەستەکاندا وە بەتایبەتیش لەبیابانەکاندا کە ڕۆژ هەمیشە دەرکەوتووە .

بەم شێوەیە تەکنەلۆژیای فەزا زۆرێك لە دەنگی ناڕازی بۆ پەیدابوو بە هۆی ئەو پارە زۆرەی کەتیایدا خەرج دەکرێت لەنیوەی دووەمی سەدەی بیست دا . بەلاَم بووە هۆی گێڕانەوەی داهاتێکی ئابووری زۆرتر لە هەموو ئەو بوارو مەبەستانەی کەلەسەر زەویدا بە کاردەهێنرا.و بەتایبەتیش لەئاوەدانکردنەوەی بیابانەکانداو دۆزینەوەی کانزاکان و نەوت و بیرە ئاوەکانی ژێرزەوی . وولاَتە عەرەبیەکانیش یەکێك بوون لەو ولاَتانەی کە سودێکی گەورەیان بینی لەم تەکنەلۆژیایە ئەویش بەئاوەدانکردنەوەی بیابانەکان و بەرهەم هێنانی سامانە شاراوەکانی لەژێر لمی بیابانەکاندا .

سەرچاوە /
موقع المدنية للعلوم و الهندسة

* ئەم بابەتەم لە گۆڤاری ((ئەندازیاران)) بلاَوکراوەتەوە لە پایزی 2008دا.

گۆڕینی ئاوی سوێر *

پێناسەی گۆڕینی ئاو :-

بریتی یە لەگۆڕینی ئاوی پاکژ بەڕزگار بون لەخوێکان کەدەتوانرێت بەکار بهێنرێت ,ئەمەش بەچەند ڕێگەیەك جێ بەجێ دەکرێت .

هۆکاری هەڵبژاردنی باشترین ڕێگا بۆ گۆڕینی ئاو :

یەکەم / جۆری ئاوی دەریا (چڕی گشتی خوێ تواوەکان):-

کۆی گشتی خوێ تواوەکان لەئاوی کەنداوی عەرەبیدا دەگاتە 56000 بەش لەملیۆن لەخۆبەر , وەدەگاتە 38000 – 43000 بەش لەملیۆن لەئاوی دەریای سوردا لەشاری جەدە .

دووەم / پلەی گەرمای ئاوی دەریاو هۆکاری تەندروستی کاریگەر تێیدا :-

پێویستە ئەم خاڵە لەبەر چاو بگیرێت لەکاتی دیزاینی وێستگەی گۆڕینی ئاودا ,بەشێوەیەك کەبەرهەمی وێستگەکە بەپێ ی پلەی گەرما دەگۆڕێت ئەگەر زیاد یان کەم بکات لەو پلە گەرمیەی کە وێستگەکەی تیا دیزاین کراوە . بەلاَم هۆکارە

سروشتیەکان کەکاریگەریان هەیە بریتین لە هەڵچون وداچوونی و خوڵی دەریاکە و لەجێگەی وەرگرتنی ئاوەکەو پیس بونی ژینگە .

سێیەم / تێچونی یەکەم بەرهەم هێنەر لەئاو وکارەبا :-

ئەمەش بەچاودێری کردنی پێشکەوتنە جیهانیەکان لەبواری گۆڕانی ئاو و بەرهەمهێنانی وزە بۆ گەیشتن بەباشترین ڕێگا لەلایەنی ئابوریدا لەڕووی سەرمایەی تێچووون و خەرجی ئیشپێکردن وسازکاریەوە .

وەصفێکی سانا بۆ وێستگەیەکی گۆڕینی ئاو :-

دەستپێدەکات بەچونە ناوەوەی ئاوی دەریا بۆ جێگەی وەرگرتنی ئاوی دەریا لەڕێگەی پالأوگەیەکەوە ئەمەش بۆ ڕێگەگرتن لەخاشاك بۆ چوونە ناوەوە بۆ ناو ماتۆڕەکان (پاڵنەرەکان) کەکاریان پاڵ پێوەنانی ئاوی دەریاکەیە بۆ ناو بەهەڵمکەرەکان ,لێرەدا گیراوەی "هایپۆکلۆرایدی صودیۆم " دەکرێتە ناو ئاوی دەریاکەوە لەجێگەی وەرگرتنی ئاوی دەریاکە واتە پێش ئەوەی ئاوەکە بچێتە ناو بەهەڵمکەرەکانەوە . ئەمەش بۆ ئەوەی چارەسەری مادە هەڵواسراوەکانی ناو ئاوەکە بکات , ئەم گیراوەیەش لەخەزاناتی تایبەتدا ئامادە دەکرێت ودواتر تێکەڵ بەئاوەکە دەکرێت لەڕێگەی پاڵنەرەکانەوە بەڕێژەی دیاریکراو .

لەجێگەی وەرگرتنی ئاوی دەریاکەوە , بۆردی کارەبایی هەیە کەپاڵنەرەکان ئیش پێدەکات , هەروەها ئامێری پێوانە و کۆنترۆڵی پێویستیش هەیە بۆ ئەو ئامێرانە .دواتر ئاوی دەریاکە دەگوێزرێتەوە بۆ هەڵمکەرەکان کەپێك هاتووە لەچەند(مەرجەیێك) کەتیایدا کرداری بەهەڵمبونی ئاوی دەریاکە ڕوودەدات ودواتر چڕدەکرێتەوە و کۆدەکرێتەوە لەچوارچێوەی هەموو ئەو کردارانەی کەبەسەر ئاوی دەریاکەدا دێت لەکاتی وەرگرتنەوە تا گۆڕینی بەئاوێکی شیرین وپاك ,هەندێ مادەی کیمیاوی بۆ زیاد دەکرێت لەوانە "پۆلی فۆسفات " پێش ئەوەی ئاوی دەریاکە بکرێتە بەهەڵمکەرەوەکانەوە بۆڕێگەگرتن لەڕوودانی (ڕستیشتن) لەناو بۆری چڕکەرەوەکان وگۆڕەرە گەرمیەکانەوە , هەروەها ئاوی دەریاکە

تێپەڕدەکرێت بەسەر ئامێری دابەشکەری هەوادا بۆئەوەی لە گازە تواوەکانی ناو ئاوەکە ڕزگارمان بێت هەروەها ئاوی دەریاکە گەرمدەکرێت بەهۆی گۆڕەرە گەرمیەکانەوە کەبەهەڵم کار دەکات و پێیان دەوترێت "گەرمکەری ئاوی سوێر ".

بەهەڵمکەرەکان گەلێك جۆر پاڵنەریان پێویستە لەوانە بۆ سوڕدانی ئاوی سوێر لەناو بەهەڵمکەرەکاندا ,هەروەها پاڵنەر بۆ صەرفکردنی گەڕاوە خوێیەکان بۆ کەناڵی صەرف کردن ,هەروەها پاڵنەری تایبەت بۆ پاڵپێوەنانی ئاوی بەرهەم بۆ وێستگەی چارەسەری کیمیاوی . کەلێرەدا ئاوە بەرهەم هاتوەکە چارەسەر دەکرێت بەمەودای کیمیاوی جیاواز وەك بەپێی مواصفاتی دیاریکراوی جیهانی , دواتر ڕەوانەی خەزاناتی گەورە دەکرێت کە بەسراوەتەوە بەتۆڕی دابەشکردنی ئاوی شیرینەوە کە .

بەرهەم هێنانی کارەبا لەوێستگەکانی گۆڕیندا :-

زۆر جاران ئەو هەڵمەی بەرهەم دێت لە وێستگەکانی گۆڕینی ئاوەوە بەکاردێت بۆ بەرهەم هێنانی وزەی کارەبا بۆ دابینکردنی پێداویستی وێستگەکانی گۆڕینی ئاو و کۆمەڵگاکانی نیشتە جێبوون و وێستگەکانی پاڵپێوەنان و ئەو بڕەی کەزیادە ڕەوانەی تۆڕەکانی دابەشکردنی کارەبا دەکرێت .

ئەم وێستگەی بەرهەم هێنانی کارەبایەش پێك هاتووە لەژمارەیەك ئامێر کە هەڵدەستێت بەچڕکردنەوەی هەڵمە بەرهەم هاتوەکە لە وێستگەی گۆڕین وتۆڕبیناتە هەڵمهێنەرەکانەوە کەبەسراونەتەوە بە بەرهەم هێنەکارەباییەکانەوە هەروەها پێك دێت لە ژمارەیەك ئامێری یارمەتیدەر وپاڵنەر و خەزاناتی سووتەمەنی و سیستەمی نەهێشتنی ئاگرو پاتری کارەبایی بۆ پێدانی ئامێرە پێویستیەکان بەوزە لەکاتی ڕوودانی هەر گرفتێکدا لەتۆڕەکەدا .

هەروەها پێوەرێکی ئۆتۆماتیکی تیادایە کەبەهۆیەوە کۆنتڕۆڵی هەموو ئامێرەکانی پێوانە و کۆنتڕۆڵ و چاودێری کردن دەکرێت بۆ هەموو ئامێرەکانی پرۆژەکە.

---

* ئەم بابەتەم بلاَوكراوەتەوە لە گۆڤاری ((ئەندازیاران))دا لە زستانی 2007دا.

ڕەوشی ئەندازیاری لەكوردستاندا
بەرەو كوێ؟ *

* ئاشكرایە زانستو زانستكاران ڕۆڵ و كاریگەریەكی گەورەو بەرچاویان هەیە لەسەر هەموو داهێنانو پێشكەوتنەكانی سەرجەم بوارەكانی ژیانی تاكو كۆمەڵگاكاندا، هەركاتێكیش ئاستی خوێندنو نوسینو خوێندەواری و زانست لەهەر كۆمەڵگایەكدا نزمو كپ و مات بوو ئەوا ئەو كۆمەڵگایە بەكۆمەڵگایەكی نەخوێندەوار و هەژار و ناتەندروست و دواكەوتوو ئەژمار دەكرێت.بەپێچەوانەشەوە هەركاتێك زانستو خوێندەواری بەربلاَو و پێشكەوتوو بوو، بەدڵنیایی كۆمەڵگایەكی پێشكەوتوو و داهێنەر و گەشەسەندوو بەرهەم دێت.

زانسـت بۆخـۆی کاریگـەری لەسـەر سـەرجەم بوارەکـانی سیاسـی و ئـابووری و کۆمەلأیـەتی و سـەربازی و ئـەدەب و هونـەریش هەیـە، چـونکە هـەموو ئـەو بوارانـە ڕەنگدانـەوەی زانسـتیان لەسـەرە، چـونکە بـوونی پلانـی زانسـتی وردو داڕێـژراو لەهەموو ئەو بوارانەدا کاریگەری خۆی دەبێت و ئەو بوارانـەش هـەموانیان بەشـێکن لەزانست.

- پرسـیار لێرەدا ئەوەیە، ئایا ڕەوشـی زانسـت لەکوردسـتاندا ڕوو لەگەشـەو پێشـکەوتن و داهێنانـە؟ یـان ڕوو لەخاوبوونـەوە و گەڕانـەوە بـۆ دواوەیـە؟ ئایـا حکومـەتی هـەرێم پلانـی چـیە بـۆ زیندووکردنـەوە و چـالاککردنی زانسـت و زانستکاران؟ ئایا دەزگا زانستی و زانکۆکان ئازادن لـەدانانی پـەیڕەو و پرۆگرامـی خوێنـدن؟ ئایا بەئاڕاسـتەی پێگەیانـدنی کـادری هۆشـیارو داهێنـەر و پسـپۆڕ کـار دەکـەن؟ یـان تـەنها بـۆ ڕایکردنـی کـات و دەرچـواندنی ژمارەیـەکی زۆرتـرو بەدەستهێنانی بڕوانامە کار دەکەن؟.

بۆ وەلأمـی هـەموو ئـەم پرسـیارانە، دەکرێـت بڵـێین ((هـەموو گەشـەو پێشـکەوتن و داهێنانێك لەهـەر بوارێکـدا بێـت پێویسـتی بەکـەش و هەوایـەکی ئاشـتی و ئـارامی و گونجاو هەیـە بۆ ئـەوەی کـاروانی گەشـە و پێشـکەوتنەکان بەئاسـایی بـەرەو پـێش بچن، چـونکە لەنـەبوونی کـەش و هەوایـەکی ئاشـتی و ئارامیـدا و بـوونی جـەنگ و ململانـێ و هـەژاری و دواکەوتوویـدا مـرۆڤ ناتوانێـت بـیرو پلانـی داهێنـان و پێشـکەوتنی هـەبێت، لەبەرئـەوەی تـەنها پلانـی بـۆ پاراسـتنی ژیـان و گیـانی خۆیەتی))، بۆیە لەسەردەمی ڕژێمە یەك لەدوایەکەکانی عێراقدا هـەموان بەگشـتی و کـورد و کوردسـتان بەتایبـەتی هەمیشـە مەترسـی لەناوچـوون و قڕکـردن و زوڵـم و چەوساندنەوە و تواندنەوە و سڕینەوەی مێژو و جوگرافیـا و کـەلتوور و کەسـایەتی لەسـەر بـووە. هـەر بۆیـەش تـاك و کۆمـەڵگای کـوردەواری گەشـەو پێشـکەوتنێکی ئاسایی بەخۆوە نەبینیوە لەهیچ بوارێکداو بەتایبەتیش زانست. لـەدوای ڕاپـەڕین و دامەزرانـدنی حکومـەت و دەسـەلأتی کـوردیش لەسـاڵی 1991 ەوە بەهـەمان شـێوە

پیلانی دوژمنانی ناوخۆ و ناوچەکە بۆ خۆشکردن و هەلآیسانی شەڕی ناوخۆو گەمارۆ ئابوورییەکانو .. هتد ، هۆکارێك بوون بۆ گەشەنەکردن و پێشنەکەوتنی سەرجەم بوارەکان و زانستیش بەتایبەتی لەکوردستاندا.بۆیە ڕەوشی زانست لەکوردستاندا تائێستاش ڕەوشێکی تەندروست و زانستی و پلان ڕێژو ئاسایی نیە، بەڵکو ڕەوشێکی تەموومژاوی و لێڵ و نەچەسپاوە، چونکە لەلایەك کەش و هەوایەکی گونجاو نەبووە و لەلایەکی تریشەوە حکومەتێکی توندو تۆڵ و یەکگرتووی تەکنۆکرات نەبووە، لەلایەکی دیکەشەوە زانکۆ و دامو دەزگا زانستیەکانیش سەربەست و ئازاد و دەستکراوە نەبوون لەدانانی پلانی زانستی و پرۆگرامێکی پێشکەوتوو بەهۆی وابەستەیی و دواکەوتەییان بۆ سیاسەتەکانی حیزبە دەسەلآتدارەکان.هەر بۆیەش تائێستاش زانکۆکان وەك مەڵبەندێکی هۆشیاری و زانستی نەیانتوانیوە کە کادری زانستی هۆشیارو داهێنەر پەروەردەبکەن و پێبگەیەنن، بەڵکو تەنها بونەتە جێگەی دەرچواندنی ژمارەیەکی زۆر و بۆر و ئاست نزمی زانستی لەخوێندکاران و تەنها بونەتە جێگەی پێدانی بڕوانامە، ئەمەش بەئاشکرا لەئاستی زانستو زانیاری ئەو خوێندکارانەدا دەبینرێت کە دەردەچن بەبەراورد لەگەڵ خوێندکارانی ساڵانی هەشتاکان و پێشتردا.لەم بوارەشدا بواری ئەندازە و ئەندازەیی و ئەندازیارانیش دەچنە چوارچێوەی هەمان ڕەوشەوە وەك بەشێك لەزانست و وەك بەرهەمێکی ئەو زانکۆ و دامو دەزگا زانستیانە.

* وشەی ((ئەندازە)) وەك دەوترێت بنچینەکەی فارسیە و بەمانای ((توانای چارەسەرکردنی کێشەکان)) دێت , لەقاموسی ((المحیط)) دا ئاوها پێناسەی وشەی ((ئەندازە , هندسه)) دەکات :

* زانستی بیرکاری کە دەگەڕێت لەناو هێڵەکان و دووریەکان و ڕووەکان و گۆشە و بڕو پێوانە مادیەکاندا لەڕووی سیفات و پێوانە و هەڵسەنگاندن و پەیوەندی

نێوانیان کە لێرەدا بەرامبەر ووشەی ئینگلیزی ((Geometry)) ی ئەندازەی بیرکاری دێت.

* بریتیە لە بنەماو بنچینە زانستیەکانی هاوپەیوەند بەسیفاتی مادە و سەرچاوەکانی هێزە سروشتیەکان و ڕێگاکانی بەکارهێنانیان بۆ وەدیهێنانی مەبەستە مادیەکان ((کە ئەمەش بەمانای ئەندازەی تیۆری دەناسرێت)).

* بریتیە لە هونەری سوود وەرگرتن لە بنەماو بنچینە زانستیەکان لەدروستکردنی کەل و پەل و ڕێکخستنیان و هەڵسەنگاندنیان((کە ئەمەشیان دەناسرێت بە ئەندازەی جێبەجێکاری یان پراکتیکی کە بەرامبەر وشەی ئینگلیزی Engineering کەئەم بوارانە دەگرێتەوە وەك ئەندازەی بیناسازی و میکانیکی و کیمیاوی وکارەباو ...هتد.

- ئاشکراشە هەر کاتێ کادری نازانستی بەرهەم هات بەرهەمێکی نازانستیش دەخاتەوە، بۆیە چارەسەر لەزانکۆکان و کورسیەکانی خوێندنەوە دەست پێ دەکات بە:-

1. دابینکردنی مامۆستای پلە بەرزو شارەزاو خاوەن ئەزموون و پسپۆڕی لەناوەوە و دەرەوەی کوردوستان.
2. دابینکردنی بوودجەیەکی گونجاو بۆ لێکۆڵینەوەو داهێنان و دۆزینەوەی نوێ بۆ مامۆستایان و خوێندکارانیش.
3. دانانی پلانێکی زانستی واقیعانە و پێشکەوتوانە بۆ خوێندن.
4. سازکردنی کۆڕو سیمناری زانستی بۆ پسپۆڕانی بیانی لەزانکۆکاندا.
5. سوود وەرگرتن لەتواناو شارەزایی و ئەزموونی پرۆفیسۆرو زانای بیانی و هێنانیان بۆ وانە وتنەوە لەزانکۆکاندا.
6. دەرچوونی زانکۆ لەخولگەی حیزبایەتی و هەنگاونان بەرەو ئازادبوونی ئەکادیمیانە.

بەم شێوەیە دەكرێت كە كادر و ئەندازیاری بەتواناو خاوەن ئاستێكی بەرزی تیۆری بێتە بەرهەمو دواتریش لەبواری پراكتیكیدا سەركەوتنو داهێنان بەدەست بهێنن.

- لێرەدا چەند پرسیارێك سەر هەڵدەدات وەك: ئایا بۆچی تائێستاو لەتەمەنی 17 ساڵەی حكومەتی هەرێمی كوردستاندا نەتوانراوە چەندین كۆمپانیای ئەندازەیی گەورەو بەتواناو شارەزا دابمەزرێن؟ بۆچی تائێستا لەكوردستاندا كۆمپانیایەكی ئە ندازەیی دروست نەبووە كە بتوانێت پرۆژەی گەورەو ستراتیژی لەكوردستانو دەرەوەی كوردستاندا جێبەجێ بكات وەك كۆمپانیا توركیو ئێرانیو عەرەبیو بیانیەكان؟ یان بۆچی ناتوانن پەیوەستنامە و كۆنتراكت ببەستن لەدەرەوەی كوردستاندا؟

ئاشكراشە گەلێك هۆكار هەن بۆ چیٚ نەبوونی ئەو بابەتە. لەوانە: –

1. ناجێگیری بارودۆخی سیاسیو ئابووریو كۆمەلأیەتی لەكوردستاندا بەدرێژایی ماوەی ئەم 17 ساڵەی تەمەنی دەسەلأتی كوردی.
2. سەپاندنی گەمارۆ ئابورییەكان بەسەر كوردستاندا كە ببووە مایەی سڕكردنی سەرمایەگوزاری و خەوتنی بازاڕو بازرگانی.
3. نەبوونی سەرمایەیەكی گەورەو زەبەلاح لەكوردستاندا.
4. نەبوونو دروست نەبوونی سەرمایەدارانی نیشتیمانی گەورەو بەتواناو خاوەن ئەزموون.
5. تائێستاش زۆربەی سەرمایەدارانی كوردستان لەقۆناغەكانی قاچاغچێتیو سەرەتاییدانو نەچوونەتە قۆناغی چەسپاندن و ئاشكراوە.
6. داخستنو نەكرانەوەی كوردستان و سەرمایەداران بەڕووی دونیادا و نەبوونی پەیوەندیان بەتۆڕو كۆمپانیاو بازاڕە گەورەكانی ناوچەكە و دونیاوە.
7. نەبوونی ژمارەیەكی زۆر لە كەسانی پسپۆڕو خاوەن ئەزموون لەبواری كاری ئەندازەییو ئەندازیاریدا لە زانكۆكانی كوردوستان و دەرەوەی زانكۆكانیشدا,

بۆنمونه لەبەشی ئەندازیاری زانکۆی سلێمانیدا وەك لەم خشتەیەدا ڕوونکراوەتەوە ئەو ژمارە کەمەی ئەندازیاری پسپۆڕیمان هەیە کە لەبەرامبەر ئەو پڕۆسە ئاوەدانکردنەوە گەورەیەی کوردوستاندا زۆر کەمە .

ساڵ	بەشی بیناساری		بەشی ئاودێری		بەشی تەلارسازی	
	بڕوانامەی دکتۆرا	بڕوانامەی ماستەر	بڕوانامەی دکتۆرا	بڕوانامەی ماستەر	بڕوانامەی دکتۆرا	بڕوانامەی ماستەر
1997 - 1998	2	3	2	3	0	0
1999 - 2000	3	2	3	6	2	3
2000 - 2001	4	5	4	6	1	3
2002 - 2003	5	9	2	8	0	5

* ئەم خشتەیە لە ڕێبەری زانکۆی سلێمانی تایبەت بەو ساڵانەوە وەرگیراوە

8. ئەگەر کەسێکی ئەندازیاریش هەبووبێت کە خاوەن شارەزایی و پسپۆڕی بووبێت، خاوەن سەرمایەیەکی گەورەو بەهێز نەبووە بۆ دامەزراندنی کۆمپانیایەکی گەورەی ئەندازەیی.

9. نەبوونی کادری بە ئەزموون و شارەزا و پسپۆڕ لەئەندازیارانی بوارە جیاوازەکانی ئەندازەیدا، کە بتوانرێت هەموو قۆناغەکانی نەخشەو پلان و دیزاین و جێبەجێکردن و سەرپەرشتیکردنی پڕۆژەی گەورەو ستراتیژی جێبەجیٚ بکات بەتواناکانی خۆماڵی .

10. لەلایەك متمانە نەبوونی حکومەت و دەسەڵاتی کوردی بەتوانای ئەندازەیی خۆماڵی بۆ جێبەجێکردنی پرۆژەکان و لەلایەکی تریشەوە هێنان و کارئاسانی کردن و پێدانی تەندەر و کۆنتراکتە گەورەو ستراتیژیەکان بەکۆمپانیا ناوچەیی و بیانیەکان بەمەبەستی سیاسی.

11. داخرانی کوردستان و کادرە ئەندازەییەکان بەڕووی دونیادا و بەڕووی زانست و داهێنان و پێشکەوتنە جیهانیەکان لەبواری ئەندازەیدا .

12. نەبوونی پردو ڕایەڵەی پەیوەندی زانستی و ئەندازەیی لەنێوان زانکۆکان و توانا ئەندازەییەکانی کوردستان لەگەڵ دونیای دەرەوەدا.

13.نەبوونی وەزارەتی پلان دانان لەحکومەتەکاتی کوردستاندا لەوەوپێش .

14. نەبوونی خولی ڕاهێنان و فێربوون و بەرزکردنەوەی ئاستی ساڵانە بۆ ئەندازیاران لەدەرەوەی ولاّت، ئەگەر هەشبوو بێت باش وەبەر نەهێنراوە.

15. نەبوونی متمانە بەبارودۆخە سیاسی و ئابووریە ناجێگیرەکەی کوردستان لەلایەنی خاوەن سەرمایە و ئەندازیاران کە سەرمایەکانیان بەبێ ترس بخەنە گەڕو پرۆژەی گەورەو ستراتیژیەوە لەکوردستان و دەرەوەدا.

16. لەئێستاشدا زۆرێك لەو کۆمپانیایانەی کە هەن مەرج و مواسەفاتی کۆمپانیایەکی پسپۆڕی و ئەندازەییان تیادا نیەو تەنها خەیاڵ و پلانیان بۆ قازانجی زۆرو خێرایە، نەك چەسپاندنی مەرج و مواسەفاتی ئەندازەییە جیهانیەکان و قازانجی کەم بێت.

17. نزمی ئاستی ئەندازەیی و زانستی ئەندازیاران و کۆمپانیا کوردیەکان بە بەراوردی لەگەڵ کۆمپانیا بیانیەکاندا.کە ناتوانن کێبڕکێیان لەگەڵدا بکەن.

هەموو ئەم هۆکارانە بونەتە هۆی دەرنەکەوتن و پەیدانەبوون و دانەمەزراندنی کۆمپانیای گەورەی ئەندازەیی لەکوردستاندا و نەتوانرێت کە پرۆژەو کۆنتراکتی گەورە جێبەجێ بکرێت لەکوردستان و دەرەوەشدا.

- ئەی چارەسەر چی یە ؟

چارەسەر لەم قۆناغە نوێیەدا، سەرەتا لەحکومەتەوە دەبێت دەست پێ بکات بەوەی کە :-

1. گرنگی زیاتر بدرێت بەزانکۆکان و کۆلێژە ئەندازیاریەکان بەمەبەستی پێگەیاندنی کادری شارەزا و ئاست بەرزی ئەندازەیی.

2.حکومەت وەك هەنگاوی یەکەم کۆمپانیایەکی هاوبەشی ئەندازەیی دابمەزرێنێت لەگەڵ چەند سەرمایەدارێکی گەورەو ئەندازیاری شارەزاو پسپۆڕ لەهەموو بوارەکانی ئەندازەییدا بەسەرماییەکی گەورە.

3. هانی کۆمپانیاو سەرمایەدارانی بیانی بدات و کارئاسانیان بۆ بکات بۆ دامەزراندنی کۆمپانیای ئەندازەیی لەکوردستاندا بەهاوبەشی لەگەڵ سەرمایەداران و ئەندازیارانی کوردستاندا.

4. ناردن و کردنەوەی خولی ئەندازەیی بۆ ئەندازیاران لەهەموو پسپۆڕە جیاوازەکان لەدەرەوەی وڵات بۆ زیاتر شارەزابوون و وەرگرتنی ئەزموون و سوود وەرگرتن لەداهێنان و پێشکەوتنە نوێیەکانی سەردەم.

5. سازدانی کۆڕ و کۆنگرە و سیمیناری زانستی بۆ ئەندازیاران و ڕەوشی ئەندازیاری لەکوردستاندا بەهاوبەشی کۆمپانیاو ناوەندو داموو دەزگا ئەندازەییە بەناوبانگەکانی دونیا، بەمەبەستی زیاتر سوود وەرگرتن لەئەزموونی دونیا.

6.کرانەوەی زیاتری بازاڕ و ئابووری و لەبەردەم خاوەن سەرمایە و ئەندازیارانی کورددا، دوور لەدەستێوەردان و کۆنترۆڵکردنی حیزبی بۆ بواری زانستی و ئابووری.

- بەگرتنەبەری ئەم هەنگاو و ڕێوشوێنانە، ئومێد دەکرێت کە لەسایەی ئەم کەش و هەوا ئارام و ئاشتی و دیموکراسیەی کوردستاندا کرانەوەی زیاتربەسەر دونیادا ڕوو بدات، و ئایندەی ڕەوشی زانست و ئەندازیاریش لەکوردستاندا ڕوو لەگەشەی زیاتر بکات و بناغەو بنچینەیەکی پتەو و چەسپاو بۆ ڕەوشی ئەندازەیی لەکوردوستاندا چێ ببێت و ئیدی ئەندازیارانی کوردیش لەقۆناغی

شەرمنیو ترسو دوودڵیەوە هەنگاو بەرەو کرانەوە و بوێری و جێبەجێکردنی پرۆژەی گەورەو ستراتیژی بنێن نەك لەکوردستاندا، بەڵکو لەدەرەوەی کوردستانیشدا .

---

* ئەم بابەتەم لە گۆڤاری((ئەندازیاران)) لە بەهاری 2008دا بڵاوکراوەتەوە.

ئەریٚ بوودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان

بۆ کویٚ دەچێت و چی لیٚ دێت ؟ *

- ئاشکرایە بۆ ڕاپەڕاندنی ئیش و کارەکانی هەر دەزگایەك بچوك یان گەورە بێت پێویستی بە لەلایەك بەرنامەی کار و پلان دانان و عەقڵیەتێکی ئیداری و بەڕێوەبردنی سەرکەوتوو و ستراتیژی و کراوە هەیە و لەلایەکی تریشەوە پێویستی بە سەرچاوەی داهات و دارایی هەیە بۆ ڕاپەڕاندن و جێبەجێکردنی ئەو پلان و بەرنامەیەی کە هەیەتی.بەواتایەکی تر هەرکاتیٚ پلان وبوودجەی پێویست و سەکەوتوو و زانستیانە هەبوو مانای دەزگایەك یان ئیدارەیەك یان دەسەڵاتێکی سەرکەوتوش هەیە . بە پێچەوانەشەوە مانای نەبوونی دەسەڵات و ئیدارە دەگەیەنێت.
- ئاشکراشە هەموو دەسەڵات و حکومەتێك لەم چوار چێوەیە دەرناچێت بۆیە حکومەتی هەرێمی کوردستانیش بەهەمان شێوە پێویستی بە پلان و بەرنامەی کار و سەرچاوەی داهات و دارایی واتە بودجە هەیە .

لە ئێستادا نازانین بۆ پلان کە هەیبێت یان نا , بەڵام بە دڵنیاییەوە (17٪) بودجەی هەموو دەوڵەتی عێراقی هەیە , وەك باس دەکرێت لەسەر و (7) حەوت ملیار دۆلاری ئەمریکیەوەیە و بە بودجەی تەواوکەرەکەیەوە دەچێتە (8 – 9) ملیار دۆلار .

که ئەم بودجەیە بۆ هەرێمێکی وەك کوردستانی (3 – 4) ملیۆن کەسی گەلێك زۆرە , وڵاتێکی وەك سوریا و ئوردون کە ژمارەیان گەلێك زیاترە لە کوردستان هەر ئەوەندەیان بودجە هەیە , بەڵام وولاتەکانیان دەوڵەمەند و ئاوەدان و خۆش گوزەرانیشن .

- لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە ئایا ئەم بوودجە زۆرەی حکومەتی هەرێم چی لێ دێت ؟ بۆ چ بوارێك خەرج دەکرێت ؟ ئایا کام پرۆژەی خزمەتگوزاری و ستراتیژی گەورەی لێ جێ بە جێ کراوە ؟ و دەیان پرسیاری تریش ......

وەڵامی هەموو ئەم پرسیارانە ئەوەیە کە ئەگەر دەهێندەی تریش بودجەی حکومەتی هەرێم زیادیش بکرێت چونکە پلان و بەرنامەی زانستی نیە هەروا دەڕوات و چینە داهات دیارییکراوەکان لە فەرمانبەران و هەژار و دەسکورتەکان سوودی لێ وەرناگرن کە زۆربەی زۆری کۆمەڵگان و تەنها چینە دەسەڵاتدارە زۆر کەمینەکەی کۆمەڵ و دەست و پێوەند و کاسەلێسەکانیان سوودی لێ وەردەگرن.

وەك ئاشکرایە و دەوترا لەسەردەمی ڕژێمی بەعسدا تەنها (5٪) بودجە و داهاتی عێراق بۆ هەموو عێراق خەرج دەکراو لە (95 ٪) کەی تری بۆ بواری سەربازی و جەنگ و بەتاڵان دەبرا . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هاووڵاتی بە باشترین شێواز دەژیا و پێداویستیەکانی ژیان و گوزەرانی بۆ دابین کرا بوو . لەسەردەمی جێبەجێ کردنی بڕیاری   نەوت بەرامبەر بەخۆراکدا(986)ی نەتەوە یەکگرتووەکاندا لە ساڵانی (1996 – 2003) ڕێژەی بەشی هەرێمی کوردستان (13٪) بوو لە داهاتی عێراق . گەلێك پرۆژەی گەورە جێبەجێ کرا لەگەڵ دابینکردنی خۆراکی مانگانە . هەر چەندە ئەویش گەلێك کەم و کورتی تیادا هەبوو .

بەڵام لە ئێستادا حکومەتی هەرێم خاوەنی 17٪ بودجەی حکومەتی عێراقی هەیە بەڵام لەم بودجە زۆرە تەنها مووچەی فەرمانبەرانی دیارە , ئایا (17٪)ی بودجە کەمە و بەش ناکات یان پلانی زانستی نیە بۆ خەرج کردنی؟

❖ ئەوەتا بودجەی ساڵانی (2007 و 2008) بەسەرچوو هێشتا بودجەی حکومەت ئاشکرانەکراوە و دابەش نەکراوەتە سەر وەزارەتەکان .

❖ حکومەت بەڵێنی سلفەی عەقار و زیادکردنی مووچە و دروست کردنی بینای نیشتەجێ و باش کردنی خزمەتگوزاری ئاو و کارەبا و ڕێگاوبان و ...هتدی. بە هاوڵاتیان داو هیچی جێبەجێ نەکرد , ئەگەر کردبێتیشی بە نیوە ناچڵ بووە .

❖ لە بوودجەی ساڵی (2008)دا تەنها مووچەی فەرمانبەران دیارە ئەویش بە کەم و کوڕی و وەرگرتنەوە و لێبڕین و بەتاڵانبردنی بەشێکی موچەی ئەو چینە کەم دەرامەت و هەژار و دەستکورتە .

❖ لە مانگی (11 / 2007)وە حکومەت دەهۆڵ و زوڕنا دەکوتێت بۆ زیادکردنی مووچە و ئیدی لەو کاتەوە بازاڕ و نرخی کەل و پەل گڕیان گرتووە . کە هاتینە سەر جێبەجێکردنی بڕیارەکە بەو شێوەیە جێبەجێکرا کە هەموان دەیبینین.

لە بەغداد لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بەیەك ڕێنمایی کورت و پوخت خەرجکردنی موچە و دەرماڵەکانی ڕێکخست بێ پێچ وپەناو لێبڕین و گل دانەوەو ..هتد. و لەماوەیەکی کەمیشدا هەموو وەزارەتەکان جێبەجێیان کردو فەرمانبەرانیش بەزیادەی موچەکانیان گەیشتن و دڵخۆش بوون.

بەڵام لە حکومەتی هەرێمی کوردوستاندا و لەلایەن هەردوو وەزارەتە داراییەکانەوە تائێستا 7 ڕێنمایی جۆراو جۆرو جیاواز لەیەك و ناڕۆشن و لێڵ دەرچوون بۆ خەرجکردنی ئەو موچە و دەرماڵە نوێیانە((شەشیان لەلایەن وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی / سلێمانی و یەك دانەشیان لەلایەن وەزارەتی دارایی / هەولێر))وە دەرچوون. کەئەمەش دەلالەت لەوە دەکات کە هەردوو وەزارەتی دارایی یان نەشارەزان و تێناگەن یان دەیانەوێت بەم پێچوپەناو ناڕۆشنیە بتوانن بڕێك موچەو دەرماڵە لە فەرمانبەران بدزن یان ببڕن و

خەرجی نەکەن. ئەگینا بۆ وەك وەزارەتی دارایی عێراقی بەیەك ڕێنمایی پوخت و شەفاف و لە 15 پارێزگادا و لەماوەیەکی کەمدا ئەو موچەو دەرماڵەیە خەرج ناکەن.

1. ڕێنمایی ژماری 40 بەگشتاندنی ژمارە 11856 لە 2008/6/26دا کە دەبوو هەموو دەرماڵە نوێکان لە (1 / 1 / 2008) وە خەرجبکرێت نەك نیوەی لە (1/ 7 / 2008)وە دەدرێت . کە ئەمە بۆ خۆی دزینی ئاشکرا و پێشێل کردنی مافی هاووڵاتیان و فەرمانبەرانە . وەك :-

دەرماڵەی شوێنی جوگرافی بە ڕێژەی (20000 تا 60000) هەزار دینار لە (1 / 7 / 2008) وە جێبەجێ دەکرێت و دەرماڵەی ترسناکی بۆ ئەندازیاران و چینەکانی تر لە (1 / 7 / 2008)وە دەدرێت و ڕۆشن نیە و دەرماڵەی منداڵ بە مەرج خەرج دەکرێت و دەرماڵەی پایە و منصب تاکو ئێستا نەدراوە .

2. ڕێنمایی ژمارە 42 بەگشتاندنی ژمارە 12365 لە 2008/7/6دا کە ڕوونکردنەوەی زیاتر دەدات دەربارەی دەرماڵەی مەترسی و خێزانی و پایە و بڕوانامە و وەرگرتنەوەی دەرماڵە کۆنەکان.

3. ڕێنمایی ژمارە 46 بەگشتاندنی 13685 لە 2008/7/28دا ڕوونکردنەوەی زیاتر دەدات لەسەر دەرماڵەی خێزانی و بڕوانامە.

4. ڕێنمایی ژمارە 47 بەگشتاندنی 13749 لە 2008/7/29دا جارێکی تر ڕوونکردنەوەی زیاتر دەدات لەسەر دەرماڵەی مەترسی پیشەیی.

5. ڕێنمایی ژمارە 48 بەگشتاندنی 13881 لە 2008/7/31دا دەرماڵەی ترسناکی بۆ خاوەن بڕوانامە جیاوازەکان کە هەندێکیان لە 1/1/ 2008 وە دەیانگرێتەوە و هەندێکیشیان لە 2008/7/1وە دەیان گرێتەوە.((بانێکەو دوو هەوا)).

6. ڕێنمایی ژماری 49 بەگشتاندنی 14025 لە 2008/8/5دا تیایدا خەرجکردنی جیاوازی تەنها دوو مانگی 1 و2 / 2008 دەکات.

بەم شێوەیە چەندین ملیار دینار دەگەڕێتەوە بۆ حكومەت. پرسیار ئەوەیە گریمان ئەگەر ژمارەی فەرمانبەرانی كوردوستان 500000 فەرمانبەر بن كە گوایە لەلای حكومەتی مەركەزی دەڵێن زیاد لە 1 ملیۆن فەرمانبەر هەیە لەكوردوستاندا .دەبێت ئەو زیادە موچەیە كە خەرج ناكرێت و نادرێتە فەرمانبەران و بەڕۆژی نیوەڕۆ و لەبەرچاوی تەنها 500000 فەرمانبەر دەدزرێت بكاتە چەند ملیار دینار.

ئایا ئەو برە پارانەی كە خەرج ناكرێت و نادرێت بەفەرمانبەران كە هەقی رەواو تەواوی خۆیانە چونكە بەفعلی لەو 6 مانگەدا دەوامیان كردوەو ئەو دەرمالآنەش لەكاتی دەوامكردندا پێویستە خەرج بكرێت ئەی كەواتە ئەو ملیار دینارانە بۆ كویٚ دەچێت و بە قازانجی كیٚ تەواو دەبێت و دەچێتە گیرفانی كام حیزب و كام سەركردەو كام بنەماڵەیەوە؟

7. لەگەلٚ ئەو هەموو كەم و كورِیەی مووچەی فەرمانبەرانی پلەكانی خوارەوەدا . كەچی لەلایەن وەزارەتی دارایی لەهەولێر رێنمایی ژمارە 28 بەگشتاندنی 16165لە 2008/7/28دا دەرچوە لەسەر بریارێكی نهێنی سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران بەژمارە 2139 لە 2008/7/22دا و تیایدا هاتوە:

برِی (500) هەزار دینار بۆ بەرِیوەبەری گشتی و راوێژكاران و ئەوانەی بەو پلەیە دێن و برِی 1 ملیۆن دینار بۆ جێگری وەزیر و ئەوانەی بەو پلەیە دێن زیاد بكرێت و خەرج بكرێت لە 2008/7/1وە .

- بەم شێوەیە حكومەت خۆی تەنها بە حكومەتی وەزیر و ئەندام پەرلەمان و جێگری وەزیر و بەرێوەبەر گشتیەكان دادەنێت نەك حكومەتی هەژاران و كرێكاران و چینەكانی خوارەوە .
- لەهەمووشی سەیر تر دەبێت خەرجكردنی هەموو موچەو دەرماڵەكان فەرمانی وەزیری تایبەتمەندی پێدەربچێتەوە كە ئەمەش دواكەوتن و رۆتینی زیاتر دروست دەكات كە ئەمەش بەئەنقەست و بەمەبەستە ئەگینا بۆ لەبەغداد

وانەکراوە و هەموو وەزارەتەکان تەنها لەسەر ڕێنمایی وەزارەتی دارایی کاردەکەن.

بەڵام دەبێت حکومەت و دەسەلآتی سیاسی کوردی ئەوە بزانن کەپشت و پەنا ڕاستەقینەکەی تەنها جەماوەرە هەژار و دەسکورتەکەیەتی نەك پلە بەرزەکان و هەر جەماوەریشە کە سوتەمەنی و قوربانی خەباتە ڕەواکەی گەلی کوردە نزیکترین نمونەش خۆپیشاندانە جەماوەریەکانی شارەکانی کوردوستان بوو دژی یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکان کە بەشی هەرە زۆری فەرمانبەران بوون نەك وەزیرو ئەندام پەرلەمان و لێپرسراوەکان.. بۆیە دەبوایە ئەو موچە ودەرمالآنە وەکو خۆی بدرایە بەو چینە هەژارو دەست کورتانە نەك وەزیر وجێگر وەزیر و ب. گشتیانە.بۆیە دەکرێت لە جیاتی ئەوەی بلێین مووچە زیادی کردوە دەبێت بلێین مووچەکانمان دزراوە .

لەبەر ئەوە دەڵێین کە پێویستە هەموو فەرمانبەران ڕێپێوانی نارەزایی بکەن بۆ وەرگرتنەوەی ئەو ماف و هەقەی خۆیان . وەك چۆن فەرمانبەران لە بەغداد لەسەر ڕاوەستاندنێکی کاتی تەنها زیادەی 3 مانگیان خۆپیشاندانیان سازدا.ئەگەر حکومەتیش وەلآمی نەدانەوە پێویستە هەر فەرمانبەرێك لەجێگەی خۆیەوە داوایەکی ڕەسمی لەدادگاکانی کوردوستان ((ئەگەر سەربەخۆبن و بوێرن لەبەرامبەر دەسەلآتدا حوکم بدەن)) !! لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردوستان تۆمار بکەن و داوای ئەو مافە خوراو و زەوتکراوانەی خۆیان بکەن و لەگەڵیشیدا داوای قەرەبوش بکەنەوە چونکە لە مانگی 2007/11 وە فەرمانبەران باجی گرانی بازاڕ دەدەن لەبەرامبەر بەناو زیادکردنی موچەکانیاندا. ئەگەریش دادگاکانیش دادیان نەپرسین ئەوا پیشنیاز دەکەم هەموو پێکەوە لەدادگای عەدلی نێودەوڵەتی لە لاهای سکالآ لە سەر حکومەتی هەرێم تۆمار بکەین.

---

* ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی((ئاوێنە)) وگۆڤاری ((ئەندازیاران)) بلاْوکراوەتەوە لە 8/19 و هاوینی 2008دا.

تەکنەلۆژیای پێشکەوتوی

گۆڕینی غاز بۆ نەوت

* بەرهەمهێنەرانی غازی سروشتی ڕێگری گەورەیان بەرەو ڕوو دەبێتەوە لەگەڵ کاری سەخت لەبەرهەمهێنانی یەدەگی غازدا بەڕێگەی ئابووری گونجاو، لە دە ساڵی ڕابردوودا یەدەگی غازی جیهانی بازدانێکی گەورەی نا بۆ زیادبوون بەڕێژەی 30٪ بۆ ئەوەی بگاتە (5300) تریلیۆن پێ سێجا و کە نزیکەی 280تریلیۆن پێ سێجا لەو بڕە پێویست نیەو لەئێستادا سوودی لێ نابینرێت،

پێشـبینش ناکرێـت لەداهاتوویـەکی نزیکیشـدا پێویسـتی هـەبێت پێـی.لەگـەڵ زیـادبوونی پێداویسـتی جیهـانی بـۆ غـاز، بـەڵام دۆزینـەوەی زیـاتری غـاز و بـوونی سەرچـاوەی تـر بوونەتـە هـۆی زیـادبوونی ئـەو بـڕە غـازە و لەئێسـتادا بازاڕەکـانی جیهـان نـاتوانن هـەمووی بـەکار بهێـنن.بەهــەمان شـێوە بەرهەمهێنـەرانی غـازی سروشتی ڕێگری تریشیان بۆ پەیدابووە لەبواری فرۆشتن‌و پڕوپاگەندە کردن بۆ بەرهەمەکانیان لەغاز، بۆ نمونە بڕە غازێکی یەدەگی گەورە هەیە لەناوچە دوورە دەستەکان لەجێگەی نیشتەجێبوونەکانی دانیشتوانەوە کە وای کردووە گەیاندنی بەڕێگەی لولەی غاز کارێکی ئابووری بەقازانج نەبێت .

*** ڕێگاکانی سوود وەرگرتن لەزیادەی غازی سروشتی :**

1. بـەهۆی پڕۆژەکـانی شـلکردنەوەی غـازی سروشـتی (بەرزبوونـەوەی تێچـوونی پرۆژەکان‌و گواستنەوە) .

2. بەهۆی بەرهەمهێنانی غازی میثانۆڵ (لەگەڵ ئەوەی کە پرۆژەکانی میثانۆڵ بۆتە هۆی پەیداکردنی هەلی گونجاو و ئابووری بۆ بەرهەمهێنەرانی غاز و نەوت لەناوچە دوورە دەسـتەکان لەناوەنـدی پیشەسـازی‌و وەبەرهێنەرەکانـدا، بـەڵام تەکنـەلۆژیای Fischer–Tropsch ی ـــن (F – T) و (Gas Cat) ڕێگا چارەی پێشکەوتووتر و باشتر دەڕەخسێنێت لەبواری ئابووری و سودوەرگرتنەوە لەیەدەگی غازی سروشتی .

3. تەکنەلۆژیای (Fischer – Tropsch F-T) .

بـۆ یەکـەم جـار لەسـاڵی 1920 دا، دوو لـەزانا کیمیاویـەکانی ئـەڵمانی هەسـتان بەپێشخسـتنی تەکنەلۆژیای (F – T) کە ئەوانیش (Franz Tropsch , Hans Fischer) بـــوون . کەلەوکاتـــەدا چارەســـەرەکەیان بریتـــی بـــوو لـــە بەرهەمهێنانی کیمیاویات و سوتەمەنی وەك سوتەمەنی نەوتی لەغازی دروستکراو و پێکهـاتوو لەیەکـەم ئۆکسـیدی کـاربۆن‌و هایـدرۆجین کـە پرۆسـەی چارەسـەرە سەرەکیەکە لەدوو هەنگاو پێکدێت : –

* بەرهەمهێنانی غازی دروستکراو : چارەسەری توخمە کاربۆنیەکان دەکات وەك خەڵوزو غازی سروشتی بەهەندێ تێکەڵە لەهەڵمو هەوا یان ئۆکسجین بۆ بەرهەمهێنانی غازی دروستکراو .

* بەرهەمهێنانی شلەمەنی :– غازە دروستکراوەکە دەگۆڕێت بۆ شلەیەکی هایدرۆکاربۆنی لەکاتی بەیەك گەیشتنیدا لەگەڵ توخمە هاندەرەکە کە زۆبەی کات دروستکراوە لە پۆلاً یان کۆباڵت، لەکاتی تەواوبوونی پرۆسەی کارلێکەکەدا دەتوانرێت کە شلە بەرهەمهاتووەکە لەکارلێکەکە جیابکرێتەوە و چارەسەربکرێت و جێگیریش بکرێت بۆ بەکارهێنان وەك سوتەمەنیەکی هۆکارەکانی گواستنەوە .

لەسیفاتەکانی ئەم پرۆسەیە، بەرهەمهێنانی دروستکەرێکی چرکەرەوەی نێوەند کە هیچ جۆرە کبریت و توخمێکی کانزایی تیادا نەبێت و تارادەیەکی زۆریش توخمە عەتریەکانیشی تیادا نەبێت کەوا دەکات سوتاندنی زۆرخاوێن بێت، لەبەرئەوە ئەو سوتەمەنیەی بەرێگای (F – T) بەرهەم دێت جیادەکرێتەوە بە نرخە کێبڕکێکەی و بەتایبەتیش لەکاتێکدا کە یاساکان داوای خاوێنی هەوا دەکەن لەو گازە دەرچوانەی کە لەهۆکارەکانی گواستنەوەوە دەردەچن .

4. چارەسەر بەبەکارهێنانی ڕێگای Gas Cat :

لەم کردارەدا هەریەکە لەغازە سروشتیەکە و ئۆکسجین بەبورجی دڵۆپاندندا تێپەڕدەکرێن بۆ بەرهەمهێنانی غازی دروستکراو، ئەو کارگەیەی کە بڕی 30000 بەرمیل لەڕۆژێکدا لەسوتەمەنی هۆکارەکانی گواستنەوە بەرهەم دەهێنێت پێویستی بە 500 ملیۆن پێ سێجا ڕۆژانە لەغازی سروشتی هەیە، ڕێژەی گۆڕان لەم کردارەدا یەکسانە بە 60٪ وەك بەرهەمی یەکەکانی گەرمی، لەدوای ئەوە غازە دروستکراوەکە تێدەپەڕێنرێت بۆ بورجی کارلێکەکە کە لەناو گەردیلەکانی توخمە هاندەرەکەدا بەشێوەی بڵق سەردەکەوێت وە لەگەرمی بەرهەمهاتووش خۆ ڕزگار دەکرێت لەڕێگەی پێچراوە ساردکەرەوەکانەوەو سوود لەو گەرمیەش وەردەگیرێت بۆ وزەی تر لەکارخانەکەدا، لەگەڵ بەردەوامبوونی پرۆسەی گۆڕانەکەدا،

سوتەمەنیە شلە دروستبووەکە ڕادەکێشرێت لەبورجی کارلێکەکەوەو کرداری جیاکردنەوەکە تەواو دەبێت و کردارەکانی جێگیرکردن و هەڵگرتن بەڕێگا باوەکان چێ دەکرێت، سیفاتەکانی بەرهەمەکە دەگۆڕێت بەپێی کەش و هەوای بەرهەمهێنانەکە، بەڵام سیفاتە باوەکان بریتین لە : –

* 50٪ چڕکراوەی مام ناوەندیە کە جۆرێکی زۆر باشە و هیچ کبریت و کانزاو کەڕووەکانی تیادا نیە .

* 20٪ بریتیە لە نەفتا .

بەڵام ئەو ئاوەی کە لەکردارە لاوەکیەکانەوە بەرهەم دێت دەتوانرێت بگۆڕدرێت بۆ ئاوی خواردنەوە بەتێچوونێکی زۆر کەم .

- توخمە هاندەرەکان:

بنچینەی تێچووی ئابووری بۆ ڕێگا چارەسەری (Gas Cat) بریتیە لە توخمە هاندەرە پێشخراوەکان، ئەو یەکانەی کە توخمە هاندەرە پێشخراوەکان بەکاردەهێنێت جیادەکرێنەوە بەنزمی وەبەرهێنانی سەرەکیان و تێچووی ئیشپێکردنیان بە بەراورد لەگەڵ ئەو یەکانەی کە توخمە هاندەرە دروستکراوەکان لەپۆلا بەکاردەهێنن، لەبەرئەوەی پێویستی بەسوڕی دووەم ئۆسیدی کاربۆن نیە، لەگەڵ ئەوەشدا سیفاتەکانی تری توخمە هاندەرە پێشخراوەکان ئەمانەش دەگرێتەوە:

* تەمەنی ئیشکردنی درێژ ترە بە دە ئەوەندە لەتەمەنی ئیشکردنی ئەو توخمە هاندەرانەی کە لەپۆلا دروستکراون وە درێژ ترە بە پێنج ئەوەندە لەو توخمە هاندەرانەی کە لەبنچینەی تیتانی دروستکراون .

* چالاکی زیاد دەبێت بە چوار ئەوەندە لەتوخمە هاندەرە تیتانیەکان کە بەهێزکراون بەکۆباڵت بەزیاتر لە 50٪ لەتوخمە هاندەرە سلیڤاو کۆباڵیتەکان.

* نرخیان هەرزانترە لەتوخمە هاندەرە بەهێزکراوەکان بە کۆباڵت.

سەرەڕای بوونی توخمە بەرهەمهاتووەکان، دەشێت توخمە هاندەرەکانی (Gas Cat) بۆ ماوەی درێژتر بەکاربهێنرێن لەتوخمە هاندەرەکانی تر، ئەم سیفەتەش زۆر گرنگە بەلای کارگە بازرگانیە گەورەکانەوە بۆ ئەو پەڕی سوود وەرگرتن لەتەکنەلۆژیای بورجی کارلێك کە لەتوخمی هێلامیە، بەشێوەیەك کە ژینگەی کارلێکەکە زیاتر تێکچووە لەوەی لەستونی کارلێکەکەدا هەیە کە ڕووەکەی جێگیرە، هەروەها دووبارە بەرهەمهێنانی توخمە هاندەرەکانی (Gas Cat) زۆر باشترە لە دووبارە بەرهەمهێنانی توخمە هاندەرەکانی تر.

* ئابوریبوونی ڕێگای (Gas Cat) :

لەئێستادا کۆمپانیای (ولیەمز ئینتەرناشیونالْ) لێکۆڵینەوەی چەند هەلێك دەکات بۆ ڕێگە پێدانی بەکارهێنانی توخمە هاندەری (Gas Cat)، دەشکۆلێتەوە لەچەند داواکاریەك بۆ هاوبەشیکردن لەوەبەرهێنانی کارگەی نوێدا، ئەم کۆمپانیایە لەگەلْ کۆمپانیای (BVPI) دا گەیشتە دیاریکردنی قازانجە بازرگانیەکان لەدوای بەکارهێنانی Gas Cat وە .وەبەرهێنانی سەرەتایی لەکارگەدا دەگاتە توانای (50000) بەرمیل/ڕۆژانە و نزیکەی (945)میلۆن دۆلار کە یەکسانە بە (18,900) دۆلار/ ڕۆژانە، بەم تێچوونە دەتوانرێت کە بەرهەمی ئەو کارگەیە قازانجی هەبێت ئەگەر نرخی یەك بەرمیل نەوت بگاتە شانزە یان حەڤدە دۆلار کە دەبێتە هۆی دروستبوونی پێشکەوتنێکی بەرچاو بە بەراورد بەتێچوونی ئەو ئامێرانەی کە لەئێستادا بەکاردێن .تێچوونی سەرمایەی کارگەکەش بەدۆلار بۆ هەر بەرمیلێك دەتوانرێت نزم بکرێتەوە بەشێوەیەکی گەورە بەزیادبوونی توانای کارگەکە،بەشێوەیەك تێچوونی کارگەکە نزم دەبێتەوە کە ڕۆژانە (100000)بەرمیل لەسوتەمەنی بەرهەم دەهێنێت بۆ کەمتر لە (15000) دۆلار ڕۆژانە بۆ یەك بەرمیل . وە لە توانای کارگە بچوکەکانیشدا هەیە کە تواناکەی دەگاتە (30000) بەرمیل/ ڕۆژانە کە داهاتێکی دارایی باش وەدەست بهێنێت بە بەراورد لەگەلْ تێچوونی سەرمایەدا. بەشێوەیەکی گشتی ئابوریبوونی پرۆژەکان دەگۆڕێن بە

گـۆڕانی جێگـه و ژێرخـانی بەردەسـتو تێچـوونی غـازو نرخـی بەرهەمـەکان .
لەئێستاشـدا هـەردوو کۆمپانیـای ولیـەمز و BVPI لەلێکۆڵینـەوەی چـەند ڕێگـا چـارەیەکدان بـۆ فراوانکـردنو پیشـاندانی سـوودمەندی ئـەم تەکنەلۆژیایـە وەك هـەنگاوی کۆتـایی پێشخسـتنە بازاڕیـەوە بـۆ بازرگـانی کـە لەئێسـتادا لـەقۆناغی دیزاینی کارخانەیەکی تاقیکردنەوەیدان .

* کاریگەری ئەم تەکنەلۆژیایە :

لەسـەر ئاسـتی شـلەکان ، بەرهەمـەکانی (F-T) کێبڕکـێ دەکـەن لەگـەڵ دڵۆپـاوە ناوەندیەکان کە هەڵهێنجراون لەنەوتی خاو، هـەروەك چۆن بەرهـەمی شلی (F-T) جـۆری زۆر باشـن کـە دەتوانرێـت بەشـێکی گـەورە لەپێداویسـتی جیهـانی کـە بـە بـەردەوام ڕوو لەزیادبوونـە پـڕ بکاتـەوە لەسـوتەمەنی هۆکارەکـانی گواسـتنەوە بەشێوەیەکی خـاوێنو گونجاو بۆ ژینگە ، پێشبینیش دەکرێت ئەم تەکنەلۆژیایـە قـەرەبووی وەبەرهێنـە نوێکـان بکاتـەوە لەپاڵاوگـەکانی نەوتـدا بـۆ بەرهـەمێنانی سـوتەمەنی پێشـکەوتوو .لەسـەر ئاسـتی غـازیش ، دەتوانرێـت (Gas Cat) بەکاربهێنرێت بـۆ گـۆڕینی سەرچاوەی غـازی پـەراوێزخراو کـە واپۆلێنکرابـوو کـە نرخێکـی ئـەوتۆی نیـە کـە بتوانرێـت پێشـبخرێت بـۆ یـەدەگی تـەواو و ئـابووری، هەروەك چۆن ئەم تەکنەلۆژیایە دەکرێت بەکاربهێنرێت بۆ وەگەڕخستنی سەرچاوە نەوتیـەکانی تـر لەڕێگـەی وەگەڕخسـتنی غـازی سروشـتی هـاو پەیوەسـت، وە بەدوورخسـتنەوەی تێچـووە گرانـەکان بـۆ گواسـتنەوەی غـازی سروشـتی شـلکراوە .تەکنـەلۆژیای (Gas Cat) پێشـبینی دەکرێـت کـە دەروازە بکاتـەوە لەبـەردەم چـالاکیەکان بـۆ دۆزینـەوەو پشـکنینی زیـاتر لەناوچـە دوورە دەسـتەکانداو کەنارخراوەکاندا کە لەپێشتردا کنەوپشکنین تیایاندا بەقازانج بووە. بەشێوەیەکی گشتی ڕێگای (F-T و Gas Cat) دادەنرێت بەبازدانێکی گەورە لەگۆڕینی غاز بۆ نەوت .

سەرچاوە :–

======

* ئەم بابەتەم بلاْوكراوەتەوە لە گۆڤاری ((ئەندازیاران)) لە بەهاری 2800دا.

چارەسەری

ئاوی ئاوەڕۆكان *

- بــەهۆی پێشــكەوتنی ولاْتــانو زیــادبوونی ژمــارەی دانیشــتوانو بەرزبوونەوەی ئاستی گوزەران بوونەتە هۆی زیادبوونی داواكاری بەرچاو بۆ ئـاو، ســەرەڕای ئـەوەی هەنـدێك ولاْت ئـەو كێشــەیەیان نیـە بـەهۆی زۆری سەرچـاوەی ئـاو بـەبڕێكی زۆر، بـەلاْم دابەشـبوونی ئـاو لەسـەر ڕووی زەوی بەشێوەیەكی یەكسان نیە، ئەمەش بۆتە هۆی تێكچوونی هاوسەنگی لـەنێوان بڕە ئاوی هەبوو لەگەلْ داواكاری لەسەری.

ئەمەش وایكردووە كە بیربكرێتـەوە لەبەدەستخستنی سەرچاوەی جیاوازی ئاو و سوود وەرگرتن لەگەورەترین بـڕی ئاو بەهـەموو ڕێگایـەك، یـەكێك لـەو ڕێگایانەی كە لـەم دواییانـەدا بۆتـە جێگـەی قبولْكردن بریتیـە لەچارەسـەری ئاوی ئاوەڕۆكان و بەكارهێنانەوەی بۆ جارێكی تر.

مەبەســت لەچارەســەری ئــاوی ئاوەڕۆكــان بریتیــە لــەخێراتركردنی ئــەو كردارانەی كە ڕوو دەدەن بەسەر ئەو ئاوانەدا لەژێر بارودۆخێكی زۆر ووردو بەقــەبارەی بچــوك، لــەو هۆكــارە گرنگانــەی بوونەتــە هــۆی پێشخســتنی ڕێگاكانی چارەسەری ئەو ئاوانە و كاریگەرییان لەسەر تەندروستی گشتیو ژینگـە، بەشـێوەیەك كـرداری چارەسـەرەكە تـەنها بریتیـە لـەلابردنی توخمـە هەلْواسـراوەكانو سـەرئاو كـەوتووەكانو خۆڕزگـاركردن لەتوخمـە ئەندامیـە شیبووەوەكانو هەندێك زیندەوەری زۆر وورد كە دەبنە هۆی نەخۆشی.

لەئەنجامی پێشکەوتنی زانست لەبوارەکانی کیمیاو کیمیای زیندەوەری و زانستی زیندەوەرە ووردەکان و زیادبوونی زانیاری بەکاریگەرییە پیسکەرەکان لەسەر ژینگە لەسەر ماوەی کورت و دووردا لەگەڵ پێشکەوتنی پیشەسازی و بەرهەمهێنانی توخمی نوێ کە پێویست دەکات ڕێگاکانی چارەسەری ئاوی ئاوەڕۆکان پێشبخرێت بەشێوەیەك کە بتوانرێت زۆربەی توخمە پیسەکان لابرێت کە پێشترو بەڕێگە بەکارهێنراوەکان ئاسان نەبوون کە لابرێن.

* ئاوی ئاوەڕۆکان و پێکهاتە پیسەکانی

ئاوی ئاوەڕۆکان لەچەند سەرچاوەیەکەوە کۆدەکرێتەوە، بڕی ئەو ئاوە کۆکراوەیە دەوەستێتە سەر جۆری سەرچاوەکەو سیستمی کۆکردنەوەی ئاوەکە. لەو سەرچاوانە : –

1. ئاوی بەکارهێنراو بۆ مەبەستەکانی ناوماڵ و بازرگانی و...هتد، وەك خوێندنگەو میوانخانەو چێشتخانەکان.
2. ئاوی بەکارهێنراوی پیشەسازی.
3. ئاوی باراناو لەحاڵەتی تێکەڵبوونی تۆڕی ئاوەڕۆ بەتۆڕی ئاوەڕۆی لافاو.
4. ئەو ئاوانەی کە لەهەندێك سەرچاوەی ترەوە دەردەچن وەك ئاوی ژێرزەوی.

ئەم ئاوانە گەلێك توخمی ڕەق و تواوەیان تیادایە، کە ئاو تیایدا ڕێژەی 99.9٪ پێك دێنێت و ئەو ڕێژەیەشی کە دەمێنێتەوە بریتیە لەتوخمە پیسەکان کە گرنگترینیان بریتین لە:–

1.توخمە هەڵواسراوەکان.
2.توخمە ئەندامیەکان کە توانای شیبونەوەیان هەیە.
3.پێکهاتە زیندووەکان کە هۆکاری نەخۆشین.
4.توخمە خۆراکیەکان بۆ ڕووەك وەك ناترۆجینەکان و فۆسفۆڕو پۆتاسیۆم.

5.توخمە ئەندامیەکان کە بەرگری شیبوونەوە دەکەن.
6.کانزای قورس.
7.خویَ کانزایە تواوەکان.

* چارەسەری ئاوی ئاوەڕۆکان

چارەسەری ئاوی ئاوەڕۆکان کۆمەڵێك کرداری سروشتی و کیمیاوی و زیندەوەرزانی لەخۆ دەگرێت، کە تیایدا توخمە ڕەق وئەندامی و زیندەوەرە زۆر وردەکان لادەبات یان کەمیان دەکاتەوە بۆ ئاستێکی پەسەند، هەروەها ئەم لابردنەش هەندێك توخمە خواردنیەکانیش دەگرێتەوە کە چرییان بەرزە وەك فۆسفۆرو نایترۆجین لەئاودا، دەکرێت ئەو کردارانە دابەشبکرێن بەپێی پلەی چارەسەرەکە بۆ کرداری پێشەکی و سەرەتایی و دووەمی و پێشکەوتوو، کردرای پاککردنەوەو کۆتایهێنان بەزیندەوەرە ووردەکان لەکۆتایی قۆناغەکانی چارەسەرکردنەکە دێت، ئەو قۆناغانەش بەم شێوەیەن:-

1. چارەسەری پێشەکی:-

لەم قۆناغەی چارەسەرکردنەدا، هەندێك هۆکار بەکاردێت بۆ جیاکردنەوەو بڕین و پارچەکردنی توخمە گەورەکان کە لەناو ئاوەکەدا هەن بۆ پارێزگاری ئامێرەکانی وێستگەکەو نەهێشتنی گیرانی بۆرییەکان.

ئەو ئامێرانەش پێکدێن لەبێژنگ کە کونەکانی گەورەن و هەروەها پێکدێت لەئامێری شکاندن، ئەم قۆناغە هەندێك جار حەوزی سەرەتایشی تیادایە بۆ تێرکردن بەهۆی ئۆکسجینەوە لەچوارچێوەی ئەم کردارەدا دەتوانرێت 5 – 10٪ لە توخمە ئەندامیەکان لابرێت کە توانای شیبوونەوەیان هەیە، هەروەها لابردنی 2–20٪ لەتوخمە هەڵواسراوەکان، ئەم ڕێژانە بەلابردن دانانرێن بەڕێژەیەکی تەواو و پێویست، بۆ ئەوەی ئاوەکە جارێکی تر بەکاربێتەوە بۆ هەر مەبەستێك.

2. چارەسەری سەرەتایی:-

مەبەست لەم چارەسەرکردنە، لابردنی توخمە ئەندامیەکان و توخمە ڕەقە نائەندامیەکانە کە ناتوانرێت جیابکرێنەوە لەچوارچێوەی کرداری نیشتندا، دەتوانرێت لەم قۆناغەی چارەسەرکردنەدا ڕێژەی 35-50٪ لابرێت لەتوخمە ئەندامیەکان کە توانای شیکردنەوەیان هەیە، سەرەڕای 50-70٪ لەتوخمە هەڵوسراوەکان، تەنانەت لەم قۆناغەی چارەسەرکردنەشدا، ئاوەکە بۆ بەکارهێنان ناشێت، ئەم قۆناغەی چارەسەرکردنی سەرەتایی هەندێك حەوز لەخۆ دەگرێت بۆ نیشتن لەگەڵ ئەو یەکانەدا کە لەقۆناغی پێشەکیدا بەکار دەهات وە لەوانەشە یەکەی پێدانیشی تیادا بێت بۆ هەندێك توخمی کیمیاویی و هەروەها تێکەڵکردنی ئەو توخمانە لەگەڵ ئاوەکەدا.

3. چارەسەری لاوەکی:-

ئەم قۆناغە لەچارەسەرکردن بریتیە لەگۆڕینی زیندەوەرزانی توخمە ئەندامیەکان بۆ بارستایی زیندەوەری کە لەدواتردا لادەبرێت لەڕێگەی نیشتنەوە لەحەوزی نیشتنی لاوەکیدا، لێرەدا گەلێك جۆر هەیە لەچارەسەری لاوەکی کە دەکرێت دابەشبکرێت بەپێی خێرایی شیبوونەوەی توخمە ئەندامیەکان بۆ: -

* کرداره تێکڕاییە بەرزەکان: وەك پالاوتن بەدڵۆپاندن و بەریەککەوتنی زیندووی جوڵە بازنەیی.

* کرداره تێکڕاییە نزمەکان: وەك دەریاچە پیسەکان و گۆماوە جێگیرەکان، دەتوانرێت بەهۆی چارەسەرە لاوەکیەکانەوە، ڕێژەی نزیکەیی 90٪ی توخمە شیبووەکانی لابرێت و 85٪ لەتوخمە هەڵواسراوەکانیش.

4. چارەسەری پێشکەوتوو:-

ئەم ڕێگا چارەسەرە کاتێك جێبەجێ دەکرێت کە بویسترێت بەرزترین ڕێژەی پاکژی بەدەست بێت، ئەم قۆناغەش ژمارەیەك کرداری جیاواز لەخۆ

دەگرێت بۆ لابردنی توخمە پیسکەرەکان کە ناتوانرێت بەڕێگا کۆنەکان لاببرێت کە لەپێشەوە باسمانکردوون، لەو توخمە پیسکەرانەش: نایترۆجین و فۆسفۆڕو توخمە ئەندامیەکان و توخمە هەڵواسراوە ڕەقە زیادەکان و ئەو توخمانەی کە ئاسان نیە شیببنەوەو توخمە ژەهراویەکانیش، ئەو کردارانەش بریتین لە:-

* خەستکردنەوەی کیمیاویی و نیشتن: sedimention and chemical coaguilation

کرداری خەستکردنەوەی کیمیاوی بریتیە لەزیادکردنی توخمە کیمیاوی کە یارمەتیدەدات لەسەر ڕوودانی گۆڕانی فیزیۆکیمیاوی بۆ تەنەکان کە دەبێتە هۆی پێکەوە نوسانیان لەگەڵ یەکداو دواتر کۆبوونەوەیان و دواتریش نیشاندنیان لەحەوزی نیشتندا بەهۆی زیادبوونی قەبارەیان، گەلێك خەستکەرەوەی کیمیاوی بەکاردێت گرنگترینیان پێکهاتەکانی ئاسن و ئەلەمنیۆم و کالیسۆم و پۆلیمەرە.

* پالآوتنی لمی: sand filteratiomn

بریتیە لەکردارێك کە ڕێگە بەئاو دەدات تێپەڕبێت بەناوەندێکی لمیدا بەئەستووریەکدا کە زیاتر نەبێت لە 50 سم لەم کردارەشدا، زۆربەی تەنە هەڵواسراوەکان لادەبرێت کە نەنیشتوون لەحەوزەکانی نیشتندا لەبەر بچوکی قەبارەیان و لابردنی توخمە ڕەقە ماوەکان لەدوای کرداری خەستکردنەوەی کیمیاوی هەروەها ئەم ڕێگەیە پێویستە بۆ پاکژکردنەوەی ئاو پێش چارەسەرکردنی بەکرداری داهاتوو وەك مژینی ڕەصاصی کاربۆنی و ئاڵوگۆڕکردنی ئایۆنی و ...هتد.

* هەڵمژینی کاربۆن: carban Adsonpition

لەم کردارەدا، کاربۆنی چالاککەرەوە بەکار دەهێنرێت بۆ لابردنی توخمە ئەندامیە تواوەکان، بەشێوەیەك ئاو تێپەڕ دەکرێت بەحەوزێکدا کە ناوەندێکی کاربۆنی تیادایەو لەڕێگەی کاربۆنە چالاککەرەوەکانەوە توخمە

ئەندامیــە تواوەكــانی كــە لــەئاوی ئاوەڕۆكانــدا هــەن هەڵدەمــژرێن دوای تێپــەڕبوونی ناوەنــدە كاربۆنیەكــە جــارێكی تــر چالاكیەكەی دەگێڕدرێتــەوە بەهۆی سووتان یان بەكارهێنانی توخمی كیمیاویەوە.

* ئاڵوگۆڕكردنی ئایۆنی: Ion Exchange

لـەم كـردارەدا، هەنـدێك ئـایۆنی دیـاریكراو لـەئاو دەگۆڕێـت لـە توخمێك كـە بگۆڕێــتو نەتوێتــەوە بــەئایۆناتی تــر، كــرداری ئــاڵوگۆڕكردنی ئــایۆنی لەكرداری هەڵمـژینی كـاربۆنی دەچێت، بـەڵام لـەكرداری ئاڵوگۆڕی ئایۆنیـدا بەكاردێت بۆ مەبەستی لابردنی توخمە ئەندامیەكان.

* تێپەڕاندنی پێچەوانەیی:

لــەم كــردارەدا، پــاڵ بــەئاوەوە دەنرێــت لــەژێر فشــارێكی بــەرزدا بــەناو سەرپۆشــێكی تەنكــدا كــە كــونی زۆر بچــوكی تیادایــە كــە تــەنها ڕێگــە بەتێپەڕبوونی گەردی ئاو دەدات و ڕێگە بەگەردیلەی خوێكان نادات.

خشــتەی ژمــارە (1)ڕێــژەی لابردنــی توخمــە پیســكەرەكان پیشــاندەدات لەئاوی ئاوەڕۆكاندا لەڕێگە چارەسەریە جیاوازەكانەوە.

5. كردرای پاكژكردنەوە

كرداری پاكژكردنەوە جێبەجێدەكرێت لەڕێگـەی تێكردنـی گـیراوەی كلـۆرەوە بۆ نـاو حـەوزی پاكژكردنـەوەوە بەشـێوەیەك هـەر ژەمـە پێـدانێك لـەنێوان 5-10ملیگرام/ لیتر بێتوبەشێوەیەكی گشتیش ماوەی پاكژكردنەوە لانی كـەم بـریتی دەبێـت لـە 15 خولـەك ئەگـەر بـەكار نـەهات، بـەڵام ئەگـەر ئاوەكـە بـۆ مەبەستە كشتوكاڵیەكان بـەكارهات، ئـەوا مـاوەی پاكژكردنـەوە دەگاتـە 120 خولەك.

* بەكارهێنانی ئاوە چارەسەركراوەكە:

دەتوانرێت ئاوی ئاوەڕۆکان کە چارەسەرکراوە بۆ گەلێك مەبەست بەکاربێن بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، خشتەی ژمارە (2) گرنگترین ئەو بەکارهێنانە پیشاندەدات بەشێوەیەکی گشتی ڕێژەی بەکارهێنانەوەی ئاوی چارەسەرکراو بەکاردێت لەلایەن بوارە جیاوازەکانەوە کە خۆیان دەنوێنن لە:

1. کشتوکاڵی 60٪ .
2. بواری پیشەسازی 30٪ .
3. بواری تر وەك پێدانی ئاوی ژێر زەوی 10٪ .

تێچووی چارەسەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆکان لەهەندێك وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بۆ بواری کشتوکاڵی دەگاتە،66 هەلالەی سعودی بۆ 1.61 ڕیال بۆ 1 مەتر سێجا.

* لایەنە باشەکانی ئاوی چارەسەرکراو:

یەکێك لەو باشیانەی کرداری چارەسەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆکان بریتیە لە:

* هێشتنەوەی یەدەگی ئاو، بەشێوەی بەکارهێنانی بۆ بواری کشتوکاڵی یان هەر بەکارهێنانێکی تردا لەجیاتی ئاوی پاکژی خواردنەوە.

* دەبێتە هۆی هێشتنەوەو فراوانکردنی ڕووبەرە کشتوکاڵیەکان بۆ بەرهەمهێنانی بەروبوومە کشتوکاڵیە هەمە جۆرەکان بەنرخێکی کەمتر.

* هەروەها دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی تێچوونەکان کە پەیوەندییان بەبەرهەمهێنانی هەناردەکردنو بەکارهێنانی پەینەکانەوە هەیە، بەهۆی بوونی توخمە پێویستیەکان بۆ ڕووەك لەئاوی ئاوەڕۆکانداو کەمکردنەوەی تێچووی دەستکەوتی ئاو بۆ کشتوکاڵ، بەتایبەتیش ئەگەر سەرچاوەی ئەو ئاوانە لەژێر زەویدابن.

* لایەنە خراپەکانی ئاوی چارەسەرکراو:

لەخراپیەکانی بەکارهێنانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکان ئەوەیە کە دەبێتە هۆی کێشەی تەندروستی ئەگەر بەشێوەیەکی ڕاست چارەسەر نەکرێت، بەهۆی بوونی جۆری جیاواز لەڤایرۆس و بەکتریا و ...هتد، سەرەڕای بوونی توخمە کیمیاویە چڕیە بەرزەکان کە ناتوانرێت لەقۆناغە جیاوازەکانی چارەسەرکردندا لاببرێت کە زیان دەگەیەنێتە ڕووەکەکان، بەلأم لەکاتی پێدانی بەئاوی ژێر زەوی و چارەسەرنەکردنی بەشێوەیەکی ڕاست و دروست، ئەوا دەبێتە هۆی پیسبوونی ئەو ئاوانەش و هەروەها دەبێتە هۆی گیرانی بۆرییەکانی ئاوداشتن لەکاتی بەکارهێنانیدا.

* بوارەکانی بەکارهێنانی ئاوی چارەسەرکراو

پلەی چارەسەری ئاوی ئاوەڕۆکان بەپێی بوارەکانی بەکارهێنانی دەگۆڕێت، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی هەندێك ڕێگاچارەسەری تایبەتی پێشنیازکردووە بۆ بەکارهێنانە بەربلأوەکان بۆ ئەو ئاوانە، خشتەی ژمارە (2) بریتیە لەبوارەکانی بەکارهێنانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکان بەم شێوەیە:-

* خواردنەوە

لەنمونەی بەکارهێنانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکان بۆ خواردنەوە لەئەمریکادایە لەساڵی 1956 وە، کاتێك ناوچەکانی ناوەڕاستی ئەمریکا تووشی وشکە ساڵی بوونەوەو دانیشتوانەکەی ناچار بوون کە ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکان بەکاربهێنن کە لەوێستگەکانی پاکژکردنەوە چارەسەر دەکران، لەشاری شاتون لەولایەتی کەنساس توانرا چارەسەری 4000 مەتر سێ جا لەئاو بکەن ڕۆژانە بۆ دابینکردنی پێداویستی دانیشتوان لەئاوی خواردنەوە، هەروەها لەشاری ویندهوك لەوڵاتی نامیبیا لەساڵی 1968 وە وێستگەیەکی چارەسەری پێشکەوتوو بۆ ئاوی

ئاوەڕۆکان دامەزرا بۆ پێدانی شارەکە بەنزیکەی 50٪ لەپێداویستیەکانی بۆ ئاوی خواردنەوە.

* بواری جوانکاری

بـۆ نمونـە، لەولایـەتی کالیفۆڕنیـا لەئـەمریکا دوو پـڕۆژە دامـەزرێنران کـە سـەرکەوتنێکی گـەورەیان وەدیهێنـا، پـڕۆژەی یەکـەم بریتیـە لـەپڕۆژەی ((سـانتی)) کـە تیایـدا پـاڵ دەنرێـت بـەئاوی چارەسـەرکراو لەوێسـتگەی سانتیەوە بۆ دۆڵێك و وازی لێدەهێنرێت بۆ ئەوەی بڕوات بەدرێژایی 1 کم بەناو لم و چەودا پێش گەڕانەوەی، دواتر ئاوە گەڕاوەکە دەنێردرێت بۆ 3 دەریاچە کە پێکەوەن و چواردەوریشیان باخێکی گەورەیە.

دووان لەو دەریاچانە بەکاردەهێنرێن بۆ ڕاوەماسی و وەرزشی بەلەمەوانی و دەریاچـەی سـێیەمیش پاکـژ دەکرێتـەوە بـەتوخمی کلـۆر بـۆ مەبەسـتی مەلەکردن، کە هاوڕێکە لەگەڵ مەرجەکانی ولایەتەکە بۆ ئاوی مەلەکردن.

بەڵام پڕۆژەی دووەم بریتیە لە پڕۆژەی حەوزی جۆگەلەی هندی، ئـەم حـەوزە ئـاوی چارەسـەرکراو وەردەگرێـت لەوێسـتگەی تـاهۆی باشـوور، کـە چارەسـەرێکی پێشـکەوتووی تیادایـە کـە بـریتین لـەکردارەکانی لابردنـی نـایترۆجین و فۆسـفۆر و پۆتاسـیۆم و فلتـەری لمـی و ئـامێری هەڵمـژینی کاربۆنیشی تیادایە، ئەم حـەوزە نزیکـەی 27 ملیۆن سێ جا لـەئاو دەگرێـت کە هـەمووی ئاوی چارەسـەرکراوی ئاوەڕۆیـە کە بۆ زۆر چالاکی بـەکاردێت وەك مەلەو ڕاوەماسی.

* بواری کشتوکاڵی

پـڕۆژەی شـاری موسـکیخۆن لەولایـەتی مشـیگانی ئـەمریکا دادەنرێـت بەتازەترین پـڕۆژە بـۆ بەکارهێنانـەوەی ئـاوی ئاوەڕۆکـان دامـەزرا بـۆ سـوود وەرگـرتن لـەو ئـاوە بـۆ بـواری کشـتوکاڵی، ئـەم پڕۆژەیـە دیـزاین کـراوە بەشێوەیەك ئاوەکە یەکەمجار تێپەڕدەکرێت بەزەویـەکی کشـتوکاڵیداو دواتر

دەڕژێتە ناو دەریاچەیەکەوەو ئەم تێپەڕاندنی ئاوە بەزەوییەکی کشتوکاڵیدا دادەنرێت بەیەکێك لەڕێگاکانی لابردنی توخمە پیسکەرەکان، هەروەها سوودێکی تر بۆ ئاوداشتنی هەندێك بەروبوومو ئەم پرۆژەیە دەتوانێت زیاتر لە 2000 هێکتار زەوی چێنراو بەبەروبوومی گەنمەشامی ئاو بدات.

* وەستاندنی ڕۆیشتنی ئاوی سوێر

لەناوچە کەنارییەکان لەهەموو وڵاتێکی دونیادا، دەبێتە هۆی زیادبوونی داواکاری لەسەر ئاوی ژێرزەوی کە دەبێتە دابەزینی ئاستەکەی، ئەمەش دەبێتە هۆی چوونە ناوەوەی ئاوی سوێر بۆ چینەکانی هەڵگری ئاوی شیرین، لێرەدا ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکان دەکرێتە ناو ئەو ناوچانەوە کە دەبێتە هۆی وەستانی هاتنە ناوەوەی ئاوی سوێرو بەهەمانشێوە سوودی ئەوەشی هەیە کە ئاوی ژێر زەویش زیاد دەکات، نمونەی ئەم کارەش لەولایەتی کالیفۆرنیا و نیویۆرك لەئەمریکا.لەوڵاتە ئیسلامیەکانیشدا، لەلایەن زانایانی ئاینیەوە ڕێگە دراوە بەچارەسەری ئاوی ئاوەڕۆکان، هەروەك لەوڵاتی شانشینی سعودیە فتوایەکی شەرعی ڕێگەی بەو کارە داوە.

سەرچاوە:-

=======

- موقع المدنية للعلوم والهندسة

----

* ئەم بابەتەم لە گۆڤاری ((ئەندازیاران)) بڵاوکراوەتەوە لە هاوینی 2008دا.

لەپێناو کەمکردنەوەی خەرجی و بەفیڕۆنەدانی سەروەت و سامانی میلەت

چەند ڕاو پێشنیازێك بۆ بەردەم

حکومەتی هەرێمی کوردوستان

- ئاشکرایە هەموو دام و دەزگایەك بچوك بێت یان گەورە چ حکومی بێت یان کەرتی تایبەت کە خاوەنی داهات و خەرجی بێت . پێویستی بە بوونی بەرنامە و پلانێکی زانستی و وورد هەیە , لەلایەك بۆ چۆنێتی کۆکردنەوەی داهاتەکانی و لەلایەکی تریشەوە بۆ ڕێکخستنی خەرجیەکانی لەپێناو بەهەدەرنەدانی توانا مادی و مرۆییەکان و جێبەجێکردنی پڕۆژە و بەرنامە و پێشکەشکردنی کارە خزمەتگوزاریەکانی بەهاولاّتیان و ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان داهات و خەرجیەکاندا و کۆنترۆڵکردنی لەکیسدان و ڕێگەگرتن لە کورتهێنان و هەلاّوسان و تێکچوونی بازاڕو ...هتد. هەروەها هەموو دامودەزگایەك پێویستە پلان و بیرکردنەوەی ستراتیژ و درێژخایەن و کورت خایەنی هەبێت بۆ ڕێکخستنی ئەو بودجە و داهات و خەرجیانەی کە هەیەتی . بۆ ئەوەی لەکاتی ڕوودانی هەر قەیرانێکی دارایی و ئابووری لەهەلاّوسان بێت یان چوونەوەیەك بێت. پلانی ئامادەکراوی هەبێت بۆ دەربازبوون لەو قەیرانە و بەکەمترین زەرەرو زیان لێی دەربچێت و هاولاّتیانیش تووشی شۆك و ڕووبەڕووی گرانی نرخ و بازاڕ نەبنەوە.
- ئاشکراشە حکومەتی هەرێمی کوردوستانیش تاکە سەرچاوەی داهاتەکانی کەپشتی پێدەبەستێت بۆ ڕایکردنی ئیشوکارەکانی ئەم هەرێمە بریتیە لەو ڕێژەی 17٪ یەی کە لە بەغداوە بۆی دێت.((چونکە لە ئێستادا هەموو داهاتی گومرك و سنورەکان و ..هتد)) دەگەڕێتەوە بۆ ناوەند و دواتر بۆ حکومەتی هەرێم دەگەڕێتەوە. ئیدی لە ئێستادا نەبواری پیشەسازی و نەبواری کشتوکاڵی و نەبواری نەوت و نەبواری گەشتوگوزار و ..هتد. نەك نەبونەتە سەرچاوەی داهات بۆ ئەم حکومەتە. بەڵکو بونەتە بارێکی گران وقورسیش لە ئەستۆی حکومەت و بودجەکەیدا و لە ئایندەیەکی نزیکیشدا پێشبینی ناکرێت ببنە سەرچاوەی داهات. لەلایەك بەهۆی نەبوونی پلانی زانستی و وورد بۆ بوژانەوەی ئەو بوارانە و لەلایەکی تریشەوە بەهۆی نەبوونی بودجەیەکی پێویستی گەورەی ئاوها کە لە توانایدا بێت هەموو ئەو بوارانە بەیەکەوە ببوژێنێتەوە .

- وەك ئاشكرایە لە ئێستای حكومەتی هەرێمی كوردوستاندا ڕێژەیەكی زۆری مووچە كە نزیكەی 70٪ ی بودجەكەی داگیركردوە بۆ فەرمانبەرانی دامودەزگا حكومیەكان و حیزب و لایەن و ڕێكخراو و كادرەكانی حیزبەكانە كە لە نێوان ((500000 – 1000000)) مووچەخۆر دەبن وەك حكومەتی هەرێم خۆی دیاریكردوە لەبەردەم حكومەتی بەغدادا. كە ئەمەش كارێكی نەشیاوو نەگونجاو و نازانستی و دوورە لە واقیعەوە, چونكە هەر بەرنامە و پلانێك كە نەبوە مایەی سوود و قازانج و داهات و كەمكردنەوەی خەرجی و بەفیڕۆدان ئەوە دانانرێت بە بەرنامەیەكی زانستی و واقعی. ئەو ڕێژەی 30٪ ی كە دەشمێنێتەوە بۆ هەموو بەرنامە و پلانەكانی حكومەت بۆ بوارەكانی ئاوەدانكردنەوە و جێبەجێكردنی پڕۆژەكان و پێشكەشكردنی خزمەتگوزایەكان و پڕۆژە گەورەكان و بواری وەبەرهێنان و حاڵەتی لەناكاو و كتوپڕەكان و ...هتد.گەلێك كەمە و لەئاستی خواست و ویست و بەڵێنەكانی حكومەت بۆ هاوڵاتیاندا نیە.

بەم شێوەیە حكومەتی هەرێمی كوردوستان لەماوەی ئەم 18ساڵەی تەمەنیدا كە بەویژدانەوە هەموو 18 ساڵەكە دەستی والاّ نەبوە بۆ ئاوەدانكردنەوە و خزمەتگوزاریەكان لەبەر شەڕی ناوخۆ و ململانیٚ حیزبایەتیەكان بە پیلانی دوژمنان و ناحەزانی دەرودراوسیٚ و ڕژێمی بەعس . هەتاكو ساڵی 2003ی كاتی ڕووخانی ئەو ڕژێمە . واتە حكومەتی هەرێمی كوردوستان تەنها لەماوەی ئەم ((5)) ساڵەی دواییدا بودجەیەكی باش و گەورەی هاتۆتە بەردەست. كە ئەگەر بەرنامەیەكی وورد و زانستی و واقعیانەی هەبوایە دەكرا گەلێك كار و پڕۆژەی گەورەتری پیٚ ئەنجام بدرایە و پڕۆسەی ئاوەدانكردنەوە و گەشەسەندنی زیاتری بەخۆوە بدایە لەسەروو هەموو ئەو كارانەی كە تاكو ئێستا كراون.

- ئێستاش دەكرێت بە پلانی وورد و زانستی ڕێگە بگیرێت لەزیاتر بەهەدەردان و خراپ بەكارهێنان و تەشەنەسەندنی گەندەڵی و كاری دزێو و كەمكردنەوەی ڕۆتین و بیرۆكراسی لەدام و دەزگاكانی حكومەتی هەرێمی

کوردوستاندا . چونکە چاوەڕوان ناکرێت تاسەر ئەو ڕێژەی 17٪ ی لە بەغداوە دێت هەر بەردەوام بێت و پێدەچێت کەم بکرێتەوە بۆ 13-14٪. بۆیە ئەرکی هەنوکەیی حکومەتی هەرێمە بەپەلە و زوو بەزوو بکەوێتە خۆئامادەکردن بۆ هەر کەمکردنەوەیەکی ئەو ڕێژەیە. چونکە گەر لە ئێستاوە بیر لەو مەسەلەیە نەکرێتەوە ئەوا حکومەت لە ڕووی داراییەوە تووشی کێشە و قەیران دەبێتەوە و لەیەکەم هەنگاویشدا وەك هەموو جاران موچەخۆرانی پلە نزمەکانی حکومەت بەر زەرەرو زیان دەکەون و مووچەکانیان کەمدەکرێنەوە کەزۆرینەی هاولاتیان پێك دێنن دوور لە پلە تایبەتەکان کە کەمینەیەکی زۆر کەمن.

- جابۆئەوەی ڕێگە لەو قەیرانە بگیرێت و بەمەبەستی خۆڕاهێنان و خۆئامادەکردن و کەمکردنەوەی خەرجی و دەستگرتنەوە بەداهاتاکانەوە. ئەم چەند ڕاوپێشنیازانە دەخەینە بەردەم حکومەتی هەرێمی کوردوستان بەهیوای جێبەجێکردنیان یان لانی کەم بەرچاو ڕۆشنکردنەوەیان:-

1.دانانی پلان و بەرنامەیەکی زانستی و واقعی بەڕاوێژ و پرس و ڕا وەرگرتنی کەسانی پسپۆڕ و شارەزا و ئەکادیمی لە بواری ئابوری و بازرگانی و بازاڕ و ئیدارە و دارایدا.بەمەبەستی کۆنترۆلکردنی داهات و خەرجیەکان و ڕێگەگرتن لە قەیران و کێشە چاوەڕواننەکراوەکان.

2.دانانی بەرنامەیەکی زانستی و وورد بۆ ڕێگە گرتن لە تەشەنەکردنی زیاتری دیاردە دزێوەکانی گەندەلی و ڕۆتینی زیان بەخش کە بۆتە مایەی دروست بوونی ناڕەزایی هاولاتیان و خالێکی ڕەشە بە ناوچەوانی حکومەتەوە و لە هەموو لایەکەوە بۆتە مایەی ڕەخنە و گازندە لەم حکومەت و دەسەلاتە خۆمالیە.بەشێوەیەك کاریگەری وتەشەنەی سەندوە کە تەنانەت لەلایەن ((سەرۆك و جێگری سەرۆکی حکومەتەوە)) لە میدیاکاندا باس دەکرێت بەبێ ئەوەی بەرنامەیەکی تۆکمە و وردیان بۆ کەمکردنەوە و بنەبڕکردنی هەبێت. هەرچەندە لە ئێستادا لیژنەیەکی وەزاری پێك هاتوە بۆ ئەو مەبەستە بەهیوای سەرکەوتووبن لەو

کارەیاندا.بەڵام بەلای ئێمەوە چارەسەر تەنها لەلوتکەی هەرەمەکەوە دەبێت و دەست پێدەکات چونکە دیاردەی گەندەڵی هەر لە لوتکەی هەرەمەکەوە دەستیپێکردو شۆڕیش بۆوە بۆ خوارەوە.

.3

- گرتنە بەری سیاسەتی تەرشیقی ئیداری,بەدانان و دەرکردنی یاسا و ڕێسا و ڕێنمایە دارایی و ئیداریەکان بە شێوەیەکی ڕوون و شەفاف و کورت و پوخت دوور لە لێڵی و ناڕۆشنی و درێژدادڕی ناپێویست و گۆڕانی یەك لەسەر یەك.
- هەروەها کەمکردنەوەی وەزارەتەکان بەشێوەیەك هەرچی وەزارەتی ناپێویست یان ناکارا و نائاکتیڤ هەیە کانسڵ بکرێن یان لێك بدرێن لەگەڵ وەزارەتە هاوشێوە و هاوکار و هاوپیشەکانیاندا لەیەکتری. بەمەش لەلایەك مووچەیەکی زۆری پلە باڵاکان کەم دەکرێتەوە و لەلایەکی تریشەوە خەرجی ئەم دام و دەزگا و وەزارەتانەش کەم دەبنەوە و دەبنەوە داهات بۆ حکومەت.((چونکە کارێکی مەنتیقی نیە کە حکومەتێکی 3پارێزگایی و 4ملیۆن کەسی خاوەنی 42 وەزیرو 27 وەزارەت بێت , کە وولاتێکی گەورەی وەك چین و ئەمریکا و فەرەنساو .هتد کەکەمتر لەو ژمارەیە وەزیر و وەزارەتیان هەیە)).
- بەهەمان شێوە پێویستە حکومەت بیر لە دانانی کەسانی پسپۆڕ و ئەکادیمی و خاوەن بڕوانامە و شارەزایی و خاوەن ئەزموون و دڵسۆز بۆ پیشە و میلەتەکەیان بکاتەوە هەر لە پۆستی ئەندام پەرلەمانی و وەزیر و وەکیل وەزیر و بەڕێوەبەری گشتی و خەبیر و ڕاوێژکار و ...هتد.و بنەمای پێدانی پلەو پایە و پۆستەکان تەنها((کەسی شیاو بۆ جێگەی شیاو بێت)) و هەڵبژاردنی کەسەکان لەسەر توانا و لێهاتووی و بڕوانامە و دڵسۆزی بێت. دوور لە بنەما نارەواکانی حیزبایەتی و خێڵ و ناوچە و بنەماڵەچێتی و دڵڕازیکردن و مەحسوبیەت و مەنسوبیەت بێت .چونکە بۆ ماوەی 18 ساڵ لە حوکم و دەسەلاتی کوردی و

پیادەکردن و تۆخکردنەوەی حیزبایەتی لەهەموو جومگە و ئۆرگانەکانی حکومەتدا. ئیدی کاتی ئەوە هاتوە کە حکومەت و دەسەلاٌتەکەمان لە دواکەوتوویی و نایاسایی و ناعەدالەتی و پشتگویٌخستن و پیٌنەدانی ڕۆلٌ بە کەسانی دەرەوەی حیزب دەست هەلٌبگریٌت.

4. دەست وەرنەدانی لیٌپرسراوانی بالاٌی حکومەت و حیزب لەکاروباری دادوەری و بواری داد و دادگاکان. و ڕیٌگە بگیریٌت لەهەر پیٌشیٌلکردنی ماف و ناعەدالەتی و چەوسانەوە و زولٌم و زۆر و گرتن و ڕاوەدوونانی هاولاٌتیان بەبیٌ تاوان و دوور لە وەرگرتنی پیٌشەکی ڕەزامەندی دادوەر. بەمەش ڕیٌگە دەگیریٌت لە پیٌشیٌلکردنی یاسا و مافەکانی مرۆڤ و ژنان و کەمینە نەتەوەیی و مەزهەبییەکان و ...هتد. لەهەریٌمی کوردوستاندا.

5. دابینکردن و پاراستنی ئازادیەکان هەر لە ئازادی ((ڕادەربڕین و خۆپیشاندان و مانگرتن و نارەزایی دەربڕین و ئازادی میدیا و ڕۆژنامە و گۆڤار و سایت و تەلەفزیۆن و ئازادی خویٌندن و نیشتەجیٌبوون و سەروەری زانکۆکان)) .

6. گرنگی دانی زیاتر بە لاوان و گەنجان و ژنان لە دانانی هەر یاسا و بەرنامە و پلانیٌکدا. بە پیٌی توانا و حەماس و لیٌهاتوویان با پۆستە بالاٌ و سیادی و ئەندامیٌتی پەرلەمان و وەزیر و وەکیل وەزیر و بەڕیٌوەبەری گشتی و خەبیر و ڕاویٌژکار و ...هتد.یان پیٌبدریٌت و تەنها قۆرخ نەکریٌت بۆ بەتەمەنەکان و سەر سپییەکان ((لەگەلٌ ڕیٌزم بۆ زۆربەیان کەتوانیویانە لەگەلٌ داهیٌنان و پیٌشکەوتنەکانی سەردەمدا خۆیان بگونجیٌنن)). بالەم کارەدا چاو لە ولاٌتانی پیٌشکەوتوو بکەین وەك بەریتانیاو تورکیا وەزیرەکانی دەرەوەیان زۆر گەنجن ((میلیبان و باباجان)) و وەزیری دەرەوەی ئەمریکا و ڕاویٌژکاری ئەلٌمانیا ((د.ڕایس و ئەنجیٌلا میٌرکلٌ)) و زۆری تر.

.7

- کەمکردنەوەی ژمارەی فەرمانبەرانی حکومەت و مووچەخۆرانی بەگشتی یان کەمکردنەوەی موچە و دەرمالٌەکانیان لە ڕیٌگەی کەمکردنەوەی تەمەنی

خانەنشینی لە 63 ساڵەوە بۆ 55 ساڵ یان سەرپشککردنی فەرمانبەران بۆ خانەنشینکردنی خۆیان لەدوای 15 ساڵ خزمەتی وەزیفیەوە بێ گوێدانە تەمەن.

- یان کردنەوەی مۆڵەتی بێ مووچە بۆ ماوەی 5 ساڵ و زیاتر بەڵام بەخزمەت بۆیان حساب بکرێت بۆ ئەوەی بگەنە ساڵی خانەنشینی ((15 ساڵ)).
- یان کردنەوەی فەرمانگەی ((هێزی کار یان نوسینگەی دۆزینەوەی کار)) بەشێوەیەك فەرمانبەری زیادە و ناپێویست لەهەموو فەرمانگەکانەوە لەسەر بنەمای بڕوانامە و شارەزایی و پێویستی و دڵسۆزی فەرمانبەر بمێنێتەوە و ئەوانی تر بگوازرێتەوە ئەو بەڕێوەبەرایەتیە و تەنها مووچەی بنەڕەتیان بۆ خەرج بکرێت بەبێ دەرماڵە.چونکە موچەی بنەڕەتی ئێستای فەرمانبەران زیادیکردوە بەپێی سیستەمی نوێی مووچە.چونکە لە ئێستادا ناعەدالەتی هەیە لە پێدانی هاندان و پاداشت بۆ فەرمانبەران و تەنانەت لە سزادانیشدا ناعەدالەتی و ڕای کەسی ڕۆڵ دەبینێت , چونکە فەرمانبەری ناپێویست و ئیشنەکەریش وەك فەرمانبەرێکی زەرورو دڵسۆز سەیر دەکرێت.
- یان دایك و باوکانی خاوەن منداڵی نەخۆشی درێژخایەن بنێرێنەوە بۆ ماڵەوە و تەنها مووچەی بنەڕەتیان بۆ خەرج بکرێت لەبەرامبەردا خزمەتگوزاریە تەندروستیەکانیان بۆ دابین بکرێت.
- کەمکردنەوەی دەوام , یان جێبەجێکردنی سیستەمی ((مناوەبە)) ڕۆژە نا ڕۆژێك لە دام و دەزگا حکومیەکان و بۆ فەرمانبەرە ناپێویستەکان. بەمەش ڕۆژانە خەرجیەکی زۆر دەگەڕێتەوە بۆ حکومەت کە جێگەی هیچ ناگرێتەوە بۆ حکومەت و تەنها ئەستۆی حکومەت قورس دەکات.
- لە بەرامبەردا حکومەت لەلایەك بەمەبەستی زیادکردنی داهات و لەلایەکی تریشەوە لەسەر پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریەکان وەك ئاو و کارەبا و ڕێگاوبان و پرد و خوێندن و ...هتد. نرخێکی گونجا دابنێت لەسەر ئەو خزمەتگوزاریانە و باجی پێویست وەربگیرێت.

- حکومەت خۆی ساغ بکاتەوە بە ئاشکراو بەڕوونی ڕایبگەیەنێت کە چ جۆرە سیستەمێکی ئابوری پەیڕەو دەکات ((سەرمایەداری و بازاڕی ئازاد یان سیستەمی سۆسیالیستی و بازاڕی داخراو و ئاڕاستەکراو لەلایەن حکومەتەوە)) و یاساو ڕێسای پێویست و شەفاف و کورت و پوختیش بۆ ئەو مەسەلەیە دەربکات.

8. حکومەت گرنگی زیاتر بدات بە ئاوەدانکردنەوەو بوژانەوە و پێشخستنی گوندەکانی کوردوستان. بەمەبەستی زیاتری بوژانەوەی بوارەکانی پیشەسازی و کشتوکاڵ و گەشتوگوزاری. چونکە لە ئێستادا بواری پیشەسازی سفرە لە کوردوستاندا و هیچ چالاکیەکی پێویست و بەرچاوی نیە. هەربۆیەش لێرەوە پێشنیازی لێکدان لەگەڵ وەزارەتێکی تردا یان کانسڵکردنەوەی وەزارەتی پیشەسازی دەکەم چونکە یەکێکە لەوەزارەتە ((سست و مردووەکانی)) حکومەتی هەرێمی کوردوستان و تەنها مووچەی فەرمانبەران دەدات و خاوەن هیچ داهاتێکی ئەوتۆ نیە کە بتوانێت تەنانەت موچەی فەرمانبەرانی خۆشی بدات. ئەگینا نە کارگەی گەورە و نەکارگەی بچوکی هەیە و نەخاوەن داهاتە و تەنها خەرجی هەیە. تەنانەت وەك ئەو وەزارەتانەش نیە کە داهاتیان نیە وەك ((پەروەردە و تەندروستی و ئەوقاف و ...هتد)) چونکە ئەوان لە ڕووی پەروەردە و تەندروستی و هوشیارکردنەوەوەی کۆمەڵگاوە ڕۆڵ و کاریگەری گەورەیان هەیە و لە بنچینەدا کاریان پەیداکردنی داهات نیە وەك وەزارەتی پیشەسازی کەدەبێت سەرچاوەی داهات بێت.بەهەمان شێوەش هەندێ وەزارەتی هاوشێوەی وەزارەتی پیشەسازیش نەهێڵرێن یان لێکبدرێن لەگەڵ وەزارەتی تردا.

9. پێویستە حکومەت بۆ زیاتر بەرزکردنەوەی ئاستی شارەزایی و کارامەیی فەرمانبەرانی خۆی لەهەموو ئاستەکاندا و ئاکتیڤکردنی ئەدای حکومەت گرنگی بداتە پێگەیاندن و هوشیارکردنەوە و زیاتر فێرکردنی کادر و فەرمانبەرانی لە ڕێگەی کردنەوە و سازدانی خولی ڕاهێنان و سیمینار و مەشق و فێرکردن لەناوەوەو دەرەوەی وڵات لەهەموو بوار و پسپۆڕیەکاندا. بەشێوەیەك هەڵبژاردنی

فەرمانبەران بۆ ئەو خولانە و ناردنیان بۆ ئیفاد لەسەر بنەمای پسپۆڕی و بڕوانامە و تەمەن و توانا بێت نەك لەسەر بنەمای حیزبایەتی و خزمایەتی و دڵڕازیکردن و سوودی مادی بێت.و عەدالەتیش هەبێت لەناردنی فەرمانبەراندا نەك وەك ئەوەی کە لەهەموو وەزارەتەکاندا ڕوودەدا فەرمانبەری واهەیە چەند جارێك ئیفاد دەکرێت و هەشە هیچ ((بەداخەوە لە زۆربەی وەزارەتەکاندا باند دروست بوون کە پشتگیری یەکتر دەکەن بۆ سوودو قازانجی خۆیان و ژێر بەژێر و بە شاراوەیی فەرمانبەران دەنێرن بۆ ئیفاد نەك بۆ سوود و قازانجی وەزارەت و حکومەت)). بۆ نمونە: ئاماژە بە ڕاپۆرتی چالاکیەکانی ساڵی 2007 ی بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان و بەدواداچوونی وەزارەتی پیشەسازی کە بڵاوکراوەتەوە و ڕاپۆرتێکی ئاشکرایە و نهێنی نیە , ناعەدالەتیەکی بەرچاو دەبینرێت. ئەوەتا لە 80٪ فەرمانبەرانی ئەو وەزارەتە لە سنوری بەڕێوەبەرایەتی پیشەسازی سلێمانیدایە و لە ب. پیشەسازی هەولێریش 19٪ و لە ب. پیشەسازی دهۆکیش 1٪ فەرمانبەر هەیە. بەلأم ناردنی فەرمانبەران بۆ دەرەوە و ناوەوەی ولأت لە هەولێر و دهۆك پشکی شێریان بەرکەوتوە و فەرمانبەرانی سلێمانیش پشکی ڕێویان بەرکەوتوەو دواکەوتەو پشتگوێخراو و کەنارگیر کراون. بۆیە دەبێت ئەو ناعەدالەتی و پێشیلکردنی مافانە چاویان پیادا بخشێنرێتەوە. ئەوەتا لە ساڵی 2007دا ((8)) خولی جۆراو جۆر لەدەرەوەی ولأت کراونەتەوە و تیایدا((36)) فەرمانبەر و بۆ ماوەی ((1220)) ڕۆژی خایاندوە. لەو((36)) فەرمانبەرە تەنها ((6)) فەرمانبەری سلێمانی تیادا بوە لەکۆی ((3504)) فەرمانبەر واتە بەڕێژەی 16ر6٪, لەبەرامبەردا ((30)) فەرمانبەر هەولێر و دهۆك بەشداریان تیادا کردوە لەکۆی ((832)) فەرمانبەر لە هەولێر و ((43)) فەرمانبەر لە دهۆك واتە بەڕێژەی 83ر4٪.لەناوەوەی ولأتیش((14)) خول و((175)) فەرمانبەر و ((1021)) ڕۆژی خایاندوە کە تیایدا تەنها (((3)) فەرمانبەری سلێمانی بەشداریان تیادا

کردوە واتە بەڕێژەی 7ر1٪ لەبەرامبەر ((172)) فەرمانبەری هەولێر ودهۆکدا واتە بەڕێژەی 3ر98٪.

- بەم شێوەیە و لەچوارچێوەی بەرنامەیەکی تۆکمە و زانستی و واقعی و بەم پێشنیاز و ڕاوبۆچونانە و دەیانی تریش ((کە بەندە هەموانی لەڕوانگەی دڵسۆزی و هەستکردن بە لێپرسراوێتیەوە و دوور لە ڕق و قین لە هیچ وەزارەت و کەسێکی دیاریکراو کردوە))دەکرێت حکومەتی هەرێمی کوردوستان کۆنترۆڵی داهات و خەرجیەکانی بکات و گەندەڵی و ڕۆتینی زیان بەخش کەمبکاتەوەو بتوانێت پرۆژە و پلان و بەرنامەکانی خۆی لە ئاوەدانکردنەوەو گەشەپێدانی زیاتری سەرجەم بوارەکانی ژیان و خزمەتگوزاریەکان جێبەجیٚ بکات و ببێتە نمونەیەکی سەرکەوتووی دەسەلاٌت و جێگەی ڕەزامەندی هاولاٌتیان و ڕۆڵی کاراو بەرچاویش بگێڕێت لەدەرخستنی ڕووی گەشی ئەزموون و دەسەلاٌتی دیموکراسی و ئازاد و سەربەخۆی کورددا لە عێراق و ناوچەکە و دونیاشدا.

بەپێچەوانەشەوە دەبێتە نمونەیەکی خراپ و بێزراو و ناڕێزلێگیراو و کەنارگیر و دواتریش ڕووبەڕووی ڕووخان و لەبەریەك هەڵوەشان دەبێتەوە و دەچێتە ئەرشیفی مێژو و زەمانەوەو خواست و ویست و خەونەکانی ئێستا و ئایندەشمان پوچەڵ دەکاتەوە. بەهیوای ئەوەی ئەو ڕۆژە تاریك و پڕ مەترسیانە نەبینینەوە . و بەم کارەشمان بەشداریەکی بچوکی حکومەتمان کردبێت لە ڕێگە پیشاندان و بەرچاو ڕوونکردنەوەی بۆ زیاتر خزمەتکردنی هاولاٌتیانی هەرێمەکەمان.

---

*ئەم بابەتەم لە ڕۆژنامەی ((هەوالٌ))دا بلاٌوکراوەتەوە لە 2008/12/6 و گۆڤاری ئەندازیاران لە پایزی 2008دا.

غازی سروشتی

- غازی سروشتی یەکێکە لە سەرچاوەکانی وزەی جێگرەوە لە جیاتی نەوت و لە سوتەمەنیە بەتواناکانە کە نرخی هەرزانە و پاك وخاوێنیشە بۆ ژینگە , غازی سروشتی سەرچاوەی وزەیەکی گرنگی سەرەتاییە بۆ پیشەسازی کیمیاویات .
- **پێکهاتەی غازی سروشتی**

غازی سروشتی پێك دێت لە هەڵواسراوەکان (Plankton) و پێکهاتەی میکرۆسکۆبیە کە لە قەوزە و بوونەوەری سەرەتایی مردوو کە کۆمەڵ بوون پێکدێت کە نیشتوون لە چینەکانی زەوی و زەریاکاندا . وە پەستێنراونەتەوە لە ژێر چینە نیشتوەکاندا بەدرێژایی هەزارانساڵ . فشار و گەرمی کە لە

چینە نیشتوەکانەوە دروست بوون هەستاون بە گۆڕینی ئەو پێکهاتانە بۆ غازی سروشتی .

غازی سروشتی لە دروستبونیدا زۆر جیاواز نیە لە جۆرەکانی تری سووتەمەنی هەڵێنجراو لە زەوی وەك خەڵوز و نەوت. بەشێوەیەك کە نەوت و غازی سروشتی لە ژێر هەمان بارودۆخی سروشتیدا دروست دەبن .

ئەم دوو پێك هاتە هایدرۆکاربۆنیە (نەوت و غازی سروشتی) هەمیشە بوونیان هەیە پێکەوە لە کێڵگەی ژێر زەویدا یان لەگەڵ ئاودا .

بەشێوەیەکی گشتی چینە نیشتوە ئەندامیەکان کە شاردراونەتەوە لە قوڵایی نێوان 1000 – 6000 مەتر (لە پلەی گەرمی نێوان 60 – 150 پلەی سەدی). لەم بارودۆخەدا نەوت بەرهەم دێت , بەڵام ئەو چینانەی قوڵتر شاردراونەتەوە لە پلەیەکی گەرمی بەرزتریشدا ئەوا غازی سروشتی بەرهەم دێنێت . جا هەر چەندە قوڵایی سەرچاوەکە زیاتر بێت ئەوا زیاتر وشك دەبێت (بەمانای ڕێژەی چربووەوەکان لە غازدا کەمتر دەبێت).

دوای دروست بوونی هێواشی و لەسەرخۆ لە توێکڵی زەویدا غازی سروشتی و نەوت دەردەچن بە هێواشی بۆ چاڵی بچوك لەو بەردانەی کە بۆشاییان تیادایە و نزیکن کە وەك عەمباری هەڵگرتنی خام وان . وە لەبەرئەوەی ئەو بەردانە ئاسایی پڕن لە ئاو . نەوت و غازی سروشتیش هەروکیان سوکترن لە ئاو و چڕیەکانیشیان کەمترن لەو بەردانەی دەوروبەر , بەرزدەبێتەوە بۆ سەرەوە بە تێپەڕبوون بە توێکڵی زەویدا هەندێ جار بۆ درێژی زۆر . لە کۆتایدا بەشێك لەو پێکهاتە هایدرۆکاربۆنیانە کە گوازراونەتەوە بۆ ئاستێکی بەرزتر لە چینێکی بێ بۆشایدا قەتیس دەمێنێت (ئەو بەردانەی کە ئاویان تیادا نیە) کە ناسراون بە بەردی ((داپۆشەر)) Cap Rock .

وە لەبەرئەوەی غازی سروشتی سوکترە لە نەوت ئەوا لە شێوەی چینێکدا دروست دەبێت لەسەر نەوتەکە کە پێی دەوترێت داپۆشەری غاز Gas Cap .

وە هەمیشە نەوت غازی لەگەڵدایە کە پێی دەوترێت ((غازی لەگەڵدا بوو)) Associated gas , هەروەها کانە خەڵوزەکانیش بڕێك لە غازی میثان (کە پێك هاتەی سەرەکی غازی سروشتیە) تیادایە. لە چینە نیشتوەکانی خەڵوزیشدا غازی میثان بڵاودەبێتەوە بەزۆری لەناو بۆشایی و درزەکانی خەڵوزەکەدا .

- **یەدەگی جیهانی لە غازی سروشتی**

لەبەر بەرزبوونەوەی ئاستی مادی مرۆڤ لە دونیادا ئەوا بەکارهێنانیشیان بۆ وزە زۆر بە خێرایی زیادی کردووە . لە پێناو جوڵەی ئۆتۆمبێلەکانیاندا بۆ ڕاپەڕاندنی ئیش و کارەکانیان بەکاری دەهێنن . وە لە پێناو کارەبادا کە ناتوانین دەست بەرداری ببین لە شارستانی تازەدا . وە زۆر پێداویستی تریش بە شێوەیەك سەرچاوەکانی وزە لە دونیادا بەرە و وشك بوون دەچن و نوێ نابنەوە , ((یەدەگی ڕاستەقینە)) لە نەوت و غازی سروشتی لە کێڵگەیەکدا بەوە دەناسرێت کە بڕەکەی دەشێت بەدرێژایی تەمەنی ئەو کێڵگەیە دەربهێنرێت لە سایەی تەکنەلۆژیا و پێداویستیە ئابوریە باوەکاندا .ئاماژە بە پێناسەی گۆڤاری نەوت و غاز ((Oil and Gas Journal)ی ئەمریکی کە پسپۆرە ئاوها یەدەگی ڕاستەقینەی غازی سروشتی دپێناس دەکات :– کە بریتیە لەو بڕانە کە دەتوانرێت دەربهێنرێت لە سایەی ئەوەی کە لە ئێستادا ناسراوەلە نرخ و تەکنەلۆژیا . بەڵام دەستەی سیدی غاز (Cedi gas)ی فەرەنسی ئاوها پێناسەی دەکات :–کە بریتیە لەو بڕانەی کە دۆزراونەتەوە کە دڵنیایی دەدات بە هێندێکی گونجاو لە دڵنیایی توانای بەرهەم لەسایەی بارودۆخێکی ئابوری و تەکنیکی باو .

پێناسەی یەکەم زیاتر خۆپارێزیترە هەر بۆیە دەبینین کە یەدەگی غازی سروشتی جیهانی لە 1999/7/1 دا ئاماژە بە خەملاندنی گۆڤاری نەوت و غاز , کەم دەکات بە ڕێژەی 7٪ لە خەملاندنی سیدی غاز . هەروەها بەپێی

خەملاندنی گۆڤاری نەوت و غاز یەدەگی ناوچەی ڕۆژهەلاتی دوور بە ڕێژەی 30٪ کەم دەکات وەك لە ڕێژەی سیدی غاز .

هەردوو پێناسەکە دەچنە ژێر باری بیروبۆچوونی تایبەتیەوە وەك لە پێوانە بابەتیە جێگیرەکانەوە کە دەتوانرێت بە ووردی بپێورێن . لەبەرئەوە هەندێ وولات زیادە ڕۆیی دەکات لە خەملاندنی یەدەگیدا و ناوی دەبات بە ((یەدەگی ڕاستەقینە)) بە هۆکاری زۆرەوە وەك هۆکاری سیاسی و ئابوری وەك ویستێك بۆ قەرز وەرگرتن بە گرەنتی سامانە نەوتی و غازیەکانی .

بە هەمان شێوە کۆمپانیا نەوتیە جیهانیەکان مەیلیان بەلای زیادە ڕۆیدا هەیە لە خەملاندنەکانیاندا . بەمەبەستی بەهێزکردنی پێگە داراییەکانیان یان بەمەبەستی هەستانی بە بەرهەمهێنانی زیاتر . یان بە مەبەستی ناردنە دەرەوەی بۆ دەرەوەی وولاتانی بەرهەم هێن .

لە نمونەی ناڕاستی خەملاندنی یەدەگی نەوتی ئەوەیە کە مەکسیك پێی هەستا لە نزم کردنەوەی ((یەدەگی ڕاستەقینە))ی لە غازی سروشتی زیاد لە نیوە . لە 64 تریلیۆن پێ سێجاوە لە سالی 1999دا بۆ 30 تریلیۆن پێ سێ جا لە سالی 2000دا .بە هەمان شێوە هەستانی بەریتانیا بە کەمردنەوەی یەدەگی ڕاستەقینەی لە نەوت بە هەمان بڕ .

- **چۆنیەتی بەرهەمهێنانی غاز و چارەسەرکردنی**

غازی سروشتی دەردەهێنرێت لە بیر کە وەك بیری نەوت وان کێلگەی غازی زۆر هەیە لە دووری لێواری دەریاکانەوە و دەگوازرێتەوە بە هۆی بۆرییەوە لە سەکۆکانی بەرهەمەوە کە نزیکە لە لێوارەکانەوە بۆ خالی کۆکردنەوە لەسەر لێوارەکانەوە و لە وێشەوە بۆ کارگەی پالاوتن کە پاکژ دەکرێتەوە .

لە قۆناغی یەکەمی پاکژ کردنەوەدا ئاو و شلەمەنیەکانی تر لە غازەکە لا دەبرێت بە کاریگەری ڕاکێشانەوە دواتر غازە وشکەکە بە ناو

ساردکەرەوەیەکدا تێدەپەڕێت بە شێوەیەك پڕۆپان جیادەبێتەوە و کۆدەکرێتەوە .

هەردوو غازی نەوتەکە دەبرێنە بازاڕەوە وەك پێکهاتەیەکی سەرەتایی بۆ دروست کردنی کیمیاویات یان لە بوتڵدا پڕدەکرێت وەك سوتەمەنی بۆ بۆیلەرەکان و بوتڵی چێشت لێنان لە ماڵاندا . ئەوەی لە غازی سروشتی دەمێنێتەوە دەتوانرێت پاڵی پێوە بنرێت بەناو تۆڕێکی گەیەنەردا یان دەتوانرێت سل بکرێتەوە بە ساردکردنەوە و فشار و بخرێنە بازاڕەوە وەك غازی سروشتی شل .

===

*ئەم بابەتەم لە گۆڤاری ئەندازیاران ژمارە 26 لە پایزی 2008دا.

نوسەر لەچەند دێڕێکدا

(نەوزادی موهەندیس)

- لەدایك بووی ساڵی 1970 لەگوندی کەڵەکنی سەر بەناحیەی سەرچنار لە سلێمانی
- قۆناغەکانی خوێندنی سەرەتایی لەگوندی کەڵەکن و ناوەندی ودواناوەندی لەشاری سلێمانی و زانکۆی لەشاری بەغداد تەواوکردوە
- دەرچووی کۆلێژی ئەندازیاری کیمیاوی / پسپۆڕلە نەوت وپترۆکیمیاویاتدا لەزانکۆی تەکنەلۆژی لەبەغداد ساڵی 1990-1991
- سەرنوسەری گۆڤاری ئەندازیارانە لەساڵی 2002وە
- بەڕێوەبەری کارگەی بڕینی بەردی مەڕمەڕی ماوەتە سەر بە وەزارەتی بازرگانی وپیشەسازی حکومەتی هەرێمی کوردستان
- **لەکتێبە بڵاوکراوەکانی نوسەر:-**

1. ڕیفۆرم لەم قۆناغەی ئێستای کورددا بۆ ؟ ساڵی 2006
2. کوردو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەبەردەم گۆڕانکاری گەورەو کتوپڕدا. ساڵی 2006
3. کوردایەتی لەنێوان دروشم و واقیعدا .ساڵی 2007
4. بیرۆدۆزەی فەوزای دروستکەر.ساڵی 2007
5. ڕێبازی سۆشیال دیموکرات و کۆمەڵگای کوردەواری ساڵی 2008
6. کرۆنۆلۆژیای خەبات و تێکۆشانی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان . ساڵی 2008
7. مێژووی هۆزی گەڵباخی لە سەرچاوە مێژووییەکانەوە .ساڵی 2012
8. دومۆزی مەلەك تاووس / لێکۆڵینەوەیەك لە ڕەگ و ڕیشەی ئاینی دێرینی کوردی // وەرگێڕان ساڵی 2012

- خاوەنی دەیان بابەتی (سیاسی و ئابوری وئیداری و زانستیە) لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی کوردوستان و سایتەکانی ئینتەرنێتدا . لەساڵی 1996وە.